VII. A de. 46

3.20

John Carter Brown

W.

VALERIVS MAX.

EXEMPLA QVATVOR ET VIGINTI NVPER INVENTA ANTE CAPVT DE OMINIEVS

JOHN CARTER BROWN

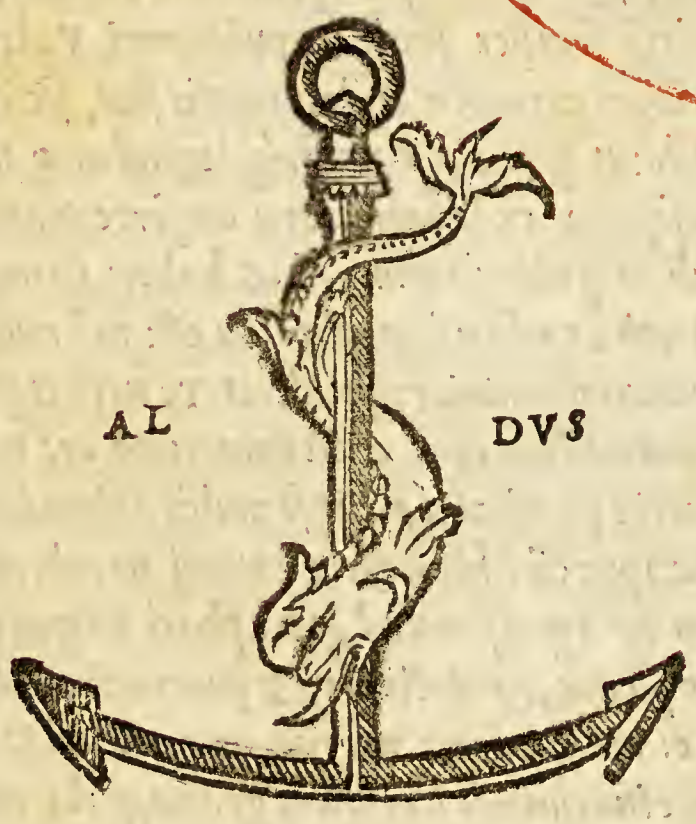

ALDVS RO. IOANNI Ludbrancio
Polono Iurisperito, ac posnani-
ensi Episcopo, regniq; Po-
loniæ à consilijs.
S. P. D.

DICTA, ac facta memoratu digna, quæ ab Illustrib. & Latinis, et Græcis electa authorib. breuiter quidem, sed eleganter delegit Valerius, tuo felici nomine hisce excusa typis emittere ex Academia nostra constituimus Præsul, optimeq;, & humaniss. Nam quid conueni-entius, q̃ optima, & utiliss. sub optimi uiri nomine, et eius, qui prodesse semper studeat: publicare? Valerij enim hasce eclogas exemplis, et documentis suis, sic ego esse utiles censeo: ut putem, die, noctuq; legendas: p̃ nescio an quisquam ex latinis libris conferre tantum queat hominib. atq; ideo ut commodius haberi in manib. possint: à nobis enchiridium factum est: ut breuitati operis, paruitas uoluminis responderet. Te uero et probum, esse & commodum cum docti omnes uno ore tam Patauij q̃ Venetijs prædicant, tũ ipse multis animaduerti modis, et præcipue cũ ĩ hemicyclo Patauij in cubiculo tuo sedens, cum & ego essem unà, et Raphael Regius noster, homo fide plenus, & doctrina, & pauci admodum alij, pollicitus es tua quamuis magna impensa ad Dacas usq; mittere inueniendi librorum gratia, p̃ ibi antiquorum librorum plena turris esse dicatur. Amplius addidisti teipsum eò, si opus fuerit: profecturum. utinam tui simillimos plurimos haberemus antistites. optime enim ageretur in humanis.

Tu nanq; es temporibus noſtris probitate, tertius Cato. Tu conſilio, Neſtor: de quo Agamemnon apud Homerum.

Αἰ γὰρ ζεῦτε πάτερ καὶ ἀθηναίη καὶ ἄπολλον
Τοιοῦτοι δέκα μοι συφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν
Τῷ κε τάχ' ἠμύσειε πόλις πριάμοιο ἄνακτος
Χερσὶν ὑφ' ἡμετέρῃσιν ἁλοῦσά τε περθομένη τε.

Tu etiam pietate Aeneas. de quo Poeta noſter, Homerica hæc imitatus, Sic ait.

Si duo præterea tales idæa tuliſſet
Terra uiros: ultro inachias ueniſſet ad urbes
Dardanus: & uerſis lugeret Græcia fatis.
Quidquid apud duræ ceſſatum eſt mœnia Troiæ:
Hectoris, Aeneæq; manu uictoria Graiûm
Hæſit, & in decimum ueſtigia rettulit annum.
Ambo animis, ambo inſignes præſtantibus armis:
Hic pietate prior.

Cupio igitur te tot ornatum uirtutib. ad communem hominum utilitatem, & ſtudioſorum præcipue, inter Chriſtianos ſummum uidere, quod faxit Deus. Interea munus hoc noſtrum hilari, qua ſoles fronte, accipias uelim. Vale. Venetijs. Octobri Menſe M. D. II.

ALDVS ROCVSPINIA
NO GERMANO. S.

ET SI Priuatim tibi gratias egimus: quod qua tuor, & uiginti exempla: quæ omnib. in Italia Valerij Max. exemplarib. tam impressis: q̃ manu con scriptis, deerant: ad me perhumaniter miseris: tamen ut et publicæ idem fãcerem meas esse partes existimaui: ut tibi unà mecum studiosiß. quisq; deberet: & eò magis, quod tu sponte tua, audito tantum excudi Valeriũ in ædib. nostris, mihi significaueris, uidisse te in præclara urbe Vienna, cum publicæ studia humanitatis inibi profitereris: Valerium antiquissimum: in cuius principio quædam nunquam ante a te uisa, haberentur: titulosq; omnium scripseris: ut si ea mihi nõ essent: fãcerem te certiorem: quandoquidem ad me illico ea esses daturus. Quod & factum est. Deerant enim in fine de neglecta religione exempla quatuor: De simulata religione totum caput: necnon & de Auspicijs totum: præter exemplum De Deiotaro rege: quod perperam in alijs omnibus Valerij exemplarib. quæ ipse uiderim: principium erat de ominibus: cum de Auspicijs ultimum esse deberet. de Ominibus autem principium esse illud. Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est: et cætera. Nam ante, quàm ad exempla ueniat: præfatiũculam aliquam ubiq; ferè Valerius solet præmittere. Id uero mi Cuspiniane, fuit mihi longe gratius: quàm si auri multum, gemmarum'ue misisses muneri. illud impenditur, consumitur, disperit:

hoc etsi omnibus impertitur: tamen æque apud impertientem, ac impertitum diuino excusorio munere manet æternum. hoc & uiuentes, & posteri perpetuo habebunt utriq; nostrum plurimam gratiam. Huiusmodi dentur mihi reipub. literariæ benefactores: Quanquam habemus et alios plurimos: ex quibus unus ab extremo nuper orbe daturũ se mihi Donatum integrum in Aeneidem, totumq; Seruium: et probi grammatici antiquissimos libros, et alia quædã, quæ nõ habentur: polliciatus é. Viue autem tu diu uel hoc solo beneficio Cuspiniane: Viuant et cæteri tales: et rumpantur siqui sunt βιβλιοτάφοι, et inuidi. Vcn. Calendis Aprilis M. D. III.

*

VALERII MAX. LIBRORVM NOVEM CAPITA.

CAPITA PRIMI LIBRI.

De *cultu deorum*. Cap. I
De *neglecta religione*. Cap. II
De *simulata religione*. Cap. III
De *auspicijs*. Cap. IIII
De *omninibus*. Cap. V
De *prodigijs*. Cap. VI
De *somnijs*. Cap. VII
De *miraculis*. Cap. VIII

SECVNDI LIBRI.

De *institutis antiquis*. Cap. I
De *disciplina militari*. Cap. II
De *iure triumphandi*. Cap. III
De *censoria nota*. Cap. IIII
De *maiestate*. Cap. V

TERTII LIBRI.

De *indole*. Cap. I
De *fortitudine*. Cap. II
De *patientia*. Cap. III
De *ijs, q humili loco nati, clari euaserunt*. Cap. IIII
De *ijs, qui a parentibus claris degenerauerunt*. Cap. V

De ijs, qui ex illustribus, in ueste, aut cæ-
tero cultu licentius, quàm mos patrius per-
mittebat, indulserunt. Cap. VI
De fiducia sui. Cap. VII
De constantia. Cap. VIII

QVARTI LIBRI.

De animi moderatione. Cap. I
De ijs, qui ex inimicis iuncti sunt amici-
tia, & necessitudine. Cap. II
De abstinentia, & continentia. Cap. III
De paupertate. Cap. IIII
De uerecundia. Cap. V
De amore coniugali. Cap. VI
De amicitia. Cap. VII
De liberalitate. Cap. VIII

QVINTI LIBRI.

De humanitate. Cap. I
De gratis. Cap. II
De ingratis. Cap. III
De pietate Coriolani. Cap. IIII
De pietate erga fratres. Cap. V
De pietate erga patriam. Cap. VI
De parentum amore, & indulgentia in
liberos. Cap. VII
De parẽtum seueritate aduersus liberos. Cap. VIII
De parentum moderatione aduersus suse

ptos liberos. Cap.IX
De Horatio puluillo. Cap.X

SEXTI LIBRI.

De *pudicitia.* Cap.I
Quæ libere dicta, aut facta. Cap.II
De *seueritate.* Cap.III
Grauiter dicta, aut facta. Cap.IIII
De *iustitia.* Cap.V
De *fide publica.* Cap.VI
De *fide uxorum erga uiros.* Cap.VII
De *fide seruorum erga dominos.* Cap.VIII
De *mutatione morum & fortunæ.* Cap.IX
De *ijs, qui à statu humili ad altiora ascenderunt.* Cap.X
De *uarietate casuum.* Cap.XI

SEPTIMI LIBRI

De *felicitate.* Cap.I
Sapienter dicta, aut facta. Cap.II
Vafre dicta, aut facta. Cap.III
De *strategematis.* Cap.IIII
De *repulsis.* Cap.V
De *necessitate.* Cap.VI
De *testamentis, quæ rescissa sunt.* Cap.VII
De *testamentis, quæ rata manserunt.* Cap.VIII
De Q. Cæcilio, & Lucio Lucullo. Cap.IX

OCTAVI LIBRI.

Infames rei, quibus ex cauſis abſoluti, aut damnati ſunt. Cap.I

De priuatis iudicijs. Cap.II

Quæ mulieres apud magiſtratus pro ſe, aut alijs cauſas egerunt. Cap.III

De quæſtionibus. Cap.IIII

De teſtibus. Cap.V

Qui quæ in alijs uindicarunt: ipſi com miſerunt. Cap.VI

De ſtudio, & induſtria. Cap.VII

De Otio. Cap.VIII

Quanta uis eſt eloquentiæ. Cap.IX

Quantum momentum ſit in pronuntia tione, & apto motu corporis. Cap.X

Quàm magni effectus artium ſint. Cap.XI

Quædam nulla arte effici poſſe. Cap.XII

Suæ quenq; artis & authorem, & diſputa torem optimum eſſe. Cap.XIII

De ſenectute. Cap.XIIII

De cupiditate gloriæ. Cap.XV

Quæ cuiq; magnifica contigerunt. Cap.XVI

NONI LIBRI.

De luxuria. Cap.I

De crudelitate. Cap.II

De ira, & odio. Cap.III

De auaritia. Cap.IIII

De *superbia, & impotentia.* Cap. V
De *perfidia.* Cap. VI
De *ui, et seditione, Et de Populo Ro.* Cap. VII
De *temeritate.* Cap. VIII
Quantum ualet error. Cap. IX
De *ultione.* Cap. X
Dicta improba, aut facta scelerata. Cap. XI
De *mortibus non uulgaribus.* Cap. XII
De *cupiditate uitæ.* Cap. XIII
Quàm exquisita custodia usi sunt, quibus suspecti domestici fuerunt. Cap. XIIII
De *similitudine formæ.* Cap. XV
De *ijs, qui in fimo loco nati mendacio se clarissimis familijs inserere conati sunt.* Cap. XVI

FINIS.

VALERII MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS AD TIBERIVM CAESAREM.

PROLOGVS.

RBIS ROMAE, EXTERARUMQ; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, quae apud alios latius diffusa sunt: quàm ut breuiter cognosci possint: ab illustribus electa authoribus deligere constitui: ut documenta sumere uolentibus longae inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido iccssit. Quis enim omnis aeui gesta, modico uoluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticae, peregrinaeq; historiae seriem, felicia superiorum stylo conditam, uel attentiore cura, uel praestantiore facundia, traditurum se speraverit? Te igitur huic coepto, penès quem Hominum, Deorumq; consensus, Maris, ac Terrae regimen esse uoluit, certissima salus patriae Caesar inuoco: cuius caelesti prouidentia, Virtutes, de quibus dicturus sum: benignissime fouetur: uitia seuerissime uindicantur. Nam si prisci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt: si excellentissimi Vates a' numine aliquo principia traxerunt: mea parvitas eo' iustius ad favorem tuum decurrerit: quo cetera diuinitas opinione colligitur: tua praesenti fide, paterno, auitoq; syderi par uidetur: quorum eximio

fulgore: multum cærimonijs noſtris inclytæ claritatis accęſſit. Reliquos enim deos accepimus. Cæſares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorũ petere in animo eſt: de conditione eius ſummatim diſſeram.

DE CVLTV DEORVM Caput I.

Maiores, ſtatas, ſolennesq; cærimonias, pontificum ſcientia, bene gerendarum rerum auctoritate: Augurum obſeruatione: Apollinis prædictione: Vatum libris: Portentorum depulſis: Hetruſca diſciplina explicari uoluerunt. Priſco etiã inſtituto rebus diuinis opera datur: cũ aliqd cõmendandum eſt, precatione: cum expoſcendum, uoto: cum ſoluendum, gratulatione: cum inquirendum, uel extis, uel ſortibus impertito: cum ſolẽni ritu pagendum, ſacrificio. quo etiã oſtentorum, ac fulgurum denuntiationes procurantur. De Cerere placanda.

Tantum autem ſtudium antiquis nõ ſolũ obſeruandæ, ſed etiã amplificandæ religiõis fuit: ut florentiſſimatum, & opulentiſſima ciuitate, decem Principum filij S. C. ſingulis Hetruriæ populis, capiendæ ſacrorum diſciplinæ gratia traderẽtur. Cereriq;, quã more græco uenerari inſtituerãt, ſacerdotem à Velia: cum id oppidũ, non dum ciuitatis nomen accepiſſet: Chalcitanã peterent, uel ut alij dicunt Caliphenam: ne deæ uetuſtis ritibus perita deeſſet Antiſtes. Cuius cum in Vrbe pulcherrimum templũ haberent: gracchano interitu pollutum moniti ſibyllinis libris: ut uetuſtiſſimam Cererem placarent: Aetnã, quoniã ſacra eius inde orta credebant: quindecim uiros ad eam propitiandã mi-

ſerũt. Item matri deũm ſæpenumero imperatores noſtri, compotes uictoriarum, ſuſcepta uota Peſſinuntem profecti ſoluerunt. De Metello Põtificæ.

Metellus uero Pont. Max. Poſthumiũ cõſulẽ, eundemq; Flaminem Martialem ad bellũ gerendum Africã petentẽ, ne à ſacris diſcederet: multa indicta, urbẽ egredi paſſus nõ eſt. religioniq; ſummũ imperiũ ceſſit: quo tutò ſe Poſthumius Martio certamini cõmiſſurus nõ uidebatur: cærimonijs Martis deſertis. De Tib. Grac.

Laudabile xij faſcium religioſum obſequum: laudabilior quatuor et uiginti in cõſimili re obedientia. à Tiberio. n. Graccho, ad collegiũ augurum literis ex prouincia miſſis: qbus ſignificabat ſe, cũ libros ad ſacra populi ptinentes legeret: aĩ aduertiſſe uitio tabernaculũ captum, comitijs cõſularibus, quæ ipſe feciſſet. eaq; re ab auguribus ad ſenatum relata, iuſſu eius. C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romã redierũt. et ſe conſulatu abdicauerunt. De P. Cæl. M. Cor.

Conſimili ratiõe poſt P. Cœlius, Marcus, Cornelius, M. Cethegus: et C. Claudius propter exta parum curioſe admota aris deorum immortalium, uarijs temporibus, belliſq; diuerſis, Flaminio abire iuſſi ſunt, coactiq; etiam. De Sulpitio.

At Sulpitio iter ſacrificandũ è capite apex prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit. De Fabio Max.

Cœntuſq; Soricas auditus, Fabio Max. dictaturam. C. Flaminio magiſterium equitum deponendi, cauſam præbuit. De Publio Licinio.

Adijciendum his, quod P. Licinio Pontifici Max. uirgo veſtalis, quia quadam nocte parum diligens æterni

ignis cuſtos fuiſſet: digna uiſa eſt: quæ flagro admoueretur.

De Virgine Aemilia.

Maximæ uero Virginis Aemiliæ diſcipulam extincto igne, tutam ab omni reprehẽſione Veſtæ numen præſtitit. qua adorante, cum carbaſum, iquam optimam habebat: foculo impoſuiſſet: ſubito ignis emicuit.

De Marcello, & templo Honoris.

Non mirum igitur ſi pro eo imperio augendo, coſtodiendóq;, pertinax eorum indulgentia deorũ ſemper excubuit: quod tam ſcrupuloſa cura, paruula quoq; momenta religionis examinari uidẽtur: quia nunquam remotos ab exactiſſimo cultu cærimoniarũ oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda ẽ. In qua cum Marcellus quintum conſulatum gerens, templum Honori, & Virtuti, Claſtidio prius, deinde Syracuſis potitus nuncupatis debitum uotis conſecrare uellet: a collegio pontificum impeditus eſt: negante unam cællã duobus dijs recte dicari. futurum enim, ſiquid prodigij accidiſſet in ea: ne dignoſceretur, utri rem diuinam fieri oporteret. nec duobus, niſi certis dijs una ſacrificari ſolere. ea pontificum admonitione effectũ eſt: ut Marcellus, ſeparatis ædibus, Honoris, ac Virtutis ſimulachra ſtatueret: neq; aut collegio põtificum authoritas ampliſſimi uiri, aut Marcello adiectio impenſæ, impedimento fuit: quo minus religionibus ſuus tenor, ſuaq; obſeruatio redderetur.

De Lucio Furio Bibaculo.

Obruitur etiam tot illuſtribus conſularibus L. Furius Bibaculus: exemplíq; locum uix poſt Marcellum inuenit. Sed pij ſimul, ac religioſi animi laude fraudandus non eſt

dus nō est: q̄ prætor à patre suo collegij Saliorū magistro iussus sex lictoribus præcedentibus arma ancylia tulit. q̄us uacationem huius officii, honoris beneficio haberet. Omnia nanq; post religionem ponenda semper nostra Ciuitas duxit: etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus uoluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire. ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene, atq; constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorū quoq; pectoribus uersatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis, uirgines q; Vestales sacra onere partito ferrent: easq; Pontem Sublicium transgressas, & Cliuum, qui ducat ad Ianiculū, descendere incapientes L. Aluanius plaustro coniugem, & liberos uehens aspexisset, propior publicæ religioni, q̄ priuatæ charitati, suis, ut plaustro descenderent, imperauit: atq; in id, Virgines, & sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cerete oppidum proue xit: ubi cum summa ueneratione receptæ: grata memoria, ad hoc usq; tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est sacra, Cerimonias uocari: quia Ceretani ea, infracto reip. statu, perinde, ac florente, coluerūt. Quare agreste illud, & sordidum plaustrum, tempestiue capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus, uel æquauerit gloriam, uel antecesserit.

De Caio Fabio.

EAdem reip. tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplum seruatæ religionis dedit. Nanq; Gallis Capitoliū obsidentibus: ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur: Gabino ritu cinctus, mani-

bus, humeris q; sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium, post diuinã uenerationem, uictricium armorũ pinde, ac uictor, redijt.

De P. Cornelio & Bebio Pamphilo COSS.

Magna conseruandæ religionis etiã Pub. Cornelio. et Bebio Pamphilo COSS. apud maiores nostros acta cura est. Siqdem in agro Lucij Petilij scribæ sub Janiculo cultoribus terrã altius uersantibus: duabus arcis lapideis repertis: quarũ in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Põponij filij fuisse: in altera libri recõditi erant latini septem de iure põtificum: totidem q; græci de disciplina sapientiæ, latinos magna diligentia asseruandos curauerunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur: Petilius prætor Vrbanus ex authoritate senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci uiri qcquam in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum a deorum cultu auocarentur.

De Tarquinio Rege.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset: culeo insutum in mare abijci iussit. id q; supplicii genus non multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem: quia pari uindicta parentum, ac deorum uiolatio, expianda est.

De Marco Regulo Attilio.

Sed quæ ad custodiã religiõis attinent: nescio an omnes M. Attilius Regulus præcesserit: qui ex uictore spectio-

ſiſſimo, inſidijs Haſdrubalis, et Xanthippi Lacædæmonij ducis ad miſerabilem captiui fortunam deductus, ac miſſus ad S P. Q. R. legatus: ut ex ſe & uno, & ſene, complures Pœnorum iuuenes penſarentur: in contrarium dato conſilio, Carthaginem petijt non ignarus ad q̃ crudeles, q̃q; etiam merito ſibi infeſtos deos reuerteretur: uerum quia his iurauerat, ſi captiui eorum redditi non forent, ad eos ſeſe rediturum. Potuerunt profecto Dij immortales, efferatam mitigare ſæuitiam. cæterum quo clarior eſſet Attilij gloria, Carthaginienſes moribus ſuis uti paſſi ſunt, tertio Punico bello religioſiſſimi ſpiritus tam crudeliter uexati, Vrbis eorum interitu, iuſta exacturi piacula. Quanto noſtræ ciuitatis Senatus uenerabilior in deos: qui poſt Cánenſem cladem decreuit, ne matronæ ultra trigeſimũ diem luctus ſuos extenderent, uti ab his ſacra Cereris peragi poſſent. quia maiore penè romanarum uirium parte inexecrabili, ac diro ſolo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres, ac filiæ, coniuges q;, & ſorores, nuper interfectorum abſterſis lachrymis, depoſitis q; doloris inſignibus, candidam induere ueſtem: & aris thura dare coactæ ſunt. qua quidem conſtantia obtinẽdæ religionis magnus cœleſtibus iniectus eſt rubor: ulterius aduerſus eã ſæuiendi Gentem: quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu abſterreri potuerit.

DE NEGLECTA RELIGIONE. Caput. II

De Varrone consule dimicante cum Carthaginiensibus.

Reditum est Varronem consulem apud Cannas, cum Carthaginiensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quod cum ludos Circenses Aedilis faceret in Iouis Optimi Maximi templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detractæ religionis suæ, & grauem, et manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorum eius ritum, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, uelut hæreditarium obtinuerant: authore Appio Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes, qui erant numero super xxx. puberes intra annũ extincti sunt. Nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum propè interijt. Appius uero luminibus captus est.

De Apolline uindicante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo: qui Carthagine à Romanis oppressa, ueste aurea nudatus, id egit: ut sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux, Delphis, Apollinis templũ ingressus, Dei uolũtate in se manus uertit.

De Turulio.

Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quoque eius Aesculapius: qui consecratum templo suo lucum à Turulio præfecto Antonij, ad naues

ei faciendas, magna ex parte sucisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium, deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui uiribus, in eum locum: quem uiolauerat: traxit: effecitq; ut ibi potissimum à militibus cæsarianis occisus eodem exitio, et euersis iam arboribus pœnas lueret: & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret: suamq; ueneratione, quã apud colentes maximam semper habuerat: Deus multiplicauit.

De Quinto Fulnio.

Quintus autem Fuluius Flaccus impune non tulit: quod in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ tẽplo in ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse. quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit: cum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse: alterũ grauiter audisset affectum. cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit: decretiq; circunspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

De Pleminio legato Scipionis.

Tam mehercule, quàm Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando scleratam auaritiam iusta animaduersione uindicauit. Cum enim eum uinctum Romam protrahi iussisset: ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi, consumptus est: pecuniam Dea eiusdem Senatus imperio, et quidem summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene à patribus C. uindicata: quod ad uiolentas regis Pyrrhi sordes attinuerat: se-

ipſam potenter, atq; efficaciter defendit. coactis enĩ Locrenſibus ex theſauro eius, magnam illi pecuniã dare: cũ onuſtus nefaria præda nauigaret: ui ſubitæ tẽpeſtatis tota cũ claſſe, uicinis deæ litoribus illiſus eſt. in quibus pecunia incolumis repta, ſanctiſſimi theſauri cuſtodiæ reſtituta eſt. EXTERNA De Maſiniſſa Rege.

At nõ ſimiliter Maſiniſſa Rex Numidarũ: cuius cum præfectus claſſis Melitã appuliſſet: éq; fano Iunonis dẽtes eburneos eximiæ magnitudinis ſublatos: ad eũ pro dono attuliſſet: ut cõperit unde aduecti eſſent: quærere mi reportandos Melitã, inq; tẽplo Iunonis collocandos curauit. inſcalptos gentis ſuæ literis, ſignificantibus regem ignorantẽ eos accepiſſe: libenter deæ reddidiſſe: factum Maſiniſſæ dio: q̃ punico ſanguini conueniens: q̃q̃ quid attinet mores natione pendere in media barbaria ortus, ſacrilegũ reſcidit alienum. De Dionyſio.

Syracuſis genitus Dionyſius, tot ſacrilegia ſua, quot iam recognoſcimus, ioxoſis dictis proſequi uoluptatis loco duxit. fano enim Proſerpinæ ſpoliato Locris: cum per altum, ſecundo uento, claſſe ueheretur, ridens, amicas uidetis ne, ait, q̃ bona nauigatio ab ipſis dijs immortalibus ſacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum Tyrannus Hiero è manubijs Carthaginienſium ornauerat: iniecto q; ei laneo pallio: dixit, æſtate grauem eſſe aureum amiculum, hyeme frigidum, laneum autem ad utrũq; tempus anni aptius. Idem Epidauri Aeſculapio barbam auream demi iuſſit: quod affirmaret: non conuenire patrem Apollinem imberbem: ipſum uero barbatũ conſpici. Idem menſas argenteas, atq; aureas, è fanis

ſuſtulit. Quod'q; in his more græciæ ſcriptum erat, bonorũ deorũ eas eſſe: uti ſe bonitate eorum prædicauit. Idem uictorias aureas, et pateras, et coronas, quæ ſimulachrorũ porrectis manibus ſuſtinebantur: tollebat: et eas ſe accipere: non auferre, dicebat: perq̃ ſtultum eſſe argumentãdo à quibus bona precamur: ab hijs porrigẽtibus nolle ſumere. Qui tametſi debita ſupplicia nõ exoluit: dedecore tamen Filii, mortuus pœnas repẽdit: quas uiuus effugerat. Lẽto.n. gradu ad uindictam ſui diuina procedit ira: tarditatem'q; ſupplicii, grauitate compenſat.

De Thymaſitheo principe Liparitanorũ.

In quã ne incideret Thymaſitheus Liparitanorũ princeps conſilio ſibi aliter, atq; uniuerſæ patriæ, utili prouidit exemplo. Excepta nãq; in freto à ciuibus ſuis Piraticã exercẽtibus, magni põderis aurea cratera, incitatoq; ad eã partiendã populo: ut comperit à Romanus pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit.

De uindicta Cereris in Alexandri milites exercita.

Mileſia Ceres Mileto ab Alexãdro capta, milites, qui templum ſpoliaturi irruperant: flamma obiecta priuauit oculis.

De Perſarum in Apollinem religione.

Perſæ mille nauiũ numero Delum cõpulſi: templo Apollinis religioſas potius manus, q̃ rapaces adhibuerunt.

De Religione Athenienſium, qui philoſophos etiam irreligioſe diſputantes non tulerunt.

Athenienſes Diagoram philoſophum pepulerunt: quia ſcribere auſus fuerat: primũ ignoraſſe an dii eſſent: deinde ſi ſint, quales ſint. Iidem Socratem damnaue-

runt, quod nouam religionem introducere uidebatur. Iidẽ Phidiam tulerunt: quandiu is marmore potius, q̃ ebore Mineruam fieri debere dicebat: q̃ diutius nitor esset mãsurus: sed ut adiecit, et uilius: tacere iusserunt.

De Diomedonte.

Diomedon unus ex decem ducibus, qui eadem pugna Athenienſibus victoriam, ſibi uero damnationem pepererunt: cum iam ad meritum ſupplicium ducꝛetur: nihil aliud locutus eſt: q̃ ut uota pro incolumitate exercitus ab ipſo nuncupata ſoluerentur.

DE SIMVLATA RELIGIONE Ca. III

Vma Pompilius, ut populum Romanum ſacris obligaret: uolebat uideri ſibi cum dea Aegeria cõgreſſus eſſe nocturnos: eiuſq; monitu, ſe, quæ acꝛepta diis immortalibus ſacra forent: inſtituere.

De Scipione Africano.

Scipio Africanus nõ ante ad negotia publica, uel priuata ibat: q̃ in cælla Iouis capitolini moratus fuiſſet. & ideo Ioue genitus credebatur.

De L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium committere deſtinabat: paruũ Apollinis ſignum Delphis ſublatum: in conſpectu militum complexus: orabat uti promiſſa maturaret.

De Q. Sertorio.

Q. Sertorius per aſperos Luſitaniæ colles Ceruam albã trahebat: ab ea ſe, quænam aut agenda, aut uitanda eſſent: prædicans admoneri.

EXTERNA de Minoe Cretæ inſulæ rege.

Minos Cretenſium Rex nono quoq; anno quoddã prærealtum, & uetuſta religione conſecratum ſpecus ſecedere ſolebat, et in eo moratus tanq̃ à Ioue, quo ſe ortum ferebat: traditas ſibi leges prærogabat.

De Pisistrato Athenienſium Tyranno.

Pisistratus in recuperandã Tyrannidem, quã amiserat: ſimulatione reducens ſe in arcem Mineruæ eſt uſus. cum per oſtentationẽ ignotæ mulieris, quæ Phia uocabatur: formatæ ad habitũ Deæ, Atheniẽſes deciperet.

De Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore.

Lycurgus conſilio Apollinis grauiſſimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compoſitas ferre ſe perſuaſit.

De Seleucho.

Seleuchus ſub noĩe Mineruæ apud Locrẽſes prudẽtiſſimus habitus eſt. Bacchanalium ſacrorũ mos nouus inſtitutus, cum ad pnitioſam ueſaniã iretur: ſublatus eſt.

DE AVSPICIIS. Cap. IIII.

De Luctatio.

Luctatius, qui primũ Punicum bellũ confecit: a' ſenatu prohibitus eſt ſortes fortunæ prænęſtinæ audire: auſpicijs enĩ patrijs nõ alienigenis remp. adminiſtrare oportere iudicabant.

De C. Cor. Hiſpalo.

Caius Cornelius Hiſpalus prætor peregrinus M. Pompilio lenate. L. Calp. cõſulib. edicto Chaldæos circa decimum diem abire ex urbe, atq; Italia iuſſit: leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci ſyderum interpretatione quæſtuoſam mendacijs ſuis caliginem inijcientes.

Idem, qui Sabazij Iouis cultu ſublato mores romanos inficere conati ſunt, domos ſuas repetere coegit.

De L. Aemilio Paulo.

Lucius Aemilius Paulus conſul cum Senatus Iſidis et Seraphis Phana diruẽda cenſuiſſet: eaq; nemo opificum attingere auderet: poſita prætexta ſecurim arripuit, tẽ

pliq; eius foribus inflixit. De L. Tarquino.

Lucius Tarquus Rex centuriis equm, quas Romulus auspicato conscripserat: alias adiicere cupiens: cũ ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur: offensus interrogauit: posset'ne fieri, quod ipse mente conceperat: posse fieri dicente: iussit nouacula cotem discindi: qua Decius allata: administrato incredibili facto: effectum suæ ꝓfectiõis oculis regis subiecit. De Tiberio Graccho.

Tiberius Gracchus, cũ ad res nouas pararetur: auspicia domi prima lucæ petiit: quæ illi perq̃ tristia responderunt: & ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eũ aduersum occinẽtes: partem tegulæ decussam ante ipsum protulerũt. quibus ominibus contemptis à Scipione Nasica pontifice maximo decussus capitolio: fragmẽto subsellii ictus procubuit. De Publio Claudio.

Publius Claudius bello punico primo cum prælium naual̃e cõmittere uellet: auspiciaq; more maiorum petiisset: et pullarius non exire pullos cauea nuntiasset: abijci eos in mare iussit: dicens, quia esse nolunt: bibant. De L. Iunio.

Lucius Iunius P. Cl. collega neglectis auspicijs, classem tempestate amisit: damnationisq; ignominiã: uoluntaria morte prævenit. De Metello.

Cum Metellus Pontifex Maximus Thusculanũ petens iret: corui duo in os eius aduersum ueluti iter impedientes aduolauerunt, uixq; excuderunt: ut domum rediret, insequente noctu ædes Vestæ arsit, quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum palladiũ incolume seruauit. De Marco Tullio Cicerone.

Marco Ciceroni mors iminens auspicio prædicta est: cum

enim in uilla cœtana esset: cornus in conspectu eius horologij ferrũ loco motũ excussit: et protinus ad ipsum tetendit: ac laeniam togæ eo usq; morsu tenuit: donec seruus ad occidendum eũ milites uenisse nuntiaret.

De Marco Bruto.

Marcus Brutus cũ reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem, & Antonium eduxisset. duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt: et edita inter se pugna: ea, quæ ex parte Bruti fuerat: male multata fugit.

EXTERNA De Rege Alexandro.

Cum Rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet: architectus Democrates cum cretam nõ haberet: polentaq; futuræ urbis lineamenta deduxisset: ingens auium multitudo primo lacu emersa polentam depasta est: quod sacerdotes ægyptiorum interpretati sunt aduenarum frequentiæ alimentis sufficturam urbẽ.

De Deiotaro Rege.

Deiotaro uero regi omnia ferè auspicata gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit: qua uisa abstinuit se ab eius tecti usu: quod nocte insequẽti, ruina solo æquatũ est.

DE OMINIBVS. Caput. V

Minum etiam obseruatio aliquo contactu religionis, inexa est: quoniã non fortuito motu: sed diuina prouidentia, constare creditur: quæ effecit: ut Vrbe à Gallis deleta: deliberantibus P. C. utrũ Veios migrarent: an sua mœnia restituerent: forte eo tempore, è præsidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret: Signifer statuæ signum. hic optime manebimus. ea enim uoce audita, Senatus accipere omen se respondit: euestigioq; Veios transeundi con-

filium omisit. Quàm paucis uerbis de Domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum dijs existimantibus: prosperis auspicijs Romanũ nomen ortum, Veientanæ urbis appellatione mutari: inclytæq; uictoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi. Huius tam plæclari operis author Camillus, cum esset precatus: ut sicuti deorum nimia felicitas populi Romani uideretur: eius inuidia, suo aliquo incommodo satiaretur: subito lapsu decidit. quod omen ad dãnationem, qua postea oppressus est: pertinuisse uisum est. merito autem de laude inter se, uictoria, & pia precatio amplissimi uiri certauerunt. æque enim uirtutis est & bona patriæ auxisse: & mala in se transferre uoluisse.

De Lucio Paulo et filia.

Quid illud? quod L. Paulo consuli euenit, quàm memorabile? cum ei sorte euenisset: ut bellum cum rege Persa gereret: et domum è curia regressus, filiolam suam nomine Tertiam: quæ tum erat admodum parvula, osculatus: tristem animaduerteret: interrogauit quid ita eo uultu esset: quæ respondit Persam periisse. decesserat autem Catellus, quem puella in delitijs habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus: eq; fortuito dicto, quasi certã spẽ clarissimi triũphi animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis Virginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit: omẽ ipsa fecit. nam cum in sacello quodã, eius rei gratia aliquandiu persedisset: nec aliqua uox proposito congruens esset audita, fessa longa standi mora puella, roga-

uit materterã: ut sibi paulisper locum residendi accommodaret: cui illa: ego uero inquit libenter tibi mea sede cedo. quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non multo post mortua Cæcilia, uirginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.

De Caio Mario, & ominis obseruatione.

Caio autem Mario obseruatio ominis proculdubio saluti fuit: quo tempore hostis à Senatu iudicatus: in domum Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus est: animaduertit enim Asellũ, cum ei pabulum obijceretur: neglecto eo, ad aquam procurrentem. quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus: alioqui etiam interpretandarum religionum peritissimus: à multitudine, quæ ad opem illi ferendam constuxerat: impetrauit: ut ad mare perduceretur. ac protinus nauiculam conscendit: eaq; in Africam prouectus, arma Syllæ uictricia effugit.

De Pompeio magno.

Pompeius uero magnus in acie Pharsalica uictus à Cæsare: fuga quærens salutem: cursu in insulã Cyprum, ut aliquid in ea uirium contraheret: classem direxit. Appellens'q; ad oppidum Paphum: conspexit in littore speciosum ædificium: gubernatorem'q; interrogauit: quod ei nomen esset, qui respondit κακοβασιλέα uocari. quæ uox spem eius quantulacunq; restabat: comminuit. Neq; id dissimulanter tulit. auertit enim oculos ab illis tectis: ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De Marco Bruto.

Marci etiam Bruti dignus, admisso paricidio euentus, est

omine designatus. siquidem post illud nefarium opus, natalem suum celebrans: cum græcum uersum exprimere uellet: ad illud potissimum Homericum referendum animo tetendit. ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ καὶ λητὸς ἔκτανε υἱός. *qui deus philippensi acie, à Cæsare, & Antonio signo datus, in eum tela conuertit.*

De Caio Cassio.

Consentaneo uocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit. quæ orantibus Rhodijs: ne ab eo cunctis deorum simulachris spoliarentur, Solem à se relinqui respõdere uoluit. ut rapacissimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectum q; macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantummodo suppliabus cesserat: sed ipsum solem reuera relinquere coegit. De Petilio.

Annotatu dignũ illud quoq; omen: sub quo Petilius cõsul i Liguria bellũ gerẽs occiderit. Nã cum montẽ, cui Leto cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militum dixisset: hodie ego Letum utiq; capiam, inconsyderatius præliando, fortuitum iactum uocis l eto suo confirmauit. De externis ominibus.

Adjci nostris duo eiusdẽ generis alienigena exempla nõ absurde possunt. Samij Prienensibus auxilium aduersus Carras implorantibus, arrogantia instincti, proclasse, et exercitu, sibyllam eis derisus gratia miserunt: quã illi uelut diuinitus datum præsidiũ interpretati, libenter receptam, uera fatorum prædictione, Victoriæ ducem habuerunt. De Apollonitarum omine.

Ne Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt: qui, cum bello illyrico pressi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent: orassent: atq; illi flumen uicinum mœnibus suis nomi-

ne Aeantem in adiutorium se mittere dixissent: accipimus: quod datur: responderunt. eiq; primum in acie locum, perinde ac duci assignauerũt. ex insperato enim superatis hostibus, successum suum omini acceptum referentes, et tunc Aeanti ut deo immolauerunt: et deinceps omnibus prælijs ducę uti instituerunt.

DE PRODIGIIS. Cap. VI.

De Seruio Tullo.

Prodigiorum quoq;, quæ aut aduersa, aut secũda acciderunt, debita proposito nostro relatio est. Seruio Tullo etiã tum puerulo dormienti: circa caput flammam emicuisse domestica oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarqnij regis uxor Tanaquil admirata, Seruium serua natum, in modum filij educauit: et ad regium fastigium euexit.

De Martio.

Aeq; felicis euentus illa flamma: quæ ex L. Martij ducis duorum exercituum, quos interitus Publii, & Cnei Scipionum in Hispania debilitauerat: capite concionantis eluxit. Náq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti: octo et triginta hostium millibus cæsis: magnóq; numero in potestatem redacto, bina castra, Punicis opibus referta, ceperunt.

De Lacu albano.

Item cum bello acri, & diutino Veiẽtes a' Romanis intra mœnia compulsi capi non possent: eaq; mora non minus obsidentibus, quàm obsessis intolerabilis uideretur: exoptatæ uictoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerunt. Subito enim Albanus lacus

neq; cœleſtibus auctus imbribus, neq; inundatione ullius amnis adiutus, ſolitum ſtagni modum excæſſit. cuius rei explorandæ gratia legati ad Delphicum oraculum miſſi retuleruut præapi ſortibus: ut aquam eius lacus emiſſam, per agros diffunderent. Sic enim Veios in poteſtatem populi Romani uenturos. Quod priusq; legati renuntiarent: Aruſpex Veientium a milite noſtro: quia domeſtica interpretes deerant: raptus: & in caſtra perlatus, futurum dixerat. Ergo ſenatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore, et religioni paruit: & hoſtium urbe potitus eſt. Nec parũ proſperi ſucceſſus eſt: quod ſequitur.

De Lucio Sylla conſule.

Lucius Sylla conſul Sociali bello: cum in agro Nolano ante prætorium immolaret: ſubito ab una parte aræ prolapſam anguẽ proſpexit. qua uiſa Poſthumii aruſpicis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit. ac fortiſſima Samnitum caſtra cepit. quæ uictoria futuræ eius ampliſſimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

De Caio Volumnio et Seruio Sulpitio.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio, & Ser. Sulpitio conss. in urbe noſtra inter initia, motusq; bellorũ acciderunt. Bos nanq;, mugitu ſuo in ſermonẽ humanum cõuerſo: nouitate monſtri, audientium animos exterruit. Carnis quoq; in modũ nimbi diſſipatæ partes cæciderunt: quarum maiorem numerum præpetes diripuere aues. reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neq; deformi aſpectu mutatum, iacuit. Eiuſdem generis monſtra alio tumultu

credita

credita sunt. Puerum infantem semestrem in foro Borio triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum uigili è uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse. Caue tibi Roma.

De Caio Flaminio.

Caius autem Flaminius inauspicato consul creatus: cum apud lacum Trasimenum, cum Hannibale conflicturus, cõuelli signa iussisset: lapso equo super caput eius, humi prostratus est: nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negãtibus: malum, ni continuo ea effodissent, minatus est. Verum huius temeritatis utinam sua tantum, non etiam Po. Ro. maxima clade pœnas pependisset. in ea nanq; acie. xv. millia Romanorum cæsa. vi. millia capta. xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandum ab Hannibale quæsitum est. qui, quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium. De C. Hostilio.

Flaminij autẽ præcipitẽ audaciã C. Hostilius Mãcinus ue sana pseuerantia subsequitur. cui consuli in Hispaniã ituro hæc prodigia acciderunt. cũ Lanuuij sacrificiũ facere uellet: pulli cauea emissi in proximam syluam fugerunt: summaq; diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt. cumq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat: nauem conscenderet: talis uox sine ullo authore ad aures eius peruenit. Mancine mane. qua territus cum itinere conuerso Genuam petisset: & ibi scapham esset

ingressus: anguis eximiæ magnitudinis uisus è conspectu abiit. ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit: infelici pugna: turpi fœdere: deditione funesta. Aliud de Tito Gr.

Minus miram in homine parum consyderato temeritatẽ Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, et prodigio denuntiatus, nec euitatus consilio, facit. Consul. n. cum ĩ Lucanis sacrificasset: angues duo ex occulto prolapsi, repente hostiæ, quã immolauerat, adeso iocinore, in eas dem latebras se retulerunt. ob id deinde factum, instaurato sacrificio idẽ prodigii euenit. Tertia quoq; cæsa uictima, diligentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentum arceri, neq; fuga impediri potuit. quod q̃uis Aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent: Gracchus tamen non cauit, ne perfidi hospitis suĩ Flauii insidiis, in eum locum deductus, in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat: inermis occideretur. De Marcello.

Et Consulatus collegium, & erroris societas, et par genus mortis à Tito Graccho, ad Marcelli memoriã me trahit. Is enim captarum Syracusarum, et Hannibalis ante Nolana mœnia à se primum fugere coacti, gloria inflãmatus, cum summo studio niteretur: ut Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret: aut Italia pelleret: solenniq; sacrificio uoluntates deorum explararet: quæ prima hostia ante foculum decidit: eius iecur sine capite inuentum est. proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima truncata, secunda nimis læta apparuissent: respondit. Ita monitus M. Marcel-

lus nequid temere cõnaretur. inſequenti nocte ſpeculã di gratia cum paucis egredi auſus, à multitudine hoſtium in Brutijs circũuentus, æque magnum dolorẽ, ac detrimentum patriæ, interitu ſuo attulit.

De Octauio cõſule.

Iam Octauius Conſul dirum omen quemadmodum timuit: ita uitare non potuit. è ſimulachro enim Apollinis per ſe abrupto cãpite: & ita infixo humi, ut auelli nequiret: armis à collega ſuo Cinna diſſidens, præſumpſit animo ea re ſignificari exitum ſuum. in quem metus augurij, triſti fine uitæ incidit: ac tum demum immobile Dei cãput terra refigi potuit.

De M. Craſſo.

Non ſinit nos M. Craſſus inter grauiſſimas Ro. imperij iacturas numerandus hoc loco de ſe ſilentium agere. plurimis, & euidentiſſimis, ante tantam ruinam monſtrorum pulſatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduerſus Parthos exercitum) pullum ei traditum eſt paludamentum, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureũ dari ſoleret: mœſti, & taciti milites ad principia conuenerunt: qui uetere inſtituto cum clamore alacri accurrere debebant. aquilarũ altera uix cõuelli à primipilo potuit: altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem, ſeipſam conuertit. Magna hæc prodigia. ſed & illæ clades aliquanto maiores. tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa ſigna hoſtilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus, Barbarorum obtritum equitatu, optimæ indolis Filij cruore paterni reſperſi oculi. corpus Imperatoris inter promiſcuas cadauerum ſtrues

auium, feraruḿq; laniatibus obiectum. uellem quidem placidius: sed relatu uerum est. Sic deorum spreti præmonitus excandescunt. Sic humana consilia castigantur: ubi se cœlestibus præferunt.

De Cn. Pompeio.

Cneum etiam Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat: ne cum C. Cæsare ultimam belli fortunam experiri contenderet. egresso á Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens examinibus apum signa obscurádo, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus: ab ipsis altaribus hostiarum fuga. sed iuictæ leges necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaq; dum ille elcuat authoritatem amplissimam: & opes priuato fastigio excelsiores: omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam usq; contraxerat: spatio unius diei confregit. Quo constat in delubris deûm, sua sponte signa conuersa militarem clamorem, strepituḿq; armorum, adeo magnum Antiochiæ, et Ptolemaide, auditum, ut in muros concurreretur sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum. palmam uiridem Tralibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmentá lapidum iustæ magnitudinis enatá. quibus appareret cœlestium numen, & Cæsaris gloriæ fauisse: & Pompeii errorem inhibere uoluisse. Tuas aras, tuaq; sanctissima templa, Diue Iuli ueneratus oro: ut propitio, ac fauenti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus, eo die, quo purpurea ue

ſte uelatus aurea in ſella conſediſti, ne maxĩo ſtudio Senatus exquiſitum, & delatum honorem ſpreuiſſe uideremini: priusquàm exoptatum ciuium oculis conſpectũ tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, uacaſſe: mactatóq; opimo boue cor in extis non reperiſſe: ac reſponſum tibi à Spurina Aruſpice, pertinere id ſignum aduitam, et cõſilium tuum: quod utraq; hæc corde continerentur. erupit deinde eorum paricidium, qui dum te hominũ numero ſubtrahere uolũt: deorum concilio adiecerunt. Claudatur hoc exẽplo talium oſtentorum domeſtica relatio: ne ſi ulterius Romana apprehendero, è cœleſti templo ad priuatas domos, non conſentaneos uſus tranſtuliſſe uidear. Attingam igitur externa, quæ latinis inſerta literis: ut authoritatis minus habent, ita aliquid gratæ uarietatis afferre poſſunt. De Equa pariente leporẽ externa.

In exercitu Xerxis, quem aduerſus prouinciam Græciã contraxerat, equæ partu leporem editum conſtat. quo genere monſtri tanti apparatus ſignificatus eſt euentus. Nam qui Mare claſſibus, Terrã pedeſtri operuit exercitu: ut fugax animal, pauido regreſſu, regnum ſuum repetere eſt coactus. Eidẽ montem Athon iuxta Idam tranſgreſſo, priusquàm Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ conſilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit. infuſum nanq; pateræ eius uinum, in ſanguinem nec ſemel, ſed iterum, & tertio conuerſum eſt. Qua de re conſulti magi monuerunt: ut ſe ab incepto propoſito abſtineret: & ſiquod ueſtigium in uecordi pectore ſenſus fuiſſet: cauere potuiſſet, ante de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

De Mida.

Midæ uero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta: puero dormiẽti formicæ in os grana tritici congesserunt. parentibus deinde eius quorsum prodigium tenderet, explorantibus, Augures responderunt: omnium illũ mortalium futurum ditissimũ. nec uana prædictio extitit. Nam Midas conctorum penè regum opes, abundantia pecuniæ antecessit: infantiæq; incunabula utili deorũ munere donata, onustus auro, atq; argento gazis pensauit. De Platone aliud mirum.

Formicis Midæ iure, meritóq; apes Platonis prætulerim. illæ enim caducæ, ac fragiles, hæ solidæ, et æternæ felicitatis indices extiterunt. dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidẽ illæ apes non montem Hymetum thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ uirẽtes, dearũ instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse uidentur.

DE SOMNIIS. Caput. V.

Sed quoniam diuitias Midæ, disertumq; Platonis somnum attigi: referam: quàm certis imaginibus, multorũ quies adumbrata sit. quẽ locum unde potius ordiar: quàm à Diui Augusti sacratissima memoria? eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est: quo in campis Philippicis Romani inter se exercatus concurrere: Mineruæ

ſpecies oborta præcepit: ut illum graui morbo implicatum moneret: ne propter aduerſam ualetudinem proximo prælio non intereſſet. qđ cum Cæſar audiſſet: lecticæ ſe deferri in aciem iuſſit: ubi dum ſupra uires corporis pro adipiſcēda uictoria excubat: caſtra eius à Bruto capta ſunt. Quid ergo aliud putamus: quàm diuino munere effectum: ne deſtinatum iam immortalitati caput, indignam cœleſti ſpiritu fortunæ uiolentiam ſentiret? Auguſtum uero præter naturalem animi in omnibus rebus ſubtiliter proſpiciendis uigorem, etiã recens, & domeſticum exemplum: ut Artorii ſomnio obtemperaret: admonuit. Audiuerat enim Diui Iulii patris ſui uxorem Calpurniam nocte: quam is ultimam in terris egit, in quiete uidiſſe, multis eum confectum uulneribus in ſuo ſinu iacentem: ſomniiq; atrocitate uehementer exterritam, rogare non deſtitiſſe: ut proxima die à curia ſe abſtineret. At illum, ne muliebri ſomnio motus id feciſſe exiſtimaretur: ſenatum, in quo ei paricidarum manus allatæ ſunt: adire contendiſſe. Non eſt inter patrem, & filium, ullius rei comparationem fieri: præſertim diuinitatis faſtigio iunctos: ſed iam alter operibus ſuis aditum ſibi ad cœlum inſtruxerat: alteri longus adhuc terreſtrium uirtutum orbis reſtabat. Quapropter ab hoc tantummodo pendentem mutationem ſtatus cognoſci, ab illo etiam differri Dij immortales uoluerunt: ut aliud cœlo decus daretur: aliud promitteretur.

De P. Decio, & M. Torquato.

Illud etiam ſomniũ magnæ admirationis, et clari exitus: quod eadem nocte duo COSS. P. Decius. & T.

Manlius Torquatus Latino bello, et graui, et periculoſo, nō procul à Veſuuii montis radicibus poſitis cæſtris uiderunt. Vtriq; enim qdam per quietis ſpeciem prædixit: ex altera acie peratrē, ex altera exercitum, dijs Mānibus, Matriq; Terræ deberi. Vtrius aūt dux copias hoſtiū aggrederetur, ſuppq; eas, ſeſe ipſum deuouiſſet: uictoriā habiturū. id lucē proxima COSS. ſacrificio, uel expiaturis, ſi poſſet auerti: uel ſi certum deorū etiā monitu uiſum foret, executuris: hoſtiarum exta ſomnio congruerunt. Conuenitq; inter eos cuius cornu prius laborare cœpiſſet: ut is capite ſuo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante, Decium depoſcerunt.

S equitur æque ad publicam religionem pertinens ſomniū. cum plebeiis Ludis qdam paterfamilias per Circum Flaminium, prius, quàm pompa induceretur: ſeruum ſuum uerberibus multatum, ſub furcā ad ſupplicium egiſſet: latino homini ex plebe, Iupiter in qete præcepit: ut COSS. diceret, ſibi præſultorem Ludis Circenſibus proximis non placuiſſe. quæ res, niſi attenta ludorum inſtauratione expiata eſſet: ſecuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum aliquo incommodo ſuo, religione ſummum implicaret imperium, ſilentium egit. Eueſtigioq; filius eius ſubita ui morbi correptus, interiit. Ipſe etiam per quietem ab eodem deo interrogatus, an ſatis magnam pœnā neglecti imperii ſui pependiſſet: in propoſito pſeuerans, debilitate corporis ſolutus eſt. actum demum ex conſilio amicorū, lectica ad tribunal COSS. et inde ad ſenatum perlatus, ordine totius caſus ſui expoſito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorū fir-

mitate, pedibus domum rediit.

De M. Cicerone.

A *cne illud quidem inuoluendum silentio. inimicorum conspiratione urbe pulsus* M. *Cicero, cum in uilla quadam campi* Atinatis *diuersaretur: is animo in somnum profuso, per loca deserta, et inuias regiones uaganti sibi* C. Marium *consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogantem eum: quid ita, tam tristi uultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur: comprehendisse dexteram suã: ac se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum tradidisse: quod diceret ibi esse ei lætiorem status spem repositam. nec aliter euenit. Nam in æde* Iouis Mariana, *Senatusconsulto de reditu eius est factum.*

De C. Graccho.

C *aio autem* Graccho *imminentis casus atrocitas palàm, atq; aperte, per quietem denuntiata est. somno enim pressus* Tiberii Gracchi *fratris effigiem uidit dicentis sibi: nulla ratione eum uitare posse. ut eo fato non periret: quo ipse occidisset. Id ex* Graccho *prius, quàm tribunatum, in quo fraternum exitum habuit: iniret: multi audiuerunt. Cœlius etiã certus Romanæ historiæ author sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc uiuo, peruenisse scribit.*

De Cassio Parmensi.

V *icit huiusmodi somnii dirum aspectum, quod sequitur. Apud Actium* M. Antonii *fractis opibus,* Cassius Parmensis, *qui partes eius secutus fuerat: Athenas confugit. ubi concubia nocte, cum solicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iacèret: existimauit ad*

ſe uenire hominẽ ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, et capillo demiſſo. Interrogatum q; quiſnam eſſet: reſpondiſſe καποδαίμονα. perterritus deinde tam tetro uiſu, et nomine horrendo, ſeruos inclamauit. Sciscitatus q; eſt: ſiquem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem uidiſſent. quibus affirmantibus neminem illuc accęſſiſſe: iterum quieti, et ſomno ſe dedit: atq; eadẽ animo eius obuerſata eſt ſpecies. Itaq; fugato ſomno, lumen intro ferri iuſſit: pueros q; à ſe diſcedere uetuit. Inter hanc noctem, & ſupplicium capitis, quo eum Cæſar affecit: paruulum admodum tempus accęſſit.

De Atterio Rufo.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterij Rufi equitis Romani ſomnium certo euentu admonitum eſt: qui, cum gladiatorium munus Syracuſis ederetur: inter cętera Retiarij ſe manu confodi uidit: id q; poſtero die in ſpectaculo cõſeſſoribus narrauit. Incidit deide: ut proximo ab equite loco, Retiarius, cum Mirmillone introducęretur. cuius cum faciem uidiſſet, idem dixit ab illo ſe Retiario trucidari putaſſe. protinus q; inde diſcędere uoluit. illi ſermone ſuo, motu eius diſcuſſo, cauſam exitij miſero attulerunt. Retiarius enim in eum locum cõpulſo Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur: tranſiectum gladio Atterium interemit.

Externa. De Hannibale.

Hannibalis quoque ut deteſtandum Romano ſanguini, ita certæ prædictionis ſomnium: cuius non uigiliæ tantum: ſed etiam ipſa quies, hoſtilis imperio noſtro fuit. hauſit enim propoſito, et uotis ſuis conuenientem imaginem: exiſtimauit q; miſſum ſibi à Ioue, mortali ſpecie

excælsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. cuius monitu, primo, uestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona uoluntate uetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu omne, quicquid obuium fuerat: proterentem. post'q; eam magno cum cæli fragore erumpentes nimbos, lucem'q; caligenosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri: ecquid portenderet: interrogauit. hic Dux. Italiæ uides inquit, uastitatem: proinde sile: & cætera tacitis permitte fatis.

De Alexandro.

Quàm bene Macædoniæ Rex Alexander per quietem uisa imagine præmonitus erat: ut uitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere uoluisset. Nanq; Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit. existimauit enim se ab illo interfici: cum eum nunquam uidisset. Interposito deinde tempore: postq̃ in cõspectũ uenisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cognouit: adiecto uersu græco, q̃ fidem somniorum eleuat: præparati iam aduersus caput suum ueneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur: suspicionem animo repulit.

De Simonide Poeta.

Longe indulgentius Dij in Poeta Simonide: cuius salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cum ad litus nauem appulisset: inhumatum'q; corpus iacens, sepulturæ mandasset: admonitus ab eo: ne proximo die nauigaret: in terra remansit, qui inde soluerant: fluctibus, & procellis, in

conſpectu eius obrupti ſunt. Ipſe lætatus eſt: quod uitã ſuam ſomnio quàm naui credere maluiſſet. Memor autem beneficij elegantiſſimo carmine æternitati conſe crauit. Melius illi, et diuturnius, in animis hominum ſepulchrum conſtituens: quàm in deſertis, & ignotis arenis ſtruxerat. De Cræſo.

Efficax & illa quietis imago: quæ Cræſi regis ãium ma ximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præſtantiorẽ, imperijq; ſucceſſioni deſtinatum Atym, exiſtimauit ferro ſibi ereptum. Itaq; quicquid ad eui tandam denuntiatæ cladis acerbitatem ptinebat, nul= la ex parte patria cura ceſſauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti. domi detentus eſt. Ha= bebat armamentarium omnis generis telorum copia re fertũ: id quoq; amoueri iuſſit. gladio anctis comitibus utebatur: uetiti ſunt propius accedere. neceſſitas tamen aditũ luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper, Olympi mõtis culta, crebra cum agreſtiũ ſtrage, uaſtaret: inuſitatoq; malo regiũ imploratum eſſet au= xilium: filius à patre extorſit: ut ad eum opprimendũ mitteretur. eo' quidem facilius quod nõ dentis: ſed fer= ri ſæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri ſtu dio interficiendi ſuem omnes ſunt intenti: pertinax ca= ſus imminentis uiolentiæ lanceam, petendæ feræ gra tia miſſam, in eum detorſit: et quidem eam potiſſimum dexteram nefariæ cædis crimine uoluit aſpergi: cui tu tela filij à patre mandata erat: quam'q; Cræſus im= prudentis homicidij ſanguine uiolatam, hoſpitales ue= ritus deos, ſupplicem ſacrificio expiauerat.

De Cyro.

Nec Cyrus quidem superior, inuictæ fatorum necessitatis, paruulum argumentum est. cuius ortus ad imperiũ totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuntios somnii frustra discutere tentauit. Mandanen filiam suam, ꝙ in quiete uiderat urina eius omnes asiaticas gentes inundasse, non Medorum excellentissimo: ne in eius familiam regni decus trãsferretur: sed Persarũ modicæ fortunæ uiro collocando: natum'q; Cyrum exponi iubendo. quia similiter quietis temporibus existimauerat: genitali parte Mandanes, enatam uitem eò usq; creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret. frustratus est enim seipse, Nepotis felicitatem, cœlestium iudicio destinatam, humanis consiliis impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autem habitum Dionysio syracusano adhuc se continente: Himera quædam, non obscuri generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit. atq; ibidem deorum omniũ lustratis sedibus, animaduertit prænalentem uirum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis cathenis uinctum, Iouis solio, pedibus'q; subiectum. interrogato'q; iuuene, quo gratia cõ syderandi cœli, duce fuerat usa: quis nam esset: audiuit illum Siciliæ, atq; Italiæ dirum esse fatum: solutum'q; uinculis, multis urbibus exitio futurum. quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibus'q; insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum: uelut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati in-

iecit: Himera eum, mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculum eius turbam intrantem ut aspexit hunc esse, quem in quiete uiderat: uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

Tutioris somnij mater eiusdem Dionysij: quæ cum eum conceptum utero haberet: parere uisa est Satyri cum consultóq; prodigiorum interprete: clarissimum, ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

At Carthaginiensium dux Amilcar, cum obsideret Syracusas inter somnium uocem exaudisse credidit nuntiantem, futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac diuinitus promissa uictoria, exercitum pugnæ comparabat. in quo inter Siculos, et Pœnos, orta dissensione: castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerunt. Itaq; magis spe, quàm somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus: non ut animo præsumpserat, uictor.

De Alcibiade.

Alcibiades quoq; miserabilem exitum suum haud falla ci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio amicæ suæ dormiẽs opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

De duobus Arcadibus.

Proximum somnium, & si paulo est longius: propter ni miam tamen euidentiam ne omittatur: impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram uenerunt: quorum alter ad hospitem se contulit: alter in tabernam meritoriã diuertit. Is, qui in hospitio erat: uidit in somnijs comitem suum orantem: ut sibi Caupo-

nis insidiis circunuento subueniret. posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. quo uiso excitatus prosiluit: tabernāq; in qua is diuersabatur: petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanquam superuacuum dānauit: & lectum, ac somnum repetiit. Tunc idem ei saucius oblatus obsecrauit: ut qui uitae suae auxilium ferre neglexisset: nec saltem ultionem non negaret. Corpus enim suū à Caupone trucidatum: tum maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam cōstantibus familiaris precibus compulsus: protinus ad portam cucurrit. et plaustrum, quod in qete demonstratū erat: cōprehendit: Cauponemq; ad capitale supplicium pduxit.

DE MIRACVLIS. Caput. VI.

Vlta etiam interdiu: & uigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somniiq; nube inuoluta, quae, qa unde manauerint: aut qua ratione constiterint: dignoscere arduum est: merito miracula uocentur. Quorū è magno aceruo in primis illud occurrit. Cū apud lacum Regillum Aulus Posthumius dictator, et Thusculanorū dux Manilius Octauius magnis uiribus inter se concurrerent: ac neutra acies aliquandiu pedem referret: Castor, ac Pollux Romanarum partium propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt. De P. Vatinio.

Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinae praefecturae uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes, excellentis formae, albis equis residentes, obuios sibi fa-

ctos nuntiare, die: qui præterierat Perſen regẽ, à Pau
lo captum. quod cum ſenatui indicaſſet: tanquam maie
ſtatis eius, et amplitudinis, uano ſermone contemptor:
in carcerem coniectus. poſtquam Pauli literis illo die
Perſen captum apparuit et cuſtodia liberatus: & inſu
per agro, ac uacatione donatus eſt. Caſtorem uero, &
Pollucem, etiam illo tempore pro imperio P. R. ex cu-
buiſſe cognitum eſt: quo apud lacum Iuturnæ, ſuum,
equorumq; ſudorem abluiſſe uiſi ſunt. Iunctaq; fonti
ædes eorum, nullius hominum manu reſerata patuit.

De peſtilentia.

S*ed ut cæterorum quoq; deorum propenſum huic urbi*
Numen exequamur: triennio continuo uexata peſtilẽ
tia ciuitas noſtra, cum finem tanti, et tam diuturni ma
li, neque diuina miſericordia, neq; humano auxilio,
imponi uideret: cura ſacerdotum inſpectis ſibyllinis li
bris, animaduertit: non aliter priſtinam recuperari ſa
lubritatem poſſe, quàm ſi ab Epidauro Aeſculapius eſ
ſet acerſitus. Itaq; eò legatis miſſis, unicam fatalis re-
medij opem authoritate ſua, quæ iam in terris erat am
pliſſima, impetraturam ſe credidit. neque eam opinio
decepit. pari nanque ſtudio petitum, ac promiſſum eſt
præſidium: eueſtigioq; Epidauri, Romanorum lega-
tos in templum Aeſculapij, quod ab eorum urbe qnq;
millibus paſſuum diſtat, perductos: ut quicquid inde
ſalubre patriæ laturos ſe exiſtimaſſent, pro ſuo iure ſu
merent, benigniſſime inuitarunt. quorum tam prom-
ptam indulgentiá, Numen ipſius Dei ſubſecutum: uer-
ba mortalium, cœleſti obſequio comprobauit. Siqdem
is anguis, quem Epidaurij raro: ſed nunquam ſine ma-

gno

gno ipſorum bono uiſum, in modū Aeſculapij uenerati fuerunt: ꝑ urbis cœleberrimas ꝑtes, mutibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoq; inter religioſam oīum admirationem cōſpectus, haud dubiā præſe appetitæ clarioris ſedis alacritatem ferens, ad triremem Romanā perrexit, pauentibusq; inuſitato ſpectaculo nautis, eò cōſcendit, ubi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem, per ſummam quietem eſt cōuolutus. Tum legati perinde, atq; exoptatæ rei cōpotes, expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à peritis excepto, læti inde ſoluerunt, ac proſperam emenſi nauigationē, poſtq̄ Antium appulerunt: Anguis, qui ubiq; in nauigio remanſerat: prolapſus in ueſtibulo ædis Aeſculapij, Myrto frequentibus ramis diffuſæ: ſupereminentem excelſæ altitudinis palmam circundedit, perq; tres dies poſitis, quibus ueſci ſolebat: non ſine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet: Antienſis tēpli hoſpitio uſus, urbi ſe noſtræ ad uehendum reſtituit: atq; in ripam Tyberis egreſſis legatis, in inſulā, ubi templum dicatum eſt: tranſnauit: aduentuq; ſuo tempeſtatem, cui remedio quæſitus erat: diſpulit.

De Furio Camillo.

Nec minus uoluntarius in urbem noſtram Iunonis trā ſitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iuſſu ímperatoris ſimulachrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat: in urbem tralaturi, ſede ſua mouere cōnabantur: quorum ab uno periocum interrogata Dea, an Romā migrare uellet: uelle ſe reſpondit. Hac uocē audita, luſus in admirationem uer

ſus eſt. Iam'q; non ſimulachrum, ſed ipſam cœlo Iunonem petitam, portare ſe credentes, læti in ea parte Auentini montis, in qua nunc templũ eius cernimus: collocauerunt. De ſimulachro Fortunæ.

Fortunæ etiã muliebris ſimulachrum, quod eſt in Latina uia ad quartum milliariũ eo tempore cũ æde ſua conſecratũ: quo Coriolanum ab excidio urbis maternæ preces repulerũt: non ſemel, ſed bis locutum conſtitit: prius his uerbis. Rite me matronæ uidiſtis: Rite'q; dedicaſtis. De Valerio Publicola.

Valerio autem Publicola COS. q poſt exactos reges bellum cum Veientibus, & Hetruſcis geſſit: illis Tarquinio priſtinum imperium reſtituere: Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: Hetruſcis, & Tarquinio in cornu dextro, prælio ſuperioribus: tantus terror ſubito incæſſit: ut non ſolum uictores ipſi profugerent, ſed etiã pauoris ſui conſortes ſecum Veientes traherent. cui rei pro argumento miraculũ adijcitur ingẽs. repẽte uox è proxima ſylua Arſia, quæ ore Syluani in hunc penè modum miſſa traditur: Vno plus Hetruſci cadent. Romanus exercitus uictor abibit. Miram dicti fidẽ digeſta numero cadauera exhibuere.

De C. Fabricio.

Quid Martis auxilium, quo uictoriã Romanorum adiuuit: non'ne memoria celebrandum eſt? cum Brutij, atq; Lucani, odio ictatiſſimo, maximis'q; uiribus Thurinæ urbis peterent exitium, ac præcipuo ſtudio eius incolumitatem C. Fabricius Luſcinus. COS. protegeret, res'q; ancipiti euentu, collatis unum in locum utriuſq; partis copijs gereretur: Non audẽtibus Romanis

prælium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis, primum eos hortari ad cæpessendam fortitudinem cœpit. deinde, ubi tardiores animaduertit: arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: et admotis, uallum conscendit. Inde uoce ingenti clamitans, factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda: & Lucanos, Brutiosq; ad sua defendenda, illuc traxit: ubi conserti dubio certamine terebantur. Sed idem impulsu armorũ suorum, prostratos hostes: iugulãdos, capiendosq;, Romanis tradidit. XX. enim millia cæsa: quinq; millia cum Statio Statilio duce utriusq; gentis, & tribus atq; XX. militaribus signis capta sunt. Postero die cum COS. inter honorãdos, quorum strenua opera fuerat usus: uallarem coronam ei se seruare dixisset: à quo castra crãt oppressa: nec inueniretur qui id præmium peteret: cognitum pariter, atq; creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duabus distincta pinnis: qua cæleste caput tectum fuerat: argumentum præbuit. Itaque Fabricij edicto supplicatio Marti est habita: & à laureatis militibus, magna cum animorum lætitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

De Dijs Troianis mirum.

Referam nunc, quod suo seculo cognitum: manauit ad posteros. Penates deos Aeneam Troia aduectos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quã ipse condiderat: tralatos, pristinum sacrarium repetisse. et quia id humana manu factum existimari poterat: relatos Albam, uoluntatem suam altero transitu signi

ficasse. Nec me præterit de motu, & uoce deorum immortalium, humanis oculis, auribusq; percepto, quàm ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur: fidem authores uendicent, & nostrum sit, inclytis literarum monimentis consecrata, perinde, ac uana non refugisse.

De Diuo Iulio.

F acta mentione urbis è qua primordia ciuitas nostra traxit. Diuus Iulius fausta proles eius, se nobis offert. quem C. Cassius nunquam sine præfatione publici paricidij nominandus: cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret: uidit humano habitu augustiorẽ, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, et concitato equo, in se impetum facientem. quo aspectu perritus, tergum hosti dedit: uoce illa prius emissa. Quid enim amplius agas: si occidisse parum est? Non occideras tu quidẽ Cassi Cæsarem. Neq; n. extingui ulla diuinitas potest. sed mortali adhuc corpore utentem uiolando, meruisti, ut tam infestum haberes deum.

De Lucio Lentulo.

I am quidem L. Lentulus litus prænauigans, in quo Cn. Pompeij magni, perfidia Ptolemæi regis interempti corpus consciſsæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus casus eius, cum ipsi fortunæ erubescendum rogum uidisset: commilitonibus dixit. quid scimus an in hac flamma Cn. Pópeius cremetur? diuinitus missæ uocis miraculum est. Atq; hoc quidem hominis. illud tamen ore ipsius Apollinis editum: quo Appij interitũ ueridica Pythicæ uaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius à Cæsaris concordia

pestifero sibi, nec reipub. utili cõsilio abruperat, euẽ tum grauissimi motus explorare cupiẽs (uiribus nãq; imperij Achaiæ præerat) Antistitem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri speus partem cõegit descẽdere. unde ut certæ cõsulentibus sortes petuntur. ita nimius diuini spiritus haustus reddẽtibus pestifer existit. Igitur impulsu cãpti numinis instincta uirgo, horrendo sono uocis, Appio inter obscuras uerborũ ambages fata cæcinit. Nihil. n. inquit ad te hoc Romane bellũ. Euboeæ cællã obtinebis. At is ratus cõsilijs se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset: in eã regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristumq; chalcidico freto uicinã iteriacens cællæ Euboeæ nomen obtinet: ubi ante Pharsalicũ certamen morbo cõsumptus: prædictum a' Deo locum sepultura possedit. Possunt & illa miraculorũ loco referri, quod deusto sacrario Saliorũ nihil in eo, præter lituum Romuli integrum repertum est. Quod Seruij Tullij statua, cum ædes fortunæ cõflagrasset, iuiolata pmansit. Quod Q. Claud. statua in uestibulo templi Matris deũm posita, bis ea æde icendio cõsumpta, prius P. Nasica Sapione, & L. Bestia. Item M. Seruilio, et L. Lamia COSS. i suabasi flãmis itacta stetit.

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij etiã Auiolæ rogus attulit: q & à medicis, et à domesticis mortuus creditus cum aliquandiu humi iacuisset: elatus, postquam cõrpus eius ignis cõripuit, uiuere se proclamauit, auxiliumq; Pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iã flammis circundatus fato

ſubtrahi non potuit. Lucio quoque Laniæ prætorio uiro, æque uocem fuiſſe ſuper rogum conſtitit.

Extrema.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphilij caſus facit: quẽ Plato ſcribit inter eos, qui in acie ceciderant. x. diebus iacuiſſe: biduóq; poſtquam inde ſublatus eſſet: impoſitum rogo reuixiſſe: ac mira quædam tempore mortis uiſa narraſſe. Et qm̃ ad externa tranſgreſſi ſumus, quidam Athenis uir eruditiſſimus, cum ictum lapidis capite excepiſſet: cætera omnia tenaciſſima memoria retinens: literarum tantummodo, quibus præcipue inſeruierat: oblitus eſt. Dirum, maligniumq; uulnus in animo percuſſi, quaſi de induſtria ſcrutatis ſenſibus in eum potiſſimum locum, quo maxime lætabatur: acerbitate nocendi erupit: ſingulare doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo. cui ſi talibus ſtudijs perfrui fas non erat: utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetraſſe: quàm iam percepta eorum dulcedine caruiſſe. De Nauſimenis uxore.

Mirabilior tamen ſequentis caſus narratio. Nauſimenis enim Athenienſis uxor: cum filij, ac filiæ ſuæ ſtupro interueniſſet: inopinati monſtri perculſa conſpectu, et in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquendum, obmutuit. Illi nefarium concubitum uoluntaria morte penſarunt. hoc modo Fortuna ſæuiens huic uocem, ijs uitam ademit: illi propitia donat.

De Aegle Samio.

Aegles Samius Athleta mutus: cum ei uictoriæ, quam adeptus erat: titulus, et præmium eriperetur: indignatione accenſus uocalis euaſit.

De Gorgia Epirota.

Gorgiæ quoq; Epirotæ fortis, & clari uiri origo: qui in funere matris suæ utero elapsus: inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit: nouum q; spectaculũ patriæ præbuit: non tantum ex ipso genitricis rogo lucem, sed etiã cunas assecutus. eodem enim momento temporis, altera iam fato functa parit: alter ante elatus, q̃ natus est.

De quodam Iasone.

Diuinæ fortunæ uulnus Pheræo Iasoni q̃dã exitii eius cupidus intulit. Nã cum inter insidias gladio eũ percussisset: Vomicã, quæ à nullo medicorũ sanari potuerat: ita rupit: ut hominem pestifero malo liberaret.

De Simonide.

Aeq; Diis immortalibus acceptus Simonides: cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cranone (quod est in Thessalia oppidũ) nuntiatũ est duos iuuenes ad ianuam uenisse: magnopere rogantes, ut ad eos continuo prodiret. ad quos egressus neminem reperit ibi. Cæterũ eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum: et ipsum, et omnes cõuiuas oppressit. Quid hac felicitate locupletius, quàm nec Mare, nec Terra sæuiens extinguere ualuit?

De Daphida.

Non inuitus huic subnecto Daphidam: ne quis ignoret quantum interfuerit cecinisse deorũ laudes, & numen obtrectasse. Hic, cum eius studij esset: cuius professores Sophistæ uocantur, ineptæ, et mordacis opinationis: Apollinem Delphis irridendi causa consuluit: an equum inuenire posset, cum omnino nullũ habuisset. cuius ex oraculo reddita uox est inuenturum equum: sed ut eo

perturbatus, periret. inde cum iocabũdus, quasi delusa sacrarũ sortiũ fide, reuerteretur: incidit in regẽ Attalũ sæpenumero à se contumelioſis dictis abſentem laceſſitum, eiusq; iuſſu ſaxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos uſq; cauillandos, dementis animi iuſta ſupplicia pependit. De Rege Philippo.

EOdem oraculo Macedonum Rex Philippus admonitus, ut à quadrigæ uiolentia ſalutem ſuam cuſtodiret: toto regno diſiungi currus iuſſit, eumq; locum, q in Bœotia quadriga uocatur, ſemper uitauit. nec tñ denuntiatum periculi genus effugit: nam Pauſanias in capulo gladij, quo eum occidit: quadrigam habuit cælatã.

De Calano.

QUæ tam pertinax necæſſitas in patre, & filio Alexãdro conſimilis apparuit. Siquidẽ Calanus Indus ſua ſponte ſe ardentiſſimo rogo ſuperiacturus, interpellatus ab eo, ecquid, aut mandaret, aut dicere uellet. breui te, inqt, uidebo. nec id ſine cauſa. quia uoluntariũ eius è uita exceſſum, rapida mors Alexandri ſubſecuta eſt. De quodam Remige.

REgios interitus magnitudine miraculi Remigis caſus æquat: quem in litore Tyriorũ ſentinam haurientem, cum è naui fluctus abieciſſet: altero latere repulſum, contrarius fluctus in nauem retulit. Itaq; miſeri ſimul, ac felicis, complorationi pmiſta fuit gratulatio.

De Pruſia filio Regis Bithyniæ.

QUid illa? non ne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuiſſe credenda ſunt? tolerabilia quidem, qa ſæuitia caruerunt: cæterũ & ipſa miraculis annumeranda. Nã et Pruſiæ regis filius eodẽ nomine: quo pater

pro ſuperiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit: nec ad ſpeciem deforme, nec ad uſum ulla ex parte incommodum.

De Filia Mithridatis regis.

Mithridatis uero regis filia Dripetine Laodicæ regina nata: duplici ordine dentiũ deformi admodũ comes fugæ patris, à Pompeio deuicti fuit. De Lincæo.

Nec illius qdẽ paruæ admiratiõis oculi, quẽ conſtat tam certa acie luminum uſum eſſe: ut à Lilybæo portu Carthaginieſiũ, egrediẽtes claſſes itueretur. Oculis eius admirabilius Ariſtomenis Meſſenij cor: quod Athenienſes ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt, cum eum aliquoties captum: et aſtutia elapſum, cepiſſent. De Antipatro Poeta.

At poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumq; ad ultimam ætatem peruenisſet: natali ſuo certo illo circuitu morbi conſumptus eſt.

De Poliſtrato & Hippoclide.

Hoc loco apte referantur Poliſtratus, et Hippoclides Philoſophi eodem die nati, eiuſdẽ præceptoris Epicuri ſectam ſecuti: patrimonij etiam poſſidendi, alendæq; ſcholæ communione coniuncti, eodemq; momento temporis ultima ſenectute extincti: tam æqualẽ fortunæ pariter, atq; amicitiæ ſocietatem, quis non ipſius cœleſtis Concordiæ ſinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potiſſimum fuerit, aut in liberis potentiſſimi regis: aut in rege clariſſimo: aut in uate in genij florentis: aut in uiris eruditiſſimis: aut in hoie ſortis ignotæ, ne ipſa quidẽ omnis bonæ, malæq; ma

teriæ fœcunda artifex Natura, rationem rerũ reddiderit. Non magis, q̃ qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis cõfixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum non suis manibus deducit: efficitq; ut concepta ea, continuo et tela, & uim ueneni, uulneribus respuãt. Aut in Cephalenia insula, cum omnia ubiq; pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte ãni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in tẽplo Iunonis Laciniæ aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia. alteram in Caleno agro aquam propietatẽ uini, qua homines inebrientur, possidere uoluerit. Non admiratione ista: sed memoria prosequi debemus. Cum sciamus recte ab ea plurimum licẽtiæ uẽdicari: penes quã infinitus cuncta gignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine & longitudine serpẽtis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedẽtia attigimus, serpentis quoq; à Tito Liuio curiose pariter, ac facunde relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse: ut Attilij Reguli exercitum usu amnis prohiberet: multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus uoluminibus caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret: ad ultimum balistarum tormentis undiq; petitam, silicum crebris, & ponderosis uerberibus procubuisse: omnibusq; & cohortibus, et legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorẽ. atq; etiã cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq; iacentis pestifero afflatu, uicina

regione polluta Romana inde ſummouiſſe caſtra: dicit belluæ coriũ C.xx. pedum longũ, in urbẽ miſſum.

VALERII MAXIMI LIB. II.

De inſtitutis antiquis. Caput. I

Iue, & præpotens naturæ regnum ſcrutatus, iniçã ſtylum tam noſtræ urbis, quàm cæterarum gentium priſcis, ac memorabilibus inſtitutis. Opus eſt enim cognoſci huiuſce uitæ, quam ſub optimo principe felicem agimus: quæ nam fuerint elementa: ut eorum quoq; reſpectus aliquid præſentibus moribus proſit. De nuptijs. Apud antiquos nõ ſolum publicæ, ſed etiam priuatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto. quo ex more nuptijs etiamnum Auſpices interponũtur: qui quamuis auſpicia petere deſierint: ipſo tamen nomine ueteris conſuetudinis ueſtigia uſurpantur. Fœminæ cum uiris cubantibus ſedẽtes cœnitabant. quæ conſuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit. nam Iouis epulo ipſe in lectulum, Iuno, et Minerua, in ſellas ad cœnam inuitabantur. quod genus ſeueritatis ætas noſtra diligentius in Capitolio, q̃ in ſuis domibus ſeruat: uidelicet qa magis ad rẽ ptinet dearũ, q̃ mulierũ diſciplina cõtineri. Quæ uno contẽtæ matrimonio fuerãt, corona pudicitiæ honorabantur. Exiſtimabant. n. eũ præcipue matronæ ſyncera fide incorruptum eſſe animum: qui poſt depoſitæ uirginitatis cubile, in publicũ egredi neſciret: multorum matrimoniorum experientiam, quaſi legitimæ cuiuſdam intemperantiæ ſignũ eſſe credentes. De primo repudio.

Repudium inter uxorem, et uirum, à condita urbe uſq;

Spurius Cabillius primus uxorē dimisit

ad uicesimum & quingentesimū annum nullū intercesſit. Primus autem Spurius Cabillius uxorē ſterilitatis cauſa dimiſit. qui quanquā tolerabili ratione motus uidebatur: reprehenſione tamen non caruit. qa nec cupiditatem quidem liberorum, coniugali fidei præponi debuiſſe arbitrabantur. ſed quo matronale decus uerecundiæ munimento tutius eſſet, in ius uocanti matronam corpus eius attingere non permiſerunt: ut inuiolata manus alienæ tactu ſtolæ relinqueretur.

A. Gellius lib. 3° ca. 4°

De uſu uini mulieribus interdicto.

Vini uſus olim Romanis fœminis ignotus fuit: ne.s. in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre, intemperantiæ gradus, ad iconceſſam uenerē eſſe conſueuit. Cæterum ut non triſtis earum et horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis, et auro abūdanti, & multa purpura uſæ ſunt: et quo formā ſuā cōcinniorē efficerent: ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli.n. tunc ſubſeſſores alienorū matrimoniorum oculi metuebantur: ſed pariter & uidere ſancte, & aſpici mutuo pudore cuſtodiebantur.

De Sacello deæ Viriplacæ.

Quoties uero inter uirum, & uxorē aliquid iurgij iterceſſerat, in Sacellū deæ Viriplacæ, quod eſt in Palatio, ueniebant: & ibi inuicem locuti, quæ uoluerant: contentione animorū depoſita, concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis uiris aſſecuta fertur. uenerāda quidē, et neſcio an præcipuis, & exqſitis ſacrificijs colenda. utpote quotidianæ, ac domeſticæ pacis cuſtos, in pari iugo charitatis. ipſa ſui appellatiōe,

uirorum maiestati debitum, ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges uerecundia, quid iter cæteras necessitudines non ne apparet consentanea? nam ut minimo iudicio maximam uim eius significem, aliquandiu: nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantũ religionis sanguini, & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus tributum. quia inter ista tam sancta uincula, non magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebatur. Conuiuium etiã solenne maiores istituerunt, idq; Charistia appellauerunt: cui præter cognatos, et affines nemo interponebatur: ut siqua inter necessarias personas querela esset orta: apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis tolleretur.

De honore impenso senibus à iuuenibus.

enectuti iuuentus ita cumulatum, et circunspectum honorem reddebat: tanquam maiores natu adulescentiũ communes patres essent. Quo circa iuuenes, Senatus die utiq; aliquem ex patribus. C. aut propinquũ, aut paternum amicum ad curiã deducebant: affixiq; ualuis expectabant: donec reducendi officio etiam fungerentur, quàm quidem uolũtaria statione, et corpora, et animos, ad publica officia sustinenda impigre roborabant, breuiq; processu morarum, clarã in lucem uirtutum suarum uerecunda laboris meditatione, ipsi doctores erãt. Inuitati ad cœnã diligenter quærebãt. q nam ei conuiuio essent interfuturi. ne senioris aduẽtum discubitu præcurrerent, sublataq; mensa priores consurgere, & abire patiebantur. è q bus apparet cœ

næ quoq; tempore quàm parco, & quàm modesto ser
mone his præsentibus soliti sint uti.

De maioribus dantibus exemplũ uirtutis iuuenibus.

Maiores natu in cõuiuiis ad tibias egregia superiorũ ope
ra cãrmine comprehensa pangebant: quo ad ea imitan
da iuuentutem alacriorem redderent. Quid
hoc splendidius? quid etiam utilius cœtamine? puber-
tas cãnis suum honorem reddebat: defuncta uiriũ cur
su ætas ingredientes actuosam uitam fauoris nutrimẽ
tis prosequebatur. Quas Athenas? quã scholã? quæ
alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætule-
rim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij,
Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina
simul percurrendo sim longior, inde inquam cœli cla
rissima pars diui fulserunt Cæsares. Adeo autem ma
gna charitate patriæ tenebantur: ut arcana consilia
patrum C. multis seculis nemo Senator enuntiaue-
rit. Quintus Fabius Maximus tantummodo, et is ipse
per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo:
quod secretò in curia erat actum. Publio Crasso rus
petens, domũ reuertenti in itinere narrauit: memor eũ
triennio ante quæstorem factum, ignarusq; non dũ
à Censoribus in ordinem senatorũ electum. quo uno
modo etiam ijs, qui iam honores gesserant: aditus in
curiam dabatur. sed quamuis honestus error Fabii
» esset: uehementer tamen à COSS. obiurgatus est. Nun-
» quam enim taciturnitatem, optimum, ac tutissimũ, ad
» ministrandarum rerum uinculum, labefactari uole-
bant. De Eumene Rege Asiæ.

Ergo cũ Asiæ Rex Eumenes amantissimus nostræ urbis

bellum à Perſe aduerſus P. Ro. cõparari ſenatui nũtiaſſet, non ante ſciri potuit: quid aut ille locutus eſſet: aut patres reſpondiſſent: quàm captum Perſen cognitum eſt. Fidum erat, et altum. R. pu-pectus cura, ſilentijq; ſalubritate munitum, et nullatum undiq;. cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate, publicá induebant. Itaq; non dicam unum: ſed neminem audiſſe crederes: quod tam multorum auribus fuerat commiſſum. Magiſtratus uero priſci quantopere ſuam, populiq; Ro. maieſtatem retinentes ſe geſſerint: hinc cognoſci poteſt: quod inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cum perſeuerantia cuſtodiebant: ne græcis unquam, niſi latine reſponſa darent. quin etiá ipſa linguæ uolubilitate, qua plurimum ualent: excuſſá, per interpretẽ loqui cogebant, non in urbe tantum noſtra: ſed etiá in Græcia, et Aſia: quos. latinæ uocis honos, per omnes gentes uenerabilior diffunderetur. nec illis deerant ſtudia doctrinæ, ſed nulla non in re palliũ togæ ſubijcá debere arbitrabantur. indignũ eſſe exiſtimantes illecebris, et ſuauitati literarum, imperii pondus, & authoritatem donari.

De C. Mario.

Quapropter non es dãnandus rigoris ruſtica crimine C. Mari: quia gemina lauro, coronatam ſenectutem tuá, Numidicis, et Germanicis illuſtrem trophæis, uictor de uictæ gentis facundia politiorem fieri noluiſti, credo ne alienigena ingenii exeratatione, patrii ritus ſeruus transfuga exiſteres. Quis ergo huic conſuetudini, qua nũc græcis actionibus aures curiæ exurdãtur: ia nuá patefecit? ut opinor, Molo Rhetor q ſtudia M. Cice

ronis. eum nanq; ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat. quem honorẽ non immerito cepit. quoniam ſummam uim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Conſpicuæ felicitatis Arpinàs, unicum ſiue literarũ glorioſiſſimum contemptorem, ſiue abundantiſſimum fontem intueri uelis.

De more, quem maiores obſeruabant in urbe.

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt: nequis ſe inter COS. & proximum lictorẽ: quamuis officij cauſa una' progrederetur, interponeret. filio duntaxat, & ei puero ante patrẽ COS. ambulandi ius erat. Qui mos adeo ptinaciter retentus eſt, ut Q. Fabius maximus quinquies COS. uir etiã pridem ſummæ authoritatis, & tunc ultimæ ſenectutis, a' filio COS. iuuitatus: ut inter ſe, et lictorem procederet: ne hoſtiũ Samnitum turba, ad quorũ colloquiũ deſcendebant: elideretur: id facere noluerit. Idem a` Senatu legatus miſſus ad filium COS. Sueſſam: poſtq; animaduertit eum, ad officium ſuũ extra mœnia oppidi proceſſiſſe: indignatus quoq; qđ ex lictoribus nemo ſe equo deſcendere iuſſiſſet: plenus iræ ſedere pſe uerauit. quod cum filius ſenſiſſet: proximo lictori, ut ſibi appareret, imperauit. cuius uoci Fabius continuo obſecutus, non ego, inquit, fili ſummum imperium tuum contempſi: ſed experiri uolui: an ſcires COS. agere. nec ignoro quid patriæ ueneratione debeatur: uerum publica inſtituta priuata pietate potiora iudico.

De mira conſtantia legatorum Ro.

Relatis Q. Fabij laudibus, offerunt ſe mirificæ conſtantiæ uiri. qui legati a` ſenatu Tarẽtum ad res petendas miſſi.

das missi: cum grauissimas ibi iniurias accepissent: unus etiam urina respersus esset, in Theatrum (ut est consuetudo Graeciae) introducti: legationem quibus, ac ceperant uerbis, peregerunt. de his, quae passi erant, questi non sunt: nequid ultra, ac mandatum esset: loquerentur. intimisq; pectoribus eorum: antiqui moris respectus dolore, qui ex contumelia grauissimus sentitur: conuelli non potuit. finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarentina ciuitas: quaesisti. Nam, dum horridae uirtutis in se ipsum connexum stabilimentum, nitore fortunae praesentis inflata fastidiose aestimas: in praevalidum imperij nostri mucronem, caeca, et amens irruisti. Sed ut a' luxu pditis moribus, ad seueriss ima maiorum instituta transgrediar: antea senatus assiduam stationem eo loci peragebat: qui hodie quoq; Senaculum appellatur. nec expectabat, ut edicto contraheretur: sed inde citatus protinus in curiam ueniebat. ambiguae laudis ciuẽ existimans, qui debitis. R. P. officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur. quia quicquid imperio cogitur exigenti magis, quàm praestanti acceptum refertur.

Aliud institutum contra trib. pl.

Illud quoq; memoria repetendum est, quod trib. pl. intrare curiá non licebat: ante ualuas autem positis subsellijs decreta patrũ attentissima cura examinabant. ut siqua ex eis improbassent: rata esse non sinerent. Itaq; ueteribus. S. C. T. litera subscribi solebat: eaq; nota significabatur: illa trib. quoq; censuisse, q quamuis pro cõmodis plebis excubabant: inq; imperijs compescendis occupati erát: instrui tamen ea argenteis ua-

sis,& annulis aureis publicæ præbitis,patiebãtur: quo talium rerum usu,authoritas magistratuum esset ornatior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarũ enim ab his hostiarum exta ad Quæstores Aerarij delata ueniebant. Sacrificijsq; P·R·tum deorum immortalium cultus,tum etiam hominum continentia inerat. Imperatoribus nostris quàm sacras manus habere deberent,apud ista altaria discentibus: cõtinentiaq; tantum tribuebatur: ut multorũ æs alienũ, qa prouincias syncere administrauerãt: à senatu persolutum sit. Nam quorum opera,publicam authoritatem,splendorem suum procul obtinuisse uiderant: eorum dignitatem domi collabi indignum,sibiq; deforme esse arbitrabantur. De ordine equestri.

E *questris uero ordinis iuuentus,omnibus annis bis urbẽ spectaculo sui, sub magnis authoribus celebrabat, die Lupercalium,& equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo,& Remo inchoatus est, tunc cum lætitia exultantes,qđ his auus Numitor Rex Albanorum eo loco,ubi educati erant: urbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui: quem Euander Arguus consecrauerat· facto sacrificio,cæsisq; capris epularum hilaritate,ac uino largiore prouecti: diuisa pastorali turba,cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum,iocantes,obuios petiuerunt. cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur.* Trabeatos *uero equites idibus Iulij Q. Fabius transuchi instituit. Idem censor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia: quia Comitia in hu-*

millimi cuiusq; potestatem redacta accesserant. omnẽ forensem turbam, in quatuor tantummodo Tribus descripsit: easq; Vrbanas appellauit. quo tam salubri R.P. facto, uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

De C. Mario.

Laudanda etiam populi uerecundia est: qui impigre se laboribus, & periculis militiæ offerendo, dabat operã ne imperatoribus, capitecensos sacramento rogare esset necesse: quorum nimia inopia suspecta erat: ideoq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem C. Marius Capitecensum legendo militem, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati non sanè propitius, memorq;, si militaris ignauia humilitatem spernere pseueraret: se à maligno uirtutum interprete uelut capitecensum imperatorẽ compellari posse. Itaq; fastidiosum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandum duxit: ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.

De P. Rutilio, et C. Mallio Consule.

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio COS. C. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, uitandi, atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Virtutemq; Arti, & artem rursus uirtuti misçuit: ut illa impetu huius, fortior hæc illius scientia, cautior fieret.

De usu Velitum primo reperto.

Velitum usus eo bello primum repertus est, quo Capuam

Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam cum equitatui campanorum crebris excursationibus equites nostri: quia numero pauciores erant, resistere non possent. Q. Nævius Centurio è peditibus lectos expediti corporis brevibus, et incurvis septenis armatos hastis, parvo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites, uiros piter, atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnæ unicum campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideóq; authori eius Nævio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra. Theatra gradus faciendus est: quoniam hæc quoq; sæpenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata nãq; cultus deorum, & hominum delectationis causa non sine aliquo pacis rubore, uoluptatem, & religionem, ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, maculārūt, quæ inchoata quidem sunt à Messala, et Cassio Cen. Cæterū authore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorū subiectum hastæ uenire placuit. Atq; etiã S. C. cautum est: nequis in urbe propius'ue passus mille subsellia posuisse: sedens'ue ludos spectare uellet. ut scilicet remissioni animorum iiuncta standi uirilitas, propria Romanæ gentis nota esset. Mos ludorum.

P er qngentos aũt, et qnquagintaocto annos, Senatus Populo mistus, spectaculo ludorū iterfuit. Sed hũc morẽ Attilius Seranus, et L. Scribonius Aediles, ludos Matri deûm facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus, et populi locis soluerunt. eaq; res auertit uulgi animum, & fauorẽ Scipionis magnopere

quassauit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C Sulpitio Bætico, C. Licinio Stolone COSS intoleranda uis ortæ pestilentiæ ciuitatem nostrã à bellicosis operibus reuocatam domestici, atque intestini mali cura afflixerat. Iamq; plus in exquisito, & nouo cultu religionis, quàm in ullo humano consilio positum opis uidebatur. Itaq; placandi cœlestis numinis gratia, compositis carminibus uacuas aures præbuit ad id tempus Circensi spectaculo contenta. quod primus Romulus raptis uirginibus sabinis Consualium nomine celebrauit. Verum, ut est mos hominum parua initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi, atque incomposito motu corporum iocabunda, gestus dedit: eaq; res Ludiũ ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas uetusto ex more Curetum: Lydorumq;, à quibus Hetrusci originẽ traxerunt: nouitate grata Romanorum oculos pmulsit. & quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit: à quibus primus omnium poeta Liuius, ad fabularum argumenta spectantium oculos, et animos transtulit. Isq; sui operis actor, cum sæpius à populo reuocatus, uocem obtudisset: adhibito pueri, & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Atellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis italicæ seueritate temperatũ, ideoq; uacuum nota est. nam neq; tribu mouetur: neq; à militaribus stipendijs repellitur: & quia cæteri ludi ipsis appellationibus unde trahantur, apparet: non absur-

dum uidetur Secularibus initium ſuum, cuius generis minus trita notitia eſt: reddere.

De quodam Valeſio.

Cum ingenti peſtilentia Vrbs antiqua, agríq; uaſtarentur: Valeſius uir locuples ruſticæ uitæ duobus filijs, & filia ad deſperationem uſq; medicorum laborantibus: aquam cálidam ijs à foco petens, genibus innixus, Lares familiares, ut puerorum periculum in ipſius caput transferrent, orauit. orta deinde uox eſt, habiturum eos ſaluos, ſi continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portaſſet. Ibíq; ex Ditis patris, et Proſerpinæ ara petita aqua cálida, quam illi deſyderarent: recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus: quod et longa, et periculoſa nauigatio imperabatur: ſpe tamen dubia præſentem metum uincente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. habitabat enim in uilla ſua propè uicum Sabinæ regionis Heretum, ac lintre Hoſtiá petens, nocte concubia ad Martium campum appulit. ſitientibuſq; ægris ſuccurrere cupiens, igne in nauigio non ſuppetente, ex gubernatore cognoſcit, haud procul apparere fumum: & ab eo iuſſus egredi Tarentũ (id nomen ei loco eſt) cupide arrepto cálicæ aquam flumine hauſtam eò, unde fumus erat obortus: iam lætior pertulit. diuinitus dati remedij quaſi ueſtigia quædam in propinquo ſe exiſtimans nactum. Inq; ſolo magis fumante, quàm ullas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit: contractis leuibus, et quæ ſors obtulerat, nutrimentis, pertinaci ſpiritu, flammam euomuit: calfactamq; aquam pueris bibendá dedit. quæ potata, ſalutari quiete ſopiti, diuutina ui morbi repente

sunt liberati. patríq; indicauerunt uidisse se in somnis nescio à quo deorum spongia corpora sua pertergi, & præcipi: ut ad Ditis patris, et Proserpinæ aram. à qua potio ipsis fuerat allata: furuæ hostiæ immolarentur: Lectisterniáq;, & ludi nocturni fierent. Is qui eò loca nullam aram uiderat, desyderari credens, ut à se construeretur, aram empturus in urbem perrexit, relictis qui fundamentorum constituendorum gratia, terram ad solidum foderent. ij domini imperium exequentes, cum ad xx. pedum altitudinem humo egesta peruenissent: animaduerterunt aram Diti patri, Proserpinæq; inscriptam. Hoc postquam Valesius nuntiante seruo accepit: omisso emendæ proposito, Hostias nigras, quæ antiquitus furuæ dicebantur: Tarenti immolauit: ludosq;, & Lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

De P. Velerio. Publicola.

uius exemplum Valerius Publicola, qui primus COS. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publicæ nuncupatis uotis, cæsisq; atris bobus Diti maribus, fœminis Proserpinæ, Lectisternióq;, ac ludis trinoctio factis: ará Terra, ut ante fuerat, obruit.

De Q. Catulo.

eligionem ludorum crescentibus opibus secuta lætitia est. Eius instinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus spectantium consessum, uelorũ umbraculis texit.

De Cn. Pompeio.

neus Pompeius ante oẽs, aquæ pfemitas decursu, æstuum minuit feruorem.

De Claudio Pulchro.

laudius pulcher scená uarietate colorũ adumbrauit,

uacuis ante pictura tabulis extentam. quam totam argento C. *Antonius: auro,* Petreius: *ebore,* Q. *Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt* Lucius *et* Cina *locum, quem argentatis choragijs* P. Lentulus Spinther *adornauit.* Translatum *antea* Phœniceis *indutum tunicis* M. Scaurus *exquisito genere uestis cultum induxit.* Nam *gladiatorum munus primum* Romæ *datum est in foro* Boario, Appio Claudio, Q. *Fuluio* COSS. *dederunt* M. *&* Decius *filij* Bruti *funebri memoria, patris cineres honorando.* De Athletis.

Athletarum *certamen à* M. Scauri *tractum est munificentia.* De prima statua aurea in Italia.

Statuam *auratam nec in urbe, nec in ulla parte* Italiæ *quisquam prius aspexit, quàm à* M. Attilio Glabrione *equestris, patri poneretur in æde* Pietatis. *eam autem ædem* P. Cornelio Lentulo, *&* M. Bebio Pamphilo COSS. *ipse dedicauerat compos uoti factus* Rege Antiocho *apud* Thermopylas *superato.*

De C. Flauio *uulgante* Ius ciuile.

Ius *ciuile per multa secula inter sacra, cærimoniasq; deorum immortalium abditum, solisq; Pontificibus notum.* Cn. Flauius *libertino patre genitus, et scriba, cũ ingenti nobilitatis indignatione factus* Aedilis Curulis *uulgauit: ac fastos penè toto foro exposuit, qui cum ad uisendum ægrum collegam suum ueniret: neque à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum: sedendi loco reciperetur: sellã curulem afferri iussit: et in ea honoris pariter, atq; contẽptus sui uindex, consedit.* De ueneficijs in urbe.

Veneficij *quæstio et moribus, et legibus* Romanis *ignota,*

cõplurium matronarũ patefacto scelere orta est, quæ: cum uiros suos clãdestinis insidijs ueneno perimerent: unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio dãnatæ centum septuaginta numerum compleuerũt.

Tibicinum quoq; collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatasq; ferias, actiones personis tecto capite, uariaq; ueste uelatis concentus edit. Inde tracta licentia quondam uetiti in æde Iouis quod prisco more factitauerãt, uesci: Tiburi rati se contulerunt. quorum ministerio senatus deserta sacra non æquo animo ferẽs, per legatos à Tiburtibus petijt: ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione: mero, somnoq; sopitos, plaustris in urbem deuehendos curauerunt. quibus & honos pristinus restitutus: & huiusce lusus ius est datum. personarum usus pudorẽ circunuentæ tenulentiæ causam habet. De modo comedendi antiquorum.

uit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis simul, & continentiæ certissima index. Nam maximus uiris prandere, & cœnare in propatulo uerecundiæ nõ erat. nec sane ullas epulas habebãt: quas populi oculis subijcere erubescerẽt. erãt aũt adeo continentiæ attenti: ut frequẽtior apud eos pultis usus, quàm panis esset. Ideoq; in sacrificijs mola, quæ uocabatur, ex farre, & sale, constat. exta farre sparguntur. & pullis, q̃bus auspicia petuntur: plus obijcitur. primitus enim ex libamentis uictus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabant. Et cæteros qdem ad benefaciendum uenerabantur. febrem autem ad minus

nocendum templis colebant·quorum adhuc unum in palatio, alterum in area Marianorum monimentorũ, tertium in ſumma parte Via longi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æſtus leniẽdos cum aliqua uſus ratione excogitata, cæterum ſalubritatem ſuam induſtriæ certiſſimo, ac fideliſſimo moniměto tuebantur: bonæq; ualetudinis eorum quaſi quædam mater erat frugalitas, inimica luxurioſis epulis: et alienæ nimiæ uini abundantiæ, & ab omni ĩmoderato ueneris uſu, auerſa. Externa·De ciuitate Spartana.

Frugalitas

Idem ſenſit proxima maiorum noſtrorũ grauitati Spartana ciuitas·quæ ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium ſuorum oculos à contemplanda Aſia retraxit·ne illecebris eius capti, ad delicatius uitæ genus prolaberẽtur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos ſumptus, et omnia nõ neceſſaria uoluptatis genera fluxiſſe·primoſq; Ionas unguenti, coronarumq; in conuiuio dandarum, & ſecundæ menſæ ponendæ conſuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta reperiſſe: ac minime mirum eſt, quod homines labore, ac patientia gaudẽtes, tenaciſſimos patriæ neruos: externarum delitiarum contagione ſoluĩ, & hebetari noluerunt: cum aliquanto facilioremuirtutis ad luxuriam, quàm luxuriæ aduirtutem, tranſitum uiderent. De Pauſania.

Quod eos nõ fruſtra timuiſſe dux ipſorum Pauſanias patefecit. Qui maximis opibus editis: ut primũ ſe Aſiæ moribus permiſit, fortitudinem ſuam, effœminato eius cultu, mollire non erubuit. De Ciuitate ipſa.

iusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandum de scendere solebant: quã Tibiæ concentu: et Anapæsti pedis modulo cohortationis calorem aio traxissent · uegeto, & crebro ictus sono, strenue hostem inuadere admoniti. Idem ad dissimulandũ, & occultandũ uulnerũ suorũ cruorem, puniceis tunicis in prælio utebantur. non ut ipsis aspectus earum terrorem: sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret. De Athenien sibus.

gregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur. apud quos inertia è latebris suis langore marcens, in forũ perinde ac delictum aliqđ protrahitur, fitq; ut sacanoroſæ, ita erubescẽdæ rea culpæ. De Areopago.

iusdem urbis, & sanctissimum consilium Areopagus, qd quisq; Atheniẽsium ageret: aut quo nã quæstu sustentaretur: diligentissime inquirere solebat. ut hoies honestatẽ. uitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur. De eodem.

adem bonos ciues corona decorandi, primo consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarũ Periclis cingendo caput. Probabilẽ institutum siue rẽ, siue psonam intueri uelis. Nam & uirtutis uberrimũ alimẽtum est Honos: et Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age quid illud institutum Athenarum quàm memorabile? quod conuictus à Patrono Libertus ingratus, iure libertatis exuitur. supersedeo te, inqt, habere ciuem tanti muneris impiũ æstimatorem. Nec adduci possum: ut credam urbi utilem, quem domi scelestum cerno. abi igitur et esto seruus: qm̃ liber esse nescisti.

De Massilienſibus.

Inde Maſſilienſes quoq; ad hoc tempus uſurpant diſciplinæ grauitatem: priſci moris obſeruantia, charitate Po. Ro. præcipue conſpicui: qui treis in eodem manumiſſiones reſcindi permittunt: ſi ter ab eodem deceptũ dominum cognouerint: quarto errori ſubueniendum non putant. quia ſua iam culpa iniuriam acepit: qui ei ſe toties obiecit. Eadem ciuitas ſeueritatis cuſtos acerrima eſt. Nullum aditum in ſcenam Mimis dando: quorum argumenta maiore ex parte ſtuprorum cõtinent actus: ne talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærunt: clauſas portas habet: & mendacem, & fucoſam ſuperſtitionem, ſubmouendã eſſe exiſtimans. Cæterum a' condita urbe gladius eſt ibi: quo noxij ingulantur: rubigine quidem exeſus, & uix ſufficiens miniſterio: ſed index in minimis quoq; rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda.

De duabus Arcis.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera, qua ſeruorum corpora ad ſepulturæ locum plauſtro deuehũtur. ſine lamentatione, ſine planctu, ſine luctu, funeris dies, domeſtico ſacrificio, adiectóq; necæſſariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem ſuá nobiſcum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publicæ cuſtoditur: quod datur ei, qui cauſas ſexcentis. (Id. n. Senatus eius nomẽ eſt) exhibuit propter

quas mors sit illi expetenda: cognitione uirili, beneuolentia temperata: quæ neque egredi uita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati uiam præbet. ut uel aduersa, uel prospera nimis usi Fortuna: (utraq; enim finiendi spiritus: Illa ne perseueret: Hæc ne destituat rationem præbuerit) comprobato exitu terminetur. Quam consuetudinem Massilienſium nō in Gallia ortam: sed è Græcia tralatam inde existimo: qđ illā etiam in insula Cæa seruari animaduerti: quo tempore Asiam cum Sex. Pomp. petens, Iulide oppidum intraui. Forte enim tunc euenit, ut summæ dignitatis ibi fœmina: sed ultimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere uita deberet: uenenō consumere se destinarit: mortemq; suā Pomp. præsentia clariorē fieri magni æstimarit. Nec preces eius Vir ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoq; laudibus istructissimus, aspernari sustinuit. uenit itaq; ad eam: facundissimoq; sermone, qui ore eius quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat: ab incepto cō silio diu nequicquam reuocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est. quæ nonagesimum annū transgressa, cum summa et animi, et corporis synceritate: lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans: et innixa cubito: tibi, inquit, Sex. Pom. Dij magis, quos relinquo: quam quos peto, gratias referant. qa nec hortator uitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterum ipsa hilarem Fortunæ uultum semper experta: ne auiditate lucis tristem intueri cogar: reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotum gregem relictura

ſuperſtitem, permitto. Cohortata deinde ad concordiã ſuos, diſtributo eis patrimonio. & cultu ſuo ſacriſq; domeſticis Maiori filiæ traditis: poculum in quo uenenũ temperatum erat, conſtanti dextera arripuit. Tunc defuſis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, ut ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ deduceret partem: cupido hauſtu mortiferam traxit potionẽ: ac ſermone ſignificans quaſnam ſubinde partes corporis ſui rigor occuparet: cum iam uiſceribus eum, et cordi imminere eſſet locuta: filiarũ manus ad ſupremũ opprimendorum oculorum officiũ aduocauit. noſtros autem, tametſi nouo ſpectaculo obſtupefacti erant: ſuffuſos tamen lachrymis dimiſit.

De ritu Maſſilienſium.

Sedut ad Maſſilienſium ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excęſſi: reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet. præſtoq; eſt, qui id cuſtodiæ gratia acceptum, exituro reddat. ut hoſpitia ſua quẽadmodum aduenientibus humana ſunt: ita ipſis quoq; tuta ſint.

De more, quem obſeruabant Galli.

Horum mœnia egreſſo, uetus ille mos Gallorũ occurrit: quos memoria proditum eſt: pecunias mutuas: quæ his apud inferos redderentur, dare. quia perſuaſum habuerint, animas hominum immortales eſſe. dicerẽ ſtultos, niſi idẽ Brachati ſenſiſſent: quod Palliatus Pythagoras credidit.

De Gallis.

Auara, et fœneratoria Gallorũ Philoſophia. Alacris, et fortis Cimbrorum, et Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanq; glorioſe, et feliciter uita excęſſuri. lamentabantur in morbo quaſi turpiter, et miſerabi-

liter perituri.

De Celtiberis.

eltiberi etiã nefas esse ducebant prælio superesse. cum iis occidisset: pro cuius salute spiritum deuouerant. laudãda utrorumq; populorum animi præstantia. quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

De Thracia.

hraciæ uero illa natio merito sibi sapientiæ laudẽ uendicauerit. quæ Natales hominum flebiliter: exequias, cum hilaritate celebrat sine ullis doctorum præceptis: uerum cõditionis nostræ habitum præuidit. Remouea tur itaq; naturalis omnium animalium dulcedo uitæ: quæ multa et facere, et pati turpiter cogit: si ea mortua, aliquanto eius felicior, ac beatior reperietur finus.

De moribus & ritu Lyciorum.

uo circa recte Lycij, cũ ijs luctus incidit, muliebrem ueste ĩduunt: ut deformitate cultus cõmoniti, maturius stultum proijcere mœrorẽ uelint. De Fœminis ĩdicis. erum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ: quæ, cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant: mortuo marito, in certamen, iudicium q; ueniunt, quam ex ijs maxie dilexerit. uictrix gaudio exultãs, deducta q; à necessarijs lætum præferens uultum: coniugis se flãmis superiacit: et cum eo tanquã felicissima, crematur. superatæ cũ tristitia, et mœrore in uita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciã. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam Thraciæ sapientiã. Annecte Lyciorũ in luctibus abijciẽdis callide quæsitã rationẽ: Indico tñ rogo nil eorum præferes. quem Vxoris

pietas, in modũ genialis tori propinquæ mortis ſecura conſcendit. De punicis fœminis et fano Veneris.

C ui gloriæ, punicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, ſubnectam. Sicæ enim, fanum Veneris eſt: in quod ſe matronæ conferebant. atq; inde procedentes, quæſtum dotis, corporis iniuriã contrahebant: honeſta nimirum tam inhoneſto uinculo coniugia iunctũræ.

De inſtituto probabili Perſarum.

N ã perſarũ admodum probabile inſtitutum fuit: quod liberos ſuos non prius aſpiciebant: quàm ſeptimũ impleſſent annum: quo parvulorum amiſſionem æquiore animo ſuſtinerent. De Numidis.

N e Numidæ quidem reges uituperandi: qui more gentis ſuæ nulli mortalium oſculum ferebant. Quicquid enim in excelſo faſtigio poſitum eſt: humili, et trita conſuetudine, quo ſit uenerabilius, uacuũ eſſe conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI. Caput II.

Enio nunc ad præcipuum decus, & ad ſtabilimentum Ro. imperij, ſalutari pſeuerantia ad hoc tempus ſyncerum, & incolume ſeruatum militaris diſciplinæ tenaciſſimũ uinculum. in cuius ſinu, ac tutela, ſerenus, tranquillusq; beatæ pacis ſtatus acquieſcit. De Scipione.

P ublius Cor. Scip. cui deleta Carthago auitũ cognomen dedit: COS. in Hiſpaniam miſſus: ut inſolentiſſimos Numantinæ urbis ſpiritus, ſuperiorum ducum culpa nutritos contunderet: eodem temporis momento, quo ca

ſtra

ſtra intrauit: edixit: ut omnia ex iis, quæ uoluptatis cauſa comparata erant: auferentur, ac ſummouerẽtur. Nam conſtat tum maximum inde Inſtitorũ, & Lixarũ numerũ, cum duobus millibus ſcortorũ abiiſſe. Hac turpi, atq; erubeſcenda ſentina uacuefactus exercitus noſter: qui paulo ante, metu mortis, deformi ſe fœderis ictu maculauerat: erecta uirtute, recreatáq;, acrẽ illã, & animoſam Numantiã ícendijs exuſtã, ruinisq; proſtratã, ſolo æquauit. Itaq; neglectæ diſciplinæ militaris indiciũ, Mancini miſerabilis deditio: ſeruatæ merces, ſpecioſiſſimus Scipionis triũphus extitit.

De Metello.

ius ſectam Metellus ſecutus, cum exercitũ in Africa, iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgentia corruptum COS. accepiſſet: omnibus imperij neruis, ad reuocandã priſtinæ diſciplinam militiæ connixus eſt. nec ſingulas partes apprehendit: ſed totam continuo, in ſtatum ſuũ redegit. Protinus nãq; Lixas è caſtris ſummouit, cibumq; coctum uenalé proponi uetuit: in agmine neminẽ militum miniſterio ſeruorum, iumentorumq;, ut arma ſua, & alimenta ipſi ferrent: uti paſſus eſt. Caſtrorum ſubinde locum mutauit. eadẽ, tanquam Iugurtha ſemper adeſſet, uallo, foſſáq; aptiſſime cinxit. Quid ergo reſtituta continẽtia? quid repetita induſtria profecit? Crebras ſcilicet uictorias, & multa trophæa peperit ex eo hoſte: cuius tergum, ſub ambitioſo imperatore, Ro. militi uidere nõ cõtigerat.

Bene ẽt illi diſciplinæ militari affuerunt: q neceſſitudinum præruptis uinculis, ultionem, uindictamq; læſæ, cum ignominia domuum ſuarũ exigere nõ du

bitauerunt. Nam P. Rutilius COS. eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit: Q. Fabium generum suum, quia negligentia, Tauromenitanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere. De Cotta.

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum: quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat: uirgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit: quod eius culpa ager incensus: & penè castra erant capta.

De Quinto Fuluio.

Quintus etiam Fuluius Flaccus Censor Fuluium fratrẽ cohortem legionis, in qua Tri. militum erat: iniussu consulis domum dimittere ausum, senatu amouit. tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus urgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, q̃ copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communioni nominis, ac familiæ, ueteris propinqtatis serie cohærenti, uirgarum contumelioſa uerbera adhibere? aut Cẽsoriũ sui paliũ aduersus fraternã charitatẽ distrigere? Dentur hæc singula quàm uis claris ciuitatibus: abunde tamẽ gloria disciplinæ militaris instructæ uidebuntur.

De Posthumio Tiburto, & T. M. Tor.

At nostra urbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum repleuit: imperatorũ proprio sanguine manantes secures: ne turbato militiæ ordine uindicta deesset: è castris publicæ speciosas: priuatim lugubres duplici uultu recepit: incerta gratulãdi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoq; hæsitante animo uos belli carum rerum seueriſſimi cu

ſtodes: Poſthumi Tiburte, et Manli Torquate memoria, ac relatione complector. quia animaduerto fore: ut pō dere laudis, quam meruiſtis: obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam: quàm uestram uirtutem, ſicut par eſt, repræſentem. Tu nāq; Poſthumi Dictator, Aulum Poſthumium, quem ad generis, penetraliūq; ſacrorum ſucceſſionem propagandam genueras: cuius infantiæ blandimenta, ſinu, atq; oſculis foueras: quem puerum literis: quem iuuenem armis inſtruxeras: ſanctum, fortem, amantem tui, pariter ac patriæ: quia nō tuo iuſſu, ſed ſua ſponte, præſidio progreſſus hoſtes fuderat: uictorem ſecuri feriri iuſſiſti. et ad hoc imperiū pagendum, paternæ uocis miniſterio ſufficere ualuiſti. nam oculos tuos, certum ſcio, clariſſima in luce tenebris offuſos, ingens opus animi intueri nequiuiſſe. Tu item Manli Torquate latino bello COS. filium, quod prouocatus à Geminio Metio ducę Thuſculanorū ad dimicandum te ignaro deſcenderat: glorioſam uictoriā, & ſpecioſa ſpolia referentem, abripi à lictore, et in modum hoſtiæ mactari iuſſiſti. ſatius eſſe iudicans, patrē forti filio, q̄ patriam militari diſciplina carere.

De Lucio Quintio Cincinnato.

Age quanto ſpiritu putamus uſum L. Quintium Cincinnatū Dictatorem eo tempore, quo deuictis Equiculis, et ſub iugum miſſis L. Minutium conſulatum deponere cœgit: quod caſtra eius hoſtes ijdem obſederant? indignum enim maximo imperio credidit: quem non ſua uirtus: ſed foſſa, uallumq; tutum præſtiterat, cuiq; uerecundiæ nō fuerat: arma romana metu trepida, clauſis portis contineri. ergo imperioſiſſimi. XII. faſces, pe-

nes quos, senatus, & equestris ordinis, & uniuersæ plebis summum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius Italiæ uires regebantur cõtusi, atq; fracti, dictatoriæ se animaduersioni substrauerũt. Ac ne iulta foret gloria militaris: COS. delicti omnis uidex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars iperij nostri pater: ubi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum erat: numen tuum propitiabatur. nota affiniũ, & cognatorum, & fratrum, filiorumq; strage, ignominiosa consulum eiuratione. De Papirio.

E iusdem ordinis quod sequitur Papirius Dictator, cum aduersus imperium eius Q. Fabius Rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset: quã quã fusis Samnitibus in castra redierat: tamen neq; uirtute eius, neq; successu, neq; nobilitate motus, uirgas expediri, eumq; nudari iussit. O spectaculum admirabile. & Rutilianus, & magister equitum, et uictor, scissa ueste, spoliatoq; corpore, lictorum se uerberibus lacerandũ præbuit: ut in acie exceptorum uulnerum nodosis ictibus cruore renouato, uictoriarum, quas modo speciosissimas adeptus erat. titulos respergeret. precibus deinde sui exercitus, occasionem Fabio confugiendi in urbem dedit: ubi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilo minus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit. itaq; coactus est pater eius, post Dictaturã, tertiumq; consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumq; Tri. plebis supplex pro filio petere: neq; hac re seueritas Papirij refrenari potuit. Cæterum, cũ ab uniuersis ciuibus, ipsisq; Tri. plebis rogaretur: testatus est, non pœnam illã se Fabio: sed Po. Ro. et Tri. concæ

dere potestati. De L. Calpurnio.

Lucius quoq; Calpurnius Piso COS. cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret: et Titius eqtum præfectus, fugitiuorum multitudine hostium cruentus, arma his tradidisset: his præfectum ignominiæ generibus affici iussit. eum toga lacinijs abscissis amictũ, distinctaq; tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem usq; ad principia p omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiam ei conuictum hoium, usumq; balnearum: turmasq; eqtum: qbus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas trãscripsit. magnũ profecto dedecus patriæ, magno Pisonis decore uindicatum est. quoniã quidẽ id egit Piso: ut qui cupiditate uitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere cõcesserant, liberatiq; suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum nõ erubuerãt: amarum lucis usum experirentur. mortemq;, quam effœminate timuerant: uiriliter opturent. De Q. Metello.

Nec minus Pisone acriter Q. Metellus: qui, cum apud Trebiam, res gereretur: collocatas à se in quadam statione quinq; cohortes, atq; ex ea uiribus hostium depulsas, repetere eandẽ stationẽ cuestigio iussit. non quod speraret ab ijs amissum locum recuperari posse: sed ut præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiam, ut siquis ex his fugiens castra petijsset: pro hoste iterficeretur. qua seueritate compressi milites, corporibus fatigatis, et animis desperatione uitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium, superarunt. humanæ igitur imbecallitatis efficacissimum durament ũ

est, Necessitas. De Q. Fabio

In eadem prouincia Q. Fabius Max. ferocissimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum ad tempus deposita clementia, sæuiore uti seueritate coegit. omnium enim, qui ex præsidijs Ro. ad hostes transfugerant: captiq; erant: manus abscidit. ut trũca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliqs iniycerent. rebelles itaq; manus à corporibus suis distractæ: inq; cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idẽ committere auderent: documento fuerunt.

De Africano superiore.

Nihil mitius superiore Africano. is tamen ad firmandã disciplinam militarem, aliqd ab alienissima crudelitate, sibi amaritudinis mutuandum existimauit: siquidem deuicta Carthagine, cum oẽs, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant: in suam potestatem redegisset: grauius in Romanos, quàm in latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit. Illos autem tanquam perfidos socios securi percussit. Non prosequar hoc factum ulterius: et quia Scipionis est: et quia Romano sanguini, quã uis merito perpesso, seruile supplicium insultare non attinet. Cum præsertim transire ad ea liceat: quæ sine domestico uulnere gesta narrari possunt.

De Africano posteriore.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus Perse rege superato, eiusdem generis, et culpæ hoies, Elephantis proterendos substrauit. utilissimo quidem exemplo: si ta-

men acta excellentissimorum uirorum humiliter æstimare, sine insolentiæ reprehensione permittitur. Aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget. quia uires armis constant. quæ ubi à recto tenore desciuerint: oppressura sunt: nisi oppriman tur.

De L. Martio tribuno militum.

Sed tempus est eorũ quoq; mentionem fieri: quæ iam non à singulis, uerum ab uniuerso senatu pro militari more obtinendo, defendẽdóq; administrata sunt. L. Martius Tri. militum, cum reliquias duorum exercituum Publij et Cnei Scipionum, quos arma punica in Hispania absumpserant: dispersas mira uirtute collegisset: earũq; suffragijs dux esset creatus: senatui de rebus actis à se, scribens in hunc modum orsus est. L. M. Propretore, cuius honoris usurpatione uti eum patribus C. non placuit: quia duces à populo, non à militibus solerent creari. quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter imminane reip. damnum, etiam Trib. militum adulandus erat. quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum unus sufficerat. sed nulla clades, nullũ meritum, ualentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim illis quàm animosa seueritate, Tarentino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis et attritis reip. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerũ à Pyrrho rege ultro missum recepissent: decreuerunt: ut ex iis, qui equo meruerant: peditum numero militarent: qui pedites fuerant: in funditorũ auxilia trã scriberẽtur. neue quis eorum intra castra tenderet: neue locum extra assignatum, uallo, aut fossa cingeret: neue tentorium ex pellibus haberet. recursum

autem ijs ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerũt. ſiqs bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet. quibus ſupplicijs compreſſi, ex deformibus Pyrrhi munuſculis, acerrimi hoſtes extiterunt. Parem iram aduerſus illos Senatus diſtrinxit: qui apud Cannas remp. deſeruerunt. Nam, cum eos grauitate decreti ultra mortalium conditionem relegaſſet: acceptis a' M. Marcello literis, ut eorum ſibi opera ad expugnationem Syracuſanorũ uti licæret: reſcripſit indignos eſſe, qui in caſtra reciperentur. Cæterum ſe ei permittere: ut faceret qđ expedire reip. iudicaſſet. dum nequis ex eis munere uacaret: aut dono militiæ donaretur: aut in Italiam, donec hoſtes in ea eſſent: accederet. Sic enerues animos odiſſe uirtus ſolet. Age, q̃ grauiter ſenatus tulit: qđ Quintum Petilium COS. fortiſſime aduerſus Ligures pugnantem, occidere milites paſſi eſſent. legioni neq; ſtipendiũ anni procedere: neq; æra dari uoluit. qa pro ſalute imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerant. Id q̃; decretum ampliſſimi ordinis, ſpecioſum, & æternum Petilij monimentũ extitit. ſub quo in acie, morte: in Curia, ultione clari cineres eius acquieſcunt.

Cõſimili animo: cum ei Hannibal ſex milliũ Romanorum, quæ capta in caſtris habebat: redimendorum poteſtatem feciſſet: conditionẽ ſpreuit, memor tantã multitudinem armatorũ iuuenum, ſi honeſte mori uoluiſſent: turpiter capi non potuiſſe. quorũ neſcio utrũ maius dedecus fuerit, quod patria ſpei, an quod hoſtis, metus nihil in his repoſuerit: hæc pro ſe, ille ne aduerſus ſe dimicarent: parui ducendo. Sed cũ aliquoties ſenatus pro militari diſciplina ſeuere excubuerit: neſcio

an tunc præcipue, cum milites, qui Rhegyum iniusto bello occupauerant: mortuoq; duce Bubelio M. Cesiũ scribam eius, sua sponte imperatorem delegerant: carcere incluſit: ac M. Furio Flacco Tribuno pl. denuntiante, ne in caues Romanos aduersus morem maiorũ animaduerteret: nihilo minus propositum executus ẽ. Cæterũ minore cum inuidia ut id perageretur: qnquagenos p singulos dies uirgis cæsos, securi percuti iussit, eorũq; nullũ sepulturæ mãdari, mortẽq; lugeri uetuit.

Externa exempla.

Leniter hoc Patres C. si Carthaginiensium senatus in militiæ negotijs procurandis uiolentiam intueri uelimus: aquo duces bella prauo consilio gerentes: ẽt si prospera fortuna subsecuta esset: cruci tamen affigebãtur. quod bene gesserant, deorum immortaliũ adiutorio: quod male commiserant, ipsorum culpæ iputantes.

De Clearcho.

Clearchus uero Lacedæmoniorum dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat. Idẽtidem exercitus sui auribus inculcando, a militibus imperatorẽ, potius, quàm hostem metui debere. quo aperte denuntiabat futurum: ut spiritum pœnæ impenderent: quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq; a duce præcipi nõ mirabantur maternarum blanditiarũ memores. quæ exituros eos ad præliandum monebant: ut aut uiui cũ armis in conspectũ earũ uenirent: aut mortui in armis referrentur. hoc intra domesticos parietes accepto signo, spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est: cũ proprijs, multoq; uberioribus, et felicioribus exẽplis gloriari licæat. disciplinæ

militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit: & multarum urbiũ magnorum Regum ualidissimarum gentium regimen largita est. fauces Pontici sinus patefecit: Alpium, Tauriq; montis conuulsa claustra tradidit: ortũq; è parvula Romuli casa totius terrarũ orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt: sequitur ut de iure triumphandi dicere incipiam.

DE IVRE TRIVMPHANDI. Caput III.

BEleuia prælia quidam imperatores triumphos sibi decerni desyderabant: quibus ut occurreretur: lege cautum est: nequis triumpharet, nisi quinq; millia hostium una acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Cæterum ne tam præclara lex cupiditate Laureæ oblitteraretur: legis alterius adiutorio fulta est: quam L. Marius, & M. Cato Trib. pl. tulerunt. pœnam enim imperatoribus minatur: qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud Quæstores Vrbanos iurare de utroque numero uere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur. in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas et actum, & excussum est. Luctatius COS. & Q. Valerius PR. circa Siciliam insignem Pœnorum classem deleuerant. quo nomine Luctatio

COS.triumphum Senatus decreuit. Cũ autem Valerius sibi quoq; eum decerni desyderaret: negauit id fieri oportere Luctatius: ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaretur. pertinaciusq; progressa contẽtione, Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu, punica classis esset oppressa. nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaq; iudex iter eos conuenit Attilius Calatinus: apud quem Valerius in hunc modum egit. Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse: se autem omnibus imperatorijs partibus functum. Tũc Calatinus prius, q̃ Luctatius causam suam ordiretur. quæro inquit, Valeri à te, si dimicandum nec'ne esset: cõtrarijs inter uos sententijs dissedissetis: utrum quod COS. an quod PR. imperasset: maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius non facere se controuersiam: quin priores partes COS. essent futuræ. Age deinde inquit Calatinus. Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, COS. Iam mehercule inquit, cum de imperio, & auspicio, inter uos disceptationem suscepem, & tu utroq; aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis: nihil est, quod ulterius dubitem. Itaque Luctaci, quamuis adhuc tacueris, secundũ te litem do. Mirificæ iudex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidẽ improbe: quia fortis, & prosperæ pugnæ ut non legitimũ, ita se dignũ præmium petijt.

De Cn. Fuluio Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendum alijs

honorem triumphi, decretum sibi a senatu ob res bene gestas spreuit: ac repudiauit. Nimirū non plura pcerpens, q̄ acciderunt. Nā ut urbem intrauit: continuo quæstione publica afflictus, exilio multatus est. ut si quid religionis insolentia cōmisisset: pœna expiaret.

De Q. Fuluio.

Sapientiores igitur Quintus Fuluius, qui Capua cepta: & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem cōpulsis, triumphandi potestatem a senatu petierunt. Uterq; editis operibus magnificus: sed neuter petitæ rei cōpos. Non quidem inuidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia esse uoluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris: quo cautum erat: ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Po. Ro. fuissent: Triumphus decerneretur. Tantum enim interest adijcias aliquid: an detractum restituas: quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

De P. Scipione, & Marco Marcello.

Quin etiam ius, de quo loquor: sic custoditum est. ut P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur: quod ad eas res gerendas, sine ullo missi erant magistratu. probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi: qui ex desertis montibus, Myoparonum q̄; piraticis rostris, laudis inopes, Laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis imperio rupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triūphales iungere currus nequerunt. & q̄bus uiris? Scipioni, & Marcello, quorum ipsa nomina instar sunt æterni triūphi. Sed clarissimos solidæ, ueræq; uirtutis authores, humeris su

is salutem patriæ gestantes, & si coronatos ĩtueri senatus cupiebat: iustiori tamen reseruãdos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab imperatore triumphum ducturo, COSS. inuitari ad cœnam. deinde rogari, ut uenire supersedeant: nequis eo die, quo ille triumphauerit: maioris in eodem conuiuio sit imperij. Verum quamuis quis præclaras res, maximeq; utiles reip. ciuili bello gessisset: imperator tamen eo nomine appellatus non est: neq; ullæ supplicationes decretæ sunt: neq; aut ouans, aut curru, triumphauit. qa ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt. utpote non externo, sed domestico partæ cruore. Itaq; & Nasica Tiberiũ Gracchũ, & C. Metellus Opinij factiones mœsti trucidarunt.

De Q. Catulo.

Q. Catulus Marco Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatũ præ se ferẽs gaudiũ, in urbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ uictor abstersos gladios in castra retulit. De Cinna.

L. Cinna, et C. Marius hauserant qdem auidi ciuilem sanguinem: sed non protinus ad templa deorũ, & aras tetenderunt. Iam L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit: cuius crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt: cum consumata, ac constructa potentia sua triumphum duceret: ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita ciuium Ro. nullum oppidũ uexit. Piget, tædetq; per uulnera reip. ulterius procedere. laureã nec senatus cuiquam dedit: nec quisq̃ sibi dari desyderauit. ciuitatis parte lachrymante. Cæterum ad Quercũ pronæ manus porriguntur: ubi ob ciues seruatos corona dãda ẽ. qua postes Angustæ domus sempiter

na gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA. Caput. IIII

Astrensis disciplinæ tenacissimum uinculũ,
c *& militaris rationis diligens obseruatio, ad*
monet me: ut ad censuram pacis magistram,
custodemq;, transgrediar. Nam ut opes Po. Ro. *in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excesserunt: ita probitas, et continentia censorio supercilio examinata est.* Opus effectu, *par bellicis laudibus.* Quid enim prodest foris esse strenuũ, si domi male uiuitur? Expugnentur licet urbes: corripiantur gentes: regnis manus injciantur: nisi foro, & curiæ, officium, ac uerecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rẽ igitur pertinet nosse: atque adeo recordari acta censoriæ potestatis. De Camillo, & Posthumio.

C *amillus, et* Posthumius censores æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutem cœlibes peruenerant: in Aerarium deferre iusserunt, iterum puniri dignos: siquo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum in hunc modum increparentur.* Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parẽtesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito (siquis est pudor) alligauerunt. accedit etiam ijs, quod in fortuna longam præstandi huiusce muneris uacationẽ estis assecuti: cum interim consumpti sunt anni uestri: & mariti, & patris nomine uacui. Ite igitur, & nodo sam exoluite stipem utilem posteritati numerosæ.

De M. Valerio Max. & C. Iunio.

Horũ seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus cœnsores in cõsimili genere animaduersionis imitati: L. Antonium senatu mouerunt: quod quam uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset: nullo amicorum in cõsilium adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius. illo nãq; coniugalia sacra spreta tantum: Hoc etiã iniuriose tractata sunt. optimo ergo iudicio cœnsores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Porcio Catone.

Sicut Porcius Cato L. Flaminium: quem è numero Senatorum sustulit: quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat: tempore supplicij ad arbitriũ, & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur: electo. & poterat inhiberi respectu cõsulatus, quem is gesserat, atq; authoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & cœnsor, et Cato, duplex seueritatis exemplũ, eò magis illum notandum statuit: quod amplissimi honoris maiestatẽ, tam tetro facinore inquinauerat. nec indignum pensi duxerat, ijsdem imaginibus ascribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

vide etiam Liuium

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini cœnsura loquar? narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit: ab eo Cor. Rufinum duobus Consulatibus, & Dictatura speciosissime functum, quod decem pondo uasa argentea comparasset: perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum nõ esse. ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere uidẽtur: cũ ad tantã

ſeueritatem referendã miniſterium accommodare cõguntur, ac uereri, ne non noſtræ urbis acta cõmemorare exiſtimentur. Vix enim credibile eſt intra idẽ pomerium decem pondo argenti, & inuidioſum fuiſſe cẽſum: & inopiam haberi contemptiſſimam.

De M. Antonio, & L. Flacco.

Marcus autem Antonius, & L. Flaccus cenſores Duronium ſenatu mouerunt: quod legem de coercendis conuiuiorum ſumptibus latam tribunus pl. abrogauerat. mirifica notæ cauſa. Quàm. n. impudenter Duronius roſtra conſcendit, illa dicturus. freni ſunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi. alligati, & conſtricti eſtis amaro uiculo ſeruitutis. lex. n. lata eſt: quæ nos eſſe frugi iubet. abrogemus igitur iſtud horridæ uetuſtatis rubigine obſitũ imperium. etenim quid opus eſt libertate: ſi uolentibus luxu perire non licet?

De Cl. Nerone & L. Salinatore.

Age par proferamus æquali iugo uirtutis, honorumq; ſocietate iunctum, inſtinctu autem æmulationis animo diſſidens. Cl. Nero, Liuiusq; Salinator ſecundi Punici belli temporibus firmiſſima reip. latera, quam diſtrictam ſimul egerunt cenſuram? Nã, cum equitum centurias recognoſcerẽt: et ipſi propter robur ætatis etiãnum eorum è numero eſſent: ut eſt ad Poliam uentum tribum: præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne ſibi eſſet, hæſitauit: quod ut intellexit Nero: & citari collegam: & arma, & equum uendere iuſſit: qa populi iudicio damnatus eſſet. Salinator quoq; eãdem animaduerſione Neronẽ pſecutus eſt. adiecta cauſa, qđ. non ſyncera fide ſecum in gratiã rediſſet. Quibus

uiris

uiris siquis cœlestium significasset futurum: ut eorum sanguis illustrium imagnum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri confluueret: depositis inimicitiis, arctissimo se amicitiæ fœdere iũxissent: seruatam ab ipsis patriam, communi stirpe seruandam relicturi. Salinator uero quatuor, atq; triginta Tribus inter ærarios referre non dubitauit: quod cum se damnassent: postea COS. & Censorẽ secassent: prætexuit q; causam: quia necesse esset, eas alterutro facto crimine temeritatis, uel periurii teneri. unam tantũmodo tribum Metiam uacuam nota reliquit: quæ eum suffragijs suis, ut non damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quàm putemus constantis, et prævalidi illum ingenij fuisse: qui neque tristi iudiciorum exitu cõpelli: neq; honorũ magnitudine adduci potuit: quo se blandiorẽ in administratione Reip. gereret.

De Marco Val. & L. Sempronio.

Equestris quoq; ordinis bona, magnáq; pars quadringẽti iuuenes, censoriã notam patiente animo sustinuerũt, quos M. Val. & P. Semp. quia in Sicilia admunitionũ opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant eqs publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.

De M. Attilio Regulo, & L. Furio.

Turpis etiam metus pœnam Censores summa cum seueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, & L. Furius Philippus. M. Metellum Quæstorem, complures q; equites romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerãt: direptis equis publicis inter ærarios referendos curauerunt: eosq; graui nota affecerunt: qui cum in pote-

ſtatem Hănibalis *ueniſſent, legati ab eo miſſi ad ſenatum de permutandis captiuis: neq; impetraſſent: quod petebant: in urbe manſerunt: quia & romano ſanguini fidem præſtare conueniens erat: &* M. Attilius Regulus *cenſor perfidiam notabat: cuius pater per ſummos cruciatus expirare quàm fallere* Carthaginiēſes *ſatius eſſe duxerat.* Iă *hæc cenſura ex foro in caſtra trā ſcendit: quæ neq; timeri, neq; decipi uoluit hoſtem.*

Sequuntur duo eiuſdem generis exempla, eaq; adiecisse ſatis erit. Geta, *cum à* L. Metello, *et* Cn. Domitio Cenſoribus *ſenatu motus eſſet: poſtea cenſor factus eſt.*

De Marco Valerio.

I *tem* M. Valerius Meſſala *cenſoria nota perſtrictus, cenſoria poſtmodum poteſtate imperauit: quorū ignominia uirtutem acuit. rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt: ut digni ciuibus uiderentur: quibus dari potius, quàm abĭja cenſura deberet.*

St & illa quaſi priuata cenſura maieſtas
e *clarorum uirorum ſine tribunalium faſtigio: ſine apparitorum miniſterio potens in amplitudine ſua obtinenda.* Grato *enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta uelata: quam recte quis dixerit longū, & beatū honorem eſſe ſine honore.* Nam *quid plus honoris tribui potuit* COS. *quàm eſt datum reo* Metello? *qui cum cauſam repetendarum diceret: tabulæq; eius ab accuſatore expoſtulatæ, et ad nomen inſpiciendum circa iu*

dicium ferrentur: totum cõsilium ab earum contẽplatione oculos auertit. ne de aliqua re, quæ in his relata erat, uideretur dubitasse. non in tabulis, sed in uita Q. Metelli argumenta syncere administratæ prouinciæ legenda sibi iudicẽs crediderũt. indignum rati integritatem tanti uiri, exigua cera, et paucis literis perpendi. De rege Antiocho, & superiore Africano.

S ed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siquidem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat: filium eius à militibus suis interceptum, honoratissime excepit: regijsq; muneribus donatum, ultro, & celeriter patri remisit: quanquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex, & lacessitus, maiestatem excellentissimi uiri uenerari: quàm dolorem suum ulcisci maluit.

De Africano Scipione.

A d Africanum eundem in Linternina uilla se continentem, complures prædonum duces uidendum eodẽ tempore forte confluxerunt. quos cum ad uim faciendam uenire existimasset: præsidium domesticorum in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo, et apparatu occupatus. quod ut prædones animaduerterunt: dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuæ appropinquant. et clara uoce nuntiant Scipioni: non uitæ eius hostes, sed uirtutis admiratores uenisse: conspectum, & congressum, tanti uiri, quasi cœleste aliquod beneficiũ expetentes. proinde securum se nobis præstandũ præbere ne grauetur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt: fores reserari, eosq; intromitti iussit. qui

poſtes ianuæ tanquam aliquam religioſiſſimam ará, ſanctumq; templum uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt. ac diu oſculati, poſitis ante ueſtibulum donis: quæ deorum immortalium numini conſecrari ſolent: læti quia Scipionem uidiſſe contigiſſet: ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maieſtatis excelſius? Quid etiam iucundius? Hoſtis irã admiratione ſui placauit ſpectaculo præſentiæ ſuæ: latronum geſtientes oculos obſtupefecit. delapſa cœlo ſydera hominibus ſi ſe offerant: uenerationis amplius non recipient.

De Paulo Aemilio.

Hoc quidem uiuo Scipioni: illud autem Aemilio Paulo exanimi contigit. Nam cum exequiæ eius celebrarentur: ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur: funebri lecto ſponte ſua ſeſe ſubiecerunt. quod aliquanto maius uidebitur, ſiquis cognoſcat lecti illius frontem macedonicis triumphis fuiſſe adornatam. Quãtum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis ſuæ cladium indicia, per ora uulgi ferre non exhorruerunt? quod ſpectaculum, funeri ſpeciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia urbi noſtræ illuſtrem oſtendit. incolumem, ſpoliis ſuis: fato functum, humeris.

De Aemiliano Scipione.

Nec filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum eſſe uoluiſti: maieſtati parum honoris tributum eſt. cum eum adoleſcentem admodum à Lucullo COS. petendi auxilij gratia ex Hiſpania, in Africam miſſum Carthaginienſes, et Maſiniſſa Rex de pace diſceptatorem ue

lut COS. et imperatorem habuerunt. Ignara quidē fatorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorum, atq; hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: ut superius cognomen Africanū capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.

De P. Rutilio.

Quid damnatione? quid exilio miserius? Atqui P. Rutilio conspiratione publicanorum perculso, authoritatem adimere non ualuerunt. Cui Asiā petenti, oēs prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum oppientes, obuiā miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit? De Mario.

Caius etiam Marius in profundum ultimarum miseriarum abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. missus enim ad eum occidendū in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit: sed claritate uiri occæcatus, abiecto ferro attonitus inde, ac tremens fugit. cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit: deuictæq; suæ gentis interitus, animum comminuit. etiā dijs immortalibus indignū ratis ab uno nationis eius interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumen præstiterunt. nec fuit eis timori asperrima Syllæ uictoria: cum præsertim ipse Marius eos à conseruando Mario absterrere posset.

De Marco Porcio Catone.

Marcum quoque Porcium Catonem admiratio fortis, ac

ſyncęræ uitæ, adeo uenerabilem Senatui *fecit: ut cum inuito* C. Cæſare COS. *aduerſus publicanos dicendo in curia diẽ extraheret: et ob id eius iuſſu à lictore in carcerem ducęretur: uniuerſus* Senatus *illum ſequi non dubitaret: quæ res diuini animi perſeuerantiá flexit.*

De eodem.

E*odem ludos florales, quos* Meſſius *ædilis faciebat, ſpectante, populus, ut* Mimæ *nudarentur: poſtulare erubuit. quod cum ex* Fauonio *amiciſſimo ſibi unà ſedente cognouiſſet: diſceſſit è theatro: ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret. quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem iocorum in ſcenam reuocauit: confeſſus plus ſe maieſtatis illi uni tribuere: quàm uniuerſo ſibi uendicare, quibus opibus: quibus imperijs: quibus triumphis hoc datum eſt? exiguum uiri patrimonium. aſtricti continentia mores. modicæ clientelæ. domus ambitioni clauſa. paterni generis una imago. minime blanda frons. ſed omnibus numeris perfecta uirtus. quæ quidem efficit: ut ſi quis ſanctum, et egregium cuem ſignificare uelit: ſub nomine* Catonis *definiat.*

Externa, De Harmodio, et Ariſtogitone.

D*andum eſt aliquid loci etiam alienigenis exemplis: ut domeſticis aſperſa, uarietate ipſa delectent.* Harmodij, *&* Ariſtogitonis, *qui* Athenas *tyrannide liberare conati ſunt: effigies æneas* Xerxes *rex ea urbe deuicta in regnum ſuum tranſtulit. lõgo deinde interiecto tempore,* Seleucus *in priſtinam ſedem reportandas curauit.* Rhodij *quoque eas urbi ſuæ appulſas, cum in hoſpitium publicæ inuitaſſent: ſacris etiam puluinaribus*

collocauerunt. Nihil hac memoria felicius: quæ tantum uenerationis, in tam paruulo ære possedit.

De Xenocrate.

Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientiæ pariter, ac sanctitate claro, tributum est? cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset: ut more eius ciuitatis iuraret: omnia se uere retulisse: uniuersi iudices consurrexerunt: proclamaruntq; : ne iusiurandum diceret. quodq; sibimet ipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant: syncæritati eius concedendum existimarunt.

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

DE INDOLE. Caput I.

a Tingam nunc quasi cunabula quædá, & elementa uirtutis: animiq; præcedente tempore, ad summum gloriæ cumulum puenturi, certo cum indolis experimento, datos gestus, referá.

De Aemilio Lepido.

A emilius Lepidus puer etiá tum progressus in aciem, hostem interemit. ciuem seruauit. cuius tam memorabilis operis index est in capitolio, statua bullata, et incincta prætexta S. consulto posita. Iniquum enim putauit eum honori non dum tempestiuum uideri: qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciẽdi celeritate: duplicẽq; laudem è prælio retulit: cuius eum uix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, et districti gla-

dũ, & discursus telorum, & aduetantis equitatus fragor, et concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoq; aliquãtum terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia, coronam mereri, spolia rapere ualuit.

De Marco Catone.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ defuit. Nam cum in domo M. Drusi Auunculi sui educaretur: & ad eum Tribunum tunc P. Latini de ciuitate impetranda conuenissent: a' Q'. Popedio latinorum principe, Drusi autem hospite rogatus, ut socios apud Auunculum adiuuaret: constanti uultu non facturum se respondit. Iterum deinde: ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. tunc Popedius in excelsam ædium partem eleuatum abiecturum se eũ inde, nisi precibus obtemperaret: minatus est. nec hac re ab incepto moueri potuit. expressa est itaq; illa uox hominũ. gratulemur nobis Latini, & Socij, hunc esse tam paruum: quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit: perseuerantiáq; sua, latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

De eodem Catone.

Idem cum salutandi gratia prætextatus ad Syllam uenisset: et capita proscriptorũ in atrium allata uidisset: atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit: quapropter nemo inueniretur: qui tam crudelem Tyrannum occideret: cumq; is, non uoluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quod salus eius magno militum præsidio custodiretur: respondisset: ut ferrum sibi daret: obsecrauit. affirmá

do perfacile se eum interfecturum: quod in lecto illius consedere soleret. Pædagogus et animum Catonis agnouit: & exhorruit propositum. eũq; postea ad Syllã excussum semp adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus uictorem non extimuit: tum maxime COSS. Municipia Legiones: Equestris ordinis maiorem partem trucidantem. ipsum Marium siquis eò loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua: quàm de Syllæ nece cogitasset.

De Caio Cassio.

Cuius filium Faustum C. Cassius. cõdiscipulum suum in schola proscriptionem paternã laudantẽ, ipsumq; cum per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percussit. dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret. Externa.

Et ut à græcis aliquid: Alcibiades ille, cuius nescio utrũ bona, an uitia patriæ perniciosiora fuerint. illis enim ciues suos decepit: his afflixit. cum adhuc puer ad Periclem auunculum suũ ueniisset: eumq; secretò tristem sedentem uidisset: interrogauit, quid ita tantam in uultu confusionem gereret. at illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse: consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerii rationem redderet: atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius quẽadmodum rationem non reddas. itaque uir amplissimus, et prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est, atque id egit: ut Athenienses finitimo implicati bello, rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint Athenæ, utrum Alcibiadem lamententur: an glorientur.

quoniam adhuc inter execrationem hominis, et admirationem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus: actum ipsum prosequemur. cuius ponderosissima uis, & efficacissimi lacerti, in fortitudinem consistunt.

DE FORTITVDINE. Caput II.

De Horatio Coclite.

Nec præterit me, conditor urbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro uno te præcurri exemplo: cui & ipse aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum est: ne tam præclarum opus tuum Roma dilaberetur. Hetruscis in Vrbem, ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur: infatigabili pugna sustinuit: atque, ut patriam periculo imminenti liberatam uidit: armatus se in Tyberim misit. cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem synceram ei præstiterunt. Nam neq; altitudine deiectus, quassatus ue: neque pondere armorum pressus: nec ullo uorticis circuitu actus: nec telis qdem, quæ undiq; congerebantur: læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium, in se oculos conuertit: stupentes illos admiratione: hos inter lætitiam, metumq; hæsitantes. unusq;, duos acerrima pugna consertos exercitus, Alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Deniq; unus urbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tyberis alueo, muni-

menti attulit: quapropter discedentes Hetrusci dicere potuerunt·Romanos uicimus: ab Horatio uicti sumus.

De Chlœlia uirgine.

Immemorem me propositi mei Chlœlia penè facit: eadē enim tempestate, certe aduersus eundem hostē, et in eodem Tyberi inclytum ausa facinus. (Inter cæteras·n· uirgines obses Porsenæ data hosti) nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit: celeriq; traiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu, patriā soluit. Viris puella lumine uirtutis præferenda.

Idē Liuius.

De Romulo.

Redeo nūc ad Romulum: qui ab Acrone Ceninēsium rege ad dimicandum prouocatus, quanquam & numero, et fortitudine militum, superiorem se crederet: tutiusq; erat toto cum exercitu, quàm solum in aciem descendere: sua potissimum dextera, omen uictoriæ rapuit. nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso enim Acrone: fusisq; hostibus, opima de eo spolia, Ioui Feretrio retulit. hactenus istud: quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cosso.

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia consecrauit. cum Magister Equitum ducem Fidenatiū in aciem congressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso quoq; multū acquisitum est: qui imitari Romulum ualuit.

De M·Marcello.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus. in quo tantus animi uigor fuit: ut apud Padum Gallorum regem ingenti exercitu stipa-

tum: cum paucis equitibus inuaderet: quẽ protinus obtruncatum, armis exuit: eaq; Ioui Feretrio dicauit.

De T. Manlio Torquato & Scipione.

EOdem & uirtutis, et pugnæ genere usi sunt T. Manlius Torquatus, et Valerius Coruinus & Aemilianus Scipio. Hi etiam ultro prouocatos hostium duces intereme runt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda. Item Scipio Aemilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret: atq; Intercatia prævalidum oppidum circunsederetur: primus mœnia eius conscendit. neq; erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti consuli, et parci deberet. sed tunc clarissimus quisq; iuuenũ, pro amplificanda, et tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat: deforme sibi existimans, quos dignitate præstaret: ab ijs uirtute superari. Ideoq; Aemilianus hanc militiam alijs propter difficultatem uitantibus, sibi depoposcit.

De M. Attilio.

MAgnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsi, cum se in Capitoliũ, & in arcem conferrent: inq; his collibus morari omnes non possent: necessarium cõsilium in plana parte urbis relinquendorum seniorum cœperunt: quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterum ne illo quidem tam misero, tamq; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignibus magistratuũ, quos gesserant: sacerdotiorumq;, quæ erant adepti, consederunt: ut et ipsi in cæsu suo, splen

dorem, et ornamenta uitæ præteritæ retinerent, et plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primo hostibus fuit, et nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere cõmotis. Sed quis dubitaret: quin & Galli, et uictores, illam admirationem mox in risum, et in omne cõtumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem C. Attilius, uerum barbam suã permulcenti Gallo Scipionem uehemẽti ictu, capiti inflixit. eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti, corpus cupidius obtulit. Capi ergo uirtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius omni fato ducit. noua, & speciosa genera interitus excogitat: si quisquam interit, qui sic extinguitur.

De C. Sempronio.

eddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Q. Catulo, Sempronio Atracino COSS. cum Volscis apud Veruginem parum prospere dimicante: ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit: atque hostium exercitum irrupit, quo dimoto proximum tumulum occupauit: efficitq;: ut omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaq; cum iam de trophæis statuendis cogitarent: prælium nocte dirimente uictores ne, an uicti discederent: incerti abierunt.

De Fabio Maximo.

trenuus ille quoq; flos ordinis equestris. cuius mira uirtute Fabius MAX. Rutilianus magister equitum bello, quod aduersus Samnites gerebatur: male cõmissi præ-

lij crimine leuatus est. Nanq; Papyrio Cursore propter auspicia repetẽda in urbẽ proficiscente castris præpositus: ac uetitus in aciẽ exercitũ ducere: nihilo minus manus cum hoste, sed non tam feliciter, q̃ temere conseruit: procul enim dubio superabatur. Cæterũ optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnites egit. obstinataq; animi præstantia extortam manibus hostiũ uictoriam, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani, patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? quî uehementi ictu remorũ concitatam fugæ punicã classem, nantes lubrici pelagi quasi camporum firmitate pedites, in litus retraxerunt? Eiusdem temporis, & notæ miles: qui cannensi prælio, quo Hannibal magis uires Romanorũ contudit, quàm animos fregit: cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet: spoliare se conãtis Numidæ ceruicem complexus: os naribus, et auribus corrosis deforme reddidit. Inq; plenæ ultionis morsibus expirauit. se ponè iniquum pugnæ euẽtum: quantò interfectore fortior interfectus. pœnus enim in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit. romanus in ipso fine uitæ uindex sui extitit.

Rutilianus

De P. Crasso.

Militis huius in aduerso casu tam egregius, tamq; uirilis animus, quàm relaturus sum imperatoris. P. n. Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerẽs, à Thracibus, quorum is magnum numerum in præsidio habebat: inter Eleã, et Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret: dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat:

in unius barbari oculum direxit. qui ui doloris accensus, latus Crassi sica confodit, dum se ulciscitur: Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpitudine liberauit. ostendit fortunæ Crassus: quàm indignum uirũ tam graui contumelia afficere uoluisset. quoniam quidẽ iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter, rupit: donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Scipione.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. nanq; infeliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus: classe Hispaniã petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur: ab hostibus captã: gladio præcordia sua trãsuerberauit. ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus cæsarianis militibus ubinam esset imperator: Respondit, imperator bene se habet. tantumq; eloqui ualuit: quãtum ad testandam animi magnitudinem, æternæ laudi satis erat. mors Scipio.

De Catone.

Uti quoq; clarissimi excessus Cato Vticæ monimentum est. in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ, quàm sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti: quanto potior esse debeat probis dignitas sine uita, quàm uita sine dignitate. exitus Cato. ✳

De Porcia Catonis filia, & Bruti uxore.

Huius filia minime muliebris animi. quæ cum Bruti uiri sui consilium, qđ de interficiendo Cæsare ceperat: ea nocte, qua dies teterrimi facti secutus est, cognouisset: egresso cubiculum Bruto, cultellum tonsorium, quasi unguium resecandorum causa poposcit:

eoq; uelut forte elapso, se uulnerauit. clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit: quod tonsoris præripuisset officium. Cui se cretò Porcia: nõ est hoc, inquit, temerarium factum meum: sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim uolui si tibi propositũ ex sententia parum cessisset quàm æquo animo me ferro essem interemptura. De Catone.

mor. tnr porcia Bruti uxor

Felicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. qui cum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur: uagina gladius eius elapsus decidit. quem subiectum præliantium globo, atq; undiq; hostilibus pedibus circundatum: postquam abesse sibi animaduertit adeo: constanti animo in suam potestatem redegit: ut illum non periculo oppressus rapere: sed metu uacuus sumere uideretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes uenerunt. De P. Scipione Nasica.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inserenda est. quia eandẽ laudem, foro, atq; castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato. Rẽp. oppressam teneret: palamq; dictaret: interempto senatu, omnia per plebem agi debere in ædem Fidei publicæ conuocati Patres C. a' COS. Mutio Scæuola, qd nã in tali tempestate faciundum esset: deliberabant. cunctisq; cẽsentibus, ut COS. armis. Rep. tueretur: Scæuola negauit se quicquam ui esse acturum. Tunc Scipio Nasica, quoniam inquit, COS. dum iuris ordinem sequitur: id agit: ut cum omnibus legibus Romanum imperiũ corruat:

egomet

egomet priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem, ac deinde leuam manum aperte togæ circundedit, sublataq; dextera proclamauit. Qui rem p. saluam esse uolunt: me sequantur, eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchũ cum scelerata factione, quas merebatur pœnas: persoluere coegit.

De C. Mario Sene.

Item cum Tri. Pl. Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Tri. Pl. maximos ĩ ciuitate nostra seditionum motus excitassent: nec quisquam se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus. C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est: ut libertatem, legesq; manu defenderet: protinúsq; arma sibi afferri iussit. qbus allatis, ultima senectute cõfectum, & penè dilapsum corpus ĩduit, spiculoq; innixus, ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne resp. expiraret: effecit. præstantia enim animi sui, senatum, et equestrẽ ordinem, ad uindictam exigendam impulit. De Diuo Iulio.

Sed ut armorum, & togæ superius, ita nunc etiã syderũ clarum decus Diuum Iulium, certissimã ueræ uirtutis effigiẽ repræsentemus: cum innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorũ, inclinari aciem suam uideret: timidius pugnanti militi scutum detraxit: eoq; tectus, acerrime præliari cœpit. quo facto fortitudinem per totum exercitũ diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum ieundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in cõtrariam partem detraxit, dexteramq; ad hostem ten

dens, quorsum tu inquit abis? illic sunt: cum quibus dimicamus. & manibus quidem unum militem, adhortatione uero tam acri omnium legionum trepidationem correxit, uincíq; paratas uincere docuit.

De Vibio, et Valerio Flacco, et Pedanio centuriõe.

C æterum ut humanæ uirtutis actum exequamur: cum Hannibal Capuã, in qua Romanus exercitus erat: obsideret: Vibius Accus Pelignæ cohortis præfectus, uexillũ trans punicum uallum proiecit: seipsum, suosq; commilitones, si eo hostes potiti essent: execratus, et ad id petendum subsequente cohorte primus ipetum fecit. quod ut Valerius Flaccus tribunus tertiæ legiõis aspexit: conuersus ad suos, spectatores, inqt, ut uideo, alienæ uirtutis huc uenimus: sed absit istud dedecus à sanguine nostro: ut Romani, gloria cedere latinis uelint. Ego certe aut speciosam optaui mortem: aut felicẽ audaciæ exitum, uel solus præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio conuulsum signũ dextra retinens: iam hoc inquit, intra hostile uallum mecum erit. proinde sequantur: qui id capi nolunt. et cũ eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita trium uirorum fortis temeritas, Hannibalem paulo ante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.

De Q. Cotio.

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius: qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar: abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum: quantus bellator fuerit: cognoscetur. Q. Metello COS. legatus in Hispaniá profe

ctus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postq̃ cognouit à quodam gentis huius iuuene se ad dimicandum prouocari: (erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa) relicta ea, arma sua extra uallum deferri, equumq; duci clàm iussit, ne à Metello ĩpediretur. Et illum Celtibèrum insolentissime obequitantem consectatus íteremit, detractásq; corpori eius exuuias omans lætitia in castra retulit. Idẽ Piresum nobilitate, ac uirtute oẽs Celtibéros præstantem, cũ ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset: succumbere sibi coegit. nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladium ei suum, et sagulum utroq; exercitu spectante tradere. Ille uero etiam petijt: ut hospitij iure inter se iuncti essent: quando inter Romanos, & Celtibéros, pax fũret restituta.

De Attilio.

Nec Attilium quidem præterire possumus: qui cum de cimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur: absciss̃a dextra, quam Massilienssium naui iniecerat: leua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit quàm captá profundo mergeret. quod factum parum iusta notitia patet.

De Cynegiro.

At Cynegirum Athenienssem simili pertinacia in consectandis hostibus usum: uerbosa cantu laudũ suarũ Græcia, otium seculorum memoriæ literarũ præconio inculcat.

De M. Scæua, & Scæuola.

Classicam Attilij gloriam, terrestri laude M. Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. cum enim pro castello, cui præpositus erat: dimicaret: Cn. q; Põpeij præfectus, iussu eius, summo studio, et magno militũ

numero ad id cæpiendum mitteretur: omnes, qui propius accesserant, interemit: ac sine ullo regressu pedes pugnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat: corruit. cuius corpus cæpite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutum centum et. xx. ictibus perfossum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit. quorum alter dextra, alter oculo amisso hostibus ihæsit. Ille post hãc iacturam uictor: Hic nec hac quidẽ iactura uictus. Tuũ uero Scæuola inexuperabilẽ spiritum in utraq; parte rerum naturæ qua admiratione prosequar: nescio. quoniam excellenti uirtute, dubium reliquisti, inter undas ne pugnam fortiorem ederis: an in terra uocem emiseris. Bello nanq; Gallico, quo C. Cæsar nõ contentus opera sua litoribus Oceani claudere: Britanicæ insulæ cælestes iniecit manus, cũ quatuor commilitonibus rate trãsuectus, in scopulũ uicinum insulæ, quam hostiũ ingentes copiæ obtinebant: postquam æstus regressu suo spatium, quo scopulus, et insula diuidebãtur, in uadum trãsitu facili redegit: ingenti multitudine barbarorum affluente cæteris rate ad litus regressis, solus imobilem stationis gradũ retinens, undiq; ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus, quinque militum diurno prælio suffectura Pila, una dextra, hostiũ corporibus adegisti ad ultimum districto gladio, audacissimum quenq; modo umbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens: hinc Romanis, illinc Britanicis oculis incredibili, dum cernereris, spectaculo fuisti. postq̃ deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos cogit, Tragula femur traiectus, saxiq; pondere ora contusus, ga-

lea iã ictibus discussa, et scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti. ac duabus loricis onustus, inter undas, quas hostili cruore infeceras: enatasti. uisó; imperatore armis non amissis, sed bene impensis, cum laudem merereris, ueniá petiisti. Magnus prælio, sed maior disciplinæ militaris memoria. itaq; ab optimo uirtutis æstimatore, tum facta, tum etiam uerba tua, centurionatus honore donata sunt.

De Lucio Sicinio Dentato.

ed quod ad præliatorum excellentem fortitudinem attinet: merito L. Sicinii Dentati commemoratio omnia romana exempla finierit. cuius opera, honoresq; operum, ultra fidem ueri, excedere iudicari possent: nisi ea certi authores, inter quos Marcus Varro monimentis suis testata esse uoluissent. quem centies & uigesies in aciem descendisse tradunt: eo robore animi, atque corporis utentem, ut maiorem semper uictoriæ partem traxisse uideretur. sex & xxx. spolia ex hoste retulisse. quorum in numero octo fuisse, cum quibus spectante utroque exercitu ex prouocatione dimicasset. xiiii. ciues ex media morte raptos seruasse. quinq; & xl. uulnera in pectore excepisse. tergo cicatricibus uacuo noue triumphales imperatorum currus secutum. totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. præferebantur enim Aureæ coronæ octo. Ciuicæ xiiii. Murales tres. Obsidionalis una. torques clxxxiii. Armillæ clx. Hastæ xviii. Phaleræ xxv. ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.

De. T. Iubelio Campano.

lle quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cum

admiratione Calibus cruor confusus est, i quo oppido cum Fuluius Flaccus propter campanā perfidiā principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret: literisq; a senatu acceptis finē pœnæ eorum statuere cogeretur, ultro se ei T. Iubelius Taurea campanus obtulit, et q̄ potuit clara uoce, quoniā, inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris: quid cessas in me cruentam securim distringere? ut gloriari possis: aliquanto uirum fortiorem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. eo deinde libenter id se esse facturū, nisi senatus uolūtate impediretur: affirmāte: at me, inquit, cui nihil Patres C. præceperunt, aspice, oculis tuis quidē gratum, animo uero tuo maius opus edentem, protinusq; iterfecta coniuge, ac liberis: gladio incubuit. quē uirum illum putemus fuisse: qui suorum, ac sua cæde testari uoluit: se Fuluij crudelitatem sugillare: quàm senatus misericordia uti maluisse. Externa. De Dario.

AGe Darij quantus ardor animi. qui, cum sordida, & crudeli Magorū tyranide Persas liberaret, unumq; ex ijs obscuro loco abiectū corporis pondere urgeret: præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, nedum Magum petit, ipsum uulneraret: tu uero, inquit, nihil est, qđ respectu mei timidius gladio utaris. uel per utrunq; illum agas licet: dum hic quamcelerrime pereat. De Leonida.

HOc loci Leonidas spartanus nobis occurrit: cuius proposito ope exitu nihil fortius. Nā cū. CCC. cuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauē illum, et mari, et terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilē:

sed Neptuno quoq; compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertinacia uirtutis ad ultimam desperationem redegit. Cæterum perfidia, & scelere ĩcolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur: spoliatus occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere maluit. Ideoq; tã alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant: cohortatus est, ut diceret sic. prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi. mors erat denuntiata. Lacedæmonij perinde, ac uictoria esset promissa, ductori intrepide paruerunt. De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter, ac morte speciosa, Thyræatium laude, quàm spatio latius solum cernitur. q̃ sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus uictoriã, tantumnon post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit. De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarũ felicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cum uetustam eius urbis gloriã, inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem, apud Leuctram, & Mantineam, secundis prælijs contudisset: traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes, primũ an clypeus suus saluus esset: deinde an fusi hostes penitus forent: interrogauit. quæ postquam ex animi sententia comperit: non finis, inquit, commilitones meæ uitæ, sed melius, & altius initium aduenit. Nunc enim uester Epaminundas nascitur: q̃ sic moritur. Thebas ductu, et auspicijs meis caput Græciæ factas uideo. et fortis, et animosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta.

amara dominatione Græcia liberata est. orbus quoq;, non tamen sine liberis morior. quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo. e' corpore deinde suo, hastam educi iussit, eoq; uulnere expirauit. Quod si eum Dij immortales uictorijs suis perfrui passi essent: sospes glorioſior patriæ mœnia non intrasset.

De Theramene & Theogne.

Acne Theramenis quidem Athenienſis in publica custodia mori coacti, paruamentis constantia. in qua triginta Tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem nõ dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat iocabũdus illisum humo clarum edere sonũ coegit. Reddẽsq; seruo publico, qui eam tradiderat: Critiæ, iquit, propino. uide igitur ut hoc poculum ad eum continuo perferas. erat autem is ex. xxx. tyrãnis crudeliſſimus. profecto est supplicio se liberare tam facile suppliciũ perpeti. Itaq; Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriens, uita ẽxcessit. Inimicorum æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes à literis, & doctrina uirilitatem traxit. Numantino uero Theogeni ad consimilem uirtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. ꝑditis nanq;, et afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius ciues nobilitate, pecunia, honoribusq;, præstaret: uicum suum, qui in ea urbe speciosiſſimus erat: contractis undiq; nutrimentis, ignis incendit: protinusq; strictum gladiũ in medio posuit: ac binos inter se dimicare iussit: ut uictus, incasa ceruicæ ardentibus tectis, superiacæretur. qui cum tam forti lege mortis omnes assumpsisset: ad ultimum seipsum flammis immisit.

De uxore Asdrubalis.

Verum ut æque populo Ro. inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset: dextra, leuáq; tres communes filios, mortem non recusantes, trahens incendio se flagrátis patriæ obiecit. De duabus puellis Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adiçiá. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus ad unicam filiam Harmoniam uirginem esset redacta: et in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellá, regio cultu ornatá, hostilibus gladijs obiecit: quæ, ne cum ferro quidem trucidaretur: cuius esset conditionis, ederet: proclamauit admirata illius animum Harmonia: et tantæ fidei superesse non sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa quænam esset: in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium: alteri ueritas aperta, finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA. Caput. III.

Gregijs pariter uirorum, ac fœminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit: e Patientiamq; in medium procedere hortata est. non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem: sed ita similitudine iunctam: ut cum ea, uel ex ea nata, uideri possit.

De Mutio Scæuola.

Quid enim iis, quæ supra retuli: facto Mutij cõueniẽtius? cum à Pórsena rege Hetruscorum urbẽ nostrã graui, ac diutino bello, urgeri ægre ferret: castra eius clàm ferro cinctus intrauit: immolantemq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterum inter molitionem pij pariter, ac fortis propositi oppressus, nec causam aduẽtus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus enim (credo) dexterã suã, quod eius ministerio in cæde regis uti nequisset: iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderunt. Ipsum quoq; Pórsenam oblitum periculi sui, ultionem suam uertere in admirationẽ coegit. Ná re uertere, inquit, ad tuos Muti: & eis refer: te cum uitã meã petieris, à me uita donatum. cuius clementiã non adulatus Mutius, tristior Pórsenæ salute, quàm sua lætior, urbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompeij patientia.

Pompeij etiam probabilis uirtus, qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio rege interceptus: cum senatus consilia prodere iuberetur: ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eáq; patientia regi simul, & desperationem tormentis quicquam ex se cognoscendi excussit: & expetendæ P.R. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandã memoriã progredi cogar: duobus Romanis exẽplis contentus: quæ ut clarissimarum familiarum commendationẽ: ita nullum publi-

cum mœrorẽ continent: externa subnectã. Externa. etusto Macedoniæ more Regi Alexandro nobilissimi pueri præstò erant sacrificanti. E' quibus unus thuribulo acepto, ante ipsum astitit. in cuius brachio carbo ardẽs delapsus est. quo, & si ita urebatur: ut adusti corporis eius odor ad circunstantiũ nares ꝓueniret: tñ & dolorem silẽtio pressit: et brachium immobile tenuit: ne sacrificium Alexandri, aut excusso thuribulo ipediret: aut edito gemitu aures regias aspergeret. Rex quoq; patientia pueri magis delectatus, hoc certius ꝓsuerantiæ experimentum sumere uoluit. solito enim sacrificauit diutius. nec hac re eum à proposito repulit. si huic miraculo Darius inseruisset oculos: scisset eius stirpis milites uina non posse: cuius infirmã ætatem tanto robore præditam animaduertisset. Est & illa uehemens, & constans animi militia, literis pollens uenerabiliũ doctrinæ sacrorũ Antistes Philosophia, quæ ubi pectore recepta est hominũ, inhonesto, atq; inutili affectu depulso, totum insolidæ uirtutis munimento confirmat, potentiusq; metu, ac dolore facit.

philosophia

De Zenone Eleate.

Incipiam autem à Zenone Eleate, qui cum esset in dispiciendarerum natura maxime prudentiæ, inq; excitandis ad uigorẽ iuuenum animis prõptissimus, præceptorũ fidẽ exẽplo uirtutis suæ publicauit. patriã. negressus, i qua frui secura libertate poterat: Agrigẽtũ miserabili seruitute obrutũ, petijt: tanta fiducia ingenij, ac morũ suorũ fretus: ut sperauerit et Tyrãno, et Phalaridi uesanæ mentis feritatẽ à se diripi posse. Postꝙ deinde apud illũ plus consuetudinẽ dominatiõis, ꝙ con

silij salubritatẽ ualere animaduertit: nobilissimos eius ciuitatis adolescentes, cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. cuius rei cum indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus genere cœpit: subinde quærens quos nam consilij participes haberet. at ille nec eorum quẽpiam nominauit: & proximum quenq;, ac fidissimum tyranno, suspectũ reddidit, increpitansq; Agrigẽtinis ignauiam, ac timiditatem, effecit: ut subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi non supplex uox: nec miserabilis eiulatus: sed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamq; mutauit.

De Alio Zenone.

E iusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyrãno, de cuius necẽ consilium inierat: torqueretur: supplicij pariter, atque indicandorum gratia consciorum: doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit: quod secretò audire eum admodum expediret: laxatoq; eculeo, post quam insidijs opportunum tempus animaduertit: aurẽ eius morsu corripuit: nec ante dimisit, quàm & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

T alis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à Tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur: nec ulla ui inhiberi posset: quo minus amarissimorum eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret: ad ultimum amputationem linguæ minitanti: non erit, inquit, effœminate adolescens hæc quoq; pars corporis mei tuæ ditionis. protinusq; dentibus abscissam, & cõmanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorum

autem aures, illa lingua & in primis Alexãdri regis admiratione sui attonitas habuerat: dum terræ conditionem: ambitum maris syderum motus, totiusq; deniq; mundi naturam prudentissime, et facundissime exprompsit. penè tamen ócidit glorioſius, quàm uiguit. qa tam forti fine illustrẽ professionis actum comprobauit: Anaxarchiq; nõ uitam modo deseruit: sed mortem reddidit clariorem. De Theodoro.

In Theodoro quoque uiro grauissimo Hieronymus tyrannus torturum manus frustra fatigauit. Rupit enim uerbera: fidiculas laxauit: soluit eculeũ: laminas extinxit prius, quàm efficeret: ut tyranniciadij conscios indicaret. Quin etiam satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine uersabatur falsa crimination inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit: beneficióq; patientiæ, non solum, quæ occulta fuerunt, texit, sed etiam tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus, dum inimicum cupide lacerat: amicum temere perdidit. Apud Indos uero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur: ut sint, q omne uitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durãtes: modo flãmis sine ullo gemitu obijcientes, atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur: titulus nanq; sapientiæ datur. Hæc è pectoribus altis, et eruditis orta sunt.

varia genera tormentorũ

De quodam Seruo.

Illud tamen nõ minus admirabile, qđ seruilis animus cepit. Seruus barbarus Asdrubalem, quod dominũ suũ occidisset, grauiter ferens, subito aggressus interemit. Cumq; comprehensus omni modo cruciaretur: lætitiam tamen, quam ex uindicta ceperat: in ore constã

tissime retinuit·Non ergo fastidioso aditu uirtus exa-
tata,ingenia uiuida ad se penetrare patitur·Neq; hau-
stum sui cum aliquo personarum discrimine largum,
malignum'ue præbet·sed omnibus æqualiter exposi-
ta,quid cupiditatis potius,quàm quid dignitatis attu-
leris:æstimat·in'q; captu bonorum suorum tibi ipsi pō-
dus examinandum relinquit:ut quantum subire ani-
mo sustinueris:tantum tecum auferas·Quo euenit,ut
& humili loco nati,ad summā dignitatē consurgāt:
& generosissimarū imaginum fœtus,in aliqā reuo-
luti dedecus:acceptam à maioribus lucem,in tenebras
conuertant·quæ quidem planiora suis exemplis red-
duntur,ac prius de iis ordiar:quorum in meliorem
statū facta mutatio,splendidā relatu præbet materiā·

DE IIS,QVI HVMILI LOCO NATI, CLARI EVASERVNT. Caput. IIII

Nunabula Tullij Hostilij agreste tuguriū
i cepit·eiusdem adolescentia in pecore pascen-
do fuit occupata·Validior ætas imperiū Ro-
manum rexit:& duplicauit·Senectus excellentissi-
mis ornamentis decorata,in excellentissimo maiesta-
ie statis fastigio fulsit·uerum Tullius & si magni,&
admirabilis incrementi,domesticū tamen exemplū est·

De Tarquinio Prisco·

Tarquinium autem Priscum ad Romanum imperium
occupandum fortuna in urbem nostram aduexit:alie-
num,quod exactum:alieniorem,quod ortum Corin-
tho:fastidiendum,quod mercatore genitum:erubescen-

dum, quod etiã exule Demarato natum patre. Cæterum tam prosperum conditionis suæ euentum, industrium, pro inuidioso: glorioſum, pro inuiſo reddidit. dilatauit enim fines Ro. Po. cultum deorum nouis sacerdotijs auxit. numerum Senatus amplificauit. equestrem ordinem uberiorem reliquit. quod'q; laudũ eius consumatio est, præclaris uirtutibus effecit: ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret: quod regem de finitimis potius mutuata esset: quàm de suis elegisset.

De Tullo Seruio Rege.

n Tullo uero Seruio fortuna præcipue uires suas ostendit. Vernam huic urbi natum, regem dando: cui quidem diutissime imperium obtinere: quater lustrũ condere: ter triumphare contigit. ad summam autem unde procesſerit: aut quo` peruenerit: statuæ ipsius titulus abunde testatur: seruili cognomine, & regia appellatione perplexus. De Varrone.

Airo quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. & quidẽ fortuna parũ duxit: sordidissimæ meras capturis ingnari solito. XII. fasces largiri, nisi etiam L. Aemilium Paulum dedisset collegam. atq; ita se in eius sinum infudit: ut cum apud Cannas culpa sua uires Po. Ro. exhausisset: Paulum quoq;, qui prælium committere noluerat: occidere pateretur: illum in urbem incolumen reducęret. Quinetiam senatum gratias ei agentem, quod redire uoluisset: ante portas eduxit: excudit'q;, ut grauissimæ cladis authori Dictatura deferretur.

De M. Perpenna.

on paruus consulatus rubor Marcus Perpenna: utpote

qui COS. ante: quàm ciuis: sed in bello gerendo utilior aliquanto reip. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicum cepit: Crassianæq; stragis punitor extitit. Cũ interim cuius uita triumphauit: mors Papia lege damnata est. Nãq; patrem illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes coegerunt. Ita Marci per pénæ nomen adumbratum: falsus Consulatus, caliginis simile imperium: caducus triumphus: aliena in urbe improbe peregrinatus est. De M. Porcio Catone.

M arci uero Porcij Catonis incrementa publicis uotis expetenda fuerunt: q nomen suum Thusculi ignobile, Romæ nobilissimũ reddidit. Ornata sunt enim ab eo litterarum latinarum monimenta. adiuta disciplina militaris. aucta maiestas senatus. prorogata familia, in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

Externa, De Socrate.

S ed ut Romanis externa iungamus: Socrates non solum hominum consensu, uerum etiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus: Phænarete matre obstetricæ, & Sophroniſco patre marmorario genitus, ad clarissimũ lumen gloriæ excessit. neq; immerito. Nam cum eruditissimorum uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur, mensuras q; Solis, & Lunæ, & cæterorũ syderum loquacibus magis, q̃ certis argumentis explicare conarentur: totius etiam mundi ambitum complecti auderent: primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum in intima conditionis humanæ, et in secessum pectoris reposítos affectus scrutari coegit. si uirtus p̃ seipsam æstimetur: uitæ magister optimus.

De

De Euripide, & Demosthene.

Quam matrem Euripides: aut quem patrem Demosthenes habuerit: ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera: alterius patrem cultellos uenditasse: omnium penè doctorum literæ loquuntur. sed qd aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

DE IIS, QVI A' PARENTIBVS CLARIS DEGENERAVERVNT. Caput V.

Sequitur duplicis promissi pars adopertis illustrium uirorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt: teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim monstro similius, quàm superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus. à paruulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cum ei uoluntaria morte absumi satius fuerit: q̄ inter duo fulgentissima cognomina patris: & patrui: altero oppressa Africa iam parto: altero iá maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente: manus uinciendas hosti tradere, eiusq; beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox L. Scipio speciosissimū Deorū, Hominumq; oculis subiecturus erat triumphum.

Idem prætura petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsoleſactam in campum detulit: ut nisi gratia Ciceroi, q patris eius scriba fuerat: adiutus esset: honorem à Po. impetraturus non uideretur. quāq̄

quid interfuit utrum repulsam, an sic adeptam prætura domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animaduerterent: id egerũt: ne aut sellã ponere aut ius dicere auderet. Insuperq; è manu eius annulũ, in quo caput Africani scalptum erat: detraxerunt. Dij boni quas tenebras è quo fulmine nasci passi estis.

De filio Q. Fabij degenere.

Age Q. Fabij Max. Allobrogici et cuius, & imperatoris clarissimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuria uitam egit? cuius ut cætera flagitia obliterentur: tamen abunde illo dedecore mores nudari possunt, quod ei Q. Pompeius prætor urbanus, paternis bonis interdixit: neq; in tanta ciuitate, q illud decretum reprehenderet: inuentus est. dolenter enim homines ferebant pecuniã, quæ Fabiæ gentis splẽdori seruire debebat: flagitijs disijci. Ergo quẽ nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas exhæredauit.

De filio Clodij pulchri.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher: adhærensq; Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit. quorum filius Pulcher præterquã quod eneruem, & frigidã iuuentam egit: perdito etiã amore uulgatissimæ meretricis ĩfamis fuit: mortisq; erubescendo genere consumptus est. abdomine enĩ auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ, spiritum reddidit.

De Hortensio Corbione.

Iam Q. quidem Hortensii, qui in maximo et ingenuorum cœtum, & amplissimorum prouentu, summũ auctoritatis, atq; eloquentiæ gradum obtinuit nepos Hortensius Corbio: omnibus sortis abiectiorẽ, et obscœnio-

rem uitam exegit: ad ultimu m'q; lingua eius, tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit: quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm periculosum iter processerim. Itaq; meipsum reuocabo: ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem: deformesq; umbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enĩ narrare qui illustres uiri in cultu, cæteroq; uitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

QVI EX ILLVSTRIBVS IN VESTE AVT IN CAETERO CVLTV LICENTIVS QVAM MOS PATRIVS PERMITTEBAT, INDVLSERVNT.

De P. Scipione. Caput. VI

Vblius Scipio, cũ in Sicilia augendo exercitum, traijciendoq; in Africam opportunum quærẽdo gradũ, Carthaginis ruinã animo uolueret: inter cõsilia, ac molitiones tantæ rei, operam Gymnasio dedit: pallioq;, et crepidis usus ẽ: nec hac re segniores pũicis exercitibus manus intulit. Sed nescio an ideo alacriores, quia uegeta, et strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc uehemẽtiores ipetus edũt. Crediderim etiã fauorẽ eum sociorum uberiorẽ se adepturum æstimasse: si uictum eorum, et solẽnes exercitationes comprobasset ad quas tum ueniebat, cum multum, ac diu fatigasset humeros:

et cætera membra militari agitatione, firmitatem suã probare cœgisset: consistebatq; in illis labor eius: in ijs remissio laboris. De L. Scipione.

Lucij uero Scipionis statuã chlamydatã, et crepidatam in Capitolio cernimus. quo habitu uidelicet, qa aliquando usus erat: effigiem suam formatam poni uoluit.

De L. Sylla.

Lucius quoq; Sylla, cum imperator esset, chlamydato sibi, et crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

De Caio Duellio.

Caius autem Duellius, qui primus nauale triumphũ ex Pœnis retulit: quotiescunq; epulaturus erat: ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domũ reuerti solitus est: insignem bellicæ rei suæ sũ, nocturna celebratiõe testãdo. De Papyrio Massone.

Nam Papyrius quidem Masso, cum bene gesta Rep. triumphum à Senatu non impetrasset: in Albano monte triumphandi et ipse initium fecit: et cæteris postea exemplum præbuit, proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset: myrtea usus est. De C. Mario.

Num C. Marij penè insolens factum? Nam post Iugurthinum, Cimbricumq;, et Theutonicum triumphum, cantharo semper potauit. quod Liber pater indicium ex Asia ducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur: ut inter ipsum haustum uini, uictoriæ eius suas uictorias compararet. De M. Catone.

Marcus autem Cato Prætor M. Scauri, cæterorumq; reorum iudicia nulla idutus tunica, sed tantummodo amictus prætexta, egit. sed hæc, atque his similia, uirtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumẽ

tis indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam: quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE FIDVCIA SVI. Caput VII

De P. & Cn. Scipionibus.

Vb. et Cn. Scipionibus in Hispania cum ma
p iore parte exercitus acie punica oppressis: omnibusq; prouinciæ eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis: nullo ducum nostrorũ illuc ad corrigendam rem proficisci audente: P. Scipio quartum & uigesimum annum agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia P. R. Salutis, ac uictoriæ spem dedit. Eademq; in ipsa Hispania usus est. Nam, cum oppidum Badiam circunsederet: tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hostium erat: uadimonium in posterum diem facere iussit: continuoq; urbe potitus, & tempore, & loco, quo prædixerat: sella posita ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius: nihil prædictione uerius: nihil celeritate efficacius: nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animosus, minusue prosper illius in Africam transitus: in quam è Sicilia exercitum Senatu uetante traduxit: quia nisi plus in ea re suo, quàm P A. CONS. consilio credidisset: secundi punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia: quod postquam Africã attigit: speculatores Hannibalis in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit: nec de consilijs, ac uiribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes manipulos diligentissime deducendos curauit. Interrogatosq; an satis ea considerassent: quæ specula-

ri iussi erant: prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumes dimisit. quo tã pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium, quàm arma contudit. Verum ut ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta ueniamus, cum à L. Scipione ex Antiochensi pecunia. HS. quadragies ratio in curia reposceretur: prolato ab eo libro, quo acceptæ, expensæq; summæ continebantur: refelliq; inimicorum accusatio poterat: discerpsit: indignatus de ea re dubitari: quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiam in hunc modum egit. non reddo P. C. ærario uestro. HS. quadragies rationem alieni imperij minister: quod meo ductu, meisq; auspicijs bis millies. HS. uberius feci. Neq; enim adhuc puto eò malignitatis uẽtum: ut de mea innocentia quærendum sit. Nam cum Africam totam potestati uestræ subiecerim: nihil ex ea quod meum dicerem: præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non Fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt: sed uterq; nostrum inuidia magis, quàm pecunia locupletior est. tam constantem defensionem Scipionis uniuersus Senatus comprobauit.

Sicut illud factum. quod cum ad necessarium Reip. usum pecuniam ex ærario promi opus esset: idq; Quæstores, quia lex obstare uideretur: aperire non auderẽt. priuatus claues poposcit: patefactoq; ærario, legem utilitati cedere coegit. quam quidem fiduciam conscientia illa dedit: qa meminerat omnes leges à se esse seruatas.

Non fatigabor eiusdem facta idẽtidẽ referẽdo: quoniam nec ille quidem in consimili genere uirtutis edendo, fatigatus est diem illi ad populum M. Næuius Tribl. aut (ut quidam memorant) duo Petilij dixerát, quî

ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit: capitiq; suo corona triumphali imposita, hac ego, inquit, Quirites die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere iussi. proinde æquum est uos mecum ire in Capitolium supplicatum. speciosissimã deinde eius uocem æque clarus euentus secutus est. siquidẽ & senatum totum, & uniuersum equestrem ordinẽ, & cunctam plebem Iouis O P. Max. puluinaria petens, comitem habuit. Restabat ut Trib. apud populum sine populo ageret: desertusq; in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur. cuius deuitãdi ruboris causa, in Capitolium processit: deq; accusatore, Scipionis uenerator est factus.

De Scipione Aemiliano.

Audiui spiritus egregius successor Scipio Aemilianus, cũ urbem prævalidam obsideret: suadentibus quibusdam, ut circa mœnia eius ferreos muricæs spargeret: omniaq; uada tabulis plumbatis consterneret: habentibus clauorum cacumina: ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit non esse eiusdem & capere aliquos uelle, et timere.

De SC. Nasica.

In quancunque memorabilium partem exẽplorum conuertor, uelim, nolim' ue in cognomine Scipionũ, hæream necesse est. cui enim licet hoc loci Nasicã præterire fidentis animi, dictiq; clarissimum authorẽ? Annonæ caritate increbrescente. C. Curiatius Trib. Pl. productos in concionem COS. compellebat: ut de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis

legatis,in curiã referrent. Cuius instituti minime utilis,interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit. obstrepente deinde plebe,tacete quæso q-rites,inquit: plus enim ego,quàm uos qd Reip. expediat:intelligo. qua uoce audita omnes pleno uenerationis silentio,maiorem authoritatem eius,quàm suorum alimentorum respectum egerunt.

De Liuio Salinatore.

Liuij quoq; Salinatoris æternæ memoriæ authoritate tradendus animus. q cũ Asdrubalẽ,exercitumq; Pœnorũ in Vmbria delesset:& ei diceretur,Gallos,ac Ligures ex acie sine ducibus,& signis,sparsos,ac Palantes parua manu opprimi posse: respondit:in hoc eis oportere parci:ne hostibus tantæ cladis domestici nũtij deessent.

De P. Furio Philo.

Bellica hæc præstantia animi. togata illa,sed non minus laudabilis,quàm Publius Furius Philus COS. in senatu exhibuit. Q. enim Metellum. Q. q; Pompeium consulares uiros uehementer inimicos suos,cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniã, quam sortitus erat. identidem exprobrãtes,legatos secum illuc ire coegit. fiduciam non solum fortem,sed penè etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est: usumq; ministerij uix tutũ in amicis,è sinu inimicorum petere sustinuit.

De L. Crasso.

Cuius factum, sicui placet:necesse est L. etiã Crassi,qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit: propositũ non displiceat. nam cum ex consule prouinciam Galliam obtineret: atque in eam Cn. Carbo, cuius patrẽ

dānauerat: ad ſpeculanda acta ſua ueniſſet: non ſolum eum inde non ſummouit: ſed inſuper locum ei in tribunali aſſignauit. nec ulla de re, niſi eo in cōſilium adhibito, cognouit. Itaq; acer, & uehemens Carbo, nihil aliud Gallicæ peregrinatione conſecutus eſt: quàm ut animaduerteret, ſontē patrē ſuū, ab integerrimo uiro in exilium miſſum.

De Catone ſuperiore.

Cato uero ſuperior ſæpenumero ab inimicis ad cauſæ dictionē uocatus, nec ullo unquā crimine conuictus, ad ultimum tantum fiduciæ in ſua innocentia reposuit: ut ab his in quæſtionē publicā deductus. T. Gracchum, à quo in adminiſtrationē Reip. ad multum odium diſſidebat: iudicem deposceret. Qua quidē animi præſtantia, pertinaciā eorum inſectandi ſe inhibuit.

De M. Scauro.

Eadem M. Scauri fortuna: æque ſenectus longa, ac robuſta: idem animus: qui, cum pro roſtris accuſaretur: quod à rege Mithridate, ob Remp. prodendam, pecuniam accepiſſet: cauſam ſuā ita egit. Eſt enim Quirites iniquum: cum inter alios uixerim: apud alios me rationem uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorum maior pars honoribus, et actis meis intereſſe nō potuit: interrogare. Varius Sucronēſis M. Aemilium Scaurum regia mercede corruptum, imperium Po. Ro. prodidiſſe ait. M. Aemilius Scaurus huic ſe affinē eſſe culpæ negat. utri creditis? cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementiſſima actione, pertinaci clamore depulit.

De M. Antonio.

Contra M. Antonius ille diſertus, Non enim reſpuendo, ſed amplectendo cauſæ dictionem, quàm innocens eſ-

set: testatus est. Quæstor proficiscens in Asiá, Brundusium iam peruenerat. ubi literis certior factus incæsti se postulatum apud L. Cassium Prætorẽ, cuius tribunal propter nimiá seueritatem Scopulus reorum dicebatur: cum id uitare beneficio legis Memiæ licæret: quæ eorũ, qui Reip. causa abessent: recipi nomina uetabat: in urbem tamen recurrit. quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio: tum absolutionem celerẽ, tum profectionem honestiorẽ consecutus est. De senatu Romano.

S unt & illa speciosæ fiduciæ publicæ exempla. Ná cũ eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur: Carthaginienses. C. ac. XXX. nauiũ classem in præsidium Romanis Hostiá ultro misissent: senatui placuit: legatos eorum ad ducem ire: qui dicerent, Po. R. bella suscipere solere: quæ suo milite gerere posset. proinde classem Carthaginem reducerent. Idem post aliquot annos cannensi clade exhaustis Romani imperij uiribus, supplementũ exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit, ne hostilium locus castrorum, tum maxime Capenam portam armis Hannibale pulsante, minoris ueniret, q̃ si illum Pœni non obtinerent. ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, quàm sæuientem fortunam, in adiutorium sui, pudore uictam conuertere?

De Accio poeta.

M agno spatio diuisus est à senatu ad poetá Accium trá-situs. Cæterum ut ab eo decentius ad externa transeamus: producatur in medium. Is Iulio CAES. amplissimo, & florentissimo uiro, in collegium poetarum uenienti nũquam assurrexit. nõ maiestatis eius immemor: sed quod in cõparatione communium studiorum, ali-

quanto superiorem se esse confideret. quapropter insolentiæ crimine caruit. quia ibi uoluminum, non imaginum. certamina exercebantur.

Externa, De Euripide tragico.

Nec Euripides qdem Athenis arrogans uisus est. cum postulante populo, ut ex tragœdia quandam sententiam tolleret: progressus in scenam, dixit: se ut eum docæret: non ut ab eo discæret, fabulas componere solere. laudãda profecto fiducia est: quæ æstimationem sui, certo pondere examinat. tantum sibi arrogans: quantum à contemptu, et insolentia distare satis est. Itaq; et quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile. apud quẽ cum quereretur: quod eo triduo non ultra tres uersus maximo impenso labore deducere potuisset: atq; is, se centum perfacile scripsisse gloriaretur: sed hoc inquit interest: quod tui in triduum tantummodo, mei uero in omne tempus sufficient. alterius enim fœcundi cursus
» scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt. alte-
» rius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui
» tempus plenis gloriæ uelis feretur. De Antigenida.

Adjiciam scenæ eiusdem exẽplum. Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Musis. quia uidelicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta: iusta fiducia non exuitur. Quaḿq; scit se laudem meritam: eam, & si ab alijs impetrat: domestico tamen acceptam iudicio refert.

De Zeusi Pictore.

Zeusis autem cum Helenam pinxisset: quid de eo opere homines sensuri essent expectandum non putauit: sed

protinus hos uersus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρῶάς τε, καὶ εὐκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοίῃδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeóne dexteræ suæ multum pictor arrogauit: ut ea tantum forma, comprehensum crederet: quantum aut Leda cœlesti partu edere: aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit? De Phidia.

Phidias quoque Homeri uersibus egregio dicto allusit. Simulachro enim Iouis olympij perfecto, quo nullum præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus: interrogatus ab amico, quo nam mentem suam dirigens, uultum Iouis propémodum ex ipso cœlo petitum, eboris lineamentis esset amplexus, illis se uersibus quasi magistro usum respondit.

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο Ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

De Epaminunda.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces. siquidem Epaminundas, cum ei ciues irati, sternandarum in oppido uiarum contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministeriũ apud eos sordidissimum) sine ulla cunctatione id recepit: daturumq; se operam, ut breui speciosissimum fieret, asseuerauit. mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit. De Hannibale.

Hannibal uero, cum apud regem Prusiam exularet: authorq; ei committendi prælij esset: atque is non idẽ sibi

extis portendi diceret: an tu, inquit, uitulinæ caruncu-
læ, quàm imperatori ueteri mauis credere? si uerba nu-
meres breuiter, & abscise: si sensum æstimes, copiose, et
ualenter. Hispanias enim direptas Po. Ro. & Gallia-
rum, ac Liguriæ uires in suam redactas potestatem et
nouo transitu Alpium iuga patefacta, et Trasimenum
lacum dira inustum memoria. et Cannas punicæ victo
riæ clarissimum monimentum, et Capuam possessam:
& Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit: uni
usq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloria-
am suam, postponi æquo animo non tulit. et sanè quod
ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosq; milita-
res ductus attinebat: omnes foculos, omnes aras Bithy
niæ, Marte ipso iudice, pectus Hannibalis prægrauas
set.

De Cotye.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum regis Co-
tis. ut enim ab Athenienſibus ciuitatem sibi datam co
gnouit: et ego, inquit, illis meæ gentis ius dabo. æqua
uit Athenis Thraciam: ne uicissitudine talis beneficij
imparem se iudicando, humilius de origine sua senti
re existimaretur.

De utroque Spartano.

Nobiliter etiam uterq; Spartanus: et qui increpitus à quo
dam, quod in aciē claudus descenderet: pugnare, non
fugere propositum sibi esse respondit. & qui referente
quodam sagittis Persarum Solem obscurari solere: be-
ne narras, inquit, in umbra eni melius præliabimur.
Vir eiusdem urbis, atq; animi, hospiti suo patriæ mu
ros excelsos, latosq; ostendenti dixit. Si mulieribus
istos comparastis, recte: si uiris, turpiter.

Ptum, et animo sum bonæ fiduciæ pectus emẽ
a so, quasi debitum opus supereſt, Constantiæ repræsentare naturã. Natura enim sic comparatum est: ut quisquis se aliquid ordine, ac rectamente complexum confidit: uel iam gestum si obtrectetur: acriter tueatur. uel non dum editum, si interpelletur sine ulla cunctatione ad effectum perducat.

De Fuluio.

S ed dum exemplar propositæ rei prosequor latius: mihi circunspiciẽti ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuã fallacibus Hannibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione paciſci persuasam, armis occupauerat. tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus uictor, Capuanũ Senatum, impij decreti authorem, funditus delere constituit. Itaq; cathenis onustum in duas custodias, theanam, calenaḿq; diuisit, consilium executurus, cum ea peregisset: quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur. rumore deinde de Senatus mitiore sententia orto, ne debitam pœnã scelerati effugerẽt: nocte admisso equo, Theanam contendit. interfectiśq; qui ibi asseruabãtur: euestigio Calenã transgressus, ꝑseuerãtiæ suæ opus executus est. et iam deligatis ad palum hostibus, literas à P. C. ne qcq̃ Capuanis salutares acæpit. In sinistra enim eas manu sicut erãt traditæ, reposuit, ac iusso lictore lege agere: tunc demum aperuit, postq̃ illis obtẽperari nõ poterat. Qua cõstantia uictoriæ quoq; gloriam antecellit. quia si eum intra seipsum partita laus

de æstimes, maiorem, punita Capua, quàm capta reperies.

De Q. Fabio Maximo.

Atque ista quidem seueritatis: illa uero pietatis cõstantiæ admirabilis: quam Q. Fabius Max. infatigabilem patriæ præstitit. pecuniã pro captiuis Hãnibali numerauit. fraudatus ea publicè tacuit. Dictatori ei magistrum equm Minutium iure imperij senatus æquauerat: silentium egit. compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodem animi habitu permansit. nec unquam sibi Reip. permisit irasci. tã perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, non'ne par eius constantia? Imperium Ro. Cannensi prælio penè destructum uix sufficere ad exercitus cõparandos uidebatur. Itaq; frustrari, et eludere Pœnorum impetus, q̃ manũ cum ijs tota acie conferere melius ratus, pluribus cõminationibus Hannibalis irritatus, sæpe etiam spe bene gerendæ rei oblata, nunquam à consilij salubritate, ne parui quidẽ certaminis discrimine, recessit: quodq; est difficillimum, ubiq; ira, ac spe superior apparuit. ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nostræ succurrisse uisus est. alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cunctatione id egit: ne Roma opprimi posset.

De C. Pisone, & M. Paliçano.

Caium etiam Pisonem mirificè & constanter turbulento Reip. statu egisse COS. narratione insequenti patebit. M. Paliçani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur: amplissimũ ei deferre imperium cupiens: cuius teterrimis actis

exquisitum potius supplicium, quàm ullus honos debe batur. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia: quæ temeritatem eius et ruentem comitare tur, & languentem actionibus suis inflãmaret. in hoc miserando pariter, atque erubescendo statu ciuitatis, tantumnõ manibus Tribunorum pro rostris Piso collo catus est. cum hinc, atq; illinc eum ambissent: ac Palica num suffragijs populi COS. creatum, an renuntia turus esset: interrogaretur: primo respondit non existi mare se tantis tenebris offusam esse Remp. ut huc indi gnitatis ueniretur. deinde cum perseueranter instarẽt: ac dicerent: age, si uentum fuerit: non renuntiabo inqt. quo quidem tam abscisso responso, consulatum Palica no, prius quàm illum adipiscæretur: eripuit. multa, & terribilia Piso contempsit: dum speciosum mentis suæ flecti non uult rigorem. De Metello.

Metellus autem Numidicus propter consimile perseueran tiæ genus, excepit quoq; indignam maiestate, ac mori bus suis procellam. cum enim animaduerteret, quo tẽ derent Saturnini Trib. pl. funesti conatus, quantóq; ma lo Reip. si non his occurreretur: erupturi essent: in exi lium, quàm in legem eius ire maluit. potest aliqs hoc uiro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, pa tria, in qua summũ dignitatis gradum obtinebat: care re sustinuit. De Q. Scæuola.

Cæterum ut neminem ei prætulerim, ita Q. Scæuolã Augurem merito compararim. depulsis, prostratisq; inimicorum partibus, Sylla occupata urbe, senatum ar matus coegerat: ac summa cupiditate ferebatur: ut C. Marius, quamcelerrime hostis iudicaretur. cuius uo luntati

luntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuolæ interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit, quetiam truculentius sibi minitanti Syllæ: licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiã circunsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris: nunquã tamen efficies: ut propter exiguum, senilemq; sanguinem meum, Marium, à quo urbs, & Italia conseruata ẽ: hostem iudicem. De Sempronia.

Quid fœminæ cum concione? si patrius mos seruetur: nihil. sed ubi domesticæ quies seditionum agitata fluctibus est: priscæ consuetudinis authoritas conuellitur. plusq; ualet, quã uiolentia cogit, q̃ quod suadet, et præcipit uerecundia. Itaq; te Sempronia TIB. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non ut absurde grauissimis uirorum operibus inserẽs, maligna relatione comprehendã: sed quia à Tri. Pl. producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuorum amplitudine degeneraſti: honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere: ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat. ístabat. n. tibi toruo uultu minas profundẽs amplissima potestas: cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet: totum forum acerrimo studio nitebatur: ut Equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur: tanquam filio Tiberij Fratris tui osculum dares. tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, ut portentum, execrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti. De Centurionibus.

Non indignabuntur lumina nostræ urbis: si inter corũ eximium fulgorem Centurionum quoque uirtus spe-

standam se obtulerit. Nam ut humilitas amplitudinẽ uenerari debet: ita nobilitate fouẽda magis, q̃ spernenda bonæ indolis nouitas est. An ibi gi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interæptus, cum uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset: ita respondere nõ dubitauit. Tibi quidẽ Scipio gratias ago. sed mihi uti ista conditione uitæ nõ est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Meuius Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset: improuisis hostium insidijs circumuentus, et ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusq; quidnam de eo statui deberet: iugulari me inquit iube. quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam: aut tuus esse incipiam. Cæterum quo' constantius uitam contempsit: eo' facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

Externa, De Blasio.

Complura huiusce notæ Romana exempla supant: sed satietas modo uitãda est. Itaq; stylum meum ad externa iã delabi permittam: quorum principatum teneat Blasius: cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriã suã præsidio punico occupatã Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione Reip. dissidentem, & alioqui toto animo Hãnibalis amicitiæ uacantem: sine quo propositũ consilium perag non poterat: ad idem aggrediendum opus maiore cupiditate, quãm spe certiore, tenta-

re ausus est. q protinus sermonem eius, adiectis, quæ & ipsum cõmendatiorem, & inimicũ iuisiorem fa ctura uidebantur: Hãnibali retulit. à quo adesse iussi sunt: ut alter crimen probaret: alter defenderet. Cæterum cum res pro tribunali gereretur, & illi quæstioni oĩum oculi essent intenti: dum aliud forte cærtioris curæ negotiũ tractatur: Blasius uultu dissimulante, ac uoce summissa, monere Dasium cœpit: ut Romanorũ potius, q̃ Carthaginiensiũ partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat: se in cõspectu duas aduersus eum solicitari. quod quia incredibile existimabatur: & ad unius tantum aures penetrauerat. et iactabatur ab inimico: ueritas fide cãruit. sed non ita post multo Blasii mira cõstantia, Dasium ad se traxit. Marcellóq; & Salapiã, & quingentos Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit. De Phocione. Phocion uero, cũ Athenienses rem aliter, q̃ ipse suaserat: prospere administrassent: adeo perseuérans constantiæ suæ propugnator extitit: ut in concione lætari quidẽ se successu eorum: sed cõsilium tamen suum aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit: quod recte uiderat: quia quod alius male cõsuluerat: bene gesserant. felicius illud existimans, hoc sapientius. plerunq; enim temeritatem casus iuuat: ubi prauo cõsilio propius aspirat. & quo uehementius nocèat: desperatius prodest. placidi sanè & misericordes, & liberales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis: quos optime profecto cõsensu oĩum, bonitatis, cognomine decorandos cẽsuit. Itaq; constantia, quæ natura rigidior uidetur: lenis é mansueto pectore fluxit.

Temeritas

De Socrate.

Socratis autem uirilitatis robore palliatus animus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Athenienſium iniquiſſimo, ac truculentiſſimo errore inſtructa, de capite decem Prætorũ, qui apud Arginuſas Lacedæmoniam claſſem deleuerant: triſtem ſententiam tulerat. forte tunc eius poteſtatis Socrates: cuius arbitrio plebiſcita ordinarentur, indignum iudicans tot, & tam benemeritos, ex indigna cauſa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis conſtantiam ſuã obiecit: maximóq; concionis fragore, & incitatiſſimis nunis compulſus non eſt: ut ſe publicæ dementiæ authorem aſcriberet: quæ oppoſitu eius legitima craſſari uia prohibita, iniuſto Prætorũ cruore manus ſuas contaminare perſeuerauit. nec timuit Socrates: ne conſternatæ patriæ, undecimus furor, mors ipſius exiſteret.

De Ephilate.

Proximum, & ſi non eiuſdẽ ſplendoris eſt: tamen certum conſtantiæ haberi poteſt experimentum efficacis operæ forenſis, fidei non latentis. Athenis Ephilates accuſare publicæ iuſſus, & inter cæteros Demoſtrati nomen deferre coactus eſt: cuius filius erat Demochares excellentis formæ puer animo eius flagrantiſſimo inhærens amore. Itaq; communis officij ſorte truculentus accuſator, priuati affectus conditiõe miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, quo parcius patris criminibus inſiſteret uenientem, neque repellere, neque ſuppliçm genibus ſuis aduolutum intueri ſuſtinuit. Sed opto capite flens, et gemens, preces expromere paſſus eſt. Nihilóq; minus ſyncera fide accuſatum Demo

stratum dãnauit: uictoriam nescio laude, an tormento maiore partam. quoniã prius, q̃ sontem opprimeret: seipsum uicit Ephilates. De Syracusano Dione.

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: qui quibusdam monentibus. ut aduersus Heracliden, & Calippum, quorum fidei plurimum credebat: tanquam insidias ei nectentes cautior esset: respondit: se uita malle excedere: q̃ in metu uiolentæ mortis amicos, inimicośq; iuxta ponere. Quod sequitur, et reĩ ipsius admiratione, & claritate authoris illustre.

De Alexandro magno.

Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna, excellentissimis opibus Darij Contusis, æstu, & itineris feruore in Cilicia pælefactus, Cydno, qui aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfluit: corpus suum imersit. subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidũ castris propiquum defertur. iacebat æger Tarsi: ińq; ualetudine eius aduersa, instantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaq; conuocati media attentissimo consilio salutis remedia circũspiciebant. qui, cum ad unam potionem sententiam direxissent: atque eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus, et comes) porrexisset: a' Parmenione missæ literæ superuenerunt admonentes, ut rex insidias Philippi périnde, ac pecunia corrupti a' Dario caueret. quas cum legisset, sine ulla cunctatione medicamentũ hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit. pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignissimam a' Dijs ímortalibus

mercedem recepit. qui incolumitatis eius præsidiũ falso interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS.

De *animi moderatione.*

Transgrediar ad saluberrimã ptem animi moderationẽ: quæ mentes nostras impotentiæ, & temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. quo euenit: ut reprehensionis morsu sit uacua: & laudis quæstu sit opulentissima. itaq; effectus suos in claris uiris recognoscat.

De P. Valerio Publicola.

Atque ut ab incunabulis summi honoris incipiã: P. Valerius, qui populi maiestatem uenerando, Publicolæ cognomen assecutus est: cum exactis regibus, imperij eorum uim uniuersam, omniáq; insignia sub titulo consulatus in se tralata cerneret: inuidiosum magistratus fastigium: moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus uacuefaciendo: et in concione populo summittendo. numerum quoq; eorum dimidia ex parte minuit, ultro Spurio Lucretio collega assumpto: ad quem, qa maior natu erat: priores fasces transferri iussit. legem etiam comitijs centuriatis tulit: neqs magistratus, ciuem Romanum aduersus prouocationẽ uerberare: aut necare uellet. Ita quo ciuitatis conditio liberior esset: imperium suum paulatim destruxit. Quid quod ædes suas diruit: quia excelsiore loco positæ, instar arcis habere uidebantur. non'ne quantum do

mo inferior: tantum gloria superior euasit?

De Furio Camillo.

ix iuuat abire à Publicola: sed uenire ad Furium Camillum libet. cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit: ut cum præsidium eius ciues capta urbe à Gallis Ardeæ exulantis petüssent: non prius Veios ad accipiendum exercitum iret: q̃ de Dictatura sua oĩa solenni iure acta comperisset. Magnificus Camilli Vcientanus triumphus. egregia gallica uictoria. sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim, multóq; seipsum quàm hostem superare operosius est. nec aduersa propera festinatione fugientem: nec secunda effuso gaudio apprehendentẽ.

De M. Rutilio Censorino.

ar Furio moderatione M. Rutilius Censorinus. Iterũ enim Censor creatus ad concionem populum uocatũ, quàm potuit grauissima oratione corripuit: quod eam potestatem bis sibi detulisset: cuius, maiores, quia nimis magna uideretur: tempus coartandũ iudicassent. uterq; recte: & Censorinus: & Populus, alter enim, ut moderate honores crederent: præcepit. alter se moderato credidit.

De L. Quintio.

ge L. Quintius Cincinnatus qualem COS. gessit? cũ honorem eius P. C. continuare uellent non solum propter illius egregia opera: sed etiã quod populus eosdẽ tribunos in proximum annum creare conabatur: quorum neutrum iure fieri poterat: utrunque discussit. senatus studium simul inhibendo: et tribunos uerecundiæ suæ exemplum sequi cogendo. atque unus causa fuit: ut amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab in-

iuſti facti reprehenſione. De Fabio Maximo.

FAbius uero MAX. *cum à ſe quinqes, et à* Patre, Auo, Proauo, *maioribuſq; ſuis, ſæpenumero conſulatum geſtum animaduerteret: in comitijs, qbus filius ſuus ſummo conſenſu* COS. *creabatur: q̃ potuit conſtanter, cũ populo egit: ut aliquando uacationem huius honoris Fabiæ genti daret. non quod uirtutibus filij diffideret (erat enim illuſtris) ſed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius? aut ualentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentiſſimi habentur: ſuperauit.*

De *Africano ſuperiore.*

NOn *defuit maioribus grata mens ad præmia, ſuperiori Africano exoluenda. Siquidẽ maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati ſunt. uoluerũt illi ſtatuas in comitio, in* Roſtris, *in* Curia: *in ipſa deniq; Iouis* OP. MAX. *cælla ponere. uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam capitolinis puluinaribus applicare. uoluerunt ei continuum per oẽs uitæ annos conſulatum, perpetuamq; Dictaturam tribuere: quorum ſibi nil, neq; plebiſcito dari: neq; S. Cõſulto decerni patiendo, penè tantum in recuſandis honoribus ſe geſſit: quantum egerat in merendis.*

De *eodem Africano.*

EOdem *roborementis cauſam Hãnibalis in ſenatu protexit. cum eũ caues ſui miſſis legatis tanquã ſeditiones apud eos mouentẽ accuſarent: adiecit quoq; non oportere* P. C. *ſe* Reip. Carthaginienſium *interponere, altiſſimaq; moderatione, alterius ſaluti conſuluit: alterius dignitati. uictoria tenus, utriuſq; hoſtem egiſſe cõ*

tentus. De M. Marcello.

t M. Marcellus, qui primus & Hannibalem uinci, et Syracusas capi posse docuit: cum in consulatum eius Siculi de eo questum in urbem uenissent: nec senatũ ulla de re habuit: qa collega Valerius Leuinus forte aberat: ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. & ut is rediit, ultro de his admittendis retulit, querentesq; de se patienter sustinuit. iussos etiam à Leuino discedere: remanere, ut suæ defensioni ĩteressent: coegit. ac deinde utraq; parte perorata, etiã excedẽtes curia subsecutus est: quo liberius senatus sententiã ferret. in probatis quoq; eorũ querelis, supplices, & orãtes, ut ab eo in clientelam reciperentur: clementer excepit. super hæc Siciliam sortitus, eã prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest: quoties nouis ipse gradibus, moderatiõe aduersus socios usus ẽ.

De T. Graccho Tribuno Plebis.

Quàm etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus enim Plebis, cũ ex professo inimicitias cum Africano, et Asiatico Scipionibus gereret. et Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset: atq; ideo à COS. in uincula publica duci iussus esset: appellasset'q; collegium tribunorum, nullo uolente ĩtercedere, secessit à collegis: decretum'q; composuit: nec quisquã dubitauit, quin eo scribẽdo, irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is iurauit primũ cũ Scipionibus se in gratiam non redisse. deinde tale decretum recitauit. Cum L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit: indignum, & alienũ à maiestate P. R. uideri

eundem ipſum duci. Itaq; id non paſſurũ fieri. Libenter tunc opinionẽ ſuã P.R. à Graccho deceptã cognouit: moderationem q; eius debita laude proſecutus eſt.

De C. Claudio Nerone.

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderationis exempla numerandus eſt. Liuij Salinatoris in Aſdrubale opprimendo particeps gloriæ fuerat: et tamen eum triumphãtem equo ſequi: q triumpho, quẽ ei ſenatus æque decreuerat: uti maluit: quia res in prouincia Salinatoris geſta fuerat. ſine curru ergo triumphauit. Eo' quidem clarius, quod illius uictoria tantum modo laudabatur: huius, etiam moderatio.

De Africano poſteriore.

Nec Africanus quidem poſterior nos de ſe patitur tacere, qui Cenſor, cum luſtrum conderet: in q; ſolito ſacrificio ſcriba ex publicis tabulis ſolẽni eius precationis carmine præiret: quo Dij immortales ut Po. Ro. res meliores, ampliores q; facerent: rogabantur: ſatis, inquit, bonæ ac magnæ ſunt. Itaq; precor, ut eas perpetuo incolumes ſeruent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iuſſit. Qua uotorum uerecundia deinceps Cenſores in condẽdis luſtris uſi ſunt. Prudenter enim ſenſit tunc incrementum Romano imperio petendum fuiſſe: cum intra ſeptimum lapidẽ triumphi quærebantur. maiorem autem totius terrarum orbis partem poſſidenti, ut auidum eſſet quicquam ultra appetere: Ita abunde felix, ſi nihil ex eo, quod obtinebat: amitteret. Neque alia eius in Cenſura moderatio pro tribunali apparuit. Cẽturias recognoſcẽs equitum, poſtquam C. Licinium Sacerdotem citatum

processisse animaduertit: dixit illum se scire uerbis cō
ceptis peierasse. proinde siquis eū accusare uellet: usu-
rum testimonio suo. sed nullo ad id negotium accēden
te. Traduc equum, inquit, sacerdos: ac lucrifac cēsō-
riam notam. ne ego in tua persona, & accusatoris, et
testis, & Censoris, & iudicis partes, egisse uidear.

De Q. Scæuola.

Quod animi temperamentum etiam in Quinto Scæuola
excellentissimo uiro adnotatum est. testis nanq; in reū
productus, cum id respondisset: quod salutem periclī-
tantis magno pere læsurum uidebatur, discedens adie-
cit. ita sibi credi oportere: si et alij idem asseuerassent:
quoniam unius testimonio aliquem credere pessimi es-
set exempli. & religioni igitur suæ debitam fidem, et
communi utilitati salubre consilium reddidit.

De Metello macedonico.

entio quos ciues, quæue facta eorū, ac dicta, q̄ angusto
ambitu orationis amplectar. sed cum magna mihi, et
multa breuiter dicenda sint: claritate excellētibus: infi
nitis personis, rebusq; circunfusus, utrūq; præstare nō
possum. Itaq; propositi quoq; nostri ratiō laudanda
sibi oia, sed recordāda sumpsit. Quapropter bona cū
uenia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxiæ
patriæ ornamēta, strictī se narrari patiētur. Acerrime
cū Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorūq;
ab æmulatiōe uirtutis profecta contentio, ad graues, te-
statasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tn cū interē-
ptū Scipionē cōclamari audisset: i publicū se proripuit
mœstoq; uultu, et uocē cōfusa, cōcurrite, cōcurrite, inqt,
ciues: mœnia nostræ urbis euersa sūt. Scipiōi. n. Africa

no intra ſuos penates qeſcenti, nefaria uis allata eſt. ORemp. pariter Africani morte miſeram: & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione felicẽ. Eodem enim tempore, & quantũ amiſiſſet principẽ: & qualem haberet, recognouit. Idem filios ſuos monuit: ut funebri eius lecto humeros ſubĳcerent: atque huic exequiarum, illum honorem uocis adiecit: non fore, ut poſtea id officium, ab illis maiori uiro præſtari poſſet. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tã multæ pro roſtris altercationes? Vbi maximorum ciuium, et ducum tantorum togata prælia? omnia nimirũ iſta, præcipua ueneratione proſequenda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

Numidicus autem Metellus populari factione patria pulſus, in Aſiam ſeceſſit: in qua, cum ei forte ludos Tralibus ſpectanti literæ redditæ eſſent: qbus ſcriptũ erat: maximo Senatus, & Populi conſenſu, reditũ illi in urbem datũ: non è theatro prius abĳt: q̃ ſpectaculum ederetur. non lætitiã ſuam proxime ſedentibus ulla ex parte patefecit: ſed ſummum gaudium intra ſe cõtinuit. Eundem conſtat pari uultu, & exulem ſuiſſe, et reſtitutum. adeo moderationis beneficio, medius ſemper inter ſecundas, & aduerſas res animi firmitate uerſatus eſt.

De Catone Poſteriore.

Tot familĳs in uno genere laudis enumeratis: Porcium nomen uelut expers huiuſce gloriæ ſilentio prætereũdum ſe negat. Poſterior Cato non paruo ſummæ moderationis ſiſus indicio, cypriacam pecuniam, maxima cum diligentia, & ſanctitate, in urbem deportauerat. cuius miniſterĳ gratia ſenatus, relationẽ interponi iu-

ebat. ut Prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius
haberetur. sed ipse id fieri passus non est, iniquũ esse
affirmans: quod nulli alij tribueretur: sibi decerni, ac
nequid in persona sua nouaretur: campestrem experi
ri temeritatem, q̃ curiæ beneficio uti satius esse duxit.

De M. Bibulo.

externa iam mihi exempla transire conanti M. Bi-
bulus uir amplissimæ dignitatis, & summis honori-
bus functus, manus iniicit, qui, cum in Syria moraretur prouincia, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorũ interfectores ad eum uinctos, regina Cleopatra misit. ut grauissimæ cladis ultionem, arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti potuerat: dolorem moderationi cedere coegit: carnificesq; sanguinis sui, intactos uestigio ad Cleopatrã reduci iussit: dicendo, potestatem huius uindictæ non suam, sed senatus esse debere.

De Archyta Tarentino externa.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit: magno labore, longoq; tempore solidum opus doctrinæ complexus: postq̃ in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit: animaduertit negligentia uillici corrupta, & perdita. Intuensq; male meritum: sumpsissem, inquit, à te supplicium: nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iusto punire.

De Platone Philosopho.

imis liberalis Archytæ moderatio temperatior Platonis. nã cum aduersus delictũ serui uehemẽtius exar

sisset: ueritus ne ipse modum uindictæ dispicere non posset: Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit. deforme sibi futurũ existimans, si commisisset: ut parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur. De eodem.

Quo minus miror, qđ in Xenocrate discipulo suo tam cõstanter moderatus fuit. audierat enim eum multa de se impie locutũ. sine ulla cunctatione criminationẽ respuit. instabat certo uultu index quærens causam cur sibi fides non haberetur. adiecit non esse credibile: ut quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremo cũ ad iusiurãdum inimici asserentis malignitas confugisset: ne de periurio eius disputaretur: affirmauit nunquã Xenocratem illa dicturum fuisse: nisi ea dici sibi expedire iudicasset. non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidẽ armatum animum eius, uitæ stationem putes peregisse humanorum uitiorũ incursus à se inuicta pugna repellentẽ: cunctosq; uirtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem. De Syracusano Dione.

Nequaquam Platoni literarum cõmendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandã moderationem attinet: uehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megarã petierat. ubi cũ Theodôrũ principem eius urbis domi conuenire uellet. neq; admitteretur: multum, diuq; ante fores retentus, comiti suo patienter hoc ferendum est ait, forsitan enim & nos cum in gradu dignitatis nostræ essemus: aliquid tale fecimus. qua trãquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thrasybulo.

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum Athenienſem .XXX. tyrannorum ſæuitia ſedes ſuas relinquere coactum, diſperſamq;, & uagam uitam miſerabiliter exigentem: animis pariter, atq; armis confirmatum, in patriam reduxit. Inſignem deinde reſtitutione libertatis uictoriã, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim ſcitũ interpoſuit: nequa præteritarum rerũ mentio fieret. hæc obliuio, quam Athenienſes ἀμνηστίαν uocant, concuſſum, & labentem ciuitatis ſtatum, in priſtinũ habitũ reuocauit.

De Staſippo Tegeate.

Non minoris admirationis illud. Staſippus Tegeates, hortãtibus amicis, ut grauẽ in adminiſtratiõe Reip. æmulum, ſed alioqui probum, & ornatum uirũ, qualibet ratione uel tolleret: uel ſummoueret: negauit ſe facturum. ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret: malus & improbus occuparet. ſeq; potius uehementer aduerſario urgeri: quàm patriã egregio aduocato carere, præoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoq; moderatione pectus inſtructum: qui Alcæum poetam, et amaritudine odij, & uiribus ingenij, aduerſus ſe pertinaciſſime uſum, tyrannidem à ciuibus Mitylene delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo poſſet: admonuit.

De ſeptem ſapientibus.

Huius uiri mentio ſubijcit: ut de ſeptem ſapientum moderatione referã. A piſcatoribus in Mileſia regione uerriculum trahentibus, quidã iactum emerat. extracta deinde magni póderis aurea delphicæ menſa: orta

de diogenes Laer. in vita Thaletis vbi dicit extractũ tripo de

Nouus casus.

controuersia est: illis piscium se capturã uendidisse affirmantibus: hoc fortunæ ductus emisse dicẽte. qua cõtentione propter nouitatem rei, & magnitudinẽ pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populũ delata, placuit Apollinem delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit illi esse dandam: q̃ sapientia cæteros præstaret, his uerbis græcis.

Εμγονε μιλήτου τρίποδος πέρι φοῖβον ἐρωτᾶς.
Ος σοφίη πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' ἄν δ' ὦ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt. ille cessit eam Bianti. Bias Pittaco. is protinus alij. deincepśq; p omnium septem sapientũ orbem, ad ultimum, ad Solonem peruenit. qui & titulum amplissimæ prudẽtiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

De Theopompo.

Atq; ut Theopompo quoq; Spartanorum regi moderationis testimonium reddamus: cum primus instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearentur: ita futuri regiæ potestati oppositi quemadmodum Romæ consulari imperio Tri. Pl. sunt obiecti: atq; illi uxor dixisset, id egisse illum, ut filijs minorem potestatem relinqueret: relin
» *quam, inquit, sed diuturniorem. optime quidẽ. ea. n.*
» *demum tuta est potentia: quæ uiribus suis modum im*
» *ponit. Igitur Theopompus legitimis regnum uinculis constringendo: quo longius à licentia retraxit: hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.*

Potẽtia

De Antiocho.

Antiochus autem à L. Scipione ultra Taurum montẽ imperij finibus summotus: cum Asiam prouinciam, uicinaśq; ei gentes amisisset: gratias agere Po. Ro. non dissimulanter

dissimulanter tulit: quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur. Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam magnificum: quod non moderatione temperari desyderet.

DE IIS, QVI EX INIMICIS, IVNCTI SVNT AMICITIA, ET NECESSITVDINE. Cap. II.

Quæ, quoniam multis, & claris authoribus illustrata est: trá sgrediamur ad egregium humani animi affectum: quem ab odio, ad gratiam defluxum, & quidem eum læto stylo prosequamur. nam sicut placidum mare ex aspero: cælũq; ex nubilo, serenum hilari aspectu sentitur: sic bellum pacæ mutatum, plurimum gaudij affert. offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione cælebranda est.

De M. Aemilio Lepido.

Marcus Aemilius Lepidus bis COS. & Pont. Max. splendoreq; honorum, par uitæ grauitate, diutinas, ac uehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdem amplitudinis uiro gessit: quas, ut simul Censores renuntiati sunt: in campo deposuit: existimans non oportere eos priuatis odijs dissidere: q publicæ summa iuncti essent potestate. id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit: & nobis ueteres annalium scriptores laudãdum tradiderunt.

De Sexto Liuio Salinatore.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanq;, & si Neronis odio ardens in exilium prose-

ctus fuerat: testimonio eius præcipue afflictus, tamen, postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt: & ingenij sui, quod erat acerrimũ, & iniuriæ, quam grauissimã acceperat: obliuisci sibĩ imperauit. ne si dissidente animo consortium imperij usurpare uoluisset pertinacem exhibendo inimicum, malum COS. ageret. quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili temporum articulo, plurimum salutis urbi nostræ, atq; Italiæ attulit. quia pari uirtutis impetu connixi, terribiles punicas uires contuderunt.

De Africano, & Tiberio.

Clarum etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarum exemplum. siquidem ad cuius mensæ sacra, odio dissidentes uenerant: ab ea & amicitia, & affinitate iuncti discesserunt. non contentus enim Scipio authore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cũ Graccho concordiã cõmunicasse: filiã quoq; ei Corneliã protinus ibidẽ despondit. De Cicerone.

Sed huiusce generis humanitas etiã in M. Cicerone præcipua apparuit. A. nanq; Gabinium repetundarum reum summo studio defendit: qui eum in consulatu suo urbe expulerat. Idẽq; P. Vatinium dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est: ut sine ullo crimine leuitatis, ita cũ aliqua laude. Quia
» speciosius aliquanto iniuriæ beneficijs uincũtur: quàm
» mutui odij pertinacia pensantur.

De P. Pulchro.

Cicæronis autem factum adeo uisum est probabile: ut imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Cl. Pulcher du-

bitauerit. qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus unum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit: atq; in animum induxit, & iudicem, et Prætorẽ, & testem, Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere. Intra quam ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiẽs, hostili uoce porauerat. De Caninio Gallo. aninius autem Gallus reum pariter, atq; accusatorẽ ad mirabilem egit: & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimoniũ ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerũ suarũ procuratrem habendo.

De Cœlio Rufo.

Cœlij uero Rufi ut uita inquinata, ita misericordia: quã Q. Pompeio præstitit: probanda. cui à se publica quæ stione prostrato, cum mater Cornelia fidei cõmissa prædia non redderet: atq; iste auxilium suum literis imploraſſet: pertinaciſſime abſenti affuit. Recitauit et eius epistolam in iudicio ultimæ necessitatis indicem: qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit. factum propter nimiam, & eximiam humanitatem, ne sub Cœlio quidem authore repudiandum.

DE ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA. Caput. III

Magna cura, præcipuoq; studio referendũ ẽ: quantopere libidinis, et auaritiæ furori similes impetus, ab illustriũ uirorũ pectoribus, cõsilio, ac ratione sommoti sunt. qa ij demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit: ubi minimum uirium ueneris, pecu-

niæq; cupido sibi uendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint iniuria dominatur: infamia flagrat. igitur contrarios his tam diris uitijs mores commemoremus. De Scipione.

Quartum & uicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia: multosq; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant: in suam potestatem redegisset: eximiæ inter eos formæ uirginem ætatis adultæ, et iuuenis, et cœlebs, et uictor postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimaq; gentis eius Indibili despõsatam: accersitis parentibus, et sponso inuiolatam tradidit. aurum quoque quod pro redẽptione puellæ allatum erat: summæ dotis adiecit.

Qua continentia, ac munificentia, Indibilis obligatus, Celtiberorum animos, Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit. De M. Catone.

Verum ut huius uiri abstinentiæ testis Hispania: ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, Maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret: tam auersum animum ab omni uenere: quàm a' lucro habuit: in maxima utriusq; intemperantiæ uersatus materia. nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur: & fertilissimæ delitiarum totius Græciæ urbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. atque id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: cuius testimonium non amplector. proprio enim argumento laus ista nititur: quoniam ex eodem naturæ utero, & continentia nata est, & Cato.

De Druſo germanico.

rurſum etiam germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij: patriæq; rarum ornamentum, & quod ſuper omnia eſt: operum ſuorum prohabitu ætatis magnitudine, Vitrico pariter, ac fratri auguſto: duobus Reip. diuinis oculis, mirificæ reſpondentem, conſtat, uſum ueneris intra coniugis charitatem clauſum tenuiſſe.

De Antonia.

Antonia quoque fœmina laudibus uirilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti ſui egregia fide penſauit. quæ poſt eius excęſſum, forma, & ætate florens, cubiculum ſocrus pro coniugio habuit, in eodemq; toro alterius adoleſcētiæ uigor extinctus eſt, alterius uiduitatis experientia conſenuit. hoc cubiculū talibus experimentis ſummam imponat.

De Cn. Martio.

Cępsbis uacemus: quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam uacauit. Cn. Martius patritiæ gentis adoleſcens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volſcorum oppidum captum cognomē adiecit: cum editis conſpicuæ fortitudinis operibus a Poſthumio Comminio COS. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, et agri C. iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantum ſuſtinere ualuiſſet: donaretur: nihil ex his, præter unius captiui ſalutem hoſpitis, equumq;, quo in acie uteretur: accipere uoluit. Qua tam circunſpecta animi moderatione, neſcias utrum maiore cum laude præmia meruerit: an reiecerit.

De M·Curio.

Marcus autem Curius exactiſſima norma Romanæ frugalitatis, idemq; fortitudinis perſpectiſſimũ ſpecimen, Samnitum legatis agreſti ſe in ſamno aſſidẽtem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas apparatus inditio eſt) ſpectandum præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempſit. Samnites eius paupertatem mirati ſunt. nam cum ad eum magnum auri pondus publice miſſum attuliſſent: benignis uerbis inuitatus: ut eo uti uellet: uultum riſu ſoluit: protinusq; ſuperuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis miniſtri, narrate Sãnitibus M. Curium malle locupletibus imperare: quàm ipſum fieri locupletem. atq; iſtud ut pretioſum, ita malo hominum excogitatum munus refertote, & mementote me nec acie uinci, nec pecunia corrũpi poſſe. Idẽ, cum Italia Pyrrhum regem exegiſſet: nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemq; ditauerat: attigit. decretis etiam à Senatu ſeptenis iugeribus agri populo: ſibi autem quinquaginta: popularis aſſignationis modum non excæſſit. parum idoneum Reip. ciuem exiſtimans: qui eo, quod reliquis tribueretur: contentus non eſſet.

De Fabricio Lucino.

Idem ſenſit Fabricius Lucinus honoribus, et authoritate omni ciuitate tẽporibus ſuis maior. cenſu par unicuiq; pauperrimo. qui à Samnitibus, quos uniuerſos in clientelam habebat: decem æris & quinq; pondo argenti, totidemq; ſeruos ſibi nuſſos, in Samnium remiſit: continentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædiues: ſine uſu familiæ abunde comitatus. qa locupletem illũ faciebat, non multa poſſidere: ſed modica deſyderare. ergo do-

mus eius, quẽ admodum ære, et argento, et mancipijs Sã nitum uacua, ita gloria ex his contemptis parta, referta fuit.

De eodem Fabricio.

C onsentanea repudiatis donis Fabricij uota extiterunt. legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eũ Cyneam Thessalum narrantem audisset: quendam Athenienſem clarum sapientia, suadẽtem nequid aliud homines, quàm uoluptatis causa facere uellent: pro monstro eam uocem acepit: continuoq; Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. licet Athenæ doctrina sua glorientur: uir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta. quod euẽtus quoq; indicauit. Nam quæ urbs uoluptati plurimũ tribuit: imperium maximum amisit. quæ labore delectata est: occupauit. & illa libertatem tueri non ualuit: hæc etiam donare potuit.

voluptas

De Q. Tuberone Catelio.

C urij, & Fabricij Q. Tuberonem cognomine Catiliũ discipulum fuisse merito qs existimauerit. cui cõsulatũ gerẽti, cũ Aetolorũ gens ois usus uasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, plegatos misisset: q superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant: fictilia se in eius mensa uasa uidisse: monitos ne Continentiæ, quasi paupertati succurrendum putarent: cum suis saranis abire iussit. quàm bene ætolicis domestica prætulerat: si frugalitatis eius exemplũ posterior ætas sequoluisset. nũc quò uentum est? à seruis uix impetrari potest: ne eam supellectilem fastidiant: qua uti COS. non erubuit.

De Paulo Aemilio.

A t Perse rege deuicto Paulus, cum macedonicas opibus,

neterem, atque hæreditariam urbis nostræ paupertatem eo usque satiasset: ut illo tempore primum Po·Ro· tributi præstandi onere se liberaret: penates suos nulla ex parte locupletiores fecit. præclare secum actum existimans: quod ex illa victoria alij pecuniam: ipse gloriam occupasset.

De Q. Fabio Gurgite. C. Numerio Fabio pictore, & Q. Vgolino.

Atque huic animi eius iudicio Q. Fabius Gurges. C. Numerius. Fabius pictor. Q. Vgolinus se subscripserunt. qui legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant: in ærarium quidem prius, quàm ad senatum legationem referrent: detulerunt. scilicet de publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administrati officij accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est. data sunt enim legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solũ Patrum C. decreto: sed etiam populi permissu. eaq; legatis Quæstores prompte unicuiq; distribuerunt. ita in ijsdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinẽtia, senatus ac populi æquitas debitam probabilis facti portionẽ obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

Fabiorum & Vgolini continentiæ Calpurnium Pisonẽ in consimili genere laudis æmulum fuisse: res ipsa documento est. COS. graui fugitiuorum bello, à se liberata Sicilia, eos, quorũ præcipua opera usus fuerat: imperatorio more donis prosequebatur. inter quos filium suum aliquot locis præliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit: præfatus non opor

tere à magistratu è publica pecunia erogari: qđ in ipsius donum rediturum esset. tantumq; ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit: ut honorem publicæ à duce: pretium priuatim à patre reciperet.

De Catone superiore.

ge siqs hoc seculo uir illustris pellibus hœdinis pro stragulis utatur: tribusq; seruis comitatus Hispaniã regat: & quingentorum assium sumptu transmarinam prouinciã petat: eodem cibo, eodemq; uino, quo nautæ, uti contentus sit: non ne mirabilis existimetur? atq; ista patientissime superior Cato tolerauit: qa illũ grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat. De Catone posteriore.

ultum à prisca continentia spatio annorũ posterior Cato discedit: ut pote in ciuitate iam diuite, et lautitia gaudẽte natus. is tamen, cum bellis ciuilibus interesset, filiũ secum trahẽs, duodecim seruos habuit. numero plures, quàm superior. temporũ diuersis moribus, pauciores, exultat animus maximorum uirorum memoriam percurrens. De Scipione Aemiliano.

cipio Aemilianus post duos inclytos consulatus, totidẽq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est. & puto Carthaginis, ac Numantiæ spoliis comparare plures potuerat: nisi operum suorum ad se laudẽ, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque cum per socios, & exteras gentes iter faceret: non mancipia eius, sed uictoriæ numerabantur. nec quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret: æstimabatur. continentia uero etiã uniuersis plebis animis sæpe

numero cognita est. sed abunde erit ex his duo exempla, longe inter se distantium seculorum, retulisse.

De Pyrrho.

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam epiroticis armis languentibus beneuolentiam Po. Ro. *mercari, quia uirtutem debilitare nequiuerat: cupiens, penè totum regiarum opum apparatum in urbem nostram transtulit. Cæterum cum & magni pretij, & uarij generis à legatis eius, tam uirorum, quàm fœminarum apta usui munera circa domos ferrentur: nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarẽtinæq; petulantiæ animosus magis, quàm efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius urbis, armis, quàm moribus repulsus sit.*

De C. Mario, & L. Cinna.

Inilla quoque procella, quam C. Marius, & L. Cinna *Reip. inflixerant: abstinentia* Po. Ro. *mirifica conspecta est. Nam cum à se proscriptorum penates, uulgi manibus diripiendos abiecissent: inueniri potuit nemo: qui ciuili luctu prædam peteret. Vnus enim quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium uictorum conuitium fuit.*

Externa, De Pericle.

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles *Athenienſium princeps, cum tragœdiarum scriptorẽ Sophoclem in Prætura collegam haberet: ac is publico officio unà districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus uerbis laudasset: intemperantiam eius increpitans, dixit:* Prætoris *non solum manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libi-*

dinoso aspectu continentes esse debere. De Sophocle.
ophocles autem ætate iam senior, cum ab eo qdã quæ reret, an etiamnum rebus uenereis uteretur: Dij meliora inquit. Libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione. De Xenocrate.
equæ abstinentis senectæ Xenocratẽ fuisse accepimus: cuius opinionis non parua fides erit narratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile Athenarum scortum, iuxta eum uino grauem accubuit: pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperãtiam eius corrumpere posset. quam nec tactu, nec sermone asperna tus: quoad uoluerat in sinu suo moratam, propositi irritam dimisit. factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoq; dictum perquam facetũ. deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, tam'q; elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset: pactum'q; uictoriæ pretium flagitantibus de homine se cum ijs, non de statua pignus posuisse respondit. potest'ne Xenocratis continentia à quoquam magis uere, magisq; proprie demonstrari: quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid rex Alexander? diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoq; statuam equidẽ æque frustra tentatam putes. legatos ad eum cum aliquot talentis miserat: quos in Academiam perductos solito sibi, idest modico apparatu, et admodũ paruulis copijs excepit. postero die interrogantibus, cui nã adnumerari pecuniã uellet: Quid uos, inqt, hesterna cœna non intellexistis: ea me non indigere? ita Rex Philosophi amicitiã emere

uoluit: philosophus Regi suam uendere noluit.

De Diogene.

Alexander uero cognomen inuicti assecutus continentiã Diogenis Cynici uincere non potuit. ad quem, cum in sole sedentem accessisset: hortaretur q; ut siqua sibi præstari uellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ uir præstantiæ, mox inquit de cæteris: interim uelim à Sole mihi non obstes. quibus uerbis illa nimirũ inhæsit sententia. Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tentat: celerius Darium armis. Idem Syracu
m sis, cum olera ei lauanti Aristippus dixisset: si Diony-
m sio adulari uelles: ista non esses. immo, inquit, si tu ista
m esse uelles: Dionysio non adulareris.

DE PAVPERTATE. Caput. IIII

De Cornelia.

Maxima ornamẽta esse matronis liberos apud
m Pomponium Rufum collectorũ libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorum mater, cum campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostẽderet: traxit eam sermone, quousq; è scholа redirent liberi. et hæc, inquit, ornamenta mea sunt: omnia nimirum habet:
m qui nihil concupiscit. eò quidem certius, quàm qui cun
m cta possidet. quia dominium rerum collabi solet: bonæ
m mentis usurpatio nullũ tristioris Fortunæ recipit incur-
m sum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima fe-

licitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta: & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius personis, quàm uerbis repræsentabitur.

Inauaros.

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquini superbiam finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Po. Ro. gessit: & plurimorum, ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum suarũ amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente, decessit. ideoq; publica pecunia ductæ sunt. non attinet ulteriore disputatione tanti uiri paupertatem scrutari. Abunde enim patet quid uiuus possederit: cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantæ amplitudinis M Menenium Agrippam fuisse arbitremur: quem Senatus, et Plebs pacis inter se faciẽdæ authorẽ elegit? quãtæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita Sextãtibus funeratus esset: ita pecuniæ inops decessit: ut sepulturæ honore caruisset: uerum iccirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in unum contrahi uoluit: quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat. cuius ut superstitis nullum fuit: quod in censum deferretur: ita extincti, hodie quod amplissimum est patrimonium, Romana Concordia.

De Caio Fabricio, et Q. Aemilio.

IN C. uero Fabricij, & Q. Aemilij Pappi principum seculi sui domibus, argentum fuisse confitear oportet. uterque enim patellam deorũ, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius quod patellam suam Corneo pediculo sustineri uoluit. Pappus quoq; satis animose, qui, cum hæreditatis nomine ea accepisset: religionis causa abalienanda non putauit. Illi etiã prædiuites, qui ab aratro accersebantur: ut COSS. fierent: uoluptatis causa sterile, atq; æstuosissimum Pupiniæ solũ uersabant: delitiarumq; ignari uastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immo uero quos pericula Reip. imperatores accersebant: angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati reddere?) bubulcos, fieri cogebant.

De Attilio Calatino.

ATtilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperiũ Po. Ro. suscipiendum: semen aspergentem uiderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicã stabilierũt. Ingentes hostiũ copias pessundederunt. Quæq; modo arantium boum iugum rexerant: triumphalis currus habenas retinuerunt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. potest pauperes consolari Attilius: sed multo magis docere locupletes, quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.

De Attilio Regulo.

EIusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria, cladesq; maxima. cum in Africa insolentissimæ Carthaginis opes, crebris uictorijs contun

deret: ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximũ annum imperium cognouisset: cõsulib. scripsit, uillicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat: mortuum esse: occasionemq; nactum mercenarium, amoto inde rustico instrumẽto discessisse: ideoq; petere, ut sibi successor mitteretur: ne deserto agro non esset unde uxor, ac liberi sui alerẽtur. Quæ postquam Senatus a' COSS. accepit: & agrum alii uillico colendum locari: & alimenta coniugi eius, ac liberis præberi: resq;, quas amiserat: redimi publice iussit. Tãti ærario nostro uirtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur: stetit.

De Quintio Cincinnato.

Aeq; magna latifundia L. Quintii Cincinnati fuerũt. septem enim iugera agri possedit. ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat: multæ nomine amisit. pœnam quoq; pro filio Cesone, quod ad causam dicendam non occurrisset: huius agelli reditus soluit. & tamen ei quatuor iugera aranti, non solum dignitas patris familiæ constitit: sed etiã dictatura delata est. anguste se habitare nunc putat: cuius domus tantum patet: quantum Cincinnati rura patuerunt.

De Aelia Familia.

Quid Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerũt: quibus una domuncula fuerat eodem loci: quo nunc sunt Mariana monimenta: & unus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desyderãs, quàm dominos habebat: Inq; maximo circo Flaminio spectaculi locus. quæ quidem loca ob uirtutem publice donata possidebãt. Eadẽ gens nullũ ante scrupulum

argenti habuit: quàm Paulus Perſe rege deuicto. Q. Aelio Tuberoni genero ſuo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quod princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit: cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat: quin ipſe quoq; adeo inops deceſſit: ut niſi fundus, quem unum reliquerat: ueniſſet: uxor eius dotem unde reciperet: non extitiſſet. Animi uirorum, & fœminarum uigebant in ciuitate: eorum'q; bonis, dignitatis æſtimatio cunctis in rebus ponderabatur. hæc imperia conciliabant: hæc iungebant affinitates: hæc in foro: hæc in curia: hæc intra priuatos parietes, plurimum poterant: patriæ enim rem unuſquiſq;, nõ ſuã, augere properabat: pauper'q; in diuite: quàm diues in paupere imperio uerſari malebat. atq; huic tam præclaro propoſito illa merces reddebatur: quod nihil eorum, quæ uirtuti debentur: emere pecunia licebat: inopiæ'q; illuſtrium uirorum, publicè ſuccurrebatur.

De Cn. Scipione.

Itaq; cũ ſecundo punico bello Cn. Scipio ex Hiſpania ſenatui ſcripſiſſet: petens ut ſibi ſucceſſor mitteretur: qa filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet: neque ei ſine ſe dos expediri poſſet: ſenatus ne res publica bono duce careret: patris ſibi partes deſumpſit: conſilio'q; uxoris, ac propinquorũ Scipionis conſtituta dote, ſummam eius ex ærario erogauit: ac puellam nuptui dedit. dotis modus. xl. millia æris fuit. qua non ſolum humanitas Patrum. C. ſed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognoſci poteſt. nanque adeo fuerunt arcta: ut Tacia Ceſonis filia maximam dotem ad uirum X. millia æris attuliſſe uiſa ſit. & Megulia, quia cum

quingentis

quingentis millibus æris mariti domum intrauit, dotatæ cognomen inuenerit. Idē senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua uindicauit: quoniam paternæ hæreditati præter opimā gloriā, nihil erat, quod acceptum referret.

De M. Scauro.

Marcus autem Scaurus, quantulā à patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorū, quos de uita sua scripsit: refert. ait enim sibi decem sola mancipia, totumq; censum quinq; atq; triginta millium numūm relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere: his acquiescere solatijs debemus: q paruulos census nostros nunquam querelis uacuos esse sinimus. nullum autē uel admodum parui ponderis argentum: paucos seruos: septem iugera aridæ terræ: indigentia domestica impensa funera: inopes dotum filias: sed egregios consulatus: mirificas dictaturas: innumerabiles triūphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortunam quasi præcipuum generis humani malū diuturnis conuitijs lacēramus? quæ ut non abundantibus, ita fidis uberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisq; paria robora uirtutis aluit. exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus. nanq; p Romuli casam, pq; ueteris capitolij humilia tecta, et æternos uestæ focos, fictilibus etiānum uasis contentos, iuro, nullas diuitias, paupertati talium uirorū posse præferri.

fortuna.

DE VERECVNDIA. Caput. V

Qua tempestiuus ad uerecundiã transitus e uidetur. Hæc enim iustissimis uiris præcepit: ut priuatas facultates negligerent: publicas quamamplissimas esse cuperent. digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur: araq; consecrentur: quia parens est omnis honesti consilij: tutela solennium officiorum magistra innocentiæ: cara proximis: accepta alienis: omni loco, omni tempore, fauorabilem præ se ferens uultum.

De populi Verecundia.

Sed ut à laudibus eius ad facta ueniamus: à condita urbe usq; ad Africanum, & Tiberium longum consules promiscuus senatui, & populo spectandorum ludorũ locus erat. nunquam tamen quisquã ex plebe in theatro ante P. C. spectare sustinuit. Adeo arcta inspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit: quo L. Flaminius extrema in parte theatri constitit. qui à M. Catone, & L. Flacco cœnsoribus senatu motus fuerat. consulatus iam honore defunctus, frater etiã T. Flaminij, Macedoniæ, Philippiq; victoris. omnes. n. eũ transire in locum dignitati suæ debitum cœgerũt.

De Ter. Varr.

Confregit Remp. Terentius Varro cannensis pugnæ temerario ingressu. idẽ delatã sibi ab uniuerso senatu et populo dictaturã recipere non sustinẽdo, pudore culpam maximæ cladis redemit: effecitq;, ut acres deorũ iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaq; ti

tulo imaginis eius ſpecioſius non recepta Dictatura, q̃ aliorum geſta aſcribi poteſt.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio.

Nos autem ad præclarum uerecundiæ opus trãſgrediamur. magna cũ inuidia fortuna prætoriis comitijs Africani ſupioris filiũ Cn. Scipionem & ſcribam Cicereium in campum deduxerat: utq; nimis ipotens ſermone uulgi carpebatur: quod tanti uiri ſanguinem, clientelamq; comitiali certamine confuderat. Cæterum crimen eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nã ut uidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri: templo deſcendit: abiectaq; candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit: ut ſcilicet præturam melius Africani memoriæ concederet: q̃ ſibi uendicaret. necnon, & ſi maximo uerecundiæ pretio, Scipio tunc honorẽ adeptus eſt: Cicereio tamen magis gratulati ſunt.

De L. Craſſo.

Ne protinus comitijs abeamus, conſulatum petens L. Craſſus, cum omnium candidatorum more, circum forum ſupplex populo ire cogeretur: nunquam adduci potuit: ut id præſente Q. Scæuola grauiſſimo, & ſapientiſſimo uiro ſocero ſuo faceret. Itaq; rogabat eũ: ut à ſe, dum ineptæ rei inſeruiret: diſcederet. maiorem uerecundiam dignitatis eius, q̃ candidæ togæ ſuæ reſpectum agens.

De Pompeio Magno.

Pompeius autem Magnus Pharſalica acie uictus à Cæſare, cum poſtero die Lariſſam intraret: oppidiq; illius uniuerſus populus obuiam ei proceſſiſſet: ite, inqt, & iſtud officium præſtate uictori. dicerem nõ dignus qui uinceretur: niſi à Cæſare eſſet ſuperatus. certe mo

deſtus in calamitate. Nam quia dignitate ſua uti iam non poterat: uſus eſt uerecundia.

De Caio Iulio Cæſare.

Quam præcipuam in Caio quoq; Cæſare fuiſſe ſæpenumero apparuit: & ultimus eius ſignificauit dies. compluribus enim paricidarum uiolatus mucronibus, inter ipſum illud tempus, quo diuinus ſpiritus mortali ſecernebatur à corpore: ne tribus quidē & uiginti uulneribus, quin uerecundiæ obſequeretur: abſterreri potuit. ſiquidem utraq; togam manu demiſit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur. in hunc modū non homines expirant: ſed Dij immortales ſedes ſuas repetunt. Externa, De Spurina.

Quod ſequitur externis adnectam: qa ante geſtum eſt, q̄ Hetruriæ ciuitas daretur. excellētis in ea regione pulchritudinis adoleſcens nomine Spurina, Cum mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium ſolicitaret oculos: ideoq; uiris, ac parentibus earum ſe ſuſpectum eſſe ſentiret: oris decorem uulneribus confudit: deformitatemq; ſanctitatis ſuæ fidem, q̄ formam irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit.

De quodam ſene Athenienſi.

Athenis quidam ultimæ ſenectutis, cum ſpectatum ludos in theatrum ueniſſet: eumq; nemo è ciuibus ſeſſum recipet: ad Lacædæmoniorū legatos forte puenit: q̄ hominis ætate moti, canos eius, & annos, aſſurgendi officio uenerati ſunt: ſedemq; ei inter ipſos honoratiſſimo loco dederunt. quod ubi fieri populus aſpexit. maximo plauſu alienæ urbis uerecundiā comprobauit. ferunt tunc unū è Lacædæmonijs dixiſſe: ergo Atheniē

ſes quid rectum ſit: ſciunt: ſed id facere negligunt.

DE AMORE CONIVGALI. Caput·VI.

Placido, et leni affectu, ad æque honeſtum, uerum aliquanto ardentiorem, & concitatiorem pergam: legitimíq; amoris, quaſi quasdam imagines, non ſine maxima uenerationē contemplandas lectoris oculis ſubiiciam. ualēter iter coniuges ſtabilitæ fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterum cognoſci utilia. quia excellentiſſima animaduertenti, ne mediocria qdem præſtare: rubori oportet eſſe.

De T. Graccho, & Cornelia eius uxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi ſuæ, mare, ac fœmina apprehenſis: certior factus ab aruſpice mare dimiſſo, uxori eius, fœmina, ipſi celerē obitum inſtare: ſalutarem coniugi potius, q̄ ſibi partem ſecutus augurij, marem necari, fœminā dimitti iuſſit: ſuſtinuitq; in conſpectu ſuo ſe ipſum in interitu ſerpētis occidi. Itaq; Corneliā neſcio utrum feliciorem dixerim, qđ talem uirum habuerit: an miſeriorem, quod amiſerit.

De Admeto Rege Theſſaliæ.

Te Theſſaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine ſub magno iudice dānatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis p̄mutari paſſus es: eaq;, ne tu extingueris, uoluntario obitu conſumpta, lucem intueri potuiſti. et certe prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

De C. Plautio.

Ilior Graccho iniquæ fortunæ uictima, quamuis ſenatorii uir ordinis C. Plautius Numida, ſed in conſimili

amore, par exemplum. morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuẽtu deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus, colligatusq; ut primum est occasio data: scissis fasciis, ac uulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordiis, et uisceribus hausit: tam uiolenta morte testatus, quátũ martialis flãmæ illo pectore clausum habuisset. De M. Plautio.

E iusdem ut nominis, ita amoris quoq; M. Plautius. nam cum imperio Senatus classem sociorum sexaginta nauium in Asiam reduceret: Tarentumq; appulisset: atq; ibi uxor eius Horestilla, quæ illuc eum prosecuta fuerat: morbo pressa decessisset: funerata ea, et in rogum imposita: inter officium ungendi, & osculandi, stricto ferro incubuit: quem amici sicut erat togatum, et calceatum, corpori coniugis iunxerunt: ac deinde subiectis facibus, utrunque unà cremauerunt. quorum ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnum conspicitur: quod uocatur τῶν φιλούντων. nec dubito, qn siquis modo extinctis sensus ineſt: Plautius, et Horestilla, fati consortione, gestiẽtes uultus tenebris intulerint. saneq; ubi idẽ
» et maximus, & honestissimus amor est, aliquanto præstat morte iungi, quàm uita distrahi.

Amor maxiq.

De Iulia Caij Cæsaris Filia.

C onsimilis affectus Iuliæ C. Cæsaris filiæ annotatus est: quæ, cum ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui uestem cruore respersam è campo domum relatam uidisset: territa metu nequa uis ei esset allata: exanimis concidit: partumq;, quem utero conceptum habebat: subita animi consternatione, et graui dolore corporis eijce

re coacta est: atq; ita expirauit. magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento. cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset: si Cæsaris, & Pompeij concordia, communis sanguinis uinculo constricta mansisset.

De Porcia Catonis filia Vxore Bruti.

uos quoq; castissimos ignes Porcia M. Catonis filia cuncta secula debita admiratione prosequuntur. quæ cum apud Philippos uictum, et interemptum uirum tuum Brutum cognoscères: quia ferrum non dabatur: ardentes ore carbones haurire non dubitasti: muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille usitato, tu nouo genere mortis absumpta es.

Externa.

unt et alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti. ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia uirum suum Mausolũ fato absumptum, quanto pere desyderarit: leue est, post conquisitorum oĩs generis honorũ, monimentiq; usq; ad septem miracula prouecti magnificentiá, argumentari. Quid enim aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli uiuum, ac spirans sepulchrum fieri concupierit: eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

Arthemisia Cariæ regina.

De Hipsicratea Vxore Mithridatis.

ipsicratea quoque Regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit. propter quẽ præcipuum formæ suæ decorem in habitum uirilem conuertere uoluptatis loco habuit. tonsis enim capillis equo se, & armis assuefecit: quo facilius laboribus, et periculis

eius interesset. quinetiam uictum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarũ, atq; difficilium rerum Mithridati maximum solatium, et iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim, et penatibus uagari se credidit uxore simul exulante.

De Lacedæmone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras pontica sinus scrutor? Cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuũ uxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis, plurimis, et maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum. De Minyis.

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum uices stabilis in sede manserat: à pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparunt. quos sparta na ciuitas respectu Tyndaridarum (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatum syderibus par fratrũ fulserat) deductos inde, legibus, commodisq; suis immiscuit. sed hoc tantum beneficium in iniuriam bene meritæ urbis regnum affectantes uerterũt. Igitur publicæ custodiæ inclusi capitali seruabantur supplicio. quod cum uetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis, ibi uelut allocuturæ perituros uiros, impetrato à custodibus aditu, carcerem itrarunt: commutataq; ueste, per simulationem doloris, uelatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, q̃

dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIA. Caput. VII.

Contemplemur nunc amicitiæ uinculum potens, & prævalidum, neq; ulla ex parte sanguinis uiribus inferius hoc etiam certius, et exploratius: quia illud nascendi sors fortuitum opus: hoc uniuscuiusq; solido iudicio incœpta uoluntas contrahit. Itaq; celerius sine reprehensione propinquũ auersere, quàm amicum. quia altera direptioni utiq; iniquitatis: altera leuitatis crimini subiecta est. Cũ enim deserta sit futura uita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio: tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem apprehensum, recte sperni non conuenit. Syncerę uero fidei amici præcipue in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus quicqd præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, q̃ charitati erogatus, certe suspectus est: périnde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc: quod infractæ fortunæ homines, magis amicorũ studia desyderant, uel præsidij, uel solatij gratia. Nam læta quidem, & prospera negotia, utpote cum diuina suffragatione foueantur: humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit: qui aduersos amicorum casus non deseruerunt: quàm qui prosperum uitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade pene' amico, quàm Agamemnone patre notior est. Si-

quidem illorum amicitia in consortione delitiarum, et luxuriæ contabuit: horum duræ, atq; asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed qd externa attingo, cum domesticis prius liceat uti?

De Tib. Graccho, & C. Blosio.

I nimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus ẽ: nec immerito: quia potentiam suam, saluti eius prætulerat. quàm constantis tamen fidei, amicum etiã in hoc tam prauo proposito C. Blosium cumanum habuerit: operæpretium est cognoscere. hostis iudicatus, ultimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolẽtia tamen eius non caruit. Nã cum Senatus Rutilio, et Lennati COSS. mandasset: ut in eos, qui cum Graccho consenserant: more maiorũ diaduerterent: et ad Lælium, cuius consilio præcipue COSS. utebãtur: pro se Blosius deprecatum uenisset: familiaritatisq; excusatione uteretur: atq; is dixisset: Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset: obsecuturus ne uolũtati ipsius propter istam, quam iactas, familiaritatem: fuisses? Nũquam istud, inquit: Gracchus imperasset. satis, immo etiam nimium. totius nanque senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum qđ sequitur multo audacius, multoq; periculosius. compressus enim perseueranti interrogatione Lælij in eodem constantiæ gradu stetit. seq; etiam, hoc si modo Gracchus annuisset: facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse: si tacuisset? Quis etiã non sapientẽ: si pro necessitate tẽporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudẽti sermone salutẽ suã, nequa ex parte infelicis amicitiæ memoriã desereret: tueri uo

luit. De C. Graccho, et Pomponio, et Lectorio.

n eadem domo æque robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur. prostratis enim iam et ꝑditis C. Gracchi consilijs, rebusq; cum tota eius conspiratio late quæreretur: desertum oī auxilio, duo tantum amici Pōponius et Lectorius ab infestis, et undiq; ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt. quorum Pōponius, quo is facilius euaderet: conatatum sequentium agmē ī porta Trigemina aliquā diu acerrima pugna ihibuit. nec uiuus pelli potuit: sed multis confectus uulneribus trāsitum super cadauer suū eis (credo etiā post fata inuitus) dedit. Lectorius autem in ponte ſublicio constitit: et eū, donec Gracchus transiret: ardore spiritus sui sepsit: ac ui iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundū Tyberis petijt. quamq; in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiæ, adiecta uoluntaria morte præstitit. q̄ bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectam uitæ ingredi uoluissent: habere milites potuerāt. Quo. n. impetu, qua pseuerantia animi Bloſius, et Pōponius, et Lectorius trophæa, ac triūphos eorū adiuuissent: furiosi conatus tam strenui comites? sinistris qdem auspicijs amicitiæ conditionē secuti. sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De Lucio Rhegyno.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio syncritatem exigatur: posteritatis conuitio lacerandus. si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quod illius

culpa exercitus noſter à Cimbris, & Theutonibus uī debatur deletus: ueteris, arctæq; amicitiæ memor, publicæ cuſtodia liberauit: nec eatenus amicum egiſſe cō tentus: etiá fugæ eius comes accęſſit. Prò magnū, et inexuperabile tuum numen amicitia: cum ex altera parte Resp. manum inijceret: ex altera tua illum dextra traheret: & illa ut ſacroſanctus eſſe uellet: exigeret: Tu exilium indiceres: adeo blando uteris imperio: quod is ſuplicium honori prætulit. admirabile eſt opus tuum. ſed quod ſequitur aliquanto laudabilius. Recognoſce enim quouſq; Volumnij conſtantem erga amicum ſuum charitatem ſine ulla Reip. iniuria eueneris: qui ortus equeſtri loco cum Marcum Lucullum familiariter coluiſſet: eumq; Marcus Antonius, quod Bruti, & Caſſij partes ſecutus fuerat: interemiſſet: in magna fugiendi licentia, ex animi amico adhæſit: hucusq; in lachrymas, & gemitus profuſus, ut nimia pietate cauſam ſibi mortis accerſſeret. Nā propter præcipuam, et perſeuerantem lamentationem ad Antoniū pertractus eſt. cuius poſtq; in conſpectu ſtetit: Iube me, inqt, iperator protinus ad Luculli corpus pductū occidi. Neq; enim abſumpto illo ſupereſſe debeo: cum ei infelicis militiæ author extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hoſtis odio leuauit: uitam ſuam, conſilij crimine aſtrinxit. quoq; illum mirabiliorem redderet: ſe fecit inuiſiorem. nec difficiles Antonii aures habuit. ductusq; quò uoluerat: Luculli dexteram auide oſculatus: caput, quod abſciſſum iacebat: ſublatum pectori ſuo applicauit: ac deinde demiſſam ceruicem uictoris gladio præbuit.

De Theseo, & Pirithoo.

oquatur nunc Græcia nefandis Theséa Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse. uani est illud narrare: stulti credere. mistum cruorem amicorum, & uulneribus innexa uulnera: mortem q; morti inhærẽtem uidere. hæc uera Romanæ amicitiæ indicia. illa gentis ad fingendum paratæ, monstro similia mendacia.

De Lucio Petronio.

ucius quoq; Petronius huiusce laudis consortionẽ merito uendicat. pari enim inclytæ amicitiæ ausu, par gloriæ portio asserenda est. admodum humili loco natus, ad equestrem ordinem, & splendidæ militiæ stipẽdia Publij Cœlij beneficio puenerat. cui gratum animum, qa in materia læta exhibere non contigerat: in ea, quam iniquam fortuna esse uoluit: cum multa fide præstitit. erat ab Octauio COS. Placentiæ præpositus Cœlius. qua Cinnano exercitu capta, & senior iam, et graui ualetudine affectus, ne in potestatem hostium ueniret: ad auxilium dextræ Petronij confugit. quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere: in ijsdem perseuerantem precibus, interemit: cædiq; eius suam iunxit: ne eo iacente, per quem oĩa dignitatis incrementa assecutus fuerat: supereſſet. Ita alterius fato uerecundia: alterius pietas causam præbuit.

De Seruio Terentio.

ungendus est Petronio Seruius Terentius: quanquam ei sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto nanque egregio, non irrito euentu æstimari debet: quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus ẽ: et D. Brutus periculum euasit mortis. qui fugiens à Mu

tina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos eqtes aduenisse cognouit: quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur. eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit: & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verum cognitus à Furio, cui brutianæ ultionis officium mandatũ fuerat: nece sua, amici supplicium discutere non potuit. Sic inuitus fortuna cogente uixit.

De Decimo Lælio, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lætum & serenum uultum transeamus, atq; inde eam euocatam, ubi omnia lachrymis, gemitu, cædibus, fuerãt referta: in eo, quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisq; opibus, fulgente. Orere igitur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur: sede, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum uirorum, alterum deorum maximũ amicum, & certa mente, & secundis ominibus sortiti: totumq; beatæ turbæ gregem, qui uestro ductu uenerandæ syncerę fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus peregit, in lucem uobiscum protrahite. uestros n. cõstantes animos, uestra strenua ministeria, uestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq; dignitate, & salute amicorũ ppetuam excubationem testatiorem beneuolentiã, & rursus harum rerum uberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, q̃ libentius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret animus in domesticis: sed aliena quoq; benefacta referre Romanæ urbis candor hortatur.

amon et Pythias pythagoricæ prudẽtiæ ſacris initiati, tam fidelem inter ſe amicitiã iũxerunt: ut cũ alterũ ex his Dionyſius Syracuſanus interficere uellet, atq; is tempus ab eo, quo prius, quàm periret, domũ profectus res ſuas ordinaret impetrauiſſet: alter uadẽ ſe pro reditu eius tyrãno dare nõ dubitauit. ſolutus erat piculo mortis, q modo gladio cæruices ſubiectas habuerat. idemq; caput ſuũ ſubiecerat: cui ſecuro uiuere licebat. Igitur omnes, et in primis Dionyſius, nouæ, atq; anceps rei exitum ſpeculabantur. appropinquante deinde finita die, nec illo redeũte, unuſq; ſtultitiæ tã temerariũ ſpõſorem dãnabat. at is nihil ſe de amici cõſtantia metuere prædicabat. codẽ autẽ momento, et hora, à Dionyſio cõſtituta, q eã acceperat: ſuperuenit. admiratus amborũ animũ tyrãnus ſupplicium fidei remiſit. Inſuperq; eos rogauit: ut ſe in ſocietatem amicitiæ, tertiũ ſodalicij gradum ultima culturum beneuolẽtia reciperent. Hæ ſanè uires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare: uitæ dulcedinẽ extinguere: crudelitatem manſuefacere: odium in amorẽ conuertere: pœnam beneficio pẽſare potuerunt. qbus penè tantum uenerationis, quantũ deorum immortaliũ cærimonijs debetur. Illis. n. publica ſalus, ijs priuata continetur. atq; ut illarum ædes ſacra domicilia: harum fida hoĩum pectora quaſi quodam ſancto ſpiritu referta templa ſunt. De Alexandro. od ita eſſe Rex Alexander ſenſit Darii caſtris, in quibus omnes neceſſarii eius erant: potitus: Epheſtione gratiſſimo ſibi latus ſuum tegente ad eos alloquendos uenit: cuius aduentu mater Darii recreata

humi prostratum caput erexit. Ephestionem q; , qa ei & statura, & forma præstabat: more Persarum adulata tanquã Alexandrum salutauit. admonita deinde erroris per summam trepidationem excusationis uerba quærebat. cui Alexander, nihil est, inquit, qđ hoc nomine confundaris. Nã & hic Alexander ẽ. utri prius gratulemur? qui hoc dicere uoluit? an cui audire contigit? maximi enim animi rex, etiã totum terrarum orbem aut uictorijs, aut spe complexus, tã paucis uerbis se, cum comite suo partitus est. O donum inclytæ uocis danti pariter, atq; accipienti speciosum. De Pompeio.

Quod priuatim quoq; merito ueneror clarissimi, ac dissertissimi uiri promptissimam erga me beneuolentiã expertus. nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri: cũ illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego uero grauissimo crimini sim obnoxius, constantis, et benignæ amicitiæ exẽpla sine ulla eius mentione transgressus: cuius in animo uelut in parentũ amantissimorum pectore, lætior uitæ meæ status uiguit. tristior acquieuit. a quo otium incrementa commodorum ultro oblata cepi. per quẽ tutior aduersus casus steti qui studia mea ductu, et auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaq; paulum inuidiã quorundã optimi amici iactura, uidelicet quia fructu torseram: non quidem meo merito gratiam meam, quantacunq; cum iis fuit: qui ea uti uolucrant, partitus. uerum nulla tam modesta felicitas est: quæ malignitatis dentes uitare possit, et quo secessu quosdam fugeris: aut quibus insulis misericordiæ per mulseris.

mulseris: ne ut alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur: ac gestiant? diuites sunt aliorum iacturis. locupletes calamitatibus. immortales funeribus. sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent: optima uindex insolentiæ uarietas humanæ conditionis uiderit.

DE LIBERALITATE. Caput. VIII

Nostrum opus pio egressu ad propriam rem
n proiectum in suum ordinem reuocetur: liberalitatisq; commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes: uerum iudiciũ, et honesta beneuolentia. nam cum ab his oritur: nunc demum eius ratio constat. dono autem ipsi gratiã et magnitudo quidem sua: sed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat. De Fabio Maximo.

cedit enim pretio rei, inestimabile momentum occasionis, quæ Fabium Max. tot ante secula ob paruam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc usq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Hannibale interposita pactione numorum recœperat. qui cum a' senatu nõ præstarentur, misso in urbem filio, fundum, quem unicũ possidebat: uendidit: eiusq; pretium Hannibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur: paruum utpote septem iugeribus, et hoc in pupinia addictis redactum. si animo prærogantis, omni pecunia maius. se enim patrimonij, quàm patriam fidei inopẽ esse maluit. eò quidem maiore cum commendatione, quod proni studij certius indicium est supra uires niti, quàm ui

» ribus ex facili uti. alter enim quod potest, præstat. al-
» ter etiam plus, quàm potest. De Busa.

Itaq; eiusdem temporis fœmina Busa nomine, regionis autem Appuliæ ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recepit: sed excellentes opes suas fabianis rei familiaris angustijs non comparauerit. Nã & si circa decem millia ciuium nostrorum cannensis prælij reliquias benignissime inter canusina mœnia alimentis sustentauit: saluo tamen statu fortunarum suarum munificam se P.R. præstitit. Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Quinto Considio.

In Quinto quoq; Considio saluberrimi exempli nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est. qui Catilinæ furore ita consternata Rep. ut ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cũ centies, atq; quinquagies. HS. summam in fœnore haberet, neque de sorte quenquam debitorum suorũ, neq; de usura appellari à suis passus est. quantũq; in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit. opportune, mirificéq; testatus, se numorum suorum, non ciuilis sanguinis esse fœneratorem. Nam qui nunc præcipue negotiatione delectantur: cum pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent: recognoscent. si diligenter S. Consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt: legere non fastidierint.

De Populo Romano.

Queri iandudum mecum Po. Ro. uidetur: quod, cum

singulorum munificentiam consecter: de sua tacẽ. ad summam enim eius laudem pertinet: quẽ animum regibus, & urbibus, et gentibus præstiterit, recognosci: quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso reuiresçit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam tribuit, eò excelsius, et speciosius urbi nostræ futurum imperium credens: si ditissimam, atq; amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. ipsa uictoria donum felicius: quia nullum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse gloria carere non potuit.

De T. Quintio Flaminio.

Illius uero romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniæ rege superato, cum ad insigne spectaculũ tota Græcia conuenisset: Quintius Flaminius tubæ signo, silentio facto, p præconẽ hæc uerba recitari iussit. Senatus P. Q. R. & Quintius Flaminius imperator, omnes Græciæ urbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt: liberas, atq; immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo, & inopinato gaudio homines p culsi, primo ueluti non audisse se, quæ audiuerũt credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatiõe præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerũt: ut certe constet: aues, quæ superuolabant: attonitas, pauentesq; decidisse. magni animi fuisset à tot captiuorũ capitibus seruitutem detraxisse: quot tunc nobilissimis, et opulentissimis urbibus, P. R. libertatem largitus est. ad cuius maiestatẽ ptinet non solũ, qđ ipse benigne

tribuit: sed etiam quod alio tribuente sensit, commemorari. ut enim illic commemoratæ: ita hic redditæ laudis commendatio est.

De Hierone Syracusano, Externa.

Hiero Saracusanorũ rex, audita clade, qua Romani apud Trasimenum lacum afflicti erant: trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei: auri q; ducenta & XL pondo urbi nostræ muneri misit. nec ignarus uerecundiæ maiorum nostrorum, ne nollent accipere: inhabitum id uictoriæ formauit, ut eos religione motos, munificentia sua uti cogeret. uoluntate mittendi prius: iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam: quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse. erat enim opibus excellens, sed multo etiam animo, q̃ diuitijs locupletior: semperq; in erogãda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus. adeo ut domus eius quasi quædam munificentiæ officina crederetur. illinc enim publicis usibus apta monimenta extruebantur. illinc grata populi oculis spectacula edebãtur. illinc epularum magnifici apparatus, libentiq; animo annonæ subsidia tribuebantur. et cum hæc uniuersis priuatim alimenta inopia laborantibus: dotes uirginibus: paupertate pressis subsidia: detrimentorum incursu quassatis, solatia erogabantur. hospites quoq; tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis, benignissime excæpti uarijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Gelensiũ equites ui tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit: ac

uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam uicinæ regiones uotis excubabant. collocatè contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas: non'ne præstantiorē aliquanto existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS

De Humanitate.

Liberalitati, quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clemētiam dederim? quoniā idem genus laudis expetunt. quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur: cum'q; nescias, quam maxime probes: eius tamen commendatio præcurrere uidetur: cui nomen ex ipso numine quæsitum est. Ante omnia tamen humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent: protinus his nulla pecunia acepta, reddidit iuuenes numerum duummillium & septingentorum quadragintatrium explētes. tantum hostium exercitum dimissum: tantam pecuniam contemptam: tot punicas iniurijs ueniā datam: ipsos legatos obstupuisse arbitror: ac secum dixisse. O munificentiam gentis Romanæ deorum benignitati æquandam O etiam nostram legationem supra uota felicem. nam bene-

Comites liberalitatis

ficium quod nunquam dediſſemus: accepimus.

De Senatu Romano.

ILlud quoq; non paruum humanitatis Senatus, indicium eſt. Siphacem enim quondam opulentiſſimum Numidiæ regem captiuum in cuſtodia Tiburi mortuũ publico funere cenſuit efferendum: ut uitæ dono honorem ſepulturæ adiceret.

De Eiuſdem Senatus Clementia.

CONſimiliq; clementia in Perſe uſus ē. nam cum Albæ, in qua cuſtodiæ cauſa relegatus erat: deceſſiſſet: Quæſtorem miſit: qui eum publico funere efferret: ne reliquas regias iacere ihonoratas pateretur. hoſtibus hæc: & miſeris, et fato functis officia regibus erogata. illa amicis, & felicibus, & uiuis tributa ſunt.

De Eodem Senatu in Filium Maſiniſſæ.

CONfecto macedonico bello Muſicanes Maſiniſſæ filius, cum equitibus, quos in præſidium Romanorum adduxerat: ab imperatore Paulo ad patrē remiſſus, tempeſtate claſſe diſperſa, Brunduſium æger delatus eſt. quod ubi Senatus agnouit: continuo illo Quæſtorē ire iuſſit: cuius cura, & hoſpitiū adoleſcenti expediretur: & omnia, quæ ad ualetudinem opus eſſent: præberētur. impenſæq; liberaliter tum ipſi, tum toti comitatui præſtarentur. naues etiam ut proſpicerentur: quibus ipſe bene, ac tutò cum ſuis in Africam traijceretur: equitibus ſingulas libras argenti, & quingenos ſextertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquiſita patrum C. humanitas efficere potuit: ut etiam ſi expiraſſet adoleſcens, æquiore animo deſyderium eius pater toleraret. De Eodem in Pruſiam.

dem ſenatus, cum ad gratulandum ſibi Pruſiã Bithyniæ regem Perſe deuicto uenire audiſſet: obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæſtorem Capuam miſit: cenſuitq; ut ei domus Romæ, quam optima conducerẽtur, & copiæ, non ſolum ipſi, ſed etiam comitibus eius publicæ præberẽtur. In eoq; excipiẽdo tota urbs unius humani amica multum habuit. Ita qui amãtiſſimus noſtri uenerat: duplicata erga nos beneuolentia in regnũ ſuum reuerſus eſt. De Eodem in Ptolemæum. ec Aegyptus qdẽ Romanæ humanitatis expers fuit. Rex. n. Ptolemæus à minore fratre regno ſpoliatus, petendi auxilij gratia cũ paucis admodũ ſeruis ſqualore obſitus Romã uenerat: ac ſe in hoſpitiũ Alexãdrini pictoris contulerat. Id poſtq; ſenatui relatum eſt: acerſito iuuene, q; potuit accurata excuſatiõe uſus eſt: qđ nec Quæſtorem illi more maiorũ obuiã miſiſſet: nec publico hoſpitio eũ excepiſſet: eaq; non ſua negligentia, ſed ipſius ſubito, & clandeſtino aduentu facta dixit: & illum è curia ſubito ad publicos penates deduxit. hortatusq; eſt: ut depoſitis ſordibus adeundi ipſius diẽ peteret. qnetiam curæ habuit: uti munera ei per Quæſtorem quotidie darentur. his gradibus officiorum iacentem ad regium faſtigium euexit, effecitq;, ut plus ſpei in auxilio P. R. quàm metus in ſua fortuna reponeret.

De L. Cornelio.

tque ut ab uniuerſis Patribus C. ad ſingulos ueniam: L. Cornelius COS. primo punico bello, cum Olbiam oppidum cepiſſet: pro quo fortiſſime pugnans Hanno dux Carthaginienſium occiderat: corpus eius è tabernaculo ſuo amplo funere extulit. nec dubitauit

hostis exequias ipse celebrare. eam demum victoriam & apud deos, & apud homines minimum inuidiæ habituram credens, quæ plurimũ humanitatis habuisset.

De Quinto Crispino.

Quid de Q. Crispino loquar? cuius humanitatem potentissimi affectus, ira, atq; gloria quatere non potuerunt. Badium campanum, et hospitio benignissime domi suæ excæperat: & aduersa ualetudine correptum attentissima cura recreauerat: à quo post illam nefariam campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus: cum & uiribus corporis, et animi uirtutibus aliquanto esset superior: monere ingratum, quàm uincere maluit. nam quid agis inquit demens? aut quò te prana cupiditas transuersum rapit? parum habes publica impietate furere: nisi etiã priuata lapsus fueris. unus tibi Romanorum uidelicet Quintius placet: in quo sceleste exercæas arma? cuius penatibus, et honoris uicissitudinem, et salutem tuam debes. at me fœdus amicitiæ, Diíq; hospitales, sancta nostro sanguini, uestris pectoribus uilia pignora, hostili certamine congredi tecum uetant. quinetiam si in concursu exercituum fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouissem: applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem. tuum ergo crimen sit: hospitem occidere uoluisse. meum, non eris hospes occisus. proinde aliam, qua occidas, dexteram quære. quoniã mea te seruare didicit. dedit utriq; cœleste numen debitum exitum: siquidem in eo prælio Badius obtrũcatus est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De M. Marcello.

Age Marci Marcelli clementia, quàm clarũ, quamq; me

morabile exemplum haberi debet? qui captis a se Syracusis in arce earum constitit: ut urbis modo opulentissimæ tunc afflictæ fortunam ex alto cerneret. Cæterũ casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit. quem siquis ignarus uir aspexisset: alterius uictoriam esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: qa si tibi incolumi stare fas non erat: leuiter sub tam mansueto uictore cecidisti.

De Q. Metello.

Quintus uero Metellus celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Centobricam obsideret. etiam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat: dissecturus uideretur: humanitatem propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eum transierat: Centobricenses machinæ ictibus obiecissent: ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis cõsumerentur: quãquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento: quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationẽ perageret: ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, et si nõ unius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit: effecitq;, ut ad redigendas eas in ditionem Po. Ro. non multis sibi obsidionibus opus esset.

De Africano posteriore.

Africani quoque posterioris humanitas speciose, lateq;, patuit. Expugnata enim Carthagine arce Siciliæ ciuitates literas misit: ut ornamenta templorum suorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent. Inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Dijs, atq; hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem

uiri humanitas a Quæstore suo hastæ subiectos captiuos uendente: puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est. de quo cum explorasset numidã esse: orbũ relictum a patre educatum apud auunculũ Masiniſſam, eo ignorante immaturã aduersus Romanos ingressum militiam: & errori illius ueniam dandã: & amicitiæ regis fidissimi P.R. debitam ueneration-nem tribuendam existimauit. Itaq; puerũ annulo, fibulaq; aurea, & tunica laticlauia, hispanoq; sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus: ad Masiniſſam remisit. eos uictoriæ maximos fructus ratus, dijs templorum ornamenta Romanos. regibus sanguinem suum restituere.

De L. Paulo.

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. qui, cum Perſen parui temporis momento captiuum ex rege ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperii decoratus ornamentis: conatumq; ad genua procumbere dextra manu alleuauit. sermoneq; grato ad spem exhortatus est. introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit. nec honore mensæ indignum iudicauit. proponatur in conspicuo acies, qua prostratus est Perſes, & harum rerũ, quas retuli, contextus: utro magis spectaculo delectentur: homines dubitabunt. nam si egregium est hostem abijcere: non minus tamen laudabile infelicis scire misereri.

De Cn. Pompeio.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me: ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Harmeniæ Tigranẽ, q

& per se magna cum P.R. bella gesserat: & infestissimum urbi nostræ Mithridatem ponto pulsum, uiribus suis protexerat: in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est. sed benignis uerbis recreatum, diadema: quod abiecerat: capiti reponere iussit. certisq; rebus ĩperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit. æque pulchrũ esse iudicans et uincere reges, et facere.

Quàm præclarum tributæ humanitatis specimen Cn Põpeius? q̃ miserabile desyderatæ idẽ euasit exẽplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat: eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatũ, in summo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit. sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium ægyptiæ perfidiæ portatum munus est: etiam ipsi uictori miserabile. ut enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri uultum induit: ac Põpeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lachrymas reddidit. Caput etiã plurimis, et pretiosissimis odoribus cremãdum curauit. quod si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset: paulo ante Romani imperij columen habitum (sic mortalium negotia fortuna uersat) inhumatum iacuisset.

De Cæsare.

atonis quoq; morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illum suæ inuidisse dixit. patrimoniumq; eius liberis ipsius incolume seruauit: & Herculi diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

De M. Antonio, & M. Bruto.

arci autem Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo

ſepeliendum tradidit: quo'q; honoratius cremaretur: inijci ei ſuum paludamentum iuſſit, iacentem non hoſtem, ſed ciuem depoſito exiſtimans odio. cum'q; interceptum a' liberto paludamentum comperiſſet: ira percitus, protinus in eum animaduertit: hac ante præfatione uſus. Quid tu ignoraſti cuius tibi uiri ſepulturam commiſerim? ſortem, piamq; eius uictoriam philippicam libenter Dij uiderunt. ſed ne iſta quidem generoſiſſimæ indignationis uerba inuiti audierunt.

Externa, De Alexandro.

C *ommemoratione* Romani *exempli in* Macedoniam *deductus, morum* Alexandri *præconium facere cogor. cuius ut infinitam gloriam bellica uirtus: ita præcipuũ amorem clementia meruit. is, dum omnes gentes infatigabili curſu luſtrat: quodam loco niuali tempeſtate oppreſſus, ſenio iam confectum militem macedonem, nimio frigore obſtupefactum, ipſe ſublimi, et propinqua igni ſede ſedẽs animaduertit: facta'q; non fortunæ, ſed ætatis utriuſq; æſtimatione, deſcendit, et illis manibus, quibus opes Darij afflixerat: corpus frigore duplicatum in ſuam ſedem impoſuit. id ei ſalutare futurum ducens, quod apud Perſas capitale extitiſſet, ſolium regium occupaſſe. Quid ergo mirum eſt: ſi ſub eo ducē tot annis militare iucundum ducebant: cui gregarij militis incolumitas proprio faſtigio carior erat? Idem non hominum ulli. ſed* Naturæ, Fortunæ'q; cedens quã quam uiolentia morbi dilabebatur: *in cubitum tamen erectus dexteram omnibus, qui eã contingere uellent: porrexit. Quis autem illam oſculari nõ curaret: quæ iam fato oppreſſa, maximi exercitus complexui, huma*

nitate, quàm spiritu uiuidiore, suffecit?

De Pisistrato.

on tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui, cum adolescens quidam amore filiæ eius Virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante uxore, ut ab eo capitale supplicium sumeret: respondit. si eos, qui nos amant: interficiemus quid ijs faciemus: quibus odio sumus? minime digna uox, cui adijciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. in hunc modum filiæ iniuriam tulit: suã multo laudabilius.

De eodem.

Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus: ita & animum, & uocem, ab ira cohibuit: ut putares satellitem à tyranno male audire. abeuntem quoq; ueritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret: inuitatiõe familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit. nec tamen in uindictam sui ualuit accendere. ille uero etiam filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoq; die Thrasippo supplicium à se uoluntaria morte exigere uolẽti, uenit ad eum: dataq; fide in eodẽ gradu amicitiæ mansurum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset: his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

De Pyrrho Rege.

eq; mitis animus Pyrrhi regis. audierat apud quosdã in conuiuio Tarentinorum parũ honoratum de se sermonem habitum. accersitos qui ei interfuerunt: ꝑcuntabatur: an ea, quæ ad aures eius ꝑuenerant: dixis-

sent. Tum ex his unus, inquit, nisi nobis uinum defe cisset: ista, quæ tibi relata sunt, præ ijs, quæ de te locu turi eramus: lusus, ac iocus fuissent. tam urbana crapu læ excusatio, tamq; simplex ueritatis confessio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione assecutus est: ut & sobrij sibi Tarentini gratias agerent: & ebrij bene precarentur.

Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius uenirent, Lyconem molossum obuiam misit: quo honoratius exciperentur: ipse cum ornatu equitum extra portam occurrit: secundarum rerum prouentu non adeo corruptus: ut officij prospectum in ijs deponeret: qui tum maxime armis cum eo dissidebant.

De Antigono Rege.

Cuius tam mitis ingenij debitum fructum ultimo fati sui tempore recepit. nam cum diris auspicijs Argiuorũ inuasisset urbem: abscissumq; caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatorẽ laborans, lætus uelut aliquod feliassimum uictoriæ opus attulisset: Antigonus correpto iuuene, quod tanti uiri subitæ ruinæ, immemor humanorũ casuũ, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua uelatũ caput suum more macedonũ habebat: texit corporiq; Pyrrhi redditum honoratissime cremandum curauit. Quinetiam filium eius Helenum captiuum ad se ptractum, & cultum, & annuum gerere regũ iussit. ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa urna, Epeirũ in patriã ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

De Campanis.

ampani autem exercitum noſtrum cum COSS. *apud Caudinas furcas, ſub iugum à Samnitibus miſſum, nec inermem tantum, ſed etiam nudum urbem ſuam intrantem, perinde ac victorem, & ſpolia hoſtium præſe ferentem, uenerabiliter excæperunt: protinusq; conſulibus inſignia honoris: militibus ueſtem, arma, equos, commeatum benigniſſime præſtando: et inopiã, & deformitatem* Romanæ *cladis mutarunt. quo animo ſi pro imperio noſtro aduerſus* Hannibalẽ *quoq; uſi fuiſſent: truculentis ſecuribus materiam ſæuiendi non præbuiſſent.*

De Hannibale.

acta mentione acerrimi hoſtis, manſuetudinis eius operibus, quam Romano *nomini præſtitit: locum qui inter manus eſt: finiam.* Hannibal *enim* Aemilij Pauli *apud cannas trucidati quæſitum corpus, quantum in ipſo fuit, inhumatum iacere paſſus non eſt.* Hannibal Tiberium Gracchum Lucanorum *circumuentum inſidijs, cum ſummo honore ſepulturæ mandauit: & oſſa eius in patriam portanda militibus noſtris tradidit.* Hannibal Marcum Marcellum *in agro* Brutio, *dum conatus* Pœnorum *cupidius, quàm conſyderatius ſpeculatur: interemptum, legitimo iure extulit. punico quoque ſagulo, & corona donatum laurea, rogo impoſuit. ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat. orboſq;, & truces hoſtium mollit oculos: ac victoriæ inſolẽtiſſimos ſpiritus flectit. nec illi arduũ, aut difficile*

» est inter arma contraria: iter districtos comminus mu
» crones, placidum iter reperire. uincit iram: proster-
» nit odium: hostilemq; sanguinem hostilibus lachrymis
» permisçet. atq; etiam admirabilem Hannibalis uocẽ,
» pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuen
» tis expressit. qa aliquanto ei plus gloriæ Paulus, &
» Gracchus, & Marcellus sepulti, q̃ oppressi attulerũt.
» siquidem illos punico æstu decepit: Romana mansuetu
» dine honorauit uosq; fortes, ac piæ umbræ, non pœ-
» nitendas sortiti estis exequias. nam ut optabilius in pa
» tria, ita speciosius pro patria collapsæ: supremi officij
» decus infelicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATIS. Caput. II

Gratas uero animi significationes, & ingra
g ta facta libuit oculis subijcere: ut uitio, ac
uirtuti iusta merces æstimationis ipsa cõpa-
ratione accederet. Sed quoniã contrario proposito se
se distinxerunt: nostro quoq; stylo separẽtur. priorẽq;
locum obtineat: q̃ laudẽ, q̃ qui reprehensionẽ merẽtur.

De Martio Coriolano.

At q; ut a' publicis actis ordiar: Martium patriam oppu
gnare conantem, admotoq; portis urbis ingenti Volsco
rum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio mi-
nitantem, Veturia mater, ac Volumnia uxor, nefarij
opus exequi precibus suis passæ non sunt. in quarum
honorem Senatus matronarum ordinem benignissi-
mis decretis adornauit. sanxit nanq;: ut fœminis se-
mita uiri cederent. cõfessus plus salutis Reip. in stola,

quàm

quàm in armis fuisse. uetustiśq; aurium insignibus, nouum uitæ discrimen adiecit: permisit quoq; his purpurea veste, & aureis uti segmentis. super hoc ædem, & aram fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat: faciendam curauit. memorẽ beneficij animum suum exquisitæ religionis cultu testando.

Quæ secundi etiã belli punici tempore exhibuit. cum. n. à Fulvio Capua obsideretur: ac duæ campanæ mulieres beneuolentiã erga Romanos dimittere ex animis noluissent: Vestia Opidia materfamilias: & Cluuia Facula meretrix: quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit: altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit: urbe illa oppressa, senatus ijs & libertatem, & bona restituit. & siquid amplius præmij petissent, libẽter se daturũ asseuerauit. uacasse in tanto gaudio P. C. duabus humilibus fœminis, referre gratiam, ne dũ præ se tulisse mirandum. De Quintio & Minutio.

Quid illa quoq; iuuentute Romana gratius? quæ Quintio, & Minutio COSS. ultro nomina sua militari sacramento obtulit: ut Thusculanis, quorũ fines Equiculi occupauerant: præsidium ferrent. quia paucis ante mensibus constantissime, & fortissime iperiũ Romani Populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est: ne patriæ grata uoluntas cessasse uideretur: exercitus se ipse conscripsit. De Fabio Maximo.

agnum grati Populi Ro. Specimen in Quinto Fabio Max. enituit. Nam cum quinque cẽsulatibus salubriter Reip. administratis decessisset: certatim æs cõtulit: quò maior, ac specioſior eius funeris pompa duce-

retur. eleuet aliquis præmia uirtutis: cum animaduertat fortes uiros felicius sepeliri, quàm uiuere ignauos.

De Minutio Magistro Equitum.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est. dictatori enim Magister equitum Minutius scito plebis, qđ nunquam antea factum fuerat, æquatus: partito exercitu separatim in Samnio cum Hannibale conflixerat: ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eũ patrẽ appellauit: & á legionibus suis patronũ salutari uoluit. ac deposito æqualis imperij iugo magistriũ eqtum, sicut par erat, dictaturæ subiecit. Imprudentisq; uulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

De Terentio Culeo.

Tam hercle probabiliter, quàm Quintus Terentius Culeo prætoria familia natus, et iter paucos senatorij splẽdidus ordinis optimo exemplo Africani superioris currum triũphantis, quia captus á Carthaginiensibus ab eo fuerat recuperatus: pileum capite gerens, secutus est. authori enim libertatis suæ tanquam patrono accepti beneficij confessionem Spectante populo Romano merito reddidit.

De Philippo Rege, & De Flaminio.

At Flaminij de Philippo rege triumphantis currũ non unus, sed duo millia ciuium Romanorum pileata comitata sunt: quæ his punicis bellis intercepta, et in Græcia seruientia cura sua collecta in pristinum gradũ restituerat, geminum ea re decus imperatoris: á quo simul & deuicti hostes, et conseruati ciues spectaculũ patriæ præbuerunt. Illorum quoq; salus dupliciter omnibus accepta fuit: & qa tam multi, et quia tam gra

ti exoptatum libertatis ſtatum recuperauerunt.

De Metello.

Metellus uero pius pertinaci erga patrem exulē amore, tam clarum lachrymis, q̄ alijs uictorijs cognomen aſſe cutus: non dubitauit conſul pro Quinto Callidio præ tore candidato ſupplicare populo, quod tribunus ple bis legem, qua pater in ciuitatem reſtitueretur, tulerat. quinetiam patronum eum domus, et familiæ ſuæ ſem per dictitauit. Nec hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quicquam decerpſit, quia non humi li, ſed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam ſubmittebat dignitatem.

De Mario.

am C. quidem Marij non ſolum præcipuus, ſed etiā præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas etiam Ca mertium cohortes mira uirtute uim Cimbrorum ſuſti nentes in ipſa acie aduerſus conditionem fœderis ciui tate donauit: quod quidem factum & uere, & egre gie excuſauit: dicendo inter armorum ſtrepitum uer ba ſe iuris ciuilis exaudire non potuiſſe. Et ſanè id tempus tunc erat: quo magis defendere, quàm audi re leges oportebat.

De Lucio Sylla.

Marii ueſtigia ubiq; L. Sylla certamine laudis ſubſeq- tur. dictator. n. priuato Pompeio & caput adoperuit: & ſella aſſurrexit: et equo deſcendit: eaq; ſe libēter fāce re in cōcione prædicauit: memor ab eo duo de uigiti an nis nato, ptes ſuas exercitu paterno adiutas. multa ſi- gnia Pompeio: ſed neſcio an hoc q̄cq̄ admirabilius conti gerit: q̄d magnitudine bñficii ſui Syllā obliuiſci coegit.

Sit aliquis in ſummo ſplendore etiam ſordibus gratis locus. Marco Cornuto prætore funus Hirtij, et Panſæ iuſſu Senatus locante, qui tunc Libitinã exercebãt: tum rerum ſuarum uſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt. quia ij pro Rep. dimicantes occiderant. perſeuerantiq; poſtulatione excuderunt: ut exequiarum apparatus Sextertio numo ipſis præbentibus addicꝛetur, quorum laudem adiecta lege conditio auget, magis: quàm extenuat. quoniam quidem quæſtum contemſerunt nulli alij rei: quàm quæſtui uiuentes.

Pace cinerum ſuorum reges gentium exterarum ſecundũ hunc tam contemptum gregem referri ſe patiẽtur: qui aut nõ attingendus: aut non niſi in ultima parte domeſticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dũ honeſti actus etiam ab infimis editi: memoria non interciadant, licet ſeparatum locum obtineant: ut nec his adiecti, nec illis prælati uideantur.

De Dario, Externa.

Darius priuatæ adhuc fortunæ amiculo Siloſontis ſamij delectatus curioſa contemplatione fecit, ut ultro ſibi et q̃dem a' cupido daretur. Cuius muneris, quã grata æſtimatio animo eius eſſet allapſa: regno potitus oſtendit. totam nanq; urbẽ & inſulam Samiorũ Siloſonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æſtimatum: ſed occaſio liberalitatis eſt honorata: magisq; à quo donũ proficiſcꝛetur: q̃ ad quem peruꝛeniret, prouiſum.

De Mithridate.

Mithridates quoq; rex magnificæ gratus apparuit: quoniã pro Leonico acꝛrimo defenſore ſalutis ſuæ à Rhodijs nauali pugna excepto omnes hoſtium captiuos p

mutauit, satius esse existimans ab inuisissimis circunueniri: quàm benemerito gratiam non referre.

De Attalo rege.

liberalis Populus Ro. magnitudine muneris: quod Attalo regi Asiam dedit dono: Sed Attalus etiam testamenti æquitate gratus, qui eãdem Asiam populo Ro. legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot uerbis laudari potest: quot amplissimæ ciuitates uel amicæ datæ, uel pie redditæ sũt.

De Masinissa rege.

æterũ nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus: memoriam inclyti muneris ad ultimum uitæ finem, longa etiam à dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit: adeo, ut eum non solum Africa: sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Romanæ, quàm sibimet semper fuisse. ille, cum graui Carthaginiensium bello premeretur: ac uix tutelæ suæ imperij sufficeret: tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat: bonam, magnamq; partem numidici exercitus, quam Lucullo consuli, à quo ad auxilia petenda missus fuerat: in Hispania duceret: promptissima mente tradidit: præsentiq; periculo respectum pristini beneficij anteposuit.

Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor et quinquaginta filiorum numero relinquens in lectulo laberetur: Marcum Manilium, qui proconsul Africam obtinebat: literis obsecrauit: ut ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem mitte-

ret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius suprenum spiritum, ac mandata posuisset. ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc uxori, liberisq; præcperat: unum in terris P. R. & unam in P. R. Scipionis domum nosse. integre omnia Aemiliano reseruare. cum diuidendi regni arbitrum haberent. quod is statuisset, perinde ut testamento cautum, immutabile, ac sanctum obtineret. Tot, tamq; uariis rebus se Massinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum. His, & horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atq; augetur. Hæ sunt eius faces: hi stimuli: propter quos iuuandi, et emerendi cupiditate flagrat. Et sane
» amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt: feliciter
» erogatis beneficiis, late posse censeri quorum quoniã
» religiosum cultum instituimus: nunc neglectum suggillandi gratia, quo sit gratior, referemus.

Diuitiæ

DE INGRATIS. Caput. III

Rbis nostræ parentem Senatus in amplissi
» mo dignitatis gradu ab eo collocatus i curia lacerauit: nec duxit nefas ei uitam adimere: qui æternum Romano imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud, & ferox seculum: quod conditoris sui cruore fœde maculatum, ne summa quidẽ posteritatis dissimulare pietas potest.

De Populo Ro. in Camillum.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romana-

rium incrementum, & latissimum, et tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatem suâ tueri non ualuit: cuius ipse salutem stabilierat: felicitatem auxerat. A' Lucio enim Apuleio Tri. Pl. tanquam peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (ut ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et qdē eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, q̄ cladibus onerandus erat. sed immemor patria tanti uiri, maximorum meritorum, exequijs filii, damnationem patrię iunxit. at, inquit, ærario abesse Tr. Pl. querebatur qndecim millia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignam summam propter quam Populus Romanus tali principe careret.

In Scipionem maiorem.

riore adhuc querela uibrante alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solum contusam, & confractam belli punici armis remp. sed penè iam exanguē, atq; morientē, Carthaginis dominam reddidit. cuius clarissima opera iniurijs pensando ciuitatis ignobilis eum, ac desertæ, paludis accolā fecerunt: eiusq; uoluntarii exilii acerbitatem non tacitus ad ſferos tulit, sepulchro suo ſscribi iubendo. Ingrata patria ne ossā qdem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negauit: quā incineres collabi non fuerat passus. Igitur hanc unam Scipionis uindictam ingrati animi urbs Ro sensit, maiorem mehercle Coriolani uiolentia. Ille enim metu patriam pulsauit: hic uerecundia. de qua ne queri quidem (tanta ueræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionem Asiaticum.

T alia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt. cui rex Antiochus deuictus: & Asia imperio P. R. adiecta: speciosissimusq; triumphus, ut peculatus reus fieret: Et in carcerem duci iuberetur: causam præbuit.

In Africanum posteriorem.

N ihilo uirtute minor posterior Africanus. sed ne exitu quidem felicior. duabus enim urbibus Numantia, atq; Carthagine imperio Ro. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorẽ spiritus domi inuenit. mortis punitorem in foro non reperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantum laudis Scipionẽ Nasicã toga, quãtum armis utrunque Africanum meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rẽp. strangulari passus non est. sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues æstimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et qđ uitæ superfuit: ibi sine ullo ingratæ patriæ desyderio peregit.

In Lentulum.

I n eodem nomine uersor: nec dum Corneliæ gentis querelas exhausi. Nanque P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reip. cuius, cum in Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, et aciẽ pia, ac forti pugna magnis uulneribus exceptis fugasset: prælij illius, quo leges, pacem, libertatem q; in suo statu retinuerat: hác mercedem tulit: ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem inuidia, et obtrectatione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitáq; concione: qua à Dijs

immortalibus petijt: ne unquam ad ingratum populum reuerteretur: in Siciliam profectus est. ibiq; perseueranter morando, compotem se uoti fecit: quinq; igitur deinde Cornelij, totidē sunt notissima ingratæ patriæ exempla. atque horum quidem secessus uoluntarij.

In Halam Ser.

Ala uero, cum magistrum equitum Spurium Meliū regnum affectantem occidisset: custoditæ libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit.

Æterum ut Senatus, populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata. Leui querela prosequēda est: Ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt. quia potentes consilij, cum utrunq; ratione perpendere licēret: scelus pietati prætulerunt.

De P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella uerborum, impium Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæsarem, à quo tum studiose, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat: Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare: beneficij iura repetere coactū: à sacris perfidæ mensæ, et altaribus nefandorum penatum auulsum, truculento uictori iugulandum tradere non exhorruit. finge accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse. crudeliter tamen repulsus uideretur. quin etiam quos iniuriæ inuisos facunt: gratiosos miseriæ reddunt. Verū Sextilius non accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici uiolentiæ suis manibus obiecit. si nutu mortis, uita indignus.

ſi præmii ſpe, morte dignissimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed *ut ad alium conſentaneum huic ingrati animi actũ tranſgrediar* M. Cicero Cn. Popilium Lenatem, *picænæ regionis, rogatu* Marci Cœlii, *non minore cura, q̃ eloquentia defendit. eumq; cauſa admodum dubia fluctuantem, ſaluum ad penates ſuos remiſit. hic* Popilius *poſtea nec re, nec uerbo à* Cicerone *læſus, ultro* M. Antonium *rogauit: ut ad illum proſcriptũ perſequendum, & iugulandum mitteretur. Impetratiſq; deteſtabilis miniſterii partibus, gaudio exultans,* Caietam *cucurrit, & uirum omitto, quod ampliſſimæ dignitatis, certe ſalutis eius authorem ſtudio præſtantis officii priuatim ſibi uenerandum, iugulum præbere iuſſit: ac protinus caput* Romanæ *eloquentiæ, & pacis clariſſimam dexteram, per ſummum, et ſecurum otium amputauit. eaq; ſarcina, tanquam opimis ſpoliis alacer in urbem reuerſus eſt. neq; ei ſceleſtum portanti onus ſuccurrit: illud ſe caput ferre: quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monſtrum ſuggillandum literæ. quoniam qui talem Ciceronis caſum ſatis digne deplorare poſſit, alius Cicero non extat.*

De Pomp. Magno.

Quo *te nunc modo magne* Pompei *attingam neſcio. Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore ſuo occupauerat: intueor, & ruinam eius maiorem eſſe, quàm ut manu mea attentari debeat: memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus* Cn. Carbonis, *à quo admo-*

dū adoleſcens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iuſſu tuo interempti mors animis hominum obuerſabitur non ſine aliqua reprehenſione. quia ingrato facto, plus L. Syllæ uiribus, quàm propriæ indulſiſti uerecundiæ.

Externa. De Carthaginienſibus.

t ne noſtra confeſſis, alienigenæ urbes inſultent: Carthaginienſes Hannibalem, qui pro illorum incolumitate, & uictoria, tot imperatores, totq; exercitus noſtros trucidauerat, quot gregarios milites hoſtium ſi occidiſſet magnæ gloriæ foret, è conſpectu ſuo ſubmouere in animum induxerunt.

De Spartanis.

eminem Lycurgo aut maiorem, aut utiliorem uirum Lacedæmon genuit, utpote cui Apollo pythius oraculū petenti reſpondiſſe fertur: neſcire ſe utrum illum hominum, an deorum numero aggregaret. huic tamen neq; uitæ ſumma ſyncritas, neque conſtantiſſimus erga patriam amor, neque leges ſelubriter excogitatæ auxilio eſſe potuerunt, quo minus infeſtos ciues experiretur. ſæpe enim lapidibus petitus, aliquā do eiectus publico furore etiam priuatus oculo, ad ultimum ipſa patria pulſus eſt. Quid aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ conſtantiæ, & moderationis, & grauitatis ſibi laudem eximiam uendicat, tam ingrata aduerſus tā benemeritum extitit?

De Athenienſibus.

D etrahe Athenienſibus Theſea nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt. ſiquidem ille uicatim diſperſos ciues ſuos in unam urbem contraxit, ſeparatimq; et agreſtē

more uiuenti populo, amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi regis Minois imperia uix dum ætate pubescente repulit. Idē effrenatam Thebarum insolentiam domuit. Idē opem liberis Herculis tulit: & quicquid ubiq; monstri, aut sceleris fuit: uirtute animi, ac robore dextræ comminuit. huius tamen summoti ab Athenienſibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit.

In Solonem.

IAm Solon, qui tam præclaras, tamq; utiles Athenienſibus leges tulit: ut si his ppetuo uti uoluissent: sempiternum habituri fuerint imperiū: qui Salamina uelut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminētem recuperauit: q Pisistrati tyrannidem primus uidit orientem: et solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit. neq; ei in patria, de qua optime meruerat: humari contigit.

In Miltiadem.

BEne egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent: ac non in carcere, & uinculis mori coegissent. ut puto, hactenus sæuire aduersus optime meritum abunde duxerunt. Immo ne corpus quidem eius sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sūt. quàm filius eius Cimon eisdem uinculis se constringendum traderet. hāc hæreditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitum, athenas. s. et carcerē gloriari potuit.

In Aristidem.

ARistides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, continentiæ quoq; eximium specimen, patria iussus excæ-

dere est felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem aut uirum bonum, aut amantem sui cuē potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

In Themistoclem.

Themistocles eorum, qui ingratam patriā experti sunt: celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Græciæ reddidisset: eo usq; sensit inimicam: ut ad Xerxis, quem paulo ante destruxerat: nō debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

In Phocionem.

Phocion uero his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentissimæ iudicantur: clementia, & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Athenien sibus impositus est: sed certe post obitum nullam atticæ regionis, quæ ossibus eius iniçeretur: glebulam inuenit. Iussus extra fines proiçi: intra quos optimus ciuis uixerat. quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda summo consensu maximas uirtutes quasi grauissima delicta punire: beneficiáq; iniurijs rependere? quod cum ubique, tum præcipue Athenis intolerabile uideri debet. in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est: et recte qadādi, & accipiēdi beneficii cō merciū, sine quo uix uita hoium extat: perdit, & tollit: quisquis benemerito parem referre gratiam neglīgit. Quantam ergo reprehensionem merentur: qui, cū æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerunt? Quod si qua prouidentia deorum effici posset: ut excellentissimi uiri, quorum modo casus retuli: legem ingratorum uindicem retinentes, patriam suam in ius, ad aliam ciuī

tatem pertraherent, non ne ingenioſum, & garulum populum mutum, atq; elinguem hac poſtulatione reddidiſſent? diſcordes foci tui, pacisq; diuidua tuguria Greciæ facta ſunt columen lucet Marathon pſicis trophæis. Salamis, & Hartemiſium Xerſis naufragia numerátur. prævalidis manibus exhauſta mœnia pulchrioribus operibus conſurgunt. harum rerum authores ubi uixerunt? ubi iacent? reſpõde. nempe Theſea paulo in ſcopulo ſepeliri: & Miltiadem in carcere mori: & Cimona paternas inducere cathenas: et Themiſtoclem uictorẽ uicti hoſtis genua complecti Soloné q; cum Ariſtide, & Phocione penates ſuos ingrata fũgere coegiſti: cum interim cineribus noſtris fœde, ac miſerabiliter diſperſis. Oedipodis oſſa cæde patris, nuptijs matris contaminata inter ipſum Areopagum diuini, atq; humani certaminis uenerabile domiciliũ, & excelſis præſidijs Mineruæ arcem honore aræ decoratos ſacroſanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonus gratiora ſunt. Lege itaq; legem: quæ te iureiurando obſtrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere præmia noluiſti, læſis iuſta piacula exolue. Tacẽt mutæ umbræ fati neceſſitate conſtrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehenſione, lingua ſermone licenti ſoluta, non uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquando enim ſatius ẽ fauorabili, q̃ inuiſæ ei uacare. Venite igitur in manus noſtras proſpera parentum uota. felicibus auſpicijs propagatæ ſoboles: quæ efficitis, ut & genuiſſe iuuet: & generare libeat.

DE PIETATE CORIOLANI. Caput. IIII

c Oriolanus maximi uir animi, & altissimi consilij, optimeq; de Rep. meritus, inigssimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit. Magno ubiq; pretio uirtus æstimatur. Itaq; quo latebras quæsitũ uenerat: ibi breuissime summum adeptus est imperium. Euenitq;, ut quem pro se salutarẽ imperatorẽ ciues habere noluerant: penè pestiferũ aduersus se ducẽ expirentur. frequenter enim fusis exercitibus nostris, uictoriarũ suarum gradibus, aditum iuxta mœnia urbis uolsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis Populus, q reo non pepercerat: exuli coactus est supplicare. missi ad eum deprecandũ legati, nihil profecerũt. missi deinde sacerdotes cum insulis, æque sine effectu redierũt: stupebat Senatus: trepidabat populus: uiri piter, & mulieres exitiũ iminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorem eius, et liberos secum trahens castra Volscorũ petijt: quã ubi filius aspexit propere ut amẽs matris complexũ petijt: Illa ex precibus in irã uersa ait. Sine ut prius, q complexũ accipiã, sciam, an ad hostẽ: an ad filiũ uenerim, captiuane an mater in castris tuis sim. In hoc me lõga uita, & infelix senecta traxit: ut exulẽ, deinde te hostẽ uiderẽ? potuisti populari hãc terrã: quæ te genuit, atq; aluit? nisi te peperissem: Roma non oppugnaretur. multaq; insuper addidit complorando: qbus et uxoris, ac paruulorũ fletibus motus matrẽ complexus: Expugnasti inq;, et uicisti irã meã

patria precibus huius admonitus, cuius utero conceptus sum: te quamuis merito mihi iuisam, dono: continuoq; agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiundæ victoriæ, uerecundia detractandi ministerij, metu mortis refertum totum sibi pietas uacuefecit: uniusq; parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

De Superiore Africano.

EAdem pietas uiribus suis inflammatum Africanum superiorem, uix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspicijs cum Hannibale pugnantem saucium grauiter, itercessu seruauit suo. neq; illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicis prælij etiã ueterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare ualuit: quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. auribus ista tam præclara exẽpla Ro. ciuitas accepit. illa uidit oculis. De L. Manlio Torquato.

LUcio Manlio Torquato diem ad populum Pomponius, Tri. Pl. dixerat, quod occasione bene faciendi belli ductus obtinendi legitimum imperii tempus excessisset. Quodq; filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis usibus subtraheret. Id postq̃ Manlius adolescens cognouit: protinus urbem petijt: & se in Pomponii domum prima lucæ direxit. qui æstimans in hoc eum uenisse. ut patris crimina, à quo plus iusto aspere tractabatur: deferret: excedere oẽs iussit cubiculo, quo licentius remotis arbitris iudiciũ perageret.

perageret. nactus occasionẽ opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quẽ tectum attulerat: distrinxit: tribunumq; minis, ac terrore compulsum iurare coegit, à patris eius accusatione recessurũ. eoq; effectum est: ne Torquatus causam diceret. commendabilis est pietas, quæ mansuetis parẽtibus præstatur: sed Manlius quò horridiorẽ patrem habuit: hoc periculo eius laudabilius subuenit: qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De Marco Cotta.

anc pietatẽ æmulatus Marcus Cotta eo ipso die, quo togam sumpsit uirilem: protinus ut è capitolio descendit: Cn. Carbonem, à quo pater eius dãnatus fuerat: postulauit. protractumq; reum iudicio affixit: & ingenium, et adolescentiam, præclaro opere auspicatus.

De C. Flaminio.

pud C. quoq; Flaminiũ authoritas patria æq; potens fuit. Nam cum Tr. Pl. legem de gallico agro uiritim diuidendo inuito, & repugnante senatu promulgasset: precibus, minisq; eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret absterritus: postquam pro rostris ei legem, iam referenti pater manum iniecit: priuato fractus imperio, descendit è rostris: ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia Virgine Vestali.

agna sunt hæc uirilis pietatis opera: sed nescio an his omnibus ualentius, & animosius Claudiæ uestalis uirginis factum: quæ cum patrem sũ triumphantem, è curru uiolẽta Tr. Pl. manu detrahi animaduertisset:

mira celeritate utriusq; se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterũ triumphum pater in capitolium: Alterũ filia in ædẽ Vestæ duxit: nec discerni potuit: utri plus laudis tribueretur: cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite uetustissimi foci: ueniamq; æterni date ignes: si à nestro sacratissimo templo ad necessariũ: magisq; speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium carę pietatis euilescit. quinetiã eò certius, quò miserius experimentum habet.

De Amore Filiæ Erga Matrem.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suũ capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. quã receptam, is, qui custodiæ præerat: misericordia motus, non protinus strangulauit. aditum quoq; ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi iferret dedit: existimans futurũ, ut inedia consumeretur. Cum autem iam dies plures intercederẽt: secum ipse quærens, quid nam esset: quod tandiu sustentaretur: curiosius obseruata filia animaduertit illã exerto ubere famem matris lactis sui subsidio leniẽtem. quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirũ, à Triumuiro ad prætorẽ, à prætore ad consulum iudicium perlata, remissionẽ pœnæ mulieri impetrauit. Quo non penetrat? aut qd nõ excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid. n. tam iusitatum, quid tam iauditum, q̃ matrem uberibus natæ alitam esse? putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum:

Pietas.

nisi diligere parentes prima naturæ lex esset. Prima lex nature Pre diligere parentes

De Filiæ Pietate in Patrem.

dem prædicatum de pietate eius existimetur: quæ patrem suum Cimona cõsimili fortuna affectum: pariq; custodiæ traditum iam ultimæ senectutis uelut ísantem pectori suo admotum aluit. Hærent, ac stupẽt hominum oculi: cum huius facti pictam imaginẽ uidẽt: cãsusq; antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant. in illis mutis membrorum liniamentis uiua, ac spirantia corpora intueri credentes. quod necesse est animo quoq; euenire aliquanto efficaciore pictura literarũ uetera prodentibus admonitos recordari. De Cimonis pietate Erga Patrem.

e te quidem Cimon silentio inuoluam: qui patri tuo sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nam & si maximo tibi postea & ciui, & duci euadere contigit: plus tamen aliquanto laudis in carcere: q̃ in curia assecutus es. cæteræ enim uirtutes admirationis tantummodo multum: pietas uero etiam amoris plurimum meretur. Externa De duob. Fratrib.

os quoq; fratres memoria complectar: quorũ animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogando, specioso exitu uitæ íclaruistis. duodecim. n. millia numũm, quæ post mortem uestram his darentur: à filijs Patietis pacti estis: ut eorũ patris interfectorẽ Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. nec aussi solum insigne facinus estis: sed etiam strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Patietis ultionem, Epasti pœnam, genitoribus nutrimenta

uobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tumulis etiam nũc uiuitis: quia parentum senectutem tueri, quàm uestrã expectare satius esse duxistis.

De Cleobi et Bitone fratribus Amphinomo et anapo.

Notiora sunt fratrum paria: Cleobis, et Biton, Amphinomus, et Anapus. illi q; ad sacra Iunonis peragenda matrẽ uexerunt: ij quod patrem, et matrem humeris, per medios ignes Aetnæ portarunt. sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. Nec ego arguam detrecto laudem: aut Aetnæi montis gloriam inuoluerim. uerum obscuriori propter ignorantiã pietati notitiæ lumen admoueo: Sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.

De Dario rege.

Dario enim totis regni sui uiribus in eorũ regionibus sub inde impetum facienti, paulatim cedentes, ad ultimas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi essent: responderunt: se nec urbes ullas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent: habere. Cæterum cum ad parentum suorũ monimenta uenissent: scaturum quemadmodum Scythæ præliari solerent. Quo qdem uno tam pio dicto imanis, et Barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur, & optima rerum natura pietatis est magistra: quã nullo uocis ministerio, nullo usu literarũ indigens, proprijs, ac tacitis uiribus, charitatẽ parentum, liberorũ pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? ut politiora: sed non ut meliora fiant ingenia: quoniã quidẽ solida uirtus nascitur, magis quàm fingitur.

De Filio Crœsi.

Quis enim plaustris uagos, & syluarum latebris corpora sua tegentes, in modum q; ferarum laniatu pecudum uiuentes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœsi filium loquendi usu defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio uocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus cum unus è numero Persarum, ignarus uiri, in cædem eius concitato impetu ferretur: uelut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset: ne Crœsum regem occideret: proclamando, penè iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat: saluti parentis uocalis factus est.

De quodam iuuene dicto Plutone.

Eadem charitas italico bello Pinẽsem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen: tanto animi, corporis q; robore armauit: ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret: & romanus imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum districtis militum gladijs circundedisset: occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset: solus è manibus eorum senẽ rapuerit. duplici pietate memorandus: quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

pietas erga patrem.

DE PIETATE ERGA FRATRES. Caput V.

h Hanc charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nã ut merito primum amoris uinculum ducitur plurima, et maxima beneficia accepisse: ita proximum iudicari debet simul accepisse. quàm copiosæ enim suauitatis illa

recordatio est. In eodem domicilio ante, q̃, nascæretur: habitaui. in ijsdem incunabulis infantiæ tempora peregi. eosdem appellaui parentes. eadem pro me uota excubuerunt. parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. cara est uxor. dulces liberi. Iucundi amici. acceptiaffines. sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet: quæ priorem exhauriat.

De Scipione Maiore.

Atq; hæc teste Scipione Africano loquor: qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iunctus erat: attamen i se natum supplex orauit: ne prouinciæ sors fratri suo erepta: ad eum transferretur: legatumq; se L. Scipioni in Asiam iturum promisit: & maior natu, minori: & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi: et quod super omnia est: non dum asiatico iam Africanus. Itaq; clarissimorum cognominum alterum sumpsit: alterum dedit. triumphiq; prætextam huius excepit: illius tradidit. ministerio aliquãto maior, quàm frater imperio.

De Marco Fabio Consule.

Marcus uero Fabius consul inclyta pugna Hetruscis, & ueientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populiq; studio triumphũ ducere non sustinuit. quia eo prælio Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. quantã in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus: propter i quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit.

De Tiberio Cæsare.

Hoc exemplo uetustas: illo seculum nostrũ ornatum ē: cui contingit fraternum iugum Claudiæ prius: nunc ex

Iuliæ gentis intueri decus. tantum enim amorẽ Princeps, parens q; noster insitum animo fratris Drusi habuit: ut cum Ticini, quo uictor hostium ad complectendos parentes uenerat: grauii illum, & periculosa ualetudine in Germania fluctuare cognouisset: protinus inde metu attonitus erumperet, Iter quoq; q̃ rapidum, & præceps uelut uno spiritu corripuerit: eo patet: qđ Alpes, Rhenumq; trãsgressus, die, ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuũ, per modo deuictam barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit. sed eum tunc maximo labore, & periculo iplicatum, mortaliũq; frequentia defectum, sanctissimum pietatis numen, & dij fautores eximiarũ uirtutum, & fidissimus Romani iperij custos Iupiter comitatus est. Drusus quoq;, quanq̃ fato iam suo, q̃ illius officio propior erat: uigore spiritus, & corporis uiribus collapsus, eo ipso tamen quouita, & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit. & ut iperator salutaretur: præcepit. & dextera in parte prætorium ei statui: & consulare, & imperatorium nomen obtinere uoluit: eodẽq; tẽpore, et fraternæ maiestati cessit: et uita excessit.

De Quodam Milite Cn. Pompeij.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis specimen consanguineæ charitatis conuenienter adija posse: sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratum: si militis summa erga fratrem suum pietas, huic uoluminis parti adhæserit. is nanque in castris, Cn. Pompeij stipendia peragens, cum sertorianum militem acrius

ſibi in ad̃ instantem comminus interemiſſet: iacentẽq; ſpoliaret: ut fratrẽ germanum eſſe cognouit: multum, ac diu conuitio deos ob donum impiæ uictoriæ inſecutus: propè castra tranſtulit: et pretioſa ueſte opertum, rogo impoſuit: ac deinde ſubiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus ſuum tranſuerberauit: ſeq; ſuper corpus fratris proſtratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorãtiæ beneficio innocenti uiuere: ſed ut ſua potius pietate, q̃ aliena uenia uteretur: comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM. Caput VI.

Rectiſſimis ſanguinis uinculis pietas ſatisfecit.
a *reſtat nũc ut patriæ exhibeatur. cuius maieſtati etiam illa, quæ deorũ numinibus æquatur, authoritas parentum, uires ſuas ſubiecit. fraterna quoq; charitas æquo animo, ac libenter cedit ſummæ quidem cum ratione. quia euerſa domo, interdũ* Reip. *ſtatus manere poteſt: urbis ruina penates omnes ſecum trahat neceſſe eſt. uerum quid attinet uerbis iſta complecti? quorum tanta uis eſt: ut aliqui ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.*

De Bruto primo conſule.

B *rutus conſul primus cum* Arunte Tarquinij *ſuperbi filio regno expulſi in acie ita equo concurrit: ut pariter illatis haſtis, uterq; mortifero uulnere ictus exanimis proſterneretur. merito obiecerim populo* Romano *libertatem ſuam magno ſtetiſſe.*

De Curtio Romano.

um autem in mediam partem fori, uasto, ac repentino hiatu terra subsideret: respõsumq; esset: ea re illum tantũmodo cõpleri posse: qua Populus Ro. plurimũ ualeret: Curtius et animi, et generis nobilissimus adolescẽs interpretatus urbem nostrã uirtute, armisq; præcipue excellere: militaribus insignibus ornatus, equũ conscendit: eumq; uehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit: super quem uniuersi cives honoris gratia certatim fruges iniecerunt. continuoq; terra pristinum habitum recuperauit. magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum. cui principatum gloriæ obtinenti consimile factum subnectam. De Genitio Cippo Prætore.

enitio Cippo prætori paludato portam egrediẽti, noui, et iauditi generis prodigium icidit. Nãq; in capite eius subito ueluti cornua emerserunt. responsumq; est eum regem fore, si in urbem reuertisset. Quod ne accideret, uoluntarium, ac perpetuum sibimet indixit exilium. dignam pietatem: quæ quod ad solidam gloriam attinet: septem regibus præferatur. cuius testandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua excesserat: inclusa est. dictaq; Raudusculana, quod olim rauda ara dicebatur. De Aelio Prætore.

enitius laudis huius successionem Aelio Prætori tradidit: cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset: aruspexq; affirmasset: conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum: Reip. miserrimum: ocaiso, in contrarium utrunq; cessurum: euestigio picum morsu suo in

cõſpectu ſenatus necauit. decem & ſeptem militũ familiam, eximiæ fortitudinis uiros, cannenſi prælio amiſit. resp. procedente tempore ad ſummum imperij faſtigium excæſſit. Hæc nimirum exempla Sylla, et Marius, & Cinna tanquam ſtulta irriſerunt.

De Publio Decio.

Publius Decius, qui cõſulatum in familiam ſuam primus intulit: cum latino bello Romanã aciem inclinatam penè iam, et proſtratam uideret: caput ſuum pro ſalute reip. deuouit: ac protinus concitato equo, in medium hoſtium agmen patriæ ſalutem, ſibi mortem petens, irrupit: factáq; ingenti ſtrage, plurimis telis obrutus, ſuper cõrruit. ex cuius uulneribus, & ſanguine inſperata uictoria emerſit.

De Filio P. Decij.

Vnicum talis imperatoris ſpecimen eſſet: niſi animo ſuo reſpondentem filium genuiſſet. Is nanq; in quarto cõſulatu patris exemplum ſecutus, deuotione ſimili, æque ſtrenua pugna, conſentaneo exitu labantes, perditaſq; uires urbis noſtræ cõrrexit. Itaq; dignoſci arduum eſt: Vtrũ Romana ciuitas utilius habuerit Decios: an amiſerit. quoniam uita eorum ne uincëretur: obſtitit. mors fecit: ut uincëret.

De Scipione Africano Superiore.

Non eſt extinctus pro repub. ſuperior Scipio Africanus: ſed admirabili uirtute ne resp. extĩgueretur: prouidit. ſiquidem cum afflicta cannenſi clade urbs noſtra nihil aliud, q̃ præda uictoris eſſe Hãnibalis uideretur: Ideoq; reliquiæ proſtrati exercitus deſerendæ Italiæ authore Quinto Metello cõſilium agitarẽt: tribunus

militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem uniuiq; minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam cogit: pietatem q; non solum ipse plenissimam exhibuit: sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

DE PVBLICANIS.

ge ut à singulis ad uniuersos transgrediar: quanto, et quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit: nã cum secundo punico bello exhaustum ærariũ, ne deorum quidẽ cultui sufficeret: publicani ultro aditos censores hortati sunt: ut omnia sic locarent: tanq; respub. pecunia abundaret: seq; præstituros cuncta, nec ullũ assem, nisi bello confecto petituros polliciti sunt.

De dominus seruorũ. Equitibus: & Cẽturionibus. omini quoq; eorum seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat: pretia ab iperatore exigere superfẽderunt. In castris etiam non eques, non centurio stipendium sibi dare desyderauit. uiri, ac fœminæ, quicquid auri, argentiue habuerunt: item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandã temporis difficultatem contulerunt. ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat: quisq; uti uoluit: sed insupid oẽs promptissimis animis præstiterũt. Non ignorabant enim captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus uouerat: aurum Apollini delphico mitti oporteret: neq; emendi eius facultas esset: matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ gallis pro obsidione capitolij promissa

debebantur: earum cultu expleta. Itaq; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

Externa De Codro Rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq; uastaretur: diffidentia humani auxilij ad Apollinis delphici oraculũ confugit. perq; legatos scisciatus est, quonámodo illud tam graue bellũ discuti posset: Respõdit deus: ita illi finem fore: si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eoq; factum est: ut ediceretur: nequis Codri corpus uulneraret. Id postquã cognouit: depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit. Ac pabulantium hostiũ globo sese obiecit: unumq; ex his falce percussum, in cædem suam compulit: cuius interitu ne Athenæ occiderent: effectum est. De Trasybulo.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoq; animus manauit. is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet: paruaq; manu maximæ rei molem aggrederetur: & quidam è conscijs dixisset: quantas tandem tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias debebunt? Respõdit: Dij faciant: ut quantas ipse illis debeo: uidear retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem, iniuria patriæ imperatorẽ persarum fecerat: ut se ab ea oppu

gnanda abstineret: instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram, quasi quædam pietatis clara uictima conadit: quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset: effectum est.

De duobus Phileni fratribus Carthaginiensibus. equitur eiusdem generis exemplum. Cum inter Carthaginẽ, et Cyrenas de margine agri pertinacissima cõtentio esset: ad ultimum placuit utriq; eodem tempore iuuenes mitti: et locum, in quem ij conuenissent: finem ambobus haberi populis. uerum hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, pfidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis: quod cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi: postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nãq; sic eum finem ratum fore, si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent. sed consilio euentus non respondit. Illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. qui quoniam patriæ, quàm uitæ suæ longiores terminos esse maluerunt: bene iacent, manibus, & ossibus suis punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? ubi maritima gloria iclyti portus? ubi cunctis litoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equitatus? ubi immenso Aphricæ spatio non contenti spiritus? oia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorum egregij facti memoriam, ne patriæ quidẽ iteritus extinxit. nihil ẽ igitur excepta Virtute, qđ mortali animo, ac manu, imortale quæri possit.

De Aristotele.

I *uenili ardore plena hæc pietas: Aristoteles uero supnæ uitæ reliquias senilibus, ac rugosis mẽbris in summo literarum otio uix custodiens, adeo ualenter pro salute patriæ incubuit: ut eã ab hostibus armis solo æquatam, in lectulo Athenienſi iacens, & quidem macedonum manibus, quibus abiecta erat: eriperet. Ita urbs non tam strata, atq; euersa, Alexandri: quàm restituta Aristotelis notum est opus: patet ergo, quàm benignæ, quamq; profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint: sanctissimisq; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit ubertas.*

DE PARENTVM AMORE, ET INDVLGENTIA IN LIBEROS. Caput VII

Ed nunc uela pij affectus, & placidi, parẽ-
5 tum erga liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta gratã suauitatis secum dotẽ afferat. Fabius Rutilianus quinq; cõsulatibus summa cum gloria peractis, omnibusq; & uirtutibus, & uitæ meritis stipendijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum cõficiendũ grauatus non est: penè ipso per se dũntaxat animo sine cõrpore militaturus. utpote propter ultimam senectutem lectuli otio, quàm labori præliorũ habilior. Idẽ triumphantis currum equo insidens sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat: in maxima uoluptate posuit. nec accessor glorioſæ illius pompæ: sed

author ſpectatus eſt. De Ceſeto Romano.

on tam Ceſeti ſpecioſa equitis Romani ſors patria, ſed par indulgentia: q̃ à Cæſare oĩum iã externorum et domeſticorũ hoſtiũ uictore: cũ abdicare filiũ ſuũ iuberetur: q̃d is Tr. Pl. cum Marullo collega, inuidiã ei tanquã regnũ affectanti fecerat: in hũc modũ reſponde re ſuſtinuit. Celerius tu mihi Cæſar oẽs filios meos erĩpies: q̃ ex his ego unum nota pellã mea. Habebat autem duos præterea optime idolis filios: q̃bus Cæſar ſe ĩcrementa benignæ dignitatis largiturũ polliebatur. hunc patrem tam & ſi ſumma diuini prĩcipis clementia tutum præſtitit: Quis tamen non humano ingenio maius auſum putet: quod cui totus orbis terrarũ ſuccubuerat: non ceſſit? De Octauio Balbo.

d neſcio an Octauius Balbus concitatioris, & ardẽtioris erga filiũ beneuolẽtiæ fuerit. Proſcriptus à triũuirĩs cũ domo, poſtico clã eſſet egreſſus: iãq; fugæ expeditũ initiũ haberet: poſtq̃ ĩtus filiũ trucidari falſo clamore uicinię accepit: ei ſe neci, quã euaſerat: obtulit. cidendũq; militibus tradidit. Pluris nimirũ illud momentũ, quo illi præter ſpẽ uidere filiũ incolumẽ contigerat: q̃ ſalutẽ ſuã æſtimans. miſeros adoleſcentis ocuos, quibus amantiſſimũ ſui patrẽ ipſius opera ſic expirantẽ, intueri neceſſe fuit. De Seleuco Rege.

eterũ ut adiucũdiora cognitu ueniamus: Seleuci Regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus: memor quàm ĩprobis facibus arderet: ĩpiũ pectoris uulnus pia diſſimulatione cõtegebat. Itaq; dĩuerſi ĩſdẽ uiſceribus affectus, ac medullis ĩcluſi, ſũma cupiditas, et maxima uerecũdia ad ultimã tabẽ corpus

eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus i lectulo moribundo similis. lamentabantur necessarij. pater mœrore prostratus, de obitu unici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis, quàm regu serat vultus. Sed hãc tristitiæ nubẽ Leptini mathematici, uel, ut qdã tradunt, Herasistrati media prouidentia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, et spiritu increbrescere: eaq; egrediente pallere, et excitatiõ anhelitum sũbinde recuperare animaduertit: curiosiore obseruatione ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo modo uegetiore, modo languidiore pulsu uenarum, comperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui cãrissimam sibi coniugem filio suo cedere nõ dubitauit. quod in amorem incidisset fortunæ acceptum referens: quod dissimulare eum usq; ad mortem paratus esset ipsius pudori iputans. subijciatur animis Senex, Rex, amans, iam patebit: quàm multa, quamq; difficilia paterni affectus indulgentia superauit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore: Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit in conspectu Cn. Pompeij: cuius cum ipse tribunal conscendisset: inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset: postquã filium in cornu scribæ humiliorẽ fortuna sua locum obtinentem conspexit: non sustinuit infra se collocatũ intueri. Sed protinus sella descendit: et diadema i caput eius trãstulit: hortariq; cœpit: ut eo trãsiret: unde ipse surrexerat. exciderũt

lachrymæ

lachrymæ iuueni. cohorruit cœrpus. delapsum diadema est. nec quo iussus erat: progredi potuit. quodq; pene fidem ueritatis excedit: lætus erat: qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur. nec ullũ finem tam egregium certamen habuisset: nisi patriæ uoluntati authoritas Pompeij affuisset. filium enim & regem appellauit: & diadema sumere iussit: & in curuli sella cõsidere coegit. Comicæ lenitatis hi patres: tragicæ asperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE ADVERSVS LIBEROS. Caput. VIII

De Lucio Bruto.

RUtus par gloria Romulo: quia ille urbem,
b hic libertatem Romanã condidit: filios suos Tarquini dominationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem: ut cõsulem ageret. orbusq; uiuere, quàm publicæ uindictæ deesse maluit.

De Cassio.

uius æmulatus exemplum Cassius, filium, qui Tribl. Agrariam legem primus tulerat: multisq; alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuictos tenebat: postq̃ illã potestatem deposuit: adhibito propinquorum, & amicorum cõsilio affectati regni crimine domi damnauit: uerberibusq; affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri cõsecrauit.

De Manlio Torquato,

itus autem Manlius Torquatus, propter egregia mul-

ta raræ dignitatis,iuris quoq; ciuilis,& ſacrorũ pon tificalium peritiſſimus in conſimili facto nec conſilio q̃ dem neceſſariorum indigere ſe credidit. Nam *cum ad ſenatum* Macedonia *de filio eius* Decio Syllano: *q̃ eam prouinciam obtinuerat: querelas per legatos detuliſſet. à.*P·C·*petijt: nequid ante de ea re ſtatuerent: q̃ ipſe* Macedonum, *filij'q; ſui cauſam inſpexiſſet. ſummo de inde tum ampliſſimi ordinis, tum etiam eorum, q̃ que ſtum uenerant, conſenſu, cognitione ſuſcepta: domi con ſedit. ſolus'q; utriq; parti per totum biduum uacauit: ac tertio die pleniſſime, diligentiſſime'q; auditis teſti bus, ita pronuntiauit:* Syllanum *filium meum pecunias à ſocijs acepiſſe mihi probatum ſit:&* Rep·*eum, & domo mea indignum iudico: protinus'q; è conſpectu meo abire iubeo. tam triſti patris ſententia pauſ ſus* Syllanus, *lucem ulterius intueri non ſuſtinuit. ſuſpendio'q; ſe proxima nocte conſumpſit.* Peregerat iam Torquatus *ſeueri religioſi iudicis partes: ſatisfactũ erat* Reip. *habebat ultionem* Macedonia. *potuit tam uerecundo obitu filij patris inflecti rigor:* At *ille neq; adoleſcentis exequijs interfuit. et cum maxime funus eius ducæretur: conſulere ſe uolentibus, uacuas aures accommodauit.* Videbat *enim ſe in eo atrio conſediſſe: in quo illius imperioſi* Torquati *ſeueritate conſpicua ima*
» *go poſita erat.* Prudentiſſimo'q; *uiro ſuccurrebat, effigi*
» *es maiorũ ſuorũ cum titulis ſuis idcirco in prima ædiũ*
» *parte poni ſolere, ut eorum uirtutes poſteri non ſolũ le*
» *gerent: ſed etiam imitarentur.* De Marco Scauro.

Statua.

Marcus *uero* Scaurus *lumen, ac decus patriæ cum apud Atheſim flumẽ ĩpetu* Cymbrorũ Romani *eqtes pulſi de*

ſerto cõſule Catulo pauidi urbẽ repeterent: cõſternationis eorũ particpi filio ſuo miſit: q̃ dicerẽt ſe libentius in acie eius iterfecti oſſibus occurſurũ: quã ipſum tam deformis fugæ reũ uiſurũ. Itaq; ſiqd modo reliquum in pectore uerecundiæ ſupeſſet: cõſpectũ degenerati patris uitaturũ. recordatioe. n. iuuẽtæ ſuæ: qualis M. Scauro aut habendus: aut ſpernẽdus eſſet filius: admonebatur. quo nũtio acepto iuuenis coactus ẽ fortius aduerſus ſemetipſum gladio uti: q̃ aduerſus hoſtes uſus fuerat.

De Aulo Fuluio.

ec minus animoſe Aulus Fuluius Vir ſenatorij ordinis euntem filiũ in aciẽ retraxit: q̃ Scaurus è prælio fugientẽ increpuit. Nãq; iuuenẽ & igenio, et literis, & forma iter æquales nitentẽ: prauo cõſilio amicitiã Catilinæ ſecutũ: in'q; caſtra eius temerario ipetu ruẽtem in medio itinere abſtractũ, ſupplicio mortis affecit: præfatus non ſe Catilinæ illum aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe. licuit donec ciuilis belli rabies præteriret: icluſum arcere. Verum illud cauti patris narraretur opus: hoc ſeueri refertur. Sed ut hanc incitatam, & aſperã ſeueritatẽ mitiores relatu patrum mores clementiæ ſuæ miſtura temperent: exactæ pœnæ cõceſſa uenia iungatur.

Sallus. i ca-

*

DE PARENTVM Moderatione aduerſus ſuſceptos liberos. Caput. IX.

De Lucio Gellio.

L Vcius Gellius omnibus honoribus ad cẽſuram uſque defunctus: cum crimina grauiſſima de filio in nouercam, commiſſum ſtuprum, & paricidium cogitatum, propemodum

explorata haberet: non tamen ad uindictam procurrit continuo: sed penè uniuerso senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectáq; diligentissime causa, absoluit eum tum consilij, tum etiam sententia sua. quod si impetu iræ abstractus sæuire festinasset: admisisset magis scelus, quàm uindicasset.

De Lucio Hortensio.

Quinti autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentum romanæ eloquentiæ fuit: admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim, eousq; impietatem eius suspectam, et nequitiam inuisam haberet: ut Messalam suæ sororis filium: hæredem habiturus: ambitus reum defendens iudicibus diceret: si illum damnassent: nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturũ. hac. s. sententia, quã etiã editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quàm in uoluptatibus reponens. tamen ne naturæ ordinem confunderet: non nepotes, sed filium hæredem reliquit: moderate usus affectibus suis. quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguinis honorem debitum reddidit.

De Fuluio.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis uir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cum auxilium senatus imploraſſet: ut suspectus in paricidio: et ob id latens per triumuirum conquireretur: ac iussu patrum C. comprehensus esset: non solum eum non notauit: sed etiam decedens, dominum omnium esse uoluit: quem genuerat hæredem instituens, non quem

fuerat expertus. De quodam patre ignoto.

agnorum uirorum clementibus actis ignoti patris no uæ, atq; inusitatæ rationis cõsilium adijciam. qui cũ à filio necti sibi insidias comperisset: nec inducere in animũ posset: ut uerum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet: seductam uxorem suspicans supplĩciter rogauit: ne se ulterius cælaret: siue illũ adolescentem subiecisset: siue ex alio concepisset. asseuerationē deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat: tradidit: ac iugulum feriendum præbuit: nec ueneno, nec latrone ei ad peragendum paricidium opus esse affirmans. quo facto nõ paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto gladio tu uero, inquit, pater uiue. & si tam obsequens es: ut hoc precari filio permittas: me quoq; exupera. Sed tantum quæso: ne meus erga te amor eo sit uilior: quod à pœnitentia oritur. solitudinem sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas, et alimentis blãdius ferrũ, ac mortis oblatæ, quàm datæ uitæ felicius beneficium. Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patiẽter exceperunt: referamus eos, q mortes æquo aniõ tolerarũt.

DE PARENTIBVS, QVI OBITVM FILIORVM FORTI ANIMO TVLERVNT. Caput. X.

De Horatio Puluillo.

h Oratius Puluillus, cũ in capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem solennium uerborum postem te-

nens, mortuum esse filium suum audisset: neq; manum à poste remouit: ne tanti templi dedicationem interrumperet: neq; uultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit: ne patris magis, quàm pontificis partes egisse uideretur. De Aemilio Paulo.

C larum exemplum, nec minus tamen illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima repræsentatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiaḿq; gentem tralatis, sibi ipse denegauit: duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triũphum patris funere suo quartum ante diẽ præcessit: alter in triumphali curru conspectus, post diem tertiũ expirauit. Itaq; qui ad donandos usq; liberos abundauerat: in orbitate subito destitutus est. quem casum quo robore animi sustinuerit: oratione, quá de rebus à se gestis apud populum habuit: hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu felicitatis uestræ quirites timerẽ: ne quid mali fortuna moliretur: Iouem Opt. Max. Iunoneḿq; reginam, & Mineruá precatus sum: ut si aduersi quid Populo Romano imminueret: totum in meam domũ conuerteretur. Quapropter bene habet res. annuendo enim uotis meis id egerunt: ut uos potius meum casum doleatis: quàm ego uestrum ingemiscerem. Vno etiá, nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ uagari permittam.

De Quintio Martio Rege.

Quintus Martius Rex superioris Catonis in cõsulatu collega filium summæ pietatis, magnæ spei, & quæ nõ

parua calamitatis accessio fuit: unicum amisit. Cumq; se obitu eius subrutum, & euersum uideret: ita dolorem altitudine consilij coercuit: ut à rogo iuuenis protinus curiam peteret: senatumq;, quem eo die lege habere oportebat: euocaret. quod nisi fortiter mœrorẽ ferre scisset. unius diei lucem inter calamitosum patrẽ, & strenuum consulem neutra in parte cessante officio partiri non potuisset.

EXTERNA.

De Pericle Principe Athenienſium.

Princeps Athenienſium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adoleſcentibus filijs ſpoliatus, his ipſis diebus, & uultu priſtinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus eſt. Illeuero caput quoq; ſolito more coronatum gerere ſuſtinuit: ut nihil ex ueteri ritu propter domeſticum uulnus detraheret. non ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad olympij Iouis cognomen aſcendit.

De Xenophonte.

Xenophon autem, qđ ad ſocraticã diſciplinam attinet: proxius à Platone felicis, ac beatæ facundiæ gradus: cũ ſolẽne ſacrificiũ pageret: è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum apud Mantineam in prælio cecidiſſe cognouit: nec ideo inſtitutum deorum cultum omittendum putauit: ſed tantummodo coronam deponere contentus fuit. quam ipſam, percunctatus quonãmodo occidiſſet: ut audiuit fortiſſime pugnantem interiiſſe: capiti reposuit: numina, qbus ſacrificabat teſtatus maiorem ſe ex uirtute filij uoluptatem, quàm ex morte

amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam. abiecisset altaria. lachrymis respersa thura disiecisset: Xenophontis cor pia religione immobile stetit: & animus in consilio prudentiæ stabilis, ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nuntiata erat: tristius duxit.

De Anaxagora.

Ne Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita nãq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatum, aut nouum nuntias. Ego enim illum ex me natum sciebã esse mortalem. has uoces utilissimis præceptis imbuta uirtus mittit, quas, siquis efficaciter auribus perceperit: non ignorabit ita liberos procreandos: ut meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodẽ momento temporis legem dici. atq; ut mori neminem solere, qui non uixerit: ita nec uiuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

Virtus.

VALERII MAX. LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA. Caput. I

Nde te uirorum pariter, ac fœminarum præcipuum firmamentum pudicitia inuocem? tu enim prisca religione consecratos focos Vestæ incolis. Tu capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen Augustos penates, Sanctissimumq; Iuliæ genialem torum assidua statione celebras. Tuo præsidio pueritiæ ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu syncerus iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Ades igitur, et cognosce: quæ fieri ipsa uoluisti.

Pudicitia.

De Lucretia.

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia: cuius uirilis animus maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est. A' SEX. Tarquinij regis superbi filio per uim stuprum pati coacta, cum grauissimis uerbis iniuriam suam in concilio necessariorũ deploraſſet: ferro se, quod ueste tectum attulerat: interemit: Causamq; tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi Populo Ro. præbuit. atq; hanc illatam iniuriã nõ tulit.

De Virginio Viro Plebeio.

Virginius Plebeij generis, sed patricij uir spiritus, ne probo contaminaretur domus sua proprio sanguini non pepercit. Nã cum Appius Claudius decæmuir, filiæ eius uirgini stuprum, potestatis uiribus fretus, ptinacius expeteret: deductam in forum puellam occidit. pudicæq; interemptor, quàm corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufediano.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus eques Romanus: qui postq̃ comperit filiæ suæ uirginitatem a' pædagogo proditam Faunio Saturnio, non contẽtus sceleratum seruum affeciſſe supplicio: etiam ipſam puellam necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret: acerbas exequias duxit.

Quid Publius Meuius quàm seuerum pudicitiæ custodẽ egit? In libertum náq; gratum admodum sibi animaduertit: quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum dediſſe cognouerat: præsertim cum non libidine, sed errore lapſus uideri posſet. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinã ingenerari magni æstimauit. Eiq; tam triſti exemplo

præcepit: ut non solum uirginitatem illibatam, sed etiam oscula ad uirum syncera perferret.

De Quinto Fabio Maximo Seruiliano.

Quintus uero Fabius Max. Seruilianus honoribus quos splendidissime gesserat: censuræ grauitate consumatis exegit pœnas à filio dubiæ castitatis: & punito pepẽdit uoluntario secessu conspectum patriæ uitando.

etiá filio seruanda castitas.

De P. Attilio Philisco.

Dicerem Censorium uirum nimis acerbum extitisse, nisi Publium Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum: tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam eo, quod stupri se crimine coinquinauerat: iteremit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus: in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

* * * *

De M. Claudio Marcello Aedili, & filio suo.

Marcus Claudius Marcellus Aedilis curulis C. Scãtinio capitolino Tr. Pl. diẽ ad populum dixit: qđ filium suũ de stupro appellasset: eoq; asseuerante se cogi non posse, ut adesset: quia Sacrosanctam potestatem haberet: et ob id tribunitium auxilium iplorãte: totum collegium tribunorum negauit se intercedere: quo minus pudicitiæ quæstio perageretur. Citatus itaq; Scantinius reus uno teste qui tentatus erat: damnatus est. constat iuuenem productum, in rostra defixo in terram uultu pseueranter tacuisse: uerecundóq; silentio plurimum in ultionem suam ualuisse.

*

De Metello Celere.

Metellus quoq; Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit

Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ numorũ gratia diem ad populum dicendo: eumq; hoc uno crimine damnando. non enim factum tunc: sed animus in quæstione deductus est. plusq; uoluisse peccare nocuit, quàm non peccasse profuit.

De Tito Veturio filio Veturij.

Concionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in cõsulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat: cum propter domesticam ruinam, & graue æs alienum Cœlio Plotio nexum se dare adolescentulus admodum coactus esset: seruilibus ab eo uerberibus, quia stuprum pati noluerat: affectus, querelam ad cõsules detulit: à quibus hac de re certior factus senatus Plotium in carcerem duci iussit. in qualicunq; enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse uoluit. Et quid mirum si hoc uniuersi P. C. censuerunt?

De C. Fescenino Triumuiro.

Caius Fescenius Triumuir, C. Cornelium fortissime militiæ stipendia emeritum, uirtutisq; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset: publicis uinculis onerauit: à quo appellati tribuni, cum de stupro nihil negaret: sed sponsionem se facere paratum diceret: quod adolescens ille palàm: atque aperte corpore quæstum factitasset: intercessionem suá interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. non putarunt Tr. P. Remp. nostrá cum

fortibus uiris paciſci oportere, ut externis periculis domeſticas delitias emerent.

De *tribuno* Plebis, *ſiue populo* Romano.

Libidinoſi Centurionis ſupplicium Marci Lectorij Mergi tribuni militaris æque ſimilis fœdus exitus ſequitur. Cui Cominius Trib. Pl. diem ad populum dixit: quod cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit eius rei ſententiam Lectorius: ſed ſe ipſe ante iudicij tempus fuga prius ſubtraxit: deinde etiam morte ſe puniuit. Naturæ modum expleuerat. fato tamen functus, uniuerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt. Signa illum militaria, ſacratæ aquilæ, & certiſſima romani imperij cuſtos ſeuera caſtrorum diſciplina, uſq; ad inferos perſecuta eſt. Quoniam cuius uirtutis magiſter eſſe debuerat: ſanctitatis corruptor tentabat exiſtere.

De Caio Mario.

Hoc monuit C. Marium imperatorem tum: cum Cluſiũ ſororis ſuæ filium tribunum militum à Cœlio Plocio manipulario militeiure cæſum pronuntiauit. quia eũ de ſtupro compellare auſus fuerat.

Sed ut eos quoq;, qui in uindicanda pudicitia dolore ſuo publica lege uſi ſunt: ſtrictim percurram: Sempronius Muſca C. Gallium deprehenſum in adulterio flagellis cæcidit. C. Menius L. Octauium ſimiliter deprehenſum neruis contudit. Carbo Actienus à Bibieno. Item Pontius à P. Cernio deprehenſi caſtrati ſunt. Cn. etiam Furius Brocchum, quem deprehenderat: familiæ ſtuprandum obiecit. quibus iræ ſuæ indulſiſſe fraudi non fuit.

Externa. De Hippone fœmina.

Atq; ut domesticis externa subnectam: græca fœmina nomine Hippo, cum hostium classe esset excepta in mare se, ut pudicitiam morte tueretur: abiecit. cuius corpus erechtheo littori appulsum, proxima undis humus sepulturæ mandatũ, ad hoc tẽpus tumulo contegit. sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis cælebrando, quotidie florentiorẽ effecit.

De Orgiagontis uxore Reguli.

Vehementius hoc, illud cõsyderatius exẽplum pudicitiæ. Exercitu et copijs Gallogræcorum à Cn. Manilio consule in Olympo monte ex parte deletis ex parte captis Orgiagontis Reguli uxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodienda tradita erat: stuprum pati coacta: postq; uentum est in eum locum: in quem consulis iussu Centurio, misso nuntio, necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent: afferre iusserat: aurum expendente Centurione, et in eius pondus animo, oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit: ut eum occiderẽt: interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit: abiectoq; ante pedes eius, & iniuriæ, & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Nanq; animus neq; uinci, nec pudicitia capi potuit.

De Vxoribus Theutoniçorum.

Theutonicorum uero coniuges Mariũ uictorem orarũt: ut ab eo uirginibus uestalibus dono mitterentur: affirmantes æq; se, atq; illas uirilis concubitus expertes futuras. eaq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima

ſpiritum eripuerunt. Dij *melius, quod hunc animum uiris earum in acie non dederunt.* Nam *ſi mulierũ ſuarum uirtutem imitari uoluiſſent: incerta* Theutonicæ *uictoriæ trophæa reddidiſſent.*

QVAE LIBERE DICTA, AVT FACTA SVNT. Caput. II

Libertatem autem uehementis ſpiritus dictis pariter, et factis teſtatam, ut nõ iuitauerim: ita ultro uenientem non excluſerim: quæ inter uirtutem, uitium q; poſita: ſi ſalubri modo ſe temperauerit: laudem: ſi quo non debuit, profuderit: reprehenſionem meretur. ac uulgi ſic auribus gratior, quàm ſapientiſſimi cuiusq; animo probabilior eſt. ut pote frequentius aliena uenia, q̃ ſua prouidentia tuta. ſed quia humanæ uitæ partes proſequi propoſitum eſt: noſtra fide æſtimatione propria referatur.

De *Quodam principe* Priuernatum.

Priuerno capto, interfectis q;, qui id oppidum ad rebellandũ incitauerant: ſenatus indignatione accenſus, conſilium agitabat: quid nam ſibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendũ eſſet. Ancipiti igitur caſu eorũ ſalus fluctuabat, eodem tempore, & uictoribus, & iratis ſubiecta. Cæterũ cum auxiliũ unicum in precibus reſtare animaduerterent ingenui, & italici ſanguinis obliuiſci non potuerunt. Princeps *enim eorum in curia interrogatus quam pœnam mereretur:* Reſpondit: *quam merentur qui, cum ſe dignos libertate iudicarent: arma ſumpſerant. exaſperatos* P. *conſcriptorum*

animos, uerbis inflãmauerat: Sed Plautius cõsul fa-
uens Priuernatum cãusæ, regressum animo so eius di
cto obtulit: quæsiuitq; qualẽ cum eis pacẽ habituri Ro
mani essent ĩpunitate donata. at is constantissimo uul
tu, Si bonã dederitis, inqt, ppetuã: si malã: non diutur-
nam. qua uoce pfectũ est, ut uictis non solum uenia sed
etiã ius, & beneficium nostræ ciuitatis daretur. sic
in senatu priuernãs loqui ausus est. De L. Crasso.
ucius uero Philippus cõsul aduersus eundẽ ordinẽ li-
bertatem exercere nõ dubitauit. ná se gnicie pro rostris
exprobrãs, alio sibi senatu opus eẽ dixit: tantũq; a pœ
nitentia dicti abfuit: ut ẽt L. Crasso summæ dignita-
tis, & eloquẽtiæ uiro id in curia grauiter ferenti, ma
num inijci iuberet. Ille reiecto lictore, non es, inqt, mi
hi Philippe cõsul: quia nec ego tibi senator sum.

De P. Scipione Africano.

Quid Philippum ab incursu suo tutum libertas reliqt?
immo & similiter agressa, & æque expta patiẽtia
est. Cn. Carbo Tr. Pl. nuper sepultæ Cracchanæ sedi
tionis turbulentissimus uindex, idemq; orientium ciui
lium malorum fax ardentissima, Publium Africanũ
à Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore ue
nientem ab ipsa penè porta, in rostra productum, qd
de Tiberij Gracchi morte cuius sororem in matrimo
nio habebat: sentiret: interrogauit: ut authoritate cla-
rissimi uiri, inchoato iam incendio multum incremen
ti adjceret: quia non dubitabat quin propter tam ar
ctam affinitatẽ aliquid pro ĩterfecti necessarij memo-
ria miserabiliter eẽt locuturus. At is iure eũ cæsum ui
deri respõdit. cuius dicto cum concio tribunitio furore

inſtincta uiolenter ſucclamaſſet: Taceant inquit quibus Italia nouerca eſt: orto deinde murmure, nõ efficietis ait: ut ſolutos uerear: quos alligatos adduxi. Vniuerſus populus iterũ ab uno contumelioſe correptus erat. Quantus eſt honos uirtutis? tacuit actutum. recens uictoria ipſius numantina: & patris macedonica deuictæq; Carthaginis ſpolia habita: ac duorum regum Siphacis & Perſæ ante triumphales currus cathenatæ ceruices, tunc totius fori prementes ora clauſerunt. nec timori datum eſt ſilentiũ: ſed quia beneficio Aemiliæ, & Corneliæ gentis multi metus urbis, atq; Italiæ finiti erant: Plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit. Quapropter minus mirari debemus. quod ampliſſima Cn. Pompeij authoritas toties cum libertate luctata eſt. nec ſine magna laude: quoniam omnis generis hominũ licentiæ ludibrio ſe eſſe quieta fronte tulit.

De Cn. Piſone.

Cn. Piſo. cum Manilium Criſpum reum ageret, eumq; euidenter nocentem gratia Pompeij uideret eripi: iuuenili impetu, ac ſtudio ad accuſationem prouectus, multa, & grauia crimina præpotenti defenſori obiecit. interrogatus deinde ab eo, cur ſe quoq; non accuſaret: Da, inquit, uades Reip. te, ſi poſtulatus fueris: ciuile bellum non excitaturum: iam de tuo prius, quàm de Manilij capite in conſilium iudicis mittam. ita eodem iudicio duos ſuſtinuit reos. accuſatione Manliũ, libertate Pompeium. & eorum alterum lege peregit: Alterum profeſſione, qua ſolum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas ſine catone? nec magis, q̃ Cato ſine liber-

tate

tate. Nã cum in senatorẽ nocentẽ, & infamẽ reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Põpeij laudationẽ eius cõtinentes prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio: submouit eas è quæstione: legẽ recitando: qua cautum erat: ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nã quæ in alio audacia uideretur, in Catone fiducia cognoscitur.

De Cn. Lentulo Marcellino Consule.

C n. enim Lentulus Marcellinus Consul, cum in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur: assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset: acclamate, inquit, acclamate quirites: dum licet. iam enim uobis impune facere non licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

: ui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, non refert, inqt, qua in pte corporis sit diadema. exigui pãni cauillatioe regias eius uires exprobrãs. At is neutra in parte mutato uultu, utrũq; cauit: ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam: aut tristi irã profiteri uideretur. eaq; patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit: è quorum turba duos retulisse abunde erit.

De Aelio Mantia Formiano.

elius Mantia Formianus libertini filius ultimæ senectutis L. Libonẽ apud Cẽsores accusabat: in quo certamine cũ Põpeius Magnus humilitatẽ ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandũ remissum dixisset: non mentiris, inquit, Pompei. uenio. n. ab inferis L. Libonem accusaturus. sed dum illic moror:

uidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbū deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ uitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentem id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei iniici iusseras, uinctum, obtestantem te, aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætorium uirum Perpennam sæuitiā tuam execrantem: omnesq; eos una uoce indignantes, quod indēnati sub te adolescentulo carnificæ occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuilium uastissima uulnera, municipali homini seruitutem paternam redolenti effrenatæ temeritatis, intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tempore et fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum. sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

Diphilus Tragœdus, cum Apollinaribus ludis iter actū ad eum uersum uenisset: in quo hæc sententia continetur: miseria nostra Magnus est: directis in Pompeium Magnum manibus pronuntiauit. reuocatusq; aliquoties à populo sine ulla cunctatione nimiæ illum, et intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit. eadem petulantia usus est in ea quoq; parte. uirtutem istam ueniet tempus cum grauiter gemas.

De Marco Castritio.

Marci etiam Castritij libertate inflammatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret: Cn. Carbone consule iubente decretum fieri: quo sibi obsides à Placentinis darentur: nec summo eius imperio obtemperauit: nec maximis uiribus cessit, atq; etiã dicenti multos se gladios habere, respondit: & ego annos. obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoq; ira, quia materiam sæuiendi perquam exiguam habebat: paruulum uitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.

De Seruio Galba.

am Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio: qđ diuũ Iulium consumatis uictoriis in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit. C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopondi: quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? palàm, atq; aperte ei bonorum Pompeij uenditionem exprobrando. ut à tribunali summoueretur: meruerat. sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeij ex suo fisco solui iussit.

De Ceselio Viro Sapiente.

ge Ceselius Vir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculose contumax? nullius enim aut gratia, aut authoritate compelli potuit: ut de aliqua earum rerũ, quas triumuiri dederant: formulam componeret. Hoc animi iudicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur: amicíq; ne id faceret:

monerent: duas res, quæ hominibus amariſſimæ uidentur: magnam ſibi licentiam præbere reſpondit: ſenectutem, & orbitatem.

Externa. De quadam muliere.

Inſerit ſe tantis uiris mulier alienigeni ſanguinis: quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, prouocarem ad Philippũ, inquit, ſed ſobrium. excuſſit crapulam oſcitanti: ac præſentia animi ebriũ reſipiſcere, cauſáq; diligentius inſpecta iuſtiorem ſententiam ferre coegit. Igitur æquitatem, quam impetrare non potuerat: extorſit. ac potius præſidium à libertate, quàm ab innocentia mutuauit.

De quadam fœmina Syracuſana.

Iam illa non ſolum fortis, ſed etiam urbana libertas. ſenectutis ultimæ quædam Syracuſis omnibus Dionyſij tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem, et intolerabilia onera uotis expetentibus ſola quotidie matutino tempore deos, ut incolumis, ac ſibi ſuperſtes eſſet: orabat. Quod ubi is cognouit: non debitam ſibi admiratus beneuolentiam, acerſit eã: & quid ita hoc, aut quo ſuo merito faceret: interrogauit. Tũ illa, certa eſt, inquit, ratio propoſiti mei. puella enim cum grauem tyrannum haberemus: carere eo cupiebam: quo interfecto, aliquanto tetrior arcem occupauit. eius quoq; finiri dominationem magni æſtimabam. tertiũ te ſuperioribus importuniorem habere cœpimus rectorẽ. Itaq; timens ne ſi tu fueris abſumptus: deterior in locum tuũ ſuccedat: caput meũ pro tua ſalute deuoueo. tam facetam audaciã Dionyſius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

Inter has, & Theodorũ Cyrenæum quasi animosi spiritus cõiugium esse potuit uirtute par, felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitãti, enim uero, inquit, magnifica res tibi contigit: quia cantaridis uim assecutus es. Cũq; hoc dicto accensus cruci eum adfigi iussisset: terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis. mea qdem nihil interest: humi ne, an sulime putrescã.

DE SEVERITATE. Caput III.

a Rmet se duritia pectus necesse est: dum horridæ, ac tristis seueritatis acta narrantur: ut omni mitiori cogitatione sepositæ, rebus auditu asperis uacet. Ita enim districtæ, & inexorabiles uindictæ, & uaria pœnarum genera in medium procurrent. Vtilia quidem legum munimenta: sed minime in placido, & quieto paginarũ numero reponenda. M. Manlius unde gallos depulerat: inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustæ ultionis nimirum hæc præfatio fuit. Manlius eras mihi cũ præcipites agebas Senones: postq; imitari cœpisti: unus factus es ex Senonibus. huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est. propter illum enim lege sanciri placuit: nequis patricius in arce, aut in capitolio habitaret: qui domum eo loci habuerat: ubi nunc ædem Monetæ uidemus.

In Spurium Cassium.

ar indignatio aduersus Spurium Cassium erupit. cui

plus ſuſpicio concupitæ dominationis nocuit: q̃ tres magnifica conſulatus, ac duo ſpecioſiſſimi triumphi profuerunt. Senatus enim, Populusq; Ro. non contentus capitali eum ſupplicio afficere, interempto domũ ſuperiecit: ut penatium quoq; ſtrage puniretur. in ſolo autẽ, ædẽ Telluris fecit. Itaq; qđ prius domicilĩ potentiſſimi uiri fuerat, nunc religioſæ ſeueritatis monimentum eſt.

In Spurium Melium.

EAdem auſum Spurium Melium conſimili exitu patria multauit. area uero domus eius, quo iuſtitia ſupplicij notior ad poſteros perueniret: Aequimelij appellationem traxit.

QUantum ergo odij aduerſus hoſtes libertatis ſitum animis antiqui haberent parietum, ac tectorum, in quibus uerſati fuerant: ruinis teſtabantur. Ideoq; & M. Flacci, & L. Saturnini ſeditioſiſſimorum ciuium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis eruti ſunt. Cæterum flacciana area, cum diu penatibus uacua manſiſſet: à Q. Catulo Cymbricis ſpolijs adornata eſt.

In Tiberium, & Caium Gracchos.

VIguit in noſtra ciuitate Tiberij & Caij Gracchorum ſumma nobilitas, ac ſpes ampliſſima: ſed quia ſtatum ciuitatis conati erãt cõuellere: ĩſepulta cadauera iacuerũt. ſupremusq; humanæ conditiõis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit. quinetiam familiares eorum neqs Reip. inimicis, amicus eſſe uellet: de robore præcipitati ſunt.

De P. Mutio Tr. Pl.

IDem ſibi licere tam P. Mutius Tr. Pl. quàm Senatus & Popu. Ro. credidit: qui omnes collegas ſuos, qui

duce Spurio Cassio id egerant: ut magistratibus nō sub rogatis cōmunis libertas in dubium uocaretur: uiuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius. unus enim tribunus eam pœnam nouem collegis iferre ausus est: quam nouē tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

In M. Clodium.

Libertatis adhuc custos, & uindex seueritas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium Senatus Corsis, quia turpem cum his pacem fecerat: dedidit: quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperii quot modis iræ pertinax uindex? factum eius rescidit: libertatem ademit: spiritum extinxit: cōrpus contumelia carceris, & detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit. atq; hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

De Cornelio Scipione.

C. autem Cornelius Scipio Hispali filius prius, quàm mereri posset, expertus est. nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset: ne illuc iret: decreuit. adiecta causa, quod recte facere nesciret. Itaque Cornelius propter uitæ inhonestum actum sine ullo prouinciali ministerio tamen repetundarum lege damnatus est.

De Caio Vatieno.

Ne in C. quidem Vatieno, qui sinistræ manus digitos ne bello italico militaret: abscinderat: seueritas senatus cōsauit. publicatis. n. bonis eius, ipsum æternis uinculis puniendū cēnsuit: efficat'q;, ut quē honeste spiritum profundere i acie noluerat: turpiter i cathenis cōsumeret.

De M. Curio Consule.

Id factum imitatus M. Curius consul, cum delectum subitum educere coactus esset: et iuniorũ nemo respondisset: cõiectis in sortem oĩbus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat: primum nomen urna extractum citari iussit. neq; eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nuntiatum est: ad Consulum tribunal cucurrit: collegium'q; tribunorum appellauit. Tũc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue rei publicæ: qui parere nesciret: & bona eius, & ipsum uendidit.

De Lucio Domitio Prætore.

Aeq; tenax propositi L. Domitius. Nam cum Siciliam Prætor regeret: et ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset: adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat: iussit. Interrogatum'q; qũo eam bestiam confecisset: postquam comperit usum uenabulo: crucifixit. qa ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia uastabatur: nequis telum haberet edixerat. hoc aliquis in finem seueritatis, et sæuitiæ ponẽdum dixerit. disputatione enim utroq; flecti potest. Cæterum ratio publici imperij prætorem nimis asperum existimari non patitur. Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

De Horatio.

Horatius post prælium trium Curiatium conditione pugnæ omnium albanorum uictor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororem suam uirginem Curiatij sponsi mortem profusius, quàm illa ætas debebat: flentem uidisset: gladio, quo patriæ rem bene gesserat: interemit. parum pudicas ratus lachrymas, quæ

præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum pater defendit. Ita paulo propensior animus puellæ ad memoriam futuri uiri, et fratrem ferocem uindicem, & uindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

De Spurio Posthumio Albino, & Quinto Martio Philippo.

Consimili seueritate Senatus postea usus. Spurio Posthumio Albino, et Q. Martio Philippo consulibus mandauit: ut de ijs, quæ sacris bacchanaliũ incestu usæ fuerant, inquirerent: a' quibus cum multæ essent damnatæ: in omnes cognatas intra domos animaduerterunt: lateq; patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est: quia quãtum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerẽdo incusserant: tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

De Publicia & Licinia.

Publicia autem, quæ Posthumium Albinum consulem, item Licinia, quæ Claudium Asellum uiros suos ueneno necauerant: propinquorum decreto strangulatæ sunt. non enim putauerunt seueriſſimi uiri in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaq; quarum innocentium defensores fuissent: sontium maturi uindices extiterunt. magno scelere horum seueritas ad exigendam uindictam concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autem Metelli longe minore de causa: qui uxorem quod uinum bibisset fuste percussam interemit. Idq; factum non accusatore tantum sed etiam reprehensore caruit. unoquoq; existimante optimo illam

exemplo uiolatæ ſobrietatis pœnas pependiſſe. et ſanè quæcunq; fœmina uini uſum immoderate appetit: et uirtutibus oĩbus ianuam claudit: & delictis aperit.

De C. Sulpitio Gallo.

Horridum C. quoq; Sulpitii Galli maritale ſupplicium. nam uxorem dimiſit: quod eam capite aperto foris uerſatam cognouerat. abſciſſa ſententia: ſed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, iquit, tibi meos tantum præfinit oculos: quibus & formam tuam approbes: et placere deſyderes. his decoris inſtrumenta compara. his eſto ſpecioſa. horum te certiori crede notitiæ. ulterior tuus conſpectus ſuperuacua irritatione acerſitus, in ſuſpicione, & crimine hæreat neceſſe eſt.

De Q. Antiſtio Vetere.

Nec aliter ſenſit Quintus Antiſtius Vetus repudiando uxorem: quod illam in publico cum quadam libertina uulgari ſecretò loquentem uiderat. nam (ut ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis non ipſa commotus culpa, citeriorem delicto præbuit ultionem: ut potius caueret iniuriam, quàm uindicaret.

De P. Sempronio Sopho.

Iungendus eſt his P. Sempronius Sophus: q coniugem repudii nota affecit: nihil aliud, quàm ſe ignorante ludos auſam ſpectare. ergo dum ſic olim fœminis occurritur: mens earum à delictis aberat. Cæterum et ſi Romanæ ſeueritatis exemplis, totus orbis terrarũ inſtruĩ poteſt: tñ externa ſummatim cognoſcere faſtidio nõ ſit.

Externa. De Archilocho Poeta.

Lacedæmonii libros Archilochi è ciuitate ſua exportari iuſſerunt: quod eorum parum uerecundam, ac pudi-

cam lectionem arbitrabantur. noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui: ne plus moribus noceret: q̃ ingenijs prodesset. Itaq; maximum Poetam, aut certe summo proximum, qa domum sibi inuisam ob scœnis maledictis lacerauerat: carminum exilio multarunt.

De Athenienſibus.

Athenienses autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt. Vnius ciuis humilibus blanditijs totius urbis suæ decus persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyſe Rege.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis: qui mali ciuisdã iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intendi: in eaq; filium eius iudicaturum considere iussit. cæterum & Rex, & barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, nequis postea corrumpi iudex posset: prouidit.

malus Judex punitur.

GRAVITER DICTA, AVT FACTA. Caput. IIII

Magnam, & bonam laudis partem in claris uiris etiam illa uendicant: quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit: quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu quo magis desyderio satisfaciat: quàm satietati abundet: hauriamus.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra cannensi clade pulsa, cũ admodũ tenuĩ

filo suspensa Reip. salus ex sociorum fide penderet: ut eorum animi ad imperium romanum tuendum constantiores essent: maiori parti senatus principes latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem Campanus etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger romani imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius: qui Latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat: quàm poterat clara uoce denuntiauit: siquis sociorum inter patres C. sententiam dicere ausus esset: continuo seipsum interempturum. hæ unius minæ, & romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt: et Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendum consurgere pasæ non sunt: nanq; ut patris armis, ita uerbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius quoque Manlij grauitas: cui cum consulatus omnium consensu deferretur: eumq; sub excusatione aduersæ ualetudinis oculorum recusaret: instantibus cunctis, alium, inquit, quirites quærite: ad quem hunc honorem transferatis, nam si me gerere eum cogeritis: nec ego mores uestros ferre: nec uos meum imperium perpeti poteritis. priuati tam ponderosa uox: quàm graues fasces consulis extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in cõcione grauitas: qui, cũ haberet consortem censuræ Mummium, ut nobilem ita eneruis uitæ pro rostris dixit: se ex maiestate Reip. omnia gesturum, si sibi caues uel dedissent collegam: uel non dedissent.

De eodem Scipione.

I dem, cum Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in senatu contenderent: uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P. C. dissensio esset: omnibus quo nam eius sententia inclinaretur expectantibus: neutrum, inqt, mihi mitti placet: alter nihil habet: alteri est nihil satis. æque malã licentis imperij magistram iudicans inopiam: atq; auaritiã. quo dicto ut neuter in prouinciam mitteretur: obtinuit.

De Pompilio legato.

C N. uero Pompilius a' senatu legatus ad Antiochum missus: ut bello se, quo Ptolemæum lacessebat: abstineret, cum ad eum ueniisset: atque is prompto animo, & amicissimo uultu dextram ei porrexisset: inuicem ei suam porrigere noluit: sed tabellas senatus consultum continẽtes tradidit. quas ut legit Antiochus: dixit se cum amicis collocuturum. indignatus Pompilius quod aliquam moram interposuisset: uirga solum, quo insistebat: denotauit. et, prius, inquit, quàm hoc circulo excedas: da responsum: quod senatui referam. non legatum locutum sed ipsam curiam ante oculos positam crederes. continuo enim Rex affirmauit fore: ne amplius de se Ptolemæus quereretur. ac tum demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi, sermonisq; abscisa grauitas. eodem momento Syriæ regnum terruit: Aegypti texit.

De Publio Rutilio.

P ublij autem Rutilij uerba prius, an facta existimẽ, nescio. nam utrisq; æque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret: atq; is per

ſummam indignationem dixiſſet. Quid ergo, inquit, mihi opus eſt amicitia tua: ſi quod rogo non facis? reſpondit. immo quid mihi tua: ſi propter te aliquid inhoneſte facturus ſum?

Huic uoci conſentanea illa opera. quod magis ordinum diſſenſione, q̃ ulla culpa ſua reus factus, nec obſoletam ueſtem induit: nec ſignia ſenatoris depoſuit: nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit: nec dixit quicquam ſplendore præteritorum annorum humilius. efficit́q;, ut periculum huic nõ impedimentum grauitatis eius eſſet, ſed experimentum. atq; etiam cum ei reditum in patriam ſyllana uictoria præſtaret: in exilio, ne quid contra leges faceret: remanſit. quapropter felicitatis cognomen iuſtius quis moribus grauiſſimi uiri, q̃ ipotentis armis aſſignauerit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit. De M. Bruto.

Marcus Brutus ſuarum prius uirtutum, q̃ patriæ parẽtis paricida. uno enim facto, & illas in profundum præcipitauit: & omnem ſui nominis memoriam, inexpiabili deteſtatione perfudit. ultimum prælium initurus, negantibus id quibuſdam committi oportere: fidenter, inquit, in aciem deſcendo. hodie. n. aut recte erit: aut nihil curabo. præſumpſerat, uidelicet neq; uiuere ſine uictoria, neq; mori ſine ſecuritate poſſe.

Externa. De Populo Cininienſi.

Huius mentio mihi ſubijcit, quod aduerſus D. Brutum in Hiſpania grauiter dictum eſt: referre. nam cum ſẽ ei tota pene Luſitania dedidiſſet: ac ſola gẽtis huius urbs Cinania pertinaciter arma retineret: tentata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti reſpondit:

ferrum sibi à maioribus, quo urbem tuerentur: non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent: relictum. Melius *sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent: quàm audissent.* Sed *illos quidem natura in huius grauitatis uestigia deduxit.*

De Socrate Philosopho.

Socrates autem græcæ doctrinæ clarissimum columen, cum Athenis *causam diceret: defensionemq; ei* Lysias *à se compositam, qua in iudicio uteretur: recitasset: demissam, & supplicem, imminentiq; procellæ accommodatam: aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possem: ut eam in ultima* Scythiæ *solitudine perorarem: tum meipsum morte multandum concederem. Spiritum contempsit, ne careret grauitate. maluitq; Socrates extingui, quàm* Lysias *superesse.*

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander *illam uocem nobiliter edidit.* Dario *enim uno iam et altero prælio uirtutem eius experto, atq; ideo partem regni* Tauro *tenus monte, & filiam in matrimoniũ cum decies centummillibus talentum pollicente, cum* Parmenion *dixisset: se, si* Alexander *esset, usurum ea conditione: respondit: & ego uterer si* Parmeniõ *essem: Vocem duabus uictorijs respondentem, dignamq; cui tertia sicut euenit: tribueretur.*

De Lacædæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici, & prosperi status. illa uero, qua legati Lacædæmoniorũ *apud patrẽ eius miseram fortunæ suæ conditionẽ testati sunt: gloriosior, q̃ optabilior. Intolerabilibus enim oneribus*

ciuitatem eorum implicanti, siquid morte grauius imperare perseueraret: mortem se prælaturos responderunt. De Quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: siquidē nobilitate, & sanctitate præstans: & in petitione magistratus uictus maximæ sibi esse lætitiæ prædicauit: quod aliquot patria sua se meliores uiros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit,

DE IVSTITIA. Caput. V

Tempus est iustitiæ quoq; sancta penetralia adire: in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione uersatur. & ubi studium uerecundiæ est: cupiditas rationi cædit: nihilq; utile, quod parū honestum uideri possit: ducitur. eius autem præcipuum, & certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

De Senatu.

Camillo consule Phaliscos circunsedente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros, uelut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit. quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belligerandi pertinacia tradituri se nostro imperatori essent. ea re cognita Senatus censuit: ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitterentur. qua iustitia animi eorum sunt capti: quorum mœnia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, quàm armis uicti portas Romanis aperuerunt.

Phaliscorū Prætor

De

De Eodem senatu.

E adem Ciuitas aliquoties rebellando, semp̃q; aduersis contusa prælijs tandem se Q. Luctatio COS. dedere coacta est. aduersus quam sæuire cupiens P. R. post̃q; à Papyrio, cuius manu iubente COS. uerba deditionis scripta erant: doctus est Phalisios non potestati, sed fidei se Romanorũ commisisse: omnem iram placida mente deposuit: pariter̃q; & uiribus odii non sanè facile uincta assuetis: & uictoriæ obsequo, quæ prõptissime licentiam subministrat: ne iustitiæ suæ deesset: obstitit. Q. Iurtatius

De Eodem Populo Romano.

dem, cum P. Claudius Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta uendidisset: & si ærariũ pecunia, fines agris auctos animaduertebat: tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur: maxima cura conquisitos redemit: his̃q; habitã di gratia locum in Auentino assignauit: & prædia restituit: pecuniam etiam non ad curiam: sed ad sacraria ædificanda, sacrificia̅q; faciendã tribuit. iustitiæ̅q; promptissimo tenore effecit: ut exitio suo lætari possent: quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli: quod sequitur: per totum terrarum orbem manauit. P. Claudij. X

De Eodem Senatu, & Fabricio.

imochares Ambracienſis Fabricio COS. pollicitus ẽ se Pyrrhum ueneno per filium suũ, qui potionibus eius præerat: necaturum. ea res cum ad senatum delata esset: missis legatis Pyrrhum monuit: ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret. memor urbẽ à filio Martis conditã, armis bella, non uenenis gerere

debere. Timocharis autem nomen suppressit: utroque modo æquitatem amplexus: qa nec hostem malo exẽplo tollere: nec eũ, qui bene mereri paratus fuerat: prodere uoluit.

De quatuor tribunis plebis.

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribunis Pl. eodem tempore conspecta est. Nam, cum Lucio Atracino, sub quo ducę aciem nostrã apud Ferruginem à Volscis inclinatam cum cæteris equitibus correxerant: diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset: pro rostris iurauerunt, in squalore se esse: quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egregij iuuenes, cuius armati periculum uulneribus, & sanguine suo defenderant: eius togati ultimum discrimen potestatis insignia retinentes intueri. qua iustitia mota concio, actione Hortensiũ desistere cœgit. nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur: exhibuit.

De Tiberio Graccho, & Caio Claudio.

Cum Tiberius Gracchus, & C. Claudius ob nimis seuere gestam cœnsuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent: diem his M. Pompilius tribunus perduellionis ad populum dixit. præter communẽ consternationem, priuata etiam ira accensus: quia necessarium eius Rutilium ex publico loco parietem demoliri iusserãt. quo in iudicio primæ classis permultæ centuriæ Claudiũ aperte damnabant. de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur. qui clara uoce iurauit: si de collega suo grauius esset iudicatum: in factis se paribus eandem cum illo pœnam exilij subiturum. eaq; iustitia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis, et capite depulsa est. Claudium. n. populus absoluit. Graccho cam

ſæ dictionem M. Pompilius remiſit.

De collegio tribunorum.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit: quod cum unus ex eo L. Cotta fiducia ſacroſanctæ po teſtatis creditoribus ſuis ſatisfacere nollet: decreuit: ut ſi neq; ſolueret pecuniam: neq; daret cum quo ſponſio fieret: appellantibus ſe creditoribus, auxilio futurum iniquum ratum, maieſtatem publicam, priuatæ per fidiæ obtentui eſſe. Itaq; Cottam in tribunatu quaſi in aliquo ſacrario latentem, tribunitia inde iuſtitia extraxit.

De Cn. Domitio tribuno plebis.

Cuius ut ad alium æque illuſtrem tranſgrediar: Cn. Domitius Tribunus Plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit: ut ſi fortuna aſpiraſſet, ruinam: ſin minus, certe ipſa obtrectatione ampliſſimi uiri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum ſummo ſtudio flagraret: ſeruus Scauri ad eum noctu peruenit: inſtructurum ſe eius accuſationem, multis, & grauibus domini criminibus promittens. erat in eodem pectore inimicus & Domitius, & dominus, diuerſa æſtimatione nefarium iudicium perpendens. iuſtitia tamen uicit odium. continuo enim & ſuis auribus obſeratis, & iudicis ore clauſo, duci eum ad Scaurum iuſſit. accuſatorem etiã reo ſuo, ne dicam diligendum: certe laudandum. quem populus tum propter alias uirtutes, tum hoc nomine libentius, & COS. & cenſorem, & Pont. Max. fecit.

De Lucio Craſſo.

Nec aliter ſe L. Craſſus in eodem iuſtitiæ experimento geſſit. Cn. Carbonis nomen infeſto animo ut pote inimi

cissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à ser uo allatum ad se complura continens, quibus facile op primi posset: ut erat signatum: cum seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iustitiam credimus: cum inter accusatores quoq;, & reos, tantum uirium obtinuisse uideamus?

De L. Sylla.

I *am* L. *Sylla non se tam incolumem, quàm* Sulpitium Rufum *perditum uoluit. tribunitio furore eius sine ul lo fine uexatus. Cæterum cum eum proscriptum, et in uilla latentem à seruo proditum comperisset: manumis sum paricidam, ut fides edicti sui extaret: præcipita ri protinus è saxo* Tarpeio, *cum illo scelere parto* Pi leo *iussit. uictor alioqui insolens hoc imperio iustissi mus.* Externa. De Pittaco Mitylenæo.

V *erum ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur:* Pittacus Mitylenæus, *cuius aut meritis tantum ciues debuerunt: aut moribus crediderunt: ut suis suffragijs tyranni dem deferrent: tandiu illud imperiũ sustinuit: quan diu bellum de* Sygæo, *cum* Athenien*sibus gerendum fuit. postq; autem pax uictoria parta est: continuo re clamantibus* Mitylenæis *deposuit: ne dominus cuium ultra, q̃* Reip. *necessitas exegerat: permaneret. atq; ẽt cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur: auertit animum ab eo munere. deforme iu dicans uirtutis gloriã, magnitudine prædæ minuere.*

De Aristide Athenien*si.*

A *lterius nunc mihi prudentia referenda est: ut alterius repræsentari iustitia possit. Cum saluberrimo cõsilio* Themistocles *migrare* Athenie*ses in classem cogisset:*

Xerxe'q; rege, & cõpijs eius, Græcia pulsis: ruinas patriæ in pristinũ habitũ reformaret: et opes clãdestinis molitionibus ad principatum Græciæ cãpessendum nutriret: in concione dixit: habere se rem deliberatione sua prouisam: quam si fortuna ad effectum perduci passa esset: nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurum. sed eã uulgari non oportere: postulauit'q; ut aliquis sibi, cui illam tacite exponeret: daretur. datus est Aristides. Is, postq̃ cognouit in classem illam Lacædæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat: uelle incẽdere: ut ea consumpta, dominatio maris ipsis cæderet: processit ad ciues: et ipsis retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minime iustum animo uoluere. cuestigio uniuersa concio quod æquum non uideretur, nec expedire q̃dem proclamauit. ac protinus Themistoclem incepto iussit desistere.

De Zaleuco Locrensi.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zaleucus urbe Locrensium a' se saluberrimis, atque utilissimis legibus munita: cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum utroq; oculo cãre re deberet: ac tota ciuitas in honorem patris necessitatẽ pœnæ adolescentulo remitteret: aliquandiu repugnauit. ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit. æquitatis ad mirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus.

De Charonda Tyrio

Sed aliquanto Charõdæ Tyrij præfractior, et absassior

iustitia. ad uim, & cruorem usq; seditiosas conciones ciuium pactuerat lege cauendo, ut siquis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur: interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat: in eã processit: ab eoq;, qui proxime constiterat: solutæ à se legis suæ monitus, Idem ego illam, inquit, sanciam. ac protinus ferro, quod habebat: districto incubuit: cũq; liceret culpam uel dissimulare, uel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit: ne qua fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA. Caput. VI

h Vius imagine ante oculos posita, uenerabile fidei numen dexteram suam, certissimum salutis humanæ pignus ostentat: quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt: et nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu Po. Q. Ro.

C *um* Ptolemæus Rex tutorem Populum Ro. *filio reliquisset:* Senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis COS. *ad pueri tutelam gerendam* Alexandriam *misit: amplissimiq;, & integerrimi uiri sanctitatem reipublicæ usibus, & sacris comparatam, externæ procurationi uacare uoluit: ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. cuius beneficio regia cunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemæum reddiderunt: patrisne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.* De Ciuitate Romana.

S pecioſa quoq; illa Romana fides, ingenti Pœnorũ claſſe circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis, cõſilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Amilcar ire ſe ad cõſules negabat audere: ne eodem modo cathenæ ſibi iniicerentur: quo ab ipſis Cornelio Aſinæ cõſuli fuerant iectæ. Hãno autem certior Romani animi æſtimator, nihil tale timendum ratus, maxima cũ fiducia ad colloquium eorum tetendit. apud quos cum de belli fine ageret: & Tribunus milit. ei dixiſſet: poſſe illi merito euenire, quod Cornelio accidiſſet: uterq; COS. tribuno tacere iuſſo, iſto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis noſtræ liberat. claros illos fecerat tantũ hoſtium ducem uincere potuiſſe: ſed multo clariores fecit noluiſſe. De Eodem Senatu.

A duerſus eoſdem hoſtes parem fidem in iure legationis tuendo Patres CON. exhibuere. M. n. Aemilio Lepido L. Flaminio COSS. L. Minutiũ, et L. Maniliũ Carthaginienſium legatis, quia manus his intulerant: pfeciales reddendos curauerunt. Sed tunc Senatus non eos, quibus hoc præſtabatur: aſpexit.

De Superiore Africano.

H uius exemplum Superior Africanus ſecutus, cum onuſtam multis, & illuſtribus Carthaginienſium uiris nauem in ſuam poteſtatem redegiſſet: inuiolatam dimiſit: quia ſe legatos ad eum miſſos dicebant. tam etſi manifeſtum erat, illos uitandi præſentis periculi gratia falſum legationis nomen amplecti: ut Romani imperatoris potius decepta fides: quàm fruſtra implorata iudicaretur. De Senatu Po. Q. Ro.

R epræſentenus etiam illud ſenatus nullo modo præter-

mittendum opus. legatos ab urbe Appollonia *Romam missos.* Q. Fabius Cn. Apronius *ædiles orta contentione pulsauerunt. qđ ubi comperit: continuo eos per feciales legatis dedidit: quæstoremq; cum his* Brundusium *ire iussit: nequam in itinere à cognatis deditorũ iniuriam acciperent.* Illã *curiam mortalium quis cõcilium, an non templum fidei dixerit? quam ut ciuitas nostra semper benignam præstitit: ita etiam in sociorum quoq; animis constantem recognouit.*

Externa.

Post *duorum in* Hispania Scipionum, *totidemq; romani sanguinis exercituum miserabilem stragem,* Saguntini *victricibus* Hannibalis *armis intra mœnia urbis suæ compulsi, cum uim punicam ulterius nequirent arcere: collatis in forum, quæ unicuiq; erant cariſſima: atque undiq; circundatis, accensisq; ignis nutrimentis, ne à societate nostra deficerent: publico, & communi rogo semetipsos superiecerunt.* Crediderim *tunc ipsam fidem humana negotia speculantem, mœstum gessisse uultum, perseuerantissimum sui cultum, iniquæ fortunæ iudicio, tam acerbo exitu damnatum cernentem.*

Idem *præstando,* Petilini *eundem laudis honorem meruerunt. ab* Hannibale, *quia deficere à nostra amicitia noluerũt, obsessi: legatos ad* Senatum *auxilium implorantes miserunt: quibus propter recentem cladem* Cannensem *succurri non potuit.* Cæterum *permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incolumitati eorũ uideretur.* Liberum *ergo erat* Carthaginiensium *gratiam amplecti.* Illi *tamen fœminis, omniq; ætate imbelli urbe egesta: quo tutius armati famem traherent:*

pertinaciſſime in muris conſtiterunt: expirauit q; prius eorum tota ciuitas: quàm ulla ex parte romanæ ſocietatis reſpectum depoſuerit. Itaq; Hánibali non petiliá, ſed fidum Petiliæ ſepulchrum capere contigit.

DE FIDE VXORVM ERGA VIROS. Caput. VII

TQ;, ut uxoriam quoq; fidem attingamus:
a Tertia Aemilia Africani prioris Vxor mater Corneliæ matris. C. & T. Gracchorum tantæ fuit comitatis, et patientiæ, ut cum ſciret uiro ſuo ancillulam ex ſuis gratam eſſe, diſſimulauerit: ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum uirum impatientiæ reú ageret: tantum q; mens eius à uindicta abfuit: ut poſt mortem Africani manumiſſam ancillulam in matrimonium Liberto ſuo daret. De Turia Vxore Quinti Lucretij.

Quintum Lucretium proſcriptum à triumuiris uxor Turia inter cameram, et tectum cubiculi abditum, úna conſcia ancillula ab imminente exitio non ſine magno periculo ſuo tutum præſtitit: ſingulari q; fide id egit, ut cum cæteri proſcripti in alienis, & hoſtilibus regionibus per ſummos animi, & corporis cruciatus uix cuaderent: ille in cubiculo, & in coniugis ſinu ſalutem retineret. De Sulpitia uxore Lentuli

Sulpitia autem cum à matre Iulia diligentiſſime cuſtoditetur: ne Lentulum Cruſtelionem uirum ſuum proſcriptum à triumuiris in Siciliá proſequeretur: nihilo minus famulari ueſte ſumpta cum duabus ancillis, to-

tidemq; seruis ad eum clandestina fuga puenit: nec recusauit seipsam proscribere: ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS. Caput. VIII

Est ut seruorum etiam erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

De quodam Seruo M. Antonij.

Marcus Antonius auorum nostrorum temporib. clarissimus Orator incæsti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione pseuerantissime postulabant: qđ ab eo, cum ad stipr̃ iret: laternam prælatam contenderent. erat autem is etiam tum imberbis, et stabat coràm: uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere: nec tamen eos fugitauit. Ille uero, ut domũ uentũ est: Antonium hoc nomine uehementius confusum, & solicitum ultro est hortatus: ut se iudicibus torquẽdum traderet: affirmans nullum ore suo uerbum exiturũ, quo causa eius læderetur: ac promissi fidem mira patientia præstitit. plurimis etiam lacer atus uerberibus, eculeoq; impositus, candentibus etiam laminis ustus: omnẽ uim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Arqui fortuna merito potest: quod tam pium, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo Caij Marij.

Consulem autem C. Marium prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebras frustra euadere conatum: leuiq; uulnere à Telesino, cum quo

mori destinauerat: perstrictum, seruis suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret: gladio traiectum interemit. cum magna præmia sibi proposita uideret: si eum uictoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit: a' quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non uita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi.

Æque illustre quod sequitur. C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum deueniret: Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit: quas cum celeri ictu abscidisset: gladium cruore domini madentem p̃ sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant. ego de nomine nihil disputo. familiaris autem tantummodo fidei robur admiror: cuius si præstantia animi generosus iuuenis imitatus foret: suo, non serui beneficio imminentia supplicia uitasset. nunc commisit ut Philocratis, quàm Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Cassij.

Lia nobilitas. Alius furor. sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium phillippensi prælio uictum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum insultationibus hostium subtraxit: seq; è conspectu hominum uoluntaria morte abstulit: ita, ut ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis deorum grauissimi sceleris ultor illam dexteram, quæ in necẽ patriæ parẽtis exarserat: tanto torpore alligauit: ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici paricidij, quas merebatur pœnas: arbitrio pij uictoris exolueret? tu profecto tu Diue Iuli cœlestibus tuis nul

neribus debitam exegisti uindictam. perfidum ergā te caput sordidi auxilij supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum: ut neq; retinere uitam uellet: neq; finire manu sua auderet.

De seruis Caij Plotini Planci, et de ipso Caio.

A *diunxit se his cladibus* Cn. Plotinus Plancus Munacij Plancæ Consularis, *& censorij frater: qui cum à triumuiris perscriptus in regione salernitana lateret: delicatiore uitæ genere, & odore unguenti, occultam salutis custodiam detexit. istis enim uesti gijs eorum: qui miserum prosequebantur: sagax inducta cura, abditum fugæ eius cubile odorata est, à quibus comprehensi seruui latentes, multum q;, ac diu torti negabant se scire ubi dominus esset.* Non sustinuit deinde Plancus *tam fideles, tam q; boni exẽpli seruos ulterius cruciari. sed prosiliit in medium: iugulum q; gladijs militum obiecit. quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduũ dignosci facit: utrum dignior dominus fuerit: qui tam constantem seruorũ fidem experiretur: an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.*

De quodam seruo Panopionis.

Quid urbani Panopionis seruus quàm admirabilis fidei? qui cum ad dominum proscriptum occidendum domestico rum indicio certiores factos milites in Reatinã uillam uenisse cognoscæret: commutata cum eo ueste, permutato etiam annulo, illum postico clàm emisit: se autem in cubiculum, ac lectulum recepit: et ut Panopionem occidisse passus est. breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis. nam siquis ante oculos ponere uelit subitũ militũ accursum, conuulsa ianuæ

clauſtra, minacem uocē, truces uultus, fulgentia arma, remuera æſtimatione proſequetur. nec quàm cito dicitur aliquem pro alio mori uoluiſſe: tam id ex facili etiá fieri potuiſſe arbitrabitur. Panopion autem quantum ſeruo deberet: amplum ei faciendo monimentum, ac teſtimonium pietatis grato titulo reddendo, confeſſus eſt. Contentus eſſem huius exemplis generis: niſi unum me dicere admiratio facti cogeret.

De ſeruo Antij Reſtionis.

Antius Reſtio proſcriptus à triumuiris, cum omnes domeſticos circa rapinā, et prædā occupatos uideret: quam maxime poterat diſſimulata fuga ſe penatibus ſuis intempeſta nocte ſubduxit: cuius furtiuum egreſſum ſeruus ab eo uinculorum pœna coercitus, inexpiabiliq; literarum nota per ſummam oris contumeliam inuſtus, curioſis ſpeculatus oculis, atq; ueſtigia huc, atq; illuc errantia beneuolo ſtudio ſubſecutus, lateri uoluntarius comes arrepſit. Quo qdem tam exquiſito, tamq; anciptiti officio, perfectiſſimum expectatæ pietatis cumulū expleuerat. his enim, quorū felicior in domo ſtatus fuerat: lucro intentis, ipſe, cum nihil aliud, quàm umbra, & imago ſupplicorum ſuorum maximum ſibi eſſet emolumentum: eius, à quo tam grauiter punitus erat: ſalutē uēdicauit. cumq; abunde foret irā remittere: adiecit etiā charitatē. nec hactenus beneuolētia proceſſit. ſed in eo conſeruando mira quoq; arte uſus eſt. nam ut ſenſit cupidos ſanguinis milites ſuperuenire: amoto domino rogum extruxit: eiq; egentem à ſe comprehenſum, & occiſum ſenem ſuperiecit. interroganti bus deinde militibus ubi nā eſſet Antius: manū rogi

intendens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit: quia ueri similia loquebatur: habita est uoci fides. quo euenit: ut Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

DE MVTATIONE MORVM, ET FORTVNAE. Caput. IX.

VItum animis hominum, & fiducia adijcere, et solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris uiris recognita mutatio: siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta, atq; contempta claritatem emersisse uideamus: quid aberit: quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse perpetuæ infelicitatis se damnare: spemq;, quæ etiam incerta ratione fouetur: interdum certam in desperationem conuertere?

De Manlio Torquato filio Lucij Manlij Torquati.

MAnlius autem Torquatus adeo hebetis, atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo uiro, quia & domesticis, et reip. usibus inutilis uidebatur: rus relegatus, agresti opere fatigaretur: postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit. filium uictorem, quod aduersus imperium suum cum hoste manu conseruerat: securi percussit. patriam latino tumultu fessam speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adolescentiæ perfusum: quo senectutis eius decus lucidius

enitescæret. De Scipione Africano Superiore.

Scipio autem Africanus Superior, quem dij immortales nasci uoluerunt: ut esset in quo uirtus se per omnes numeros oĩbus efficaciter ostenderet: solutioris uitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen punicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicibus impositio iugo teneriores.

De Caio Valerio Flacco.

C. quoq; Valerius Flaccus secundi punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamen factus, quò facilius à uitijs recæderet: ad curam sacrorum, & cærimoniarum conuerso animo, usus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum: tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

De Quinto Fabio Maximo.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui gallicæ uictoria cognomẽ allobrogi sibimet, ac posteris peperit: adolescente magis infame: nihil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

De Quinto Catulo.

Quis ignorat Q. Catuli authoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excælsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur: multi luxus, multæ delitiæ reperientur. quæ quidem ei impedimento non fuerunt: quo minus patriæ princeps existeret: nomenq; eius in capitolino fastigio fulgeret: ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De Lucio Sylla.

Lucius uero Sylla usq; ad quæsturæ suæ comitia, uitã libi

dine, Vino, ludicræ artis amore, pinquinatam perduxit. Quapropter C. Marium COS. moleste tulisse traditur: quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset: eiusdem uirtus quasi perruptis, & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur, claustris, cathenas Iugurthæ manibus iniecit: Mithridatem compescuit: socialis belli luctus repressit: Cinnæ dominationem fregit. eumq; in Africa, qui se quæstorem fastidierat: ipsam illam prouinciam proscriptum, & exulem petere cœgit. quæ tam diuersa, tamq; inter se contraria, siquis apud animum suum attentiore comparatione expendere uelit: duos in uno homine Syllas fuisse crediderit. turpem adolescentulum, & uirum dicerem fortem: nisi ipse se Felicem appellari maluisset.

DE SVBLIMITATE A STATV HVMILI. Caput. X.

Tq; ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ se-
a ipsam admonuimus respicere: ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus.

De Tito Ausidio.

Titus Ausidius cum asiatica publicani exiguam admodũ particulã habuisset: postea totam Asiam pro consulari imperio obtinuit. nec indignati sunt socii eius parêre fascibus, quẽ aliena tribunalia adulantem uiderant: gessit se etiã integerrime, ac splendidissime, nirõq; id modo demonstrauit: pristinum quæstum suæ fortunæ, præsens uero dignitatis incrementũ, moribus

suis

ſuis imputari debere. De Tito P. Rutilio.

At P. Rutilius non publicanum in Sicilia egit: ſed operam publicanis dedit. idem ultimam inopiam ſuã authorato ſocijs officio ſuſtentauit: ab hoc poſtmodũ conſule leges uniuerſi Siculi acceperũt: acerbiſſimoq; prædonum, ac fugitiuorũ bello liberati ſunt. portus ipſos ſiquis modo mutis rebus ineſt ſenſus, tantam in eodem homine uarietatem ſtatus admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduerterant: eundem iura dantem, claſſesq;, et exercitus regentem uiderunt. De Publio Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciã. Aſculo capto Cn. Pompeij Magni pater P. Ventidium ætate puberẽ in triumpho ſuo populi oculis ſubiecit. Hic eſt Ventidius, qui poſtea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter iacentibus, triumphum duxit. itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat: uictor capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium: quod eodem anno Prætor, & Conſul eſt factus.

DE VARIETATE CASVVM. Caput. XI.

De L. Lentulo.

Aſuum nunc contemplemur uarietatem. L. Lentulus conſularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppreſſus, Cenſor cum L. Cenſorino creatus eſt: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna uice uerſauit. conſulatui illius damnationem, damnationi Cenſu

ram ſubijciendo. & neq; bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiſcere patiendo.

De Cneo Cornelio Scipione Aſina.

Idem uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Aſina, qui COS. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidiſſet, lætiore ſubinde uultu eius adiutus cuncta recuperauit. conſul etiam iterum creatus. Quis crederet illũ à duodecim ſecuribus ad Carthaginienſium peruenire cathenas? quis rurſus exiſtimaret à punicis uinculis ad ſumma imperij peruenturum faſtigia? ſed tamen ex conſule captiuus, & ex captiuo conſul factus eſt. De Craſſo dicto Diuite.

Quid Craſſo? non'ne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? ſed eidem poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia ſolidum præſtare non poterat: uenierũt. Itaq; amara ſugillatione non caruit: cum egens ambularet: diues ab occurrentibus ſalutabatur.

De Quinto Cepione.

Craſſum caſus acerbitate Q. Cepio præcurrit. is nanq; præturæ ſplendore, triumphi claritate, conſulatus decore, Maximi Pontificis ſacerdotio, ut ſenatus patronus diceretur: aſſecutus: in publicis uinculis ſpiritum depoſuit. corpus'q; eius funeſti carnifices manibus lacératum in ſcalis gemonijs iacens magno cum horrore totius fori Romani conſpectum eſt.

De Caio Mario Candidato.

Iam C. Marius maximæ fortunæ luctatio eſt. omnes enim eius ipetus tam corporis, q̃ animi robore fortiſſime ſuſtinuit. arpinatibus honoribus iudicatus i feri

or, quæsturam Romæ petere ausus est. patientia dein de repulsarum, irrupuit magis in curiam, quã uenit. In tribunatus quoq;, & ædilitatis petitione consimilẽ campi notam expertus: præturæ candidatus supremo loco inhæsit. quam tamen non sine periculo obtinuit. ambitus. n. accusatus: uix, atq; ægre absolutionem à iudicibus impetrauit. ex illo Mario tam humili Arpinate, tam ignobili Romæ, tanquã fastidiendo candidato, ille Marius euasit: qui Africam subegit: Iugurthã regem ante currũ egit: q Theutonicorũ, Cymbrorũq; exercitus deleuit: cuius bina trophæa in urbe spectantur: cuius septem in fastis consulatus leguntur: cui post exilium Consulem creari, proscriptóq; facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus: inter felices felicissimus reperietur.

De Caio Cæsare.

Caius autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cœlũ struxerunt: iter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa ĩsulã Pharmacussam exceptus, quĩquaginta se talentis redemit. parua igitur summa clarissimum mundi sydus in piratico myoparone repẽdi fortuna uoluit. Quid est ergo q amplius de ea re queramur? si ne consortibus q dem diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numen se ab iniuria uindicauit. continuo. n. captos prædones crucibus affixit. attento studio nostra commemorauimus. remissiore nunc animo aliena narrentur.

Externa. De Polemone Athenienſi Philoſopho.

erditæ luxuriæ Athenis adoleſcens Polemon neq; ille-

cebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudẽs cum è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset: domumq; rediens Xenocratis phi patentem ianuam uidisset: uino grauis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucida ueste amictus refertã turba doctorum hominum scholam eius intrauit. nec contentus tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. orta deinde, ut parerat, omnium indignatione, Xenocrates uultum in eodem habitu continuit: omissáq; re, quã differebat: de modestia, ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon: primum coronam capite detractam proiecit: paulo post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore, oris conuiualis hilaritatem deposuit: ad ultimum totam luxuriam exuit: uniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone, maximus phũs euasit. peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit. De Themistocle.

Pigeт Themistoclis adolescentiam attingere siue patrem aspiciam, abdicationis iniungentem notam: siue matrẽ suspendio finire uitam propter filij turpitudinem coactam. cum omnium postea graij sanguinis uirorũ clarissimus extiterit: mediumq; Europæ, et Asiæ uel spei uel desperationis pignus fuerit. hæc enim salutis suæ patronum habuit: illa uadem uictoriæ assumpsit.

De Cimone Athenienſi.

Cimonis uero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta. eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. itaq; coegit eos stuporis semetipsos da-

mnare: qui eum ſtolidum crediderant.

De Alcibiade.

NAnq; Alcibiadem quaſi duæ fortunæ partitæ ſunt. altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abũdantes diuitias, formam præſtantiſſimam, fauorem ciuiũ propenſum, ſumma imperia, præcipuas potentiæ uires, flagrantiſſimum ingenium aſſignaret: Altera, quæ damnationẽ, exilium, uenditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, uiolentam mortem infligeret. nec aut hæc, aut illa uniuerſa, ſed uaria, pplexa, freto, atq; æſtui ſimillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

ADiuidiam uſq; Polycratis Samiorum tyranni abundantiſſimis bonis conſpicuus uitæ fulgor exceſſit: nec ſine cauſa. omnes. n. conatus eius placido excipiebantur itinere. ſpes certum capitæ rei fructum apprehẽdebat. uota nuncupabantur ſimul, & ſoluebantur. uelle ac poſſe in æquo poſitum erat. ſemel duntaxat uultum mutauit perquam breui triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum, tunc, cum admodũ gratum ſibi annulum de induſtria in profundum, ne omnis incommodi expers eſſet: abiecit. quem tamen continuo recuperauit: capto piſce, qui eum deuorauerat. ſed hunc, cuius felicitas ſemper plenis uelis proſperum curſum tenuit: Orontes Darij regis præfectus in excelſiſſimo Mycalenſis montis uerticẽ cruci affixit. ex qua putres eius artus, et tabido cruore manantia membra, atq; illam leuam, cui Neptunus annulum piſcatoris manu reſtituerat: ſitu maciadã Samos amara ſeruitute aliquãdiu preſſa, liberis, ac lætis oculis aſpexit.

De Dionyſio Tyranno.

DIonyſius autem cum hæreditatis nomine à patre Syra

cusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset: maximarum opum dominus, exercituũ dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit: eodemq; tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet: magister ludi factus ex tyranno, monuit.

De Siphacæ Rege.

Sequitur hunc Siphax Rex consimilem fortunæ iniquitatem expertus: quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates deos eius uenerat. Cæterum eò claritatis euectus, ut ualidissimorum populorum non tantum arbiter, sed & uictor uictoriæ existeret: parui temporis interiecta mora, cathenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est: cuius q; dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat: eius genibus supplex procubuit. Caduca nimirum et fraglia, puerilibusq; consentanea crepũdijs sunt ista: quæ uires, atq; opes humanæ uocantur. affluunt subito, repente dilabuntur: nullo in loco: nulla in persona stabilibus nixa radicibus cõsistunt: sed icertissimo flatu fortunæ huc, atq; illuc acta, quos in sublime extulerunt: improuiso recursu destitutos, in profundo cladium miserabiliter immergunt: itaq; neq; debent existimari, neq; dica bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem, desyderio sui duplicant.

DE FELICITATE. Caput. I

O lubilis fortunæ complura exempla re
tulimus: constantis, & propitiæ admo-
u dum pauca narrari possunt: quo patet
eam aduersas res cupido animo infligere: secundas parco tribuere. eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit: non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

De Q. Metello.

Ideamus ergo quot gradibus beneficiorum
u Q. Metellum à primo originis die, ad ultimum usq; fati tempus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ uitæ cumulum perduxerit. Nasci. n. in urbe terrarum principe uoluit. parentes ei nobilissimos dedit. adiecit animi rarissimas dotes, & corporis uires: ut sufficere laboribus posset. uxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est. fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quartum prætorium uideret: ut tres filias nuptui daret: earumq; sobolem sinu suo exciperet. tot partus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis deniq; gratulationis summa abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla cau

Q. Metellus laudat'

ſa triſtitiæ. Cœlum contemplare: uix tamen ibi talem ſtatum reperies. quoniam quidem luctus, & dolores, deorum quoq; pectoribus, à maximis uatibus aſſignari uidemus. hunc autem uitæ actum eius conſentaneus finis excepit. nam Q. Metellum ultimæ ſenectutis ſpatio defunctum, leniq; genere mortis inter oſcula, complexusq; cariſſimorum pignorum extinctum filij, et generi humeris ſuis, per urbem latum rogo impoſuerunt.

De Gyge.

C lara hæc felicitas: obſcurior illa: ſed diuino ſplendore præpoſita. cum. n. Gyges regno Lydiæ, armis, & diuitijs abundantiſſimo, inflatus animo Apollinem Pythium ſciſcitatum uenisſet: an aliquis mortaliũ ſe eſſet felicior, deus ex abdito ſacrarij ſpecu, uoce miſſa Aglaum Pſophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, ſed ætate iam ſenior, terminos agelli ſui nunq̃ excæſſerat, paruuli ruris fructibus, ac uoluptatibus cõtentus. Verum profecto beatæ uitæ finem Apollo nõ adumbratum, oraculi ſagacitate complexus eſt.

Quocirca inſolenter fulgore fortunæ ſuæ glorianti reſpondit, magis ſe probare ſecuritate ridens tugurium: quàm triſtem curis, & ſolicitudinibus aulam: paucaſq; glebas pauoris expertes, quam pinguiſſima Lydiæ arua metu referta: & unum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, et equitatum, uoracibus impenſis oneroſum: et uſus neceſſarij horreolum nulli nimis appetendum, quàm theſauros omnium inſidijs, & cupiditatibus expoſitos. Ita Gyges dum adſtipulatorem uanæ opinionis deum habere concupiſcit: ubi nam ſolida, & ſyncera eſſet felicitas, didicit.

SAPIENTER DICTA, AVT FACTA.

Caput II

Vnc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisq; prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium Claudiũ crebro solitum dicere accepimus, negotium Populo Romano melius, quàm otium committi: non quod ignoraret: quàm iucundus tranquillitatis status esset: sed quod animaduerteret præpotentia imperia, agitatione rerum, ad uirtutem capessendam excitari: animia quiete in desidiam resolui. & sanè negotium nomine horridum ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit: blandæ appellationis quies plurimis uitijs respersit.

De Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere: non putaram: uidelicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui uiolentiæ Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere: quàm aut si occasio obueniisset: aut necessitas incidisset: æque prudenter. nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias utiq; pugnandi compulsum abstinere se prælio, pestiferæ ignauiæ affert exitium, eorumq;, qui ista committunt: alter beneficio fortunæ uti: alter iniuriæ nescit resistere.

De Q. Metello.

Quinti quoq; Metelli tum grauis, tum etiam alta in sena tu sententia. qui deuicta Carthagine nescire se illa uictoria bonine plus an mali Reip. attulisset: asseuerauit. quoniam ut pacem restituendo profuisset: ita Hannibalem submouendo, non nihil nocuisset. eius. n. transitu in Italiam, dormientem Populi Ro. uirtutem excitatam, metuiq; debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur. in æquo igitur malorum posuit uri tecta, uastari agros, exhauriri ærarium, et prisci roboris hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Consulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ consularis, q̃ sapiens? A' M. Luctatio Pinthia splendido equite Ro. iudex additus de sponsione, quam is cum aduersario, quod uir bonus esset: fecerat: nunquam id iudicũ pronuntiatione sua finire uoluit. ne aut probatum uirum si contra eum iudicasset: fama spoliaret: aut iuraret eũ uirum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. forensibus hæc: illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papyrio Cursore Consule.

Papyrius cursor Consul cum Aquiloniam oppugnãs prælium uellet committere: pullariusq; non prospera tib. auib. optimum ei auspicium renuntiasset: de fallacia illius factus certior, sibi quidem, & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam iniit. Cæterum mendacem ante ipsam aciem constituit: ut haberẽt dij, cuius capite, siquid iræ conceperant: expirarent. directum est autem siue casu, siue cœlestis numinis proui

dentia, quod primum è contraria parte missum erat telum in ipsum Pullarij pectus: eumq; exanimem prostrauit. id ut cognouit Cõsul, fidente animo & inuasit Aquiloniam, & cepit. Tam acto animaduertit: quo pacto iniuria imperatoris uindicari deberet: quemadmodum uiolata religio expianda foret: qua ratione uictoria apprehendi posset: egit, uirum seuerũ, consulem religiosum, imperatorẽ strenuũ, timoris modũ, pœnæ genus, spei uiam, uno mentis impetu rapiẽdo. Nunc ad senatus acta transgrediar. De Senatum aduersus Hannibalem senatus Claudium Neronem, & L. Salinatorem Consules mitteret: eosq; ut uirtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se dissidentes uideret: summo studio in gratiam reduxit. ne propter priuatas dissensiones, Remp. parũ utiliter administrarent. quia cõsimili imperio ubi concordia nõ inest: maior aliena opera interpellandi, q̃ sua edendi cupiditas nascitur. ubi uero pertinax intercedit odium: alter alteri, q̃ uterq; contrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus, cum ob nimis aspere actam censuram à. Cn. Bebio Tr. Pl. pro rostris agerentur rei: causæ dictione decreto suo liberauit nacũ omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationem, nõ reddere. Par illa sapiẽtia senatus Tiberium Gracchum Tr. Pl. agrariã legem promulgare ausum morte multauit. Idem ut secundum legem eius per triumuiros ager populo uiritim diuideretur: egregie censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodẽ tempore & authorẽ, & causam sustulit. Quàm deide se prudẽter in rege Masinissa gessit? nã

cum promptiſſima, & fideliſſima eius opera aduerſus Carthaginienſes uſus eſſet: eumq; in dilatando regno auidiorem cerneret: legem ferri iuſſit: qua Maſiniſſæ ab imperio Populi Ro. ſolutam libertatem tribueret: quo facto tũ optime meriti beneuolẽtiam retinuit: tum Mauritaniæ, & Numidiæ, cæterarũq; illius tractus gentium nunquam fida pacæ quieſcentem feritatem, à ualuis ſuis repulit. Tempus deficiet domeſtica narrantem: quoniam imperium noſtrum non tam robore corporum, quàm animorum uigore, incrementum, ac tutelam ſui comprehendit: maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur: alienigenisq; huius generis exemplis detur aditus.

Laus Socratis.

Externa. De Socrate Philoſopho.

Socrates humanæ ſapientiæ quaſi quoddam terreſtre oraculũ, nihil ultra petendum à Dijs immortalibus arbitrabatur: quàm ut bona tribuerent: quia ij demum ſcirent: quid unicuiq; eſſet utile. nos autem plerunq; id uotis expetere: quod non impetraſſe melius foret. Et

» enim denſiſſimis tenebris inuoluta mortalium mens,
» in quàm late patentem errorem cæcas precationes tuas
» ſpargis: diuitias appetis: quæ multis exitio fuerunt: ho
» nores concupiſcis: qui complures peſſundederunt: re-
» gna tecum ipſa uoluis: quorum exitus ſæpenumero mi
» ſerabiles cernuntur: ſplendidis coniugijs inijcis manus:
» at hæc ut aliquando illuſtrant: ita nonnunq; ſunditus
» domos euertunt. deſine igitur ſtulta futuris malorum
» tuorum cauſis quaſi feliciſſimis rebus inhiare: teq; to-
» tum cœleſtium arbitrio permitte: quia qui tribuere bo
» na ex facili ſolent: etiam eligere aptiſſima poſſunt.

utilia precepta.

Idem expedita et compendiaria uia eos ad gloriã peruenire dicebat: qui id agerent: ut quales uideri uellent: tales etiam essent. qua quidem prædicatione aperte monebat: ut homines ipsam potius uirtutem haurirent: quàm umbrã eius consectarentur. Idem ab adolescẽtulo quodam consultus utrum uxorem ducæret: an se omnino matrimonio abstineret: Respondit: utrum horum fecisset acturum pœnitentiam. hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hic hæres alienus excipiet. illinc perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue superciliũm, garula socrus lingua, subsessor alieni matrimõij. incertus liberorum euentus. non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum. Idem cum Atheniẽsiũ scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset: fortiq; animo, et constanti uultu potionem ueneni è manu carnificis accepisset: admoto iam labris poculo, uxori Xãthippe inter fletum, et lamentationem uociferanti innocentem eum perimi. quid ergo inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

Compẽdiaria uiã ad gloriã ✳

de matrimonio nõ trahẽdo.

✳

De Solone.

Age q̃ prudenter Solon neminem, dũ adhuc uiueret, beatum dici debere arbitrabatur: quod ad ultimum usq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. felicitatis igitur humanæ appellationem rogus consumat: qui se incursu malorum obijcat. Idẽ, cum ex amicis quendã grauiter mœrentem uideret: in arcem perduxit. hortatusq; est, ut per omnes subiectorum ædificiorum partes

oculos circunferret: quod ut factum animaduertit: cogita nunc tecum, inqt, q̃ multi luctus sub his tectis et olim fuerint, hodieq; uersentur, insequentibusq; seculis sint habituri. ac mitte mortalium incommoda tanq̃ propria deflere. qua consolatione demonstrauit urbes esse humanarum cladium conspecta miseranda. Idem aiebat si in unum locum cuncti mala sua contulissent: futurum, ut propria deportare domum: q̃ ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. quo colligebat non oportere nos, quæ fortuito patiamur: præcipuæ, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

Bias autem, cum patriã eius, Prienen hostes inuasissent: omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat: pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus: interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secũ ferret: Ego (inqt) uero bona mea mecũ porto. pectore. n. illa gestabat, non humeris, non oculis uisenda: sed æsti
» manda aio. quæ domicilio mentis iclusa, nec morta-
» lium, nec deorum manibus labefactari queunt: & ut
» manentibus præstò sunt: ita fugientes non deserunt.

Mens

De Platone Philosopho.

Iam Platonis uerbis abstricta, sed sensu prævalens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit: cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent. De Quodam rege.

Rex etiam ille subtilis iudicij: quem ferunt traditum sibi diadema priusq̃ capiti íponeret: retentum diu considerasse, ac dixisse: O nobilem magis, quàm felicem pannum: quem si quis penitus cognoscat quàm multis

solicitudinibus, & periculis, & miseriis sit refertus: ne humi quidem iacentem tollere uellet.

De Xenocrate Philosopho.

Quid Xenocratis Responsum, q̃ laudabile? cum maledico sermoni quorundã summo silentio interesset: uno ex his quærente cur solus linguam suam cohiberet: quia dixisse me, inqt, aliquando pœnituit: tacuisse nunquam.

De Aristophane.

Aristophanis quoq; altioris est prudentiæ præceptum: q in comœdia introduxit remissum ab inferis athenien sem Periclem, uaticinantem non oportere in urbe nutriri leonem. sin autem sit alitus, obsequi ei conuenire. monet enim, ut præcipuæ nobilitatis, et concitati ingenij iuuenes refrenentur: nimio uero fauore, ac profusa ĩdulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant ne impediantur: quod stultum, & inutile sit eas obtrectare uires: quas ipse foueris.

quo timenes [illegible]

De Thalete Philosopho.

Mirifice etiam Thales, nam interrogatus, an facta hominum deos fallerent: nec cogitata, inquit, ut non solum manus, sed etiam mentes puras habere uellemus: cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse credidissemus.

De Themistocle.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens. unicæ filiæ pater Themistoclem consulebat: utrum eam pauperi, sed ornato, an locupleti, sed parum probato collocaret. cui is malo, inquit, uirum pecunia, quàm pecuniam uiro indigentem. quo dicto stultum monuit, ut generum potius, quàm diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

Age Philippi, q̃ probabilis epistola. in qua Alexandrũ quorundam macedonum beneuolentiã largitione ad se attrahere conatum sic increpuit. quæ te filiratio in hanc tam uanam spem induxit: ut eos fideles tibi futuros existimares. quos pecunia ad amorem tui compulisses? à charitate istud præstatur. At uero ante Philippus maiore ex parte mercatur Græciæ, quàm uictor.

De Aristotele philosopho.

Aristoteles autem Calisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit: ut cum eo aut quãrarissime, aut q̃iucundissime loqueretur. quo .s. apud regias aures uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. at ille dum Alexandrum macedonẽ persica salutatione gaudentem obiurgat: & ad macedonicos mores inuitũ reuocare beneuole perseuerat: spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiam egit. Idẽ Aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare se, uani, uituperare stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum: ut uoluptates abeuntes consyderemus: quas quidem sic ostendendo minuit. fessas .n. pœnitentiæq; plenas animis nostris subiecit: quo minus cupide repetantur.

voluptates

De Anaxagora Philosopho.

Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidã quis nam esset beatus, nemo, inquit, ex iis, quos tu felices existimas: sed eum in eo numero reperies, qui ante ex miserijs constare creditur. non erit ille diuitijs, et honoribus abundans: sed aut exigui ruris, aut nõ ambitiosæ doctrinæ, fidelis, ac pertinax cultor, in secessu, quàm in fronte beatior.

Beatus

De Demade.

Demadis

Demadis quoq; dictum sapiens. nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere: uidete (inquit) ne dum cœlum custoditis: terram amittatis.

De Anacharsi.

Quàm porrò subtiliter Anacharsis leges aranearum telis comparabat. nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora transmitti: ita his humiles, & pauperes constringi: diuites, & præpotentes non alligari.

De Agesilao.

Nihil etiam Agesilai facto sapientius: siquidem cum aduersus remp. Lacedæmoniorum conspirationem ortã noctu comperisset: leges Lycurgi continuo abrogauit: quæ de indẽnatis supplicium sumi uetabant. comprehensis autem, & interfectis sontibus, easdem euestigio restituit: atq; utrunq; simul prouidit, ne salutaris animaduersio uel iniusta esset: uel iure impediretur. itaq; ut semper esse possent: aliquando non fuerunt.

De Hannone.

Sed nescio an Hannonis excellentissimæ prudentiæ consilium. Magone enim cannensis pugnæ exitum senatui Pœnorũ nuntiante: inq; tanti successus fidẽ annulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente: qui interfectis nostris ciuibus detracti erant: quæsiuit an aliquis sociorum post tantam cladem à Romanis defecisset. atq; ut audiuit: neminem ad Hannibalẽ trãsisse: suasit, ut protinus legati Romam, per quos de pace ageretur: mitterẽtur. cuius si sententia ualuisset: neq; secundo punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Samnite.

Ne Samnites quidem paruas pœnas consimilis erroris pe

penderunt: q Herennij Pontij ſalutare conſilium neglexerunt: qui authoritate, & prudẽtia cæteros præſtans, ab exercitu, & ducæ eius filio ſuo conſultus, qd nam fieri de legionibus Romanis apud furcas caudinas incluſis deberet: inuiolatas dimittendas reſpõdit. poſtero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hoſtiũ emeretur: aut grauiſſima iactura uires confringerentur. ſed improuida temeritas uictorum, dum utranq; partem ſpernit utilitatis, ſub iugum miſſas in perniciẽ ſuá accendit. multis, & magnis ſapientiæ exemplis parum lum adijciam. De Cretenſibus.

C retenſes cum acerbiſſima execratione aduerſus eos, quos uehementer oderunt: uti uolunt: ut mala conſuetudine delectentur: optant: modeſtó́q; uoti genere efficaciſſimum ultionis euentum reperiunt. Inutiliter. n. aliquid concupiſcere: & in eo perſeueranter morari. exitio ea dulcedo uicina eſt.

VAFRE DICTA, AVT FACTA. Caput. III.

St aliud factorum, dictorumq; genus à ſapiẽ
e tia proximo deflexu, ad Vafre nomen progreſſum: quod niſi fallacia uires aſſumpſerit: fidem propoſiti non inuenit: laudemq; occulto magis tramite, quàm aperta uia petit.

De Quodam Antiſtite Romano.

S eruio Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro ſabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ uacca

nata est: quam oraculorũ certissimi authores in hoc à Dijs immortalibus editam responderunt: ut quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset: eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. lætus eo dominus bouem cum summa festinatione Romam actam mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. de qua re antistes templi certior factus, religionẽ hospiti intulit: ne prius uictimã cæderet: q̃ proxima se aqua abluisset. eoq; alueum tyberis petente, uaccam ipse immolauit: & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus. nam cum à Rege Tarquinio auunculo suo oẽm nobilitatis indolẽ excerpi: interq; cæteros etiam fratrem suum, quod uegetioris ingenij erat interfectum animaduerteret: obtusi se cordis esse simulauit: eaq; fallacia maximas uirtutes suas texit. profectus etiã Delphos cum Tarquinii filius, quos is ad Apollinem pythium muneribus, sacrificiisq; honorandum miserat: aurum deo, nomine donicàm cauato baculo iclusum tulit. quia timebat, ne sibi cœleste numen aperta liberalitate uenerari tutum non esset. peractis deinde mãdatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt: quis nã ex ipsis Romæ regnaturus uideretur: At is penes eum summam urbis nostræ potestatem futuram respõdit: qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus perinde, atq; casu prolapsus de industria se abiecit: terramq; communem omnium matrem existimans, osculo

latus est. quod tam uafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.

De Scipione Superiore.

Scipio quoq; superior præsidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia. n. petens Africam, cum ex fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere uellet: neq; tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant: sagacitate consilij assecutus est. nanq; ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, et ditissimos, sed inermes habebat: ad se uocatos trecentos speciosa arma, & electos equos, q̃ celerrime expedire iussit: uelut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus. qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui, et periculosi belli respectu solicitis animis paruissent: remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma, et equos militibus suis tradere uoluissent: edixit. rapuit conditionem imbellis, actimida iuuentus: instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit: ut siquod protinus imperaretur: graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximum beneficium fieret. quod sequitur narrãdum quoq; est. De Q. Fabio Labeone.

Quintus Fabius Labeo arbiter à senatu finium constituẽdorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus: cũ in rem præsentem uenisset: utroq; separatim monuit: ut omissa cupiditate, regredi cõtrouersia, q̃ progredi mallent: idq; cum utraq; pars authoritate uiri mota fecisset. aliquantum uacui in medio agri relictum est. constitutis deinde finibus ut ipsi terminauerant: quicqd reliqui soli fuit, Populo Romano adiudicauit. Cæte-

Cicero libro primo offi-

rum et sic circunuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerũt: secundũ ipsorũ demonstrationẽ dicta sententia, improbo tamen præstigiorũ genere, nouũ ciuitati nostræ uectigal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho, quem bello superauerat: ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet: medias omnes secuisse: ut eum tota classe priuaret.

De Marco Antonio.

Nam M. Antonio remittendum conuitium est. qui idcirco se aiebat nullam orationem scripsisse: ut siquid superiore iudicio actum, ei, quem postea defensurus esset, nocaturum foret: nõ dictum à se affirmare posset. qui facti uix prudentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite, non solum eloquẽtia sua uti: sed etiam uerecundia abuti erat paratus.

De Sertorio.

Sertorius uero corporis robore, atq; animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus: proscriptione syllana dux Lusitanorum fieri coactus: cum eos oratione flectere non posset: ne cum Romanis uniuersa acie confligere uellent: Vasro consilio ad suam sententiam perduxit. duos enim in conspectu eorum constituit equos: alterum ualidissimum, alterum infirmissimum. ac deinde ualidi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarum uirium uniuersam conuelli iussit. obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextera irrito se labore fatigat: senio confecta manus ministerium executa est. tunc barbaræ concioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit: equi caudæ consimilem esse nostrum exercitum. cuius

partes aliquis aggrediẽs opprimere possit: uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriã, quàm occupauerit. Ita gens barbara, et aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat: oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

Fabius autem maximus, cuius non dimicare, uincere fuit: cum præcipuæ fortitudinis Nolanum peditẽ dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore sorti deditum in castris haberet: ut utroq; potius bono milite uteretur: q̃ in utrunq; animaduerteret: alteri suspicionem suam dissimulauit: in alterũ disciplinam paululum à recto tenore deflexit. nãq; illum plene pro tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos cœgit reuocare: & hunc clàm meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorẽ reddidit.

De Marco Volusio Aedile.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astutia quæsita est. M. Volusius ædilis plebis proscriptus assumpto Isiaci habitu, per itinera, uiasq; publicas stipẽ petens quisnãre uera esset: occurrentes dignoscere passus nõ est: eoq; fallaciæ genere tectus i M. Bruti castra puenit. Quid illa necessitate miserius? quæ magistratum Populi R. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per urbem iussit incedere. omnes autem hi suæ uitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia uel ipsi sustinuerunt: uel alios perpeti cœgerũt.

De Saturnino Vetulione.

Aliquanto speciosius sententiis Saturnini Vetulionis in eo-

dem genere cæsus, ultimæ sortis auxilium. Qui cum à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset: continuo prætoræ insignia inuasit: præcedẽtibus q; in modum lictorum, & apparitorũ publicorum seruis subornatis, uehicula comprehendit: hospitia occupauit: obuios summouit: ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima lucæ densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idẽ ut Puteolos uenit: perinde ut publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimum tũc proscriptorum profugium penetrauit. his uno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De Amore cuiusdam Patris in filium.

A mantissimus quidam filij cum eum inconcessis, ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater inhibere uellet: salubri consilio patriam indulgentiam temperauit. petiit enim ut prius, quàm ad eam, quam diligebat, iret: uulgari, ac permissa uenere uteretur. cuius precibus obsecutus adolescens infelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorem, pigriorem q; afferens paulatim deposuit.

De Quodam Asinario.

C um Alexander macedonum Rex sorte monitus, ut eũ, qui sibi porta egresso primus occurrisset: interfici iuberet: Asinarium forte sibi obuiam factum, ad mortem arripi imperauit. eoq; quærente quidnam se immerẽtem capitali supplicio, innocentem q; addiceret: cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retu-

lisset: asinarius si ita est (inquit) rex alium sors huic morti destinauit. nam Asellus, quẽ ego ante me agebã: prior tibi occurrit. delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipse reuocatus erat: occasionem in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit. summa in hoc cum calliditate mansuetudo. summa quoq; in alterius regis equisone calliditas.

De Dario Rege.

S ordida magorum dominatione perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eius dẽ dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis cõsortibus fecit: ut equis insidentes Solis ortu, cursum in quendã locum dirigerẽt: is q; regno potiretur: cuius equus in eo primus hinnisset. cæterũ maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus: solus acumine Equisonis sui Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est. q in equæ genitalem partem demissam manum, cum ad eũ locum uentum esset: naribus equi admouit: quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit: auditó q; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati (ut est mos pſarũ) humi prostratis cõrporibus Dariũ regem salutauerunt. quantum imperium, q̃ paruo interceptum est uaframento. De Bia Prienensi.

B ias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est q̃ patria Priene fuit: (siquidem hic etiam nũc spirat. illius pinde atq; extinctæ uestigia tantummodo extãt)

» ita; aiebat oportere homines in usu amicitiæ uersari: ut

» meminissent eam ad grauissimas inimicitias posse conuerti. quod quidem præceptum prima specie nimis forte asse callidũ uideatur, inimicum q; simplicitati, qua præ

Amicitia

cipue familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit: perquam utile reperietur.

De Anaximene præceptore Alexandri.

Lampsacenæ uero urbis salus unius uaframenti beneficio constitit. nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur: progressúmq; extra mœnia Anaximenem præceptorem suum uidisset: quia manifestũ erat futurum, ut preces suas iræ eius opponeret: non facturum se quod petisset iurauit. tunc Anaximenes peto (inquit) ut Lampsacum diruas. hæc uelocitas sagacitatis oppidũ uetusta nobilitate inclytum, exitio cui destinatum erat: subtraxit. De Demosthene.

Demosthenis quoq; astutia mirificæ cuidã ancillæ succursum est: quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione ut illam simul utrisq; redderet. quorũ alter interiecto tempore tanquã mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes numos abstulit. superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. hærebat misera in maxima pariter et pecuniæ, et defensionis penuria. Iamq; de laqueo, & suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus, affuit. qui ut in aduocationem uenit: mulier (inquit) parata est depositi se fidem soluere: sed nisi socium adduxeris: id facere non potest. quoniam ut ipse uocaveris: hæc dicta est lex: ne pecunia alteri sine altero numeretur. De quodam uiro Atheniensi.

Ac ne illud quidem parum prudenter. quidam Athenis uniuersi populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem subito petere cœpit: non quod speraret se illum consequi posse: sed ut

haberent homines: ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet: effunderent. neq; eum tam callidi consilij ratio fefellit. comitij. n. clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis uexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulopost in discrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei ultionem sitienti, capitis sui periculum obieciisset: nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent. huic uaframento consimilis illa calliditas.

De Hannibale.

H*annibal à* Duillio *Consule nauali prælio uictus: timensq; classis amissæ pœnas dare: offensam astutia mire auertit. nã ex illa infelici pugna prius, quàm cladis nuntius domũ pueniret: quendã ex amicis compositum, & ornatum,* Carthaginem *misit. qui postquã ciuitatis eius curiã intrauit: consulit, inquit, uos* Hannibal, *cum dux* Romanorũ *magnas secum maritimas trahẽs copias aduenerit: an cum eo confligere debeat: acclamauit uniuersus senatus non esse dubiũ qn oporteret. tum ille conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberũ his non reliquit id factum dãnare: quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.* De Eodem.

I*tidem* Hannibal Fabiũ Maximũ *inuictam armoriũ suorum uim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, ut aliqua suspicione trahendi belli resperget: totius* Italiæ *agros ferro, atq; igni uastando, uni us eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. profecisset aliquid tanti beneficii insidiosa adumbratio eius: nisi* Romanæ urbi, & Fabij *pietas, et* Hãnibalis uafri *mores fuissent notissimi.*

De Thusculanis.

THusculanis etiã acumine cõsilij ĩcolumitas parta est. cum enim crebris rebellationibus meruissent: ut eorũ urbem funditus Romani euertere uellent: atq; ad id exequendũ Furius Camillus, Maximus dux, ualidissimo instructus exercitu ueniisset: uniuersi ei togati obuiam processerunt: cõmeatusq;, & cætera pacis munia benignissime præstiterunt: armatum etiã intrare mœnia passi sunt: nec uultu, nec habitu mutato. qua cõstantia tranqllitatis nõ solum ad amicitiæ nostræ ius: sed etiam ad cõmunionẽ ciuitatis usq; penetrauerunt. Sagaci hercule usi simplicitate, quoniã apertius esse ĩtellexerant, metum officiis dissimulare: quàm armis protegere.

De Tullo Duce Volscorum.

At Volscorum ducis Tulli execrabile cõsilium. qui ad bellum inferendũ Romanis Maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prælijs contusos animos suorum, & ob id paci proniores animaduerteret: ĩsidiosa ratione quo uolebat compulit. nam cum spectandorũ ludorum gratia magna Volscorũ multitudo Romam cõueniisset: Consulibus dixit: uehementer se timere nequid hostile subito molirentur: monuitq;, ut essent cautiores: & protinus ipse urbe egressus est. Quam rẽ Consules ad senatum retulerunt: qui tametsi nulla suspicio suberat: authoritate tamen Tulli cõmotus: ut ante noctem Volsci abirent: decreuit. qua contumelia irritati, facile impelli potuerunt ad rebellandum. ita mendacium uersuti ducis, simulatione beneuolentiæ involutum duos simul populos fefellit. Romanũ ut insontes notaret: Volscum ut deceptis irasceretur.

DE STRATEGEMATIS Caput IIII.

Illa uero cælliditatis egregia, et ab omni
i prorsus reprehensione procul remota. cuius
opera, qa appellatione nostra uix apte ex
primi possunt: græca pronũtiatione Strate
gemata dicantur. De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso: quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ nõ sunt: finitimis q; trophæis, ac triumphis alitam uirtutem eius, spes suas promouere ulterius docuerunt: Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam, et suspectam semper societatis suæ fidem repẽte in ipsa acie detexit. detecto. n. Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus: ut aut victis insultaret: aut victores fessos aggrederetur. non erat dubiũ quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset: cũ eodem tempore et hostes cõfligere, et auxilia deficere cerneret. Itaq; ne id fieret: Tullus prouidit · conatato enim equo, pugnantium globos præcurrit. prædicans suo iussu secessisse Metium: eumq;, cum ipse signum dedisset: inuasurum Fidenatium terga. quo imperatoriæ artis consilio, metum fiducia mutauit. proq; trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio

At ne continuo à nostris regibus recedamus. Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferens quod patris uiribus expugnari Gabij nequirent: ualentiorem armis excogitauit ratiõem: qua interceptum id oppidum

Romano imperio adijceret. Subito nanq; se ad Gabios contulit tanq̃ parentis sæuitiam, & uerbera, quæ uoluntate sua perpessus erat: fugiens. ac paulatim uniuscuiusq; fictis, et compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam: ut apud omnes plurimum posset consecutus: familiarem suum ad patrem misit indicaturum, quem admodum cũcta in sua manu haberet: et quæsiturum quidnam fieri uellet: iuuenili cãlliditati senilis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credens, nihil respondit: sed ducto eo in hortum, maxima, & altissima papauerum capita baculo decussit. cognito adolescens silẽtio patris, simul ac facto: causam altius argumenti peruidit. nec ignorauit præcipi sibi: ut excellentissimum quenq; Gabinorum, aut exilio summoueret. aut morte consumeret. ergo spoliatã bonis propugnatoribus, ciuitatem tantum non uinctis manibus ei tradidit.

De Romanis.

Illud quoq; à maioribus, & consilio prudenter, et exitu feliciter prouisum. cum enim urbe capta Galli capitolium obsiderent: solamq; potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduerterẽt: perquam cãllido genere consilij Romani usi, unico perseuerantiæ irritamento uictores spoliauerunt. panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitamq; frumenti abundantiam nostris superesse credentes: ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profecto Iupiter Romanæ uirtutis, præsidium ab astutia mutuantis. cum summa alimentorum inopia proijci præsidia iopiæ cerneret. igi

tur ut Vafro, ita periculoso consilio salutarem exitum dedit. Idē Iupiter postea præstantissimorum ducū nostrorum sagacibus consilijs propitius aspirauit. nam cum alterum Italiæ latus Hannibal lacēraret: alterū uastasset Hasdrubal: ne duorū fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras urgerēt: hic Claudij Neronis uegetum consiliū: Illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso a' se in lucanis Hānibale, præsentiam suam, quoniā ita ratio belli desyderabat: mentitus hosti, ad opē ferendam collegæ per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit. tribunos enim a' tribunis, centuriones a' centurionibus, equites ab equitibus, pedites a' peditibus excipi iussit. ac sine ulla tumultuatione, solo uix unum exercitum capiente, alterū inseruit. quo euenit ne Hasdrubal cum duobus se Consulibus prælicaturum prius sciret: q̄ utriusq; uirtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis punica callidi*tas*, Romana elusa prudentia, Hannibalē Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Quinto Metello Consule.

Memorabilis etiam consilij. Q. Metellus, qui cum proconsul bellū in Hispania aduersus Celtiberos gereret: urbemq; Trebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset: intra pectus suum multum, ac diu consilijs agitatis, uiā reperit: qua propositum ad exitum perduceret. itinera magno impetu ingrediebatur. deinde alias, atq; alias regiones petebat. hos obsidebat

montes. paulopost ad illos transgrediebatur: cum iterum tam suis oibus, quàm ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoq; à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiæ genus sequeretur: absiste, inquit, istud quærere. nam si huius consilij mei interiorẽ tunicam conscium esse sensero: continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? postq; uero, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiã errore implicauit: cum aliò cursum direxisset: subito ad Trebiam reflexit: eãq; inopinatam, et attonitam oppressit. ergo nisi mentem suã dolos scrutari coegisset: ad ultimam ei senectutem apud mœnia Trebiæ armato sedendum foret.

Externa. De Agathocle rege Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum rex audacter callidus. cum enim urbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent: exercitum suum in Africam traiecit: ut metum, metu, uim, ui discuteret. neq; sine effectu. ná repentino eius aduentu perculsi Pœnì, libenter incolumitatem suam salute hostiũ redemerunt: pactiq; sunt, ut eodem tẽpore, & Africa Siculis, & Sicilia punicis armis liberaretur. Agathocles aũt Syracusarũ mœnia si tueri pseuerasset: illa belli malis urgerẽtur: bona pacis fruenda, securæ Carthagini reliquisset. nunc inferendo, quæ patiebatur: dum alienas potius lacessit opes: q̃ suas tuetur: quo æquiore animo regnum deseruit: eo tutius recepit.

De Hannibale.

Quid Hannibal cannensem Populi Romani aciem speculatus non ne prius, q̃ ad dimicandum descenderet:

compluribus astutiæ complicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit: ut & solem, & puluerem, qui ibi uento multus excitari solet: aduersum haberet: deinde partem copiarũ suarũ, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandá eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat: curauit. Postremo quadringentos equites subornauit: qui simulata transitione petierunt Consulem: à quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnæ partem secedere: districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant: poplites pugnantium Romanorum cæciderunt. hæc fuit punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est. quoniã deceptimagis, q̃ uicti sumus.

DE REPVLSIS. Caput. V.

Ampi quoq; repræsentata conditio, ambitiosam ingredientes uiam, ad fortius sustinẽdos parum prosperos comitiorum euentus utiliter instruxerit. quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis: ut non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent: meminerint q; nefas non esse, aliquid ab omnibus uni negari. cum sæpenumero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse duxerint: scientes etiam patientia quæri debere, quod gratia impetrari ne quierint.

De

De Quinto Aelio Tuberone.

Quintus Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo epulum Populo Ro. nomine P. Africani patrui sui dante rogatus, ut triclinium sterneret: lectulos punicanos pellibus hœdinis strauit: & pro argenteis uasis samia exposuit. cuius rei deformitas sic omnes offendit: ut cum alioqui uir egregius haberetur: comitijsq; prætoriis candidatus in campũ L. Paulo auo, et P. Africano auũculo nixus descendisset: repulsa inde abiret notatus. nã ut priuatim semper continentiam probabant: ita publicæ maxima cura splendoris habita est. quo circa urbs nostra non unius conuiuii numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli, suffragijs suis uindicauit.

De P. Scipione Nasica.

P. Autem Scipio Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is, qui Consul Iugurthæ bellum indixit: qui matrem Idæam è phrygijs sedibus, ad nostras aras, focosq; migrantem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones authoritatis suæ robore oppressit: quo principe senatus aliquot annos gloriatus est: cum ædilitatem curulem adolescens peteret: manumq; cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorũ tenacius apprehendisset: ioci gratia interrogauit eum: num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circunstantibus exceptum, ad populum manauit: causamq; repulsæ Scipioni attulit. omnes nanq; rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes: iram suã aduersus contumelioſam eius urbanitatẽ distrinxerũt. Igitur ciuitas nostra nobiliũ iuuenũ ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & utiles ci-

ues fecit, honoribuśq; non patiendo eos a ſcurris peti: debitum authoritatis pondus adiecit.

De Lucio Aemilio Paulo.

NVllus error talis in L. Aemilio P. cõſpectus eſt: ſed tamen aliquoties fruſtra cõſulatum petijt. Ideḿq;, cum iam cãpum repulſis ſuis fatigaſſet: bis Conſul et Cẽſor factus eſt. ampliſſimum etiam dignitatis gradum obtinuit. cuius uirtutem iniuriæ non fregerunt: ſed acuerunt. quoniam quidem nota ipſa acẽſam cupiditatem ſummi honoris ardentiorem ad cõmitia detulit: ut populum, quem nobilitatis ſplendore, & animi bonis mouere non potuerat: pertinacia uincëret.

De Quinto Cæcilio Metello.

Q. Autem Cæcilium Metellum, pauci, et mœſti amici cõſulatus repulſa afflictum triſtitia, ac rubore plenũ, domum reduxerunt. eundem de pſeudo Philippo triumphantem uniuerſus ſenatus lætum, & alacrem in capitolium proſecutus eſt. achaici etiam belli, cui ſummam manum L. Mumius adiecit: maxima pars ab hoc uiro profligata eſt. eí ne ergo populus cõſulatum negare potuit: cui mox duas clariſſimas prouincias, aut daturus erat: aut debiturus Achaiam, & Macedoniã? & quidem hoc facto, meliore eo ciue uſus eſt. intellexit enim quàm induſtrie ſibi gerendus eſſet cõſulatus: quẽ tanto labore ípetrari ſenſerat. De Lucio Sylla.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, q̃ L. Sylla? diuitias, & íperia largitus eſt. leges uetuſtas abrogauit. nouas tulit. hic quoq; in eodem cãpo, cuius poſtea dominus extitit: repulſa prætura ſugillatus eſt. oĩa loca petiti honoris, ſiquis modo deorum formã, & ima

ginem futuræ eius potentiæ Populo Ro. repræsentaſſet, impetraturus. De M. Porcio Catone.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam: M. Porcius Cato plus moribus ſuis præturæ decoris adiecturus, q̃ prætexta eius ſplendoris ipſe laturus conſequi illam à populo aliquando non potuit. proxima dementiæ ſuffragia: quæ quidem ſatis graues pœnas erroris ſui pependerunt: quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti ſunt. Ergo ſi uere æſtimare uolumus, non Catoni tunc prætura, ſed præturæ Cato negatus eſt.

DE NECESSITATE. Caput. VI

Bominandæ quoq; neceſſitatis amariſſimæ leges, & truculentiſſima imperia, tum urbem noſtram, tum etiã exteras gentes, multa non intellectu tantum, ſed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt. Nam aliquot aduerſis prælijs ſecundo punico bello exhauſta militari iuuentute Romana, ſenatus authore Tib. Graccho Conſule cenſuit: uti publicæ ſeruii aduerſus propulſandorum hoſtium impetum emerentur. eaq; dere per Tribunos plebis apud populum lata rogatione tres creati ſunt uiri: qui quatuor & uiginti millia ſeruorum comparauerunt: adactoſq; iureiurando ſtrenuam ſe, fortemq; operam daturos: quoad Pœni eſſent in Italia datis armis in caſtra miſerunt. Ex Appulia etiam & à Fidiculis ſeptuaginta, atque ducenti ad ſupplementum equitatus ſunt empti. Quanta uiolentia eſt caſus acerbi?

Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoq; originis capi
te censos habere milites fastidierat: eadem cællis seruili
bus extracta corpora: & à pastoralibus casis collecta
mancipia, uelut præcipuum firmamentum exercitui
» suo adiecit: Cedit ergo interdum generosus spiritus uti
» litati: & fortunæ uiribus succumbit. ubi nisi tutiora cō
» silia legeris: speciosa sequenti concidendum est.

De Ciuitate Romana.

Cannensis autem clades adeo urbem nostram uehemen-
ter contudit: ut opera M. Iunij dictaturam Reip. admi
nistrantis spolia hostium affixa templis, deorum numi
ni consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur. ac prætextati pueri arma induerent. adiudicatorum etiam, & capitali crimine damnatorum sex mil
lia conscriberentur. quæ si per se aspiciantur: aliquid ruboris habeant. sin autem admotis necessitatis uiribus ponderentur: sæuitiæ temporis conuenientia præsidia uideantur.

De Eadem Ciuitate.

Propter eandem cladem, Senatus Octacilio, qui Siciliam: Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam proprætores obtinebant: querentibus quod neq; stipendium, neq; frumē tum classibus eorum, & exercitibus socij præberēt: affirmantibus etiam ne habere quidem eos, unde id præstare possent: rescripsit. ærarium longinquis expē sis non sufficere. próinde, quo pacto tantæ iopiæ succurrendum esset: ipsi uiderent. his literis quid aliud, quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Si aliā q;, & Sardiniā, benignissimas urbis nostræ nutricēs, gradus, & stabilimēta bellorū, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis uer-

bis, ita scilicet necessitate iubente, dimisit.

De Casilinatibus.

EAdem Casilinates obsidione Hannibalis clausos, alimentorumq; facultate defectos, lora necessarijs uinculorum usibus subducta, eq; sartis detractas pelles feruenti re solutas aqua, mandere uoluisti. quid illis, si acerbitatem casus intueare: miserius? si constantiam respicias: fidelius? qui, ne à Romanis desciscerent: tali uti cibi genere sustinuerunt: cum pinguissima arua sua, fertilissimosq; campos mœnibus suis subiectos intueretur. Itaq; Campanæ urbis, quæ punicam feritatem delitijs suis cupida fouit, in propinquo situm Casilinum moderatum uirtute, clarum perseuerantis amicitiæ pignore, impios oculos uerberauit.

De Prænestinis.

In illa obsidione, et fide, cum trecenti prænestini permanerent: euenit: ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere: quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum: ut & uenditori, et emptori quẽ uterq; meretur, exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit. æquianimi uir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, uerum necessarie comparato cibo uixit.

De Ciuitate Romana.

CAutem Mario & Cn. Carbone Consulibus bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non Reip. victoria quærebatur: sed præmium victoriæ res erat publica: senatusconsulto aurea, atq; argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent: conflata sunt. digna enim causa erat, hi ne, an illi crudelitatẽ

ſuam proſcriptione ciuium ſatiarent: ut Dij immortales ſpoliarentur·non ergo P.conſcriptorũ uoluntas, ſed teterrimæ neceſſitatis truculenta manus illi cõſulto ſtylum ſuum impreſſit. De Diuo Iulio.

Diui Iulij exercitus, ideſt inuicti ducis inuicta dextera, Cum armis Mundam clauſiſſet: aggeriq; extruẽdo materia deficeret: congerie hoſtilium cadauerum, q̃ deſyderauerat altitudinem, inſtruxit: eamq; tragulis, et pilis quia roboreæ ſudes deerant: magiſtra nouæ molitionis neceſſitate uſus uallauit.

De Diuo Auguſto.

Atq; ut diuinam filij mentionem, cœleſtis patris recordationi ſubnectam: cum effuſurus ſe in noſtras prouincias Parthorum rex Phraates uideretur: uicinæq; imperio eius regiones ſubita inducti tumultus denuntiatione quaterentur: tanta in Boſphorano tractu commeatus penuria inceſſit: ut ſex millibus denarijs, ſingula uaſa olei, frumentiq; modijs totidẽ mancipia permutarentur: ſed amariſſimam tempeſtatem Auguſti cura, tutelæ tunc terrarum uacans, diſpulit.

Externa. De Cretenſibus.

Cretenſibus nihil tale præſidij affulſit: qui obſidione Metelli ad ultimam uſq; penuriam compulſi, ſua iumentorumq; ſuorum urina ſitim torſerunt: iuſtius dixerim, quàm ſuſtentauerunt. quia dum uincitiment: id paſſi ſunt: quod eos ne uictor quidem pati cœgiſſet.

De Numantinis.

Numantini autem à Scipione uallo, & aggere circundati: cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant: conſumpſiſſent: ad ultimum humanorum corporum da-

pibus usi sunt. quapropter capta iam urbe, complures inuenti sunt artus, & membra trucidatorum corporũ sinu suo gestantes. nulla est in his necessitatis excusatio. nam quibus mori licuit: sic uiuere necesse nõ fuit.

De Caliguritanis.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quo perseuerantius interempti Sertorii cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarẽt: quia nullum iam aliud in urbe eorum supererat animal: uxores suas, natosq; ad usum nefariæ dapis uerterunt. Quoq; diutius armata iuuentus uiscera sua uisceribus suis aleret: infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur: ut pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret. ex hoc nimirum hoste tanto duca pœna magis, quàm uictoria petenda fuit: quia plus uindicatus libertatis, quàm uictus gloriæ afferre potuit: cum omne serpentum, ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superarit. nanq; illis dulcia uitæ pignora proprio spiritu cariora sunt: ea Caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS, QVAE RESCISSA SVNT. Caput. VII.

Acemus nunc negotio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi est temporis. consyderemusq;, quæ testamenta aut rescissa sunt legitime facta: aut cum merito

rescindi possent: rata manserunt. quæ ue ad alios, q̃ q̃ expectabant: honorem hæreditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atq; ita, ut ea ordine, quo proposui exequar: militantis cuiusdam pater, cum de morte filij falsum è castris nuntium accepisset: aliis hæredibus scriptis decessit. peractis deinde stipendijs adolescens domũ petit. errore patris, impudentia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro Rep. absumpserat. maximos labores, & plurima pericula toleraverat. aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat. ne duitos eius lares otiosa ipsi urbi onera possiderent. Itaq; depositis armis, coactus est in foro, togatam ingredi militiam acerbe. cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit: omnibusq; non solum consilijs, sed etiam sententijs superior discessit.

De Filio M. Anci Carseolani equitis Romani.

Item M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius à Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris, quo præteritus erat: apud centumuiros rescidit. cum in eo Tullianus Pompeij magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. itaq; illi in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia, quàm cum parentis cineribus negotij fuit. cæterum quamuis utraq; hæc aduersus se nitebantur: tamen paterna bona obtinuit. nam L. quidem Sextilius, & P. Popilius, quos M. Ancus sanguine sibi conuunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat: sacramento cum adolescentulo contendere ausi nõ sunt:

tametsi præcipuis eo tẽpore magni uiribus ad defendẽdas tabulas testamenti ĩuitari poterant: etsi aliquãtulũ adiuuabat hæredes, quod M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac sacra transierat. sed arctissimũ inter homines procreationis uinculum, patris simul uolũtatẽ, et principis authoritatẽ supauit. De Tettio filio Tettij.

C. Autem Tettium infantem a' patre exhæredatum Petronia matre, quã Tettius quoad uixit in matrimonio habuerat, natum: diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patriæ animo usus. quoniam Tettius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

De Septicia.

Septicia quoq; mater Trachalorum Ariminensium filijs irata, in contumeliam eorum, cum iã parere nõ posset: Publio Seni admodum nupsit: testamento etiam utroq; præterito. à' quibus aditus diuus Augustus, et nuptias mulieris, et suprema iudicia improbauit. nam hæreditatem maternam filios habere iussit. dotem, quia non creandorũ liberorum causa connubium intercesserat: uirum retinere uetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset, iustius ne, aut gratius pronũtiaret? spernis quos genuisti: nubis effœta: testamenti ordinem uiolento animo confundis: neq; erubescis ei totum patrimonium addicere: cuius polluto iam corpori maracdam senectutem tuam substrauisti. ergo dum sic te egeris: ad inferos usq; cœlesti fulmine affiata es.

De C. Calpurnio Pisone.

E gregia quoq; C. Calpurnij Pisonis præfecti urbis constitio. cum. n. ad eum Terẽtius ex octo filijs, quos in ado-

leſcentiam ꝓduxerat: ab uno in adoptionem dato ex hæredatum ſe querelam detuliſſet: bonorũ adoleſcentis poſſeſſionem ei dedit: hæredesq; lege agere paſſus non eſt. monuit profecto Piſonem patria maieſtas: donum uitæ: beneficium educationis. ſed aliquid etiam ipſum flexit, circunſtantiũ liberorũ numerus: qđ cum patre ſeptem fratres impie exhæredatos uidebat.

De Genutio Quodam.

Quid Mamerci Aemilii Lepidi Conſulis, q̃ graue decretum? Genutius quidam matris magnæ Gallus à Cn. Oreſte prætore urbis impetrauerat, ut reſtitui ſe in bona Neuiani iuberet: quorum poſſeſſionem ſecundũ tabulas teſtamenti ab ipſo acceperat. appellatus Mamercus à Surdinio, cuius libertus Genutium hæredem fecerat: prætoriam iuriſditionem abrogauit. quod diceret Genutium amputatis ſui ipſius ſponte genitalibus corporis partibus: neq; uirorum, neq; mulierum numero haberi debere. conueniens Mamerco, conueniẽs principi ſenatus decretum. quo prouiſum eſt: ne obſcœna Genutii præſentia, ignataq; uoce tribunalia magiſtratuum ſub ſpecie petiti iuris polluerentur.

De Vetilio Lenone.

Multo. Q. Metellus prætorẽ urbanum ſeueriorẽ egit, q̃ Oreſtes geſſerat, qui Vetilio lenoni iuueni bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti non dedit. quia uir nobiliſſimus, & grauiſſimus fori, ac lupanaris ſeparandam conditionem exiſtimauit. Nec aut factum illius comprobare uoluit: qui fortunas ſuas in ſtabulũ contaminatum proiecerat: aut huic tanquam integro ciui iura reddere: qui ſe ab omni honeſto uitæ

genere abruperat.

DE TESTAMENTIS, QVAE RATA MANSERVNT. Caput. VIII.

Is rescissorum testamentorum exemplis contenti, attinganus ea, quæ rata manserunt: cum causas haberent, propter quas rescindi possent. Quàm certæ, quã etiam notæ insaniæ Tudi tanus, utpote qui populo numos sparserit: togam'q; ue lut tragicam uestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit: ac multa his consentanea fecerit: testamento filium instituit hæredem. quod T. Longus, sanguine ei proximus hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. magis enim centumuiri, quod scriptum esset in tabulis: quàm quis eas scripsisset consyderandum existimauerunt.

De Ebucia uxore L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demens: Ebuciæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat: tabulæ testamenti plenæ furoris. nam cum haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam animi sui potius inclinatione prouecta, quàm ullis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem instituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio uiginti numos legauit. Aphronia tum cum sorore sacramento contendere noluit: testamentum'q; matris, patientia honorare: q̃ iudicio conuellere sanctius esse duxit. eò seipsam indignorem iniuria ostendens, quò eam æquiore animo sustinebat.

De Q. Metello.

Minus mirandum errorem muliebrem Q. Metellus

fecit. Is nãq; plurimis, & celeberrimis eiusdem nom
nis uiris in urbe nostra uigentibus: claudiorum etian
familia, quam arctissimo sanguinis uinculo contingebat florente: Carinatem solum hæredem reliquit. nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

De Pompeio Rhegyno.

Item Põpeius Rhegynus uir transalpinæ regionis, cum testamento fratris præteritus esset: & ad cõarguendam iniquitatem eius binas tabulas testamentorum suorũ in cõmitio incisas, habita utriusq; ordinis maxima frequẽtia recitasset: in qbus magna ex pte hæres frater erat scriptus: prælegabaturq; ei cẽties & qnquagies sestertium: multum ac diu inter assentiẽtes indignationi suæ amicos questus, qđ ad hastæ iudicium attinuit: cineres fratris qetos esse passus est. et erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine rhegyno pares, neq; proximi: sed & alieni, et humiles: ut nõ solũ flagitiosum silentium, sed etiã prælatio cõtumeliosa uideri posset. æque felicis impunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES HOMINVM HAEREDES HABVERVNT. Caput IX.

De Q. Cæcilio, & Lucio Lucullo.

Q. *Cæcilius L. Luculli põptissimo studio, maximaq; liberalitate, et honestum dignitatis gradum, et amplissimũ patrimoniũ consecutus: cum præ se semper tulisset unũ illũ sibi esse hæredẽ: moriẽs etiã annulos ei suos tradidisset:*

Pomponium Atticum testamento adoptauit: omniumq; bonorũ reliqt hæredem. sed fallacis, & insidiosi cadauer Pop. Ro. ceruicibus reste circũdatum ꝑ uiã traxit. itaq; nefarius homo filium qdem, et hæredem habuit: quem uoluit: funus autem, et exeqas quales meruit.

De Tito Mario Vrinate.

Neq; alijs dignus fuit T. Marius Vrinâs. qui ab infimo militiæ loco beneficijs diui Augusti imꝑatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumq; uberrimis quæstibus locuples factus: non solum cæteris uitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat: prædicauit: sed etiam pridie, quàm expiraret idem illud ipsi Augusto dixit. Cũ interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

De Lucio Valerio & Cornelio Balbo.

L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit: togatum hostem Cornelium Balbum expertus, utpote opera eius, & consilio, compluribus priuatis uexatus litibus: ad ultimumq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis aduocatis, et patronis suis, solũ hæredem reliqt. nimirum consternatio, animum eius transuersum egit: amauit enim sordes suas, & dilexit pericula: & dãnationem uotis expetiuit: authorẽ harum rerum beneuolentia, propulsatorem odio insecutus.

De Tito Barrulo. & Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum, liberalissimamq; senserat amicitiam: decedens suos annulos périnde, atq; unico hæredi tradidit: quẽ nulla ex parte hæredem relinquebat. quantũ illo momento temporis conscientia, si modo uires, quas habere

creditur: possidet: à teterrimo homine suppliciũ exe-
git. inter ipsam. n. fallacis, & ingratæ culpæ cogita-
tionem, spiritum posuit: quasi tortore aliquo mentem
eius interius cruciante: quod animaduertebat é uita
ad mortem transitum suum & superis Dijs inuisum
esse, & inferis detestabilem futurũ. De M. Popilio.

M. uero Popilius senatorij ordinis Oppium Gallum ab
ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens pro uetu
sto iure amicitiæ, & uultu benigno respexit: & uer-
bis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus ẽ
unum etiam de multis, qui assidebant: ultimo comple
xu, et osculo dignũ iudicauit: semperq; annulos quoq;
suos ei tradidit. uidelicet ne quid ex ea hæreditate, quã
non erat aditurus: amitteret. Quos Oppius uir dili-
gens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibri
um, in locellum repositos, & à præsentibus assigna
tos, diligentissime hæredibus illius, ex hæres ipse reddi
dit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiui
us? senator populi Ro. curia egressus, homo uitæ fru
ctibus continuo carituru, sanctissima iura familiarita-
tis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus
reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

INFAMES REI QVIBVS EX CAVSIS ABSOLVTI, AVT DAMNATI SVNT. Caput. I.

De M. Horatio.

Vnc quoq; ut ægore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur: recordemur in
n inuidia laborantes quibus de cauſis, aut abſoluti ſunt, aut damnati. M. Horatius interfectæ ſororis crimine à Tullo rege damnatus, ad populum prouocato iudicio abſolutus eſt. quorum alterũ atrocitas necis mouit: alterũ cauſa flexit. quia immaturum uirginis amorẽ ſeuere magis, q̃ impie punitum exiſtimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantum conſanguineo quantum hoſtili cruore gloriæ haurire potuit. acrem ſe tũc pudicitiæ cuſtodem Populus Ro. poſtea plus iuſto placidum iudicem præſtitit.

De Sergio Galba.

C um à Libone. Tr. Pl. Sergius Galba pro roſtris uehementer increparetur: quod Luſitanorũ magnã manũ, interpoſita fide Prætor in Hiſpania interemiſſet: actionĩq; tribunitiæ M. Cato ultimæ ſenectutis, oratione ſua, quam in originibus retulit: ſubſcriberet: reus pro ſe iam nihil recuſans, parvulos liberos ſuos, & galli ſanguine coniunctum filium, flens commendare cœpit. eoq; facto mitigata concione, qui omnium conſenſu periturus erat: penè nullum triſte ſuffragium habuit. miſericordia ergo illam quæſtionem, non æquitas texit. quoniam, quæ innocentiæ tribui nequierat: abſo

lutio respectui puerorum data est. consentaneum, quod sequitur. De A. Gabinio.

A. Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragiis populi Mēmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei uidebatur: quoniam et accusatio partes suas plene exhibebat: & defensionis præsidia, inualida fide nitebā tur: & qui iudicabant, ira percti pœnam hominis cupide expectabant. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur. cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. filius nanq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Mēmij supplex prostrauit: inde aliquod fomentum procellæ petens: unde totus impetus tempestatis eruperat. quē truci uultu à se uictor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquādiu passus ē. Quod spectaculum fecit: ut Lælius Tr. Pl. approbātibus cunctis Gabinium dimitti iuberet: ac documentum daretur: neq; secundarum rerum prouentu insolenter abuti: neq; aduersis propere debilitari oportere. idq; proximo exemplo æque patet. De Appio Claudio.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniu ria: siquidem illius uetustissimum morem neglexit: huius pulcherrimam classem amisit: infesto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur: subito coorti imbris beneficio tutus fuit a damnatione. discussa enim quæstione, aliā uelut Dijs interpellantibus de integro instaurari nō placuit. Itaq cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat: cœlestis salutē attulit. De Tucia Virgine Deæ Vestæ

E odē auxilij genere Tuciæ uirginis Vestalis incesti crimi

reæ

reæ castitas: infamiæ nube obscurata emersit: quæ conscia certæ syncæritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est. arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus: effice: ut hoc hauriam ex Tyberi aquam: & in ædē tuā perferam. audacter, & temere iactis uotis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

De Lucio Pisone.

Item L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quod graues, & intolerabiles iniurias sociis intulisset: haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit. nanq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebātur: repentina uis nimbi incidit. cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularetur: os suū cœno repleuit. quod conspectum totam quæstionem à seueritate ad clementiā, et mansuetudinem transtulit. quia satis iā graues eū pœnas sociis dedisse arbitrati sunt: huc deductum necessitatis: ut abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur. subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos.

De Q. Flauio.

Q. Flauius à C. Valerio ædile apud populum reus actus, cum quatuordecim tribuum suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi. cui Valerius æque clara uoce respondit. nihil sua interesse, nocens ne, an inoxius periret: dummodo periret. qua uiolentia dicti reliquas tribus aduersario donauit. abiecerat inimicum: eundem, dum pro certo pessundatū credidit: erexit: victoriāq; in ipsa victoria perdidit.

De Caio Cosconio.

Caium etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidētissima facinora, sine ulla dubita-

tione nocentem: Valerij Valentini accusatoris eius re
citatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum,
& ingenuam uirginem à se corruptam poetico ioco si
gnificauerat: contexit. Siquidem iudices iniquum ra-
ti sunt eum uictorem dimittere: qui palmam non ex
alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Vale
rius in Cosconij absolutione damnatus: quàm Cosconi
us in causa sua liberatus est.

De A. Attilio Calatino.

Attingam eos quoq; quorum salus proprijs obruta crimi
nibus, proximorum claritati donata est. A. Attilium
Calatinum soranorum oppidi proditione reum admo
dum infamem, imminentis damnationis periculo
Q. Maximi soceri pauca uerba subtraxerunt. qbus
affirmauit si in eo crimine sontem illum ipse compe-
risset: direpturum se fuisse affinitatem. continuo enim
populus pene iam exploratam sententiam suã, unius
iudicio concessit. indignum ratus eius testimonio non
credere: cui difficilis Reipublicæ temporibus, bene se
exercitus credidisse meminerat.

De M. Aemilio Scauro.

M. Quoq; Aemilius Scaurus repetundarum reus, adeo
perditam, & compleratam defensionem in iudicium
attulit: ut cum accusator diceret lege sibi centum, atq;
uiginti hominibus denuntiare testimonium licere: se'q;
non recusare, quo minus absolueretur: si totidem no-
minasset: quibus in prouincia nihil abstulisset: tam bo
na conditione uti non potuerit. tamen propter uetustissi
mam nobilitatem, & recentem memoriam patris ab-
solutus est.

De Cotta.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum uirorum in protegendis reis plurimum ualuit: ita opprimendis non sanè multum potuit. quin etiam euidẽter noxijs, dum eos acrius impugnauit: profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit. cuius causa quamuis grauissimis criminibus erat confossa: septies ampliata, & adultimum octauo iudicio absoluta est. quia homines uerebantur: ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim: nolumus caput alterius petentem in iudicium, triumphos, & trophæa, spoliáq;, ac deuictarum nauium rostra deferre. terribilis sit is aduersus hostem. ciuis uero salutem tanto fulgore gloriæ subnixus ne insequatur. tam uehementes iudices aduersus excellentissimum accusatorem: q̃ mites in longe inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehẽsus: cum ob id causam adulterij diceret: inter maximos, & grauissimas infamiæ fluctus, emersit tanquã fragmentum naufragij. leue admodum genus defensionis amplexus. affirmauit enim se ob amorẽ pueri sui eo esse perductum. suspectus erat locus: suspectum tempus: suspecta matrisfamiliæ persona: suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœliis fratribus, & filiis Titi Cœlij.

Remissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cum paricidii causam duo fratres Cœlii di-

cerent, splendido Terracinæ loco nati: quorum pater Titus Cœlius in cubiculo quiescens, filijs altero cubantibus lecto, erat interemptus: neq; aut seruus quisquam, aut liber inueniretur: ad quem suspicio cædis pertineret: hoc uno nomine absoluti sunt. quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes. somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam nõ recipere, ut occiso patre, supra uulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint. De Lucio Scipione.

Percurremus nunc eos: quibus in causæ dictione magis quæ extra quæstionem erant: nocuerunt: quàm sua innocentia opem tulit L. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum perinde, ac si pecuniam ab eo accepisset: damnatus est. non puto quod pretio corruptus fuerat: ut illum totius Asiæ dominum, & iam Europæ uictrices manus iniiciẽtem, ultra Taurum montem summoueret: sed alioqui uir syncerissimæ uitæ, et ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat: resistere non potuit. De Publio Furio.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor. C. autem Deciano spectatæ integritatis uiro uox sua exitiũ attulit. Nam cum P. Furium ingnatissimæ uitæ pro rostris accusaret: quia quadam in parte actionis de morte Lucii Saturnini queri ausus fuerat: nec reum dãnauit: & insuper ei pœnas adiectas pependit.

De Titio Sexto.

Sextum quoq; Titium similis casus prostrauit. erat inocens, agraria lege lata gratiosus apud populũ: tamen

quia Saturnini imaginem domi habuerat: suffragijs eum tota concio oppressit.

De Claudia.

Adijciatur his Claudia, quã insontem crimine, quo accusabatur: uotũ impium subuertit. quia cum à ludis domum rediens turba elideretur: optauerat: ut frater suus maritimarum uirium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret: sæpiusq; Consul factus infelica ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

De Militio Cneo Lolio, et Lucio Sextilio.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas dãnationis incursus abripuit. M. Militius, Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiri, quod ad incendium in sacra uia ortum extinguendum tardius uenerant: à Trib. Pl. die dicta ad populum dãnati sunt.

De Publio Bilio Triumuiro.

Item P. Bilius triumuir nocturnus à P. Aquilio. Trib. Pl. accusatus populi iudicio concidit: quia uiglias negligentius circumierat.

De Marco Aemilio Porcina.

Admodum seueræ notæ & illud populi iudicium. cum M. Aemilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublime extructæ uillæ in Allienſi agro, graui multa affecit.

De quodam.

Non supprimenda illius quoq; damnatio: qui pueruli sui nimio amore corruptus: rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri iuberet: cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso, desyderium eius expleuit: coq; nomine publica quæstione afflictus est. innocẽs niſi tã prisco seculo natus esset.

De quadam muliere, quæ matrem interfecit.

Atq; ut eos quoq; referamus: qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati, neq; absoluti sunt: apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam, q matrem percussam fuste interemerat: causam dixit. de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt: quia abunde constabat eandem ueneno necatorum liberorum dolore commotam: quos auia filiæ infensa sustulerat: parricidium ultam parricidio esse: quorum alterum ultione, alterum absolutione non dignum iudicatum est.

De quadam muliere, quæ uirũ, & filiũ interemit.

Eadem hæsitatione Publij quoq; Dolabellæ procõsulari imperio Asiam obtinentis animus fluctuatus ẽ. materfamilias Smyrnæa uirum, & filium interemit: cum ab iis optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat: odisum comperisset: quam rem Dolabella ad se delatam Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit: quia ipse neq; liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. consyderanter, & mansuete Populi R. magistratus. sed Areopagitæ quoq; nõ minus sapienter. qui inspecta causa & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt. eodẽ affectu moti quo Dolabella. sed ille transferendo quæstionem, hi differendo damnandi, atq; absoluendi, inexplicabilem cunctationem mutabant.

Vblicis iudiciis adijciam, quorũ magis æquitas quæstionum delectare, q̃ immoderata turba lectorem offendere poterit. Claudius cæntummalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cœlio monte habebat: summittere: quia his ex arte augurium capientibus officiebat: uendidit eam Calpurnio Lanario: nec idicauit, quod imperatum à collegio augurum erat. à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, ut formulam daret: quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato ut est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse: continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cum æquitate. q̃a bonæ fidei uenditorem, nec commodorum spem augere: nec ĩcommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemoraui: sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

De C. Visellio.

C. Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia numûm ab Octauia laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat: expensa ferri sibi passus est: eo consilio ut si decessisset: ab hæredibus eam summam peteret: quam legati genus esse uoluit. libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. euasit deinde ex illa tempestate aduersus uota Octauiæ, quæ offensa, quod spẽ prædæ suæ morte nõ maturasset: ex amica obsequẽti subito districta fœneratricem agere cœpit numos

petendo, quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. de quare Caius Aquilius uir magnæ authoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus, adhibitis in consiliũ principibus ciuitatis, prudentia, et religione sua mulierẽ repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset: eius quoq; non dubito quin turpẽ, et inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit: adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

De Caio Mario.

Multo animosius, et ut militari spiritu dignum erat, se in cõsimili genere iudicij C. Marius gessit: nã cum Caius Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat: eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in cõspectu habita quæstione, seductum Ticinium monuit: ut incepto desisteret: ac mulieri dotẽ redderet. Quod cum sæpius frustra fecisset: coactus ab eo sententiam pronuntiare: mulierẽ impudicitiæ sextertio numo Ticinium summa totius dotis damnauit. præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum: quod liqueret sibi Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est: quæ postea Mariũ hostem à Senatu iudicatum, cœnoq; paludis, qua extractus erat, oblitum: etiã in domum suã custodiendum Minturnis deductum: ope quanta cunq; potuit, adiuuit. memor quod impudica suis moribus, quod dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

De Quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit: in quo quidam furti dãnatus est: quod equo, cuius usus illi usq; Aricià commodatus fuerat: ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm uerecundiam illius seculi laudemus: in quo tam muniti à pudore excessus puniebantur?

QVAE MVLIERES APVD MAGISTRATVS PRO SE, AVT ALIIS CAVSAS EGERVNT. Cap. III

n

E de his quidẽ fœminis tacendũ est: quas conditio naturæ, & uerecundiæ stola ut in foro, & iudicijs tacerent, cohibere non ualuit. Amesia prætoris sententia rea, causam suam Lucio Titio prætore iudicium cogente populi maximo concursu egit: motusq; omnes, ad neruos defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executa, & prima actione, & ferè cunctis sententijs liberata est. quam quia sub specie fœminæ uirilem animũ gerebat: Androgynem appellabant.

De Affrania Vxore Licinij Bructionis.

Caia Affrania uero Licinij Bructionis uxor prompta, ad lites contrahendas, pro se semper apud prætorẽ uerba fecit: non quod aduocatis deficeret: sed quod impudentia abũdabat. Itaq; insinuatis foro latratibus assidue tribunalia exercendo ad muliebris calumniæ notissimum exemplum euasit: adeo ut pro crimine improbis

fœminarum moribus C. *Affraniæ nomen obijciatur. prorogauit autem ſpiritum ſuum ad* C. *Cæſarem itemq;* M. *Seruilium Conſulem . tale enim monſtrum magis, quo tempore extinctum, quàm quo ſit ortum memoriæ tradendum eſt.*

De Hortenſia Filia Quinti Hortenſii.

H*ortenſia uero* Q. Hortenſii *filia, cum ordo matronarum graui tributo a triumuiris eſſet oneratus: nec quiquam uirorum patrocinium eis accommodare auderet: cauſam fœminarum apud triumuiros & conſtanter, & feliciter egit. repræſentata enim patris facundia, impetrauit, ut maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit cum muliebri ſtirpe* Q. Hortenſius: *uerbis q; filiæ aſpirauit . cuius ſi uirilis ſexus poſteri uim ſequi uoluiſſent:* Hortenſianæ *eloquentiæ tanta hæreditas una fœminæ actione abſciſſa nó eſſet.*

DE QVAESTIONIBVS. Cap. IIII

Itaq; ut omnes iudiciorum numeros exequa-
a *mur: quæſtiones, quibus aut creditum non eſt: aut temere habita fides eſt: referamus.*

M. *Agrij Argentarij ſeruus* Alexandrum Titi Fannij *ſeruum occidiſſe inſimulatus eſt: eoq; nomine tortus à domino, admiſiſſe id facinus conſtantiſſime aſſeuerauit. Itaq; Fannio deditus, ſupplicio affectus eſt. paruulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat: domum redijt.*

De Alexandro ſeruo Fannii.

C*ontra Fannij Seruus* Alexander, *cum in hanc ſuſpicio*

nem C.Fl.equitis Romani occiſi uenisſet: ſepties tortus pernegauit ei ſe culpæ affinem fuiſſe. ſed perinde, atq; confeſſus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus eſt.

De Fuluio Flacco.

Item Fuluio Flacco cauſam dicẽte, Philippus ſeruus eius, in quo tota quæſtio nitebatur: octies tortus, nullum omnino uerbum, quo dominus perſtringeretur: emiſit. & tamen reus damnatus eſt: cum certius argumentum innocentiæ unus octies tortus exhiberet: quàm octo ſemel torti præbuiſſent.

DE TESTIBVS. Caput. V

De C. & Q. Seruilio:

Sequitur, ut ad teſtes pertinentia exempla cõmemorem. C. et Q. Seruilijs Cepionibus ijſdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad ſummam amplitudinem prouectis: item fratribus Metellis Quinto & Lucio conſularibus, & cenſorijs, altero etiam triumphali in Q. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrime dicentibus teſtimonium, non abrogata fides abſoluto Pompeio, ſed ne potentia inimicum oppreſſiſſe uiderentur: occurſum eſt.

De Marco Aemilio Scauro.

Metiam Aemilius Scaurus princeps ſenatus C. Memium repetundarum reum diſtricto teſtimonio inſecutus eſt. Item C. Flauium eadem lege accuſatum teſtis proſcidit. Nam C. Norbanum maieſtatis crimine publi-

cæ ſubiectum quæſtioni, ex profeſſo opprimere conatus eſt. nec tamẽ aut authoritate, qua plurimum pollebat: aut religione, de qua nemo dubitabat: quenquam illorum affligere potuit. De Lucio Craſſo.

L. Quoq; Craſſus tantus apud iudices, quantus apud P. C. Aemilius Scaurus: nanq; eorum ſuffragia robuſtiſſimis, et feliciſſimis eloquẽtiæ ſtipẽdijs regebat: eratq; ſic fori, ut ille curiæ princeps: cum uehementiſſimum teſtimonij fulmen in M. Marcellum reum iniecisſet: impetu grauis, exitu uanus apparuit.

De Q. Metello Pio. L. Marco, Q. Hortenſio, & M. Lepido.

Age Q. Metellus pius, L. Marcus Lucullus. Q. Hortenſius. M. Lepidus. Cn. Corneliũ maieſtatis reũ, non modo teſtes onerarunt: ſed etiã ſalutẽ, negantes illo incolumi ſtare Remp. poſſe, depoposcerunt. quæ decora ciuitatis (pudet referre) umbone iudiciali repulſa ſunt. De M. Ciærone.

Quid M. Ciæro forenſi militia ſummos honores, amplisſimumq; dignitatis locum adeptus, non'ne in ipſius eloquẽtiæ ſuæ caſtris teſtis abiectus eſt? dum P. Clodium Romæ apud ſe fuiſſe iurauit. illo ſacrilegium, & flagitium uno argumento abſentiæ tuente. ſiquidem iudices Clodium inceſti crimine; quàm Ciæronem infamia periurij liberare maluerunt.

De P. Seruilio conſulari.

Tot eleuatis teſtibus, unum, cuius noua ratione iudicium ingreſſa authoritas confirmata eſt: referã. P. Seruilius Conſularis, Cenſorius, triumphalis, qui maiorum ſuorum titulis Iſaurici cognomen adiecit: cum forum

præteriens testes in reum dari uidisset. loco testis constitit. ac per summam inter patronorum pariter, ac accusatorum admirationem sic orsus. Hunc ego iudices, qui causam dicit: cuiâs sit, aut quam uitam egerit: quamq; merito, uel iniuria accusetur: ignoro. illud tantum scio: cum occurrisset mihi laurentina uia iter facienti admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram pertineat: ipsi æstimabitis. ego id supprimendum non putaui. Iudices reum uix auditis cæteris testibus damnauerũt. Valuit enim apud eos tum amplitudo uiri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio. eumq;, quem nerari principes nescirent: in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

QVI QVAE IN ALIIS VINDICARVNT IPSI COMMISERVNT. Cap. VI.

E illos qdem latere patiamur: qui quæ in alijs uindicarunt: ipsi commiserũt. C. Licinius cognomine Hoplomachus à prætore postulauit: ut patri suo bonis tanquam ea dissipati, interdiceretur. & quidem quod petierat: impetrauit. Sed ipse paruo postea tempore mortuo sene amplaab eo relicta latifundia festinãter consumpsit. dignus hac uicissitudine pœnæ fuit: quoniã hæreditatem absumere, quàm hæredem maluit tollere.

De Caio Mario.

C. autem Marius, cum magnum, & salutarem reip. ciuẽ in L. Saturnino opprimendo egisset: à quo in modum

uexilli pileum ſeruituti, ad arma cæpienda oſtentatū erat: L. Sylla cum exercitu in urbem irrumpente, ad auxilium ſeruorum pileo ſuperlato confugit. Itaq; dū facinus, quod punierat: imitatur: alterum Marium, à quo affligeretur: inuenit.

De Marco Licinio Stolone.

M. *uero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi conſulatum poteſtas facta eſt: cum lege ſanxiſſet: nequis amplius, q̄ quingenta agri iugera poſſideret: ipſe mille comparauit: diſſimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit. quā ob cauſam à. M. Popilio Lenate accuſatus, primus ſua lege cecidit: ac docuit nihil aliud præcipi debere: niſi quod prius quiſq; ſibi imperauit.* De Quinto Vario Tribuno.

Q. *autem Varius, propter obſcurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus Tr. Pl. legem aduerſus intercæſſionē collegarum prorogauit: qua iubebat quæri quorum dolo malo ſocij ad arma ire coacti eſſent: magna cū clade Reip. ſociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum ante peſtiferum Tr. Pl. q̄ certum ciuem agit: ſua lex eum domeſticis laqueis conſtrictum abſumpſit.*

DE STVDIO ET INDVSTRIA. Cap. VII

Vid ceſſo uires induſtriæ commemorare? cuius alacri ſpiritu militiæ ſtipendia roborantur: forenſis gloria accenditur: fido ſinu cuncta ſtudia recepta nutriuntur. quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua ad-

mirabile est: ad cumulum laudis perducitur. quæ cũ profectissima sit uirtus: duramento sui cõfirmatur.

De Catone superiore.

Cato sextum & octogesimum annum agens, dũ in reptuẽda iuuenili animo perstat: ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit: neq; aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris ullæ ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditũ animaduertit. quia. S. omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat. qn etiã in ipso diutissime actæ uitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusatiõi, defensionem suã pro Hispania opposuit. Idem græcis literis erudiri concupiuit. quam sero inde æstimemus: q etiã latinas penè iam senex didicit: cumq; eloquentia magnam iam gloriã partam haberet: id egit: ut iuris ciuilis quoq; esset peritissimus. De inferiore.

Cuius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit: ut ne in curia quidẽ, dũ senatus cogitur, temperaret sibi: quo minus græcos libros lectitaret: qua quidem industria, ostendit, aliis tempora deesse: alios temporibus superesse.

De Terentio Varrone.

Terentius autem Varro humanæ uitæ exemplo, & spatio nominandus, non annis, qbus seculi tempus æquauit: quàm stylo uiuacior fuit. in eodẽ. n. lectulo et spiritus eius, & egregiorum operũ cursus extinctus est.

De Liuio Druso.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus: qui & ætatis uiribus, et acie oculorũ defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est: utilissimáq; discere id cupi-

entibus monimenta compoſuit. nam ut ſenem illum natura, & cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare ualuit: ne non animo et uideret: & uigeret.

De P. Senatore, & Lucio Pontio equite Romano.

Publius uero Senator, & Lucius Pontius eques Romanus ſuis temporibus celebres cauſarum actores, luminibus capti eadem induſtria, forenſia ſtipendia executi ſunt. Itaq; frequentius etiam audiebantur concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur: alijs, quia conſtantiam admirabantur. nanq; alij incommodo perculſi ſe cæſſum petunt: duplicant tenebras, fortuitis uoluntaria adijcientes. De Publio Craſſo.

Iam P. Craſſus, cum in Aſiam ad Ariſtonicum regem debellandum Conſul ueniſſet: tanta cura græcæ linguæ notitiam animo comprehendit: ut eam in quinq; diuiſam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognoſceret. Quæ res maximum ei ſociorum amorẽ conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius poſtulauerat: eadẽ decreta reddenti. De Roſcio.

Ne Roſcius quidem ſubtrahatur ſcenicæ induſtriæ notiſſimum exemplũ: qui nullum unquam ſpectanti populo geſtum, niſi quem domi meditatus fuerat: ponere auſus eſt. Quapropter non ludicra ars Roſcium, ſed Roſcius ludicram artem commendauit: nec uulgi tantum fauorem, uerumetiam principum familiaritates amplexus eſt. hæc ſunt attenti, & anxij, & nunquá ceſſantis ſtudij præmia: propter quæ tantorum uirorũ laudibus nõ impudenter ſe perſona Hiſtriõis íſeruit.

Externa. De Demoſthene.

Græca quoq; induſtria, quoniã noſtræ multum profuit:

quem

quem meretur fructum latina lingua: recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquẽtiæ consummatio audientis animo oboritur: cum iter initia inuentæ, artis, quam affectabat: primam literam dicere non posset: oris sui uitium, tanto studio expugnauit: ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus uires negauerat: à labore mutuatus est. Multos. n. uersus uno impetu spiritus complectebatur: eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac uadosis litoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat: ut ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionib. uteretur. Fertur quoq; ore insertis calculis multum, ac diu loqui solitus: quo uacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est cum rerum natura, & quidẽ uictor abijt: malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterũ Demosthenẽ mater: alterũ industria enixa est.

De Pythagora Philosopho.

Atq;, ut ad uetustiorem industriæ actum trãsgrediar: Pythagoras pfectissimũ opus sapiẽtiæ, à iuuenta pariter, et ois honestatis pcipiendæ cupiditatẽ ingressus: (nihil enim, quod ad ultimum sui peruenturum est finem: non et mature, et celeriter incepit), Aegyptum petiit: ubi literis gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotũ commentarios scrutatus, inumerabilium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas pro

fectus magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit: à quibus syderum motus, cursuśq; stellarũ, & uniuscuiusq; rei proprietatem, & effectũ benignissime demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacædæmona nauigauit: quarum legibus, ac moribus inspectis, ad olympicum certamen descendit. Cuḿq; multiplicis scientiæ maximã toti græciæ admirationẽ, ac specimen exhibuisset: quo cognomine cẽseretur interrogatus, non se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatorẽ sapientiæ. i. græce φιλόσοφον edidit. In Italiæ etiã partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur: perrexit: in qua plurimis, & opulentissimis urbibus, effectus suorum studiorum approbauit. cuius ardentẽ rogum plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit: operũ Pythagoræ, q̃ suorũ cinerũ nobilius, clariusq; monimentum. De Platone Philosopho.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locũ, & hominem doctrinæ fertilissimũ, ingenij quoq; diuina instructus abundantia, cũ oĩum iam mortalium sapientissimus haberetur: eo quidem usq;, ut si ipsẽ Iupiter cœlo descendisset: nec elegantiore, nec beatiore facundia usurus uideretur: Aegyptum peragrauit: ubi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium obseruationem rationum pœpit. quóq; tempore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonẽ doctorẽ quærentibus petebãtur: ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, uastissimosq; campos, effusam barbariẽ, & flexuosos fossarum ambitus ægyptiorum senum discipulus, lustrabat. Quo

minus miror in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Ceto Locris Pythagoræ, præcepta, & ísticuta acciperet. Tanta. n. uis, tanta copia literarum undiq; colligenda erat: ut inuicẽ per totũ terrarũ orbẽ dispergi, et dilatari posset. altero ẽt, & octogesimo anno decedẽs sub capite, Sophronis numeros habuisse fertur: sic ne extrema qdẽ eius hora agitatiõe studij uacua fuit. De Democrito Philosopho.

At Democritus, cum diuitiis cẽseri posset: quæ tantæ fuerunt: ut pater eius, Xerxis exercitui epulũ dare facile potuerit: quo magis uacuo animo studijs literarũ esset operatus: parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporũ momenta ad percipiendam, & exercẽdã doctrinã conferens, ignotus illi urbi uixit. quod ipse quodam uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ: et iam transit alio'. De Carneade Philosopho.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ. siquidem nonaginta expletis annis, idem illi uiuẽdi, ac Philosophandi finis fuit. ita se mirificũ doctrinæ operibus addixerat: ut cum cibi capiendi causa recubuisset: cogitationibus inhærens, manũ ad mensam porrigere obliuiscerẽtur. Sed eum Melissa, quam uxoris loco habebat: temperato inter studia aio, non interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dexterã suã necessarijs usibus aptabat. Ergo aio tantummodo uita fruebatur. corpore uero quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Idẽ cũ Chrysippo disputaturus helleboro se ante purgabat: ad exprimendum ingeniũ suum attentius:

& illius refellendum acrius: quas potiones induſtria ſolidæ laudis cupidis appetendas affecat.

De Anaxagora philoſopho.

Quali porro ſtudio Anaxagorã flagraſſe credimus? qui, cum poſt diutinam peregrinationem patriam repetiſſet: poſſeſſiones q; deſertas uidiſſet: non eſſem, inquit, ego ſaluus, niſi iſtæ perijſſent. Vocem petitæ ſapientiæ compotem. nam ſi prædiorum potius, quàm ingenij cultu ræ uacaſſet: dominus rei familiaris intra penates manſiſſet: non tantus Anaxagoras ad eos redijſſet.

De Archimede philoſopho.

Archimedis quoq; fructuoſam induſtriã fuiſſe dicerem: niſi eadem illi & dediſſet uitam, & abſtuliſſet. Captis enim Syracuſis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu uictoriã ſuam inhibitam ſenſerat: eximia tamen hominis prudẽtia delectatus, ut capiti illius parceretur: edixit. pene tantum gloriæ in Archimede ſeruato, quantum in oppreſſis Syracuſis hoſtis reponens. At is dum animo, et oculis in terram defixis, formas deſcribit: militi, qui prædãdi gratia domum irruperat: ſtricto q; ſuper caput gladio, quis nam eſſet: interrogabat: propter nimiam cupiditatem inueſtigandi, quod requirebat: nomen ſuum indicare non potuit. Sed protracto manibus puluere, noli, inquit, obſecro iſtũ circulum diſturbare: ac perinde quaſi negligens imperij uictoris, obtruncatus ſanguine ſuo artis ſuæ lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem ſtudiũ modo donaretur uita: modo ſpoliaretur.

De Socrate Philoſopho.

Socratẽ ẽt conſtat ætate prouectũ fidibus tractãdis opã

Socrates ætate prouecta
fidibus operã dedit

dare cœpisse: satius iudicantem eius artis usum sero, q̃ nunq̃ percipere. & quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat. Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs, etiam musicæ rationis utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit: ad docendum fecit se locupletissimũ. De Isocrate.

A tq; ut longæ, & felicis industriæ quasi in unum aceruum exempla redigamus: Isocrates nobilissimum librum, q̃ inscribitur παναθηναϊκός, quartum & octogesimum annum agens, ita ut ipse significat: composuit: opus ardentis spiritus plenũ. ex quo apparet senescentibus membris eruditorũ, intus animos, industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. neq; hoc stylo terminos uitæ suæ clausit. nãq; admirationis eius fructum q̃nquẽnio percepit. De Chrysippo.

C iterioris ætatis metas, sed non tamen parui spatij Chrysippi uiuacitas flexit. nam octogesimo anno, cœptũ ante quadragesimũ λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit: cuius studiũ in tractandis ingenij sui monimentis tantum operis, laboris q̃; sustinuit: ut ad ea, quæ scripsit, penitus cognoscenda: longæ uita sit opus.

De Cleanthe philosopho.

T e quoq; Cleanthe tam laboriose haurientem, et tam pti naciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit: cum adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem: diurno Chrysippi præceptis percipiendis uacantem: eundem q̃; ad undecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret. duplici enim labore unius

ſeculi ſpatium occupaſti: incertum reddendo diſcipulus ne, an præceptor eſſes laudabilior.

De Sophocle.

Sophocles quoq; cum rerum natura glorioſum certamen habuit: tam benigne ille mirifica opera ſua exhibendo: quàm illa operibus eius tempora liberaliter ſuministrando. propè .n. centeſimum annum attigit. ſub ipſum trãſitum ad mortem Oedipode coloneo ſcripto: qua ſola fabula omnium eiuſdem ſtudij poetarũ præripere gloriam potuit. idq; ignotum eſſe poſteris filius Sophoclis noluit σοφὸν ſepulchro patris, quæ retuli inſcalpendo. De Simonide poeta.

Simonides uero poeta octogeſimo anno & docuiſſe ſe carmina, & in eorum certamen deſcendiſſe ipſe gloriatur: nec fuit iniquum illum uoluptatem ex ingenio ſuo diu percipere: cum eam omni æuo fruendam traditurus eſſet. De Solone.

Nam Solon quanta induſtria ſla grauerit, & uerſibus complexus eſt: quibus ſignificat, ſe quotidie aliquid addiſcentem ſeneſcere. & ſupremo uitæ die confirmauit: quod aſſidentibus amicis, et quadam de re ſermonem inter ſe conferentibus, fatis iam preſſum caput erexit. Interrogatusq; quápropter id feciſſet: reſpõdit: ut cum iſtud quidquid eſt: de quo diſputatis, percæpero: moriar. Migraſſet profecto ex hominibus inertia, ſi eo animo uitam ingrederentur: quo eam Solon egreſſus eſt. De Themiſtocle.

Quàm porrò induſtrius Themiſtocles, qui maximarũ rerũ cura diſtrictus, omniũ tamen ciuiũ ſuorum nomina memoria comprehendit: per ſummam nanq; ini

Themiſtocles oẽs ciuium
nota memoria tenebat.

quitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quẽ paulo ante deuicerat: cõfugere coactus, prius, quàm in cõspectum eius ueniret: persico sermoni se assuefecit: ut laborem parta commendatione regis auribus familiarem, & assuetum sonum uocis adhiberet.

De Cyro, & Mithridate.

Cuius utriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & uiginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas ediscendo. ille ut sine monitore exercitum salutaret: hic, ut eos, quibus imperabat: sine interprete alloqui posset.

DE OTIO. Caput. VIII

Tium, quod industriæ, & studio maxime cõtrarium uidetur: præcipue subnecti debet. non quo euanescit uirtus: sed quo recreatur. alterum enim etiam inertibus uitandum, alterũ strenuis quoq; interdum appetendum est. Illis ne propriam uitam inertem exigant: his, ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

De Scipione, & Lælio.

Par ueræ amicitiæ clarissimum Scipio, & Lælius, tũ amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate, ut actuosæ uitæ iter equali gradu exequebantur: ita animi quoq; remissioni cõmuniter acquiescebant. cõstat nanq; eos Caietæ, & Laurẽti, uagos litoribus conchulas, & calculos lectitasse: idq; se P. Crassus ex socero suo Q. Scæuola, qui gener

Lælij fuit audisse sæpenumero prædicauit

De Scæuola.

Scæuola autem quietæ remissionis eorum certissimus testis, optime pila lusisse traditur. quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat. Aleæ quoq;, & calculis uacasse interdum dicitur: cum bene, ac diu iura ciuium, & cerimonias deorum ordinasset. ut enim in rebus seriis Scæuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominem
* agebat. quem rerum natura continui laboris patien-
tem esse non sinit.

Externa. De Socrate philosopho.

Id q; uidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit, Socrates. ideo q; non erubuit tunc, cum interposita arundine
* cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibia de risus est. De Homero poeta.

Homerus quoq; ingenij cœlestis uates non aliud sensit: uehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, ut earũ militare robur leni pacis studio relaxaret.

QVANTA SIT VIS ELOQVENTIAE Caput IX

Otentiam uero eloquentiæ & si plurimũ ualere animaduertimus: tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet uires eius testatiores fiant: recognosci conuenit.

De Valerio.

Regibus exactis plebs discedens à patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur: armata

consedit: eratq; non solũ deformis, sed etiam miserrimus Reip. status à capite eius cætera parte corporis pestifera seditiõe diuisa. ac ni Valerij subuenisset eloquẽtia: spes tanti ĩperij in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanq; populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, Senatui subiecit. ideſt urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

De M. Antonio.

Quæ etiam Marianos, cinnanosq; mucrones ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerunt. missi enim à sæuissimis ducibus milites, ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iam, et uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt. quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers antonianæ facundiæ steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. quã disertum igitur eum fuisse putemus: quem ne hostium quidem quisquã occidere sustinuit? qui modo uocẽ eius ad aures suas uoluit admittere? De Iulio Cæsare.

Diuus quoq; Iulius, quàm cœlestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectissimum columẽ, uim facundiæ propriæ expressit: dicendo in accusatione C. Dolabellæ, quem reum egit: extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc eloquentia questa est. cuius facta mentione, quoniam domestic ũ nullum maius adiecerim exemplũ: peregrinandũ est.

Externa. De Pisistrato.

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditus est: ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterẽt:

cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erãt conciones: alterius disertiores: quo euênit: ut alioqui prudentissima ciuitas, libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

Pericles autem felicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit. egit enim illam urbẽ, & uersauit arbitrio suo. Cumq; aduersus uoluntatem populi loqueretur: iucunda nihilo minus, & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam uiri perstringere cupiebat: tamen in labris hominis melle dulcorẽ lepôrẽ fatebatur habitare. inq; animis eorum, q illum audierant: quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat. De Quodam sene.

Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset: idemq; iuuenis Pisistratum decrepitum iam concionantem audisset: non temperasse sibi: quo minus exclamaret, caueri illum ciuem oportere: quod Pisistrati orationi simillima eius foret oratio. nec hominem aut æstimatio eloquij, aut morũ augurium fefellit. Quid enim inter Pisistratum, et Periclem interfuit? nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit. De Hegesia Philosopho.

Quantum eloquentia ualuisse Hegesiã Cyrenaicũ Philosophum arbitramur? qui sic malã uitæ repræsentabat: ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis uoluntariæ mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideoq; a rege Ptolemæo ulte

rius hac de re disserere prohibitus est.

QVANTVM MOMENTVM SIT IN PRONVNTIATIONE, ET APTO MOTV CORPORIS. Cap. X

Loquentiæ autem ornamenta in pronuntiatione apta, & conuenienti motu corporis consistunt. quibus cum se instruxerit: tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo. horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

De C. Graccho.

Sed propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. Gracchus eloquētiæ, quàm propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optime Remp. tueri posset: perturbari impie maluit: quoties apud populum concionatus est: seruum post se musicæ artis peritum habuit: qui occulte eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat: aut nimis remissos excitando: aut plus iusto concitatos reuocando. qæ ipsum calor, atq; impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De Q. Hortensio.

Q. autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens penè plus studij in eodē laborando, q̄ in ipsa eloquētia affectanda impendit. Ita q̄ nescires utrum cupidius ad audiendum eū, an ad spectandum concurreretur. sic uerbis oratoris aspectus, & rursus aspectui uerba seruiebant. constat Aesopū,

Roſcium'q; ludicræ artis ꝓtiſſimos, illo cauſas agente, in corona frequenter aſtitiſſe: ut foro petitos geſtus, in ſcenam referrent. De M. Cicerone.

Nam M. Cicero quantum in utraq; re, de qua loquimur, momenti ſit: oratione, quam pro Gallo habuit: ſignificauit. M. Callidio accuſatori exprobrando, quod præparatum ſibi à reo uenenum teſtibus, chirographis, quæſtionibus, probaturum affirmans: remiſſo uultu, & lãguida uoce, et ſoluto genere oratiõis uſus eſſet. pariter'q; & oratoris uitium detexit: & cauſæ periclitantis argumenta adiecit. totum hunc locum ita claudẽdo. tu iſtud M. Callidi niſi fingeres, ſic ageres?

Externa. De Demoſthene.

Conſentaneum huic Demoſthenis iudiciũ. qui, cum interrogaretur, qdnam eſſet in dicendo efficaciſſimum: reſpõdit ὑπόκρισις. Iterum deinde, & tertio interpellatus idem dixit, penè totum ſe illi debere confitendo.

De Aeſchine.

Recte itaq; Aeſchines, cum propter iudicialem ignominiam relictis Athenis Rhodum petiſſet: atq; ibi rogatu ciuitatis ſuam prius in Cteſiphontem, deinde Demoſthenis pro eodem orationem clariſſima, & ſuauiſſima uoce recitaſſet: admirantibus cunctis utriuſq; columinis eloquentiam, ſed aliquanto magis Demoſthenis, quid ſi inquit, ipſum audiſſetis? tantus orator, et modo tam infeſtus aduerſarius ſic inimici uim, ardorem'q; dicendi ſuſpexit: ut ſe ſcriptorum eius parum idoneum lectorẽ eſſe prædicaret. expertus acerrimum uigorem oculorũ, terribile uultus pondus, accommodatum ſingulis uerbis ſonum uocis, efficaciſſimos corporis motus. ergo & ſi

operi illius adiici nihil potest: tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest: qđ legitur potius, quàm auditur.

QVAM MAGNI EFFECTVS ARTIVM SINT. Caput XI.

Effectus etiam artiũ recogniti, possunt aliqđ afferre uoluptatis: protinusq;, et quam utiliter excogitatæ sunt: patebunt: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur: & labor in his edendis suo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo.

Sulpitij Galli maximum in omni genere literarum recipiendo studium plurimum Reip. profuit. Nam cũ L. Pauli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset: ac serena nocte subito luna defecisset: eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset: de cœli ratione, & syderũ natura peritissime disputando, alacrẽ eum in aciem misit. Itaq; illi inclytæ paulianæ victoriæ liberales artes Galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset: imperator Romanus uincere hostes non potuisset.

De Spurina.

Spurinæ quoq; in consectandis deorũ monitis efficacior scientia apparuit: q̃ urbs Romana uoluit. prædixerat C. Cæsari, ut proximos XXX dies quasi fatales caueret: quorũ ultimus erat idus martiæ. Et cĩ forte mane uterq; in domũ Caluini Domitii ad officiũ conuenisset: Cæsar Spurinæ, ecqđ sãs idus martias iã uenisse? et is.

ecquid scis illas nondum præterijsse? abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto: alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. utinam aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.

Externa. De Pericle.

Sed ut alienigena scrutemur: cum obscurato repente sole inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerentur: interitum sibi cœlesti denuntiatione portendi credentes, Pericles processit in medium: & quæ à præceptore suo Anaxagora pertinentia ad solis, & lunæ cursum acceperat: disseruit nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est. De Alexandro rege.

Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo uoluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet uisentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia: etiam illud mirantur: quod stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium repræsentans: ut non tanquam exprobratum uitium, ita tanquam certam, propriam'q; dei notam de côre significans. De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirãtem in templo Cnidiorũ collocauit propter pulchritudinẽ operis à libidinoso cuiusdã complexu parũ tutam. Quo excusabilior est error eq: qui uisa picturæ equæ, hinnitum edere coactus est: et canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurus'q; ad amorẽ, & concubitũ

æneæ uaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid. n. uacuæ rationis animantiæ arte decepta miremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatã uideamus.

QVAEDAM NVLLA ARTE EFFICI POSSE. Caput. XII

Aeterum natura quemadmodum sæpenumero æmulam, uirium suarum artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis XII deos pingeret: Neptuni imaginem, quàm poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est: perinde ac Iouis aliquanto augustiorẽ repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quò tendebant: nequiuerunt.

De Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchantem tristem, mœstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamẽtantem Menelaum circa aram statuisset: caput Agamẽnonis inuoluendo: non'ne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaq; pictura eius, aruspicis, & auici, & fratris lachrymis madet: patris fletum spectantis affectu existimandũ reliquit.

De Alio Pictore.

Atq;, ut eiusdem studij adijciam exemplum: præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione uenientem, modo

non uiuum labore induſtriæ ſuæ comprehenderat. Cuius naribus ſpumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu fruſtra tenebatur. indignatione deinde accenſus ſpongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta ſe poſitam apprehendit: & eam ueluti corrupturus opus ſuum tabulæ illiſit: quam fortuna adipſas equi nares directa deſyderium pictoris coegit explere. Itaq; quod ars adumbrare non ualuit: caſus imitatus eſt.

SVAE QVENQVE ARTIS OPTIMVM ET AVTHOREM ESSE, ET DISPVTATOREM. Caput. XIII.

VAe autem artis unumquenq; et authorem, & diſputatorem optimum eſſe ne dubitemus: paucis exemplis admoneamus.

De Quinto Scæuola.

Q. Scæuola clariſſimus legum uates, & certiſſimus, quotieſcunq; de iure prætorio conſulebatur: ad Furiũ, & Caſſellium, quia huic ſcientiæ dediti erant, conſultores reijciebat. quo quidem facto moderationẽ ſuam magis commendabat: quàm authoritatem minuebat. ab his negotiũ aptius explicari poſſe confitendo, q quotidiano eius uſu callebant. Sapientiſſimi igitur artis
» ſuæ profeſſores ſunt: á quibus & propria ſtudia uerecunde, & aliena callide æſtimantur.

De Platone Philoſopho.

Platonis quoq; eruditiſſimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores ſacræ aræ modum, et formã eius, ſecum

secum sermonem conferre conatos: ad Euclidē Geometrem ire iussit scientiæ eius cedens, immo professioni.

De Athenienſibus, & de Philone.

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa. est n. illud opus & impensa, & elegantia uisendū: cuius architectum Philonem ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat: ut disertissimus populus non minorē laudem eloquētiæ eius, q̄ arti tribueret.

De quodam Artificæ.

Mirificæ & ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de crepida, & ansulis passus, de crure etiā disputare inscientem, supra plantam ascendere uetuit.

DE SENECTVTE. Caput. XIIII.

Senectus quoq; ad ultimū sui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla īdustriæ, in aliquot claris uiris conspecta est. separatim tamen & proprium titulum habeat: ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit: & nostra ornata mentio defuisse existemetur: et simul spe diuturnioris uitæ, quasi adminicula quædā dentur: quibus insistens, alacriorem se respectu uetustæ felicitatis facere possit: tranquillitatem q; seculi nostri, qua nulla unquam beatior fuit: subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando.

De M. Valerio Coruino.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit: cuius inter primum et sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt: sufficit q; integris uiribus cor

dé cicero de senectu.

poris non solum speciosissimis reip. ministeriis, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis & patris familiæ optabile exemplum. De Metello.

Huius uitæ spatium æquauit Metellus, quartóq; anno post consularia imperia senex admodum Pont. Max. creatus, tutelam cærimoniarum per duos et uiginti annos, neq; ore in uotis nuncupandis hæsitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Quinto Fabio Maximo.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus: quæ utraq; tempora si in unum conferantur. facile seculi modum expleuerint.

De Marco Perpenna.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit: septemq; tantummodo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat è patribus. C. reliquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

De Appio.

Appij uero æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorũ orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. Quin etiam fessus iam uiuendo, lectica se in curiam deferri iussit ut cum Pyrrho deformẽ pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet: à quo patria, qđ honestum erat: p se parũ cernens, coacta é prouidere?

De Liuia Rutilij, De Terentia Ciceronis, & Clodia filia Auli.

Muliebris etiam uitæ spatiũ non minus longum in com-

pluribus apparuit: quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum et nonagesimũ, & Terẽtia Ciceronis tertiũ et centesimũ, et Clodia Auli filia qndecim filijs añ enixis, qntũdecimũ & cẽtesimũ expleuit annũ. De Masinissa rege Numidiæ.

I ungam his duos reges, quorũ diuturnitas reip. nostræ fuit utilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimũ annum puenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modũ excessit: regni spatiũ sexaginta annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. constat eum quemadmodum Cicero refert libro, quẽ de senectute scripsit: nullo unq̃ imbri, nullo frigore, ut caput suum ueste tegeret: adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem uestigio perstare solitum, nõ ante moto pede, q̃ consimili labore iuuenes fatigasset: ac si quid agi à sedente oporteret: toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille uero etiam exercitus equo insidens, noctem diei plerũq; iungendo duxit: nihilq; omnino ex iis operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat: quo minus senectute ageret, omisit. Veneris etiam usu ita semper uiguit: ut post sextum & octogesimum annum filiũ generaret: cui Methymato nomen fuit. terrã quoq;, quã uastam, & desertã acceperat: ppetuo culturæ studio frugiferam reliquit. De Gorgia Leontino philosopho.

G orgias etiam Leontinus Socratis, & complurium magni ingenii uirorũ præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimum & septimum ageret annum: interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere: qa nihil, inquit, habeo: q̃ senectutem meã accusem.

Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neq; in hoc querelam ullam inuenit, neq; in illo reliquit.

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior. siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.

De Arganthonio Gaditano.

Arganthonius autem Gaditanus tandiu regnauit: q̃diu etiam ad satietatem uixisse abũde foret. Octoginta enĩ annis patriam suam rexit: cum ad imperium sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt authores. Asinius etiam Pollio non minima pars Ro. styli, in tertio historiarum suarum libro, centum illum et triginta annos expleuisse commemorat. & ipse numero sæ uiuacitatis haud paruũ exẽplũ. De Aethiopibus, et ídis.

Huius regis consumationem annorum minus admirabilem faciunt Aethiopes: quos Herodotus scribit centesimum et trigesimum annum transgredi: et Indi, de quibus Ctesias quidẽ tradit. De Epimenide Cnosio.

Et Epimenides Cnosius, quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos uixisse.

De quibusdam Epiorum.

Hellanicus uero ait quosdam ex gente Epiorum, quæ ẽ pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eíq; subscribit Damiates hoc amplius firmans Litorium quẽdam, ex his maximarum uirium, staturæq; præcipuæ trecentesimum annum cumulasse. De Dandone quodam.

Alexander uero in eo uolumine, q̃ de illyrico tractu

compoſuit: affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum uſq; annum nulla ex parte ſeneſcentem proceſſiſſe. Sed multo liberalius Xenophõ, cuius περὶ τύρου legitur. Is enim Latinorũ regem octingentis uitæ annis donauit: ac ne pater eius parum benigne acceptus uideretur: ei quoq; ſexcentos aſſignauit annos.

DE CVPIDITATE GLORIAE. Cap. XV.

Gloria uero unde oriatur, aut cuius ſit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à uirtute uelut non neceſſaria neglig atur: uiderint ij, quorum in contemplandis huiuſmodi rebus, cura teritur: quibuſq; etiam quæ prudenter animaduerterunt: facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis authores, et authoribus facta ſua reddere contentus, quanta cupiditas eius eſſe ſoleat: proprijs exemplis demonſtrare conabor.

De Superiore Africano.

Superior Africanus Ennij poetæ effigiẽ in monimentis Corneliæ gentis collocari uoluit: quod ingenio eius opera ſua illuſtrata iudicaret: non quidem ignarus q̃diu Romanum imperium floreret: & Africa Italiæ pedibus eſſet ſubiecta: totiusq; terrarum orbis ſummum culmen arx capitolina poſſideret: eorum extingui memoriam non poſſe: ſi tamen illis literarum quoq; lumen accęſſiſſet, magni æſtimans, Vir homerico, q̃ rudi, atq; impolito præconio dignior.

De Decimo Bruto.

Similiter honoratus animus erga poetam Accium Decimi Bruti ſuis temporibus clari ducis extitit: cuius fa-

miliari cultu,& prompta laudatione delectatus, eius uersibus templorum aditus,quæ ex manubijs consecrauerat:adornauit. De Pompeio Magno.

Ne Pompeius quidem magnus ab hoc affectu gloriæ auersus:qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit: beneficium per se amplum accurata etiam,et testata oratione prosecutus. Quo effectum est:ut nequis dubitaret:quin referret potius gratiam, q̃ inchoaret.

De Lucio Sylla.

Lucius autem Sylla,& si ad neminem scriptorem animum direxit,tamen Iugurtha ab Occho rege,ad Marium perducto, totam sibi laudem cupide asseruit: ut annulo,quo signatorio utebatur:scalptam illam traditionem haberet:& quantus postea? ne minimum quidem gloriæ uestigium contempsit.

De Scipione,& quodam equite.

Atq;ut imperatoribus glorioſum militis ſpiritum ſubnectam:Scipionem, dona militaria ijs, qui ſtrenuã operam ediderant:diuidentem:T. Labienus,ut forti equiti aureas armillas tribueret:admonuit:eoq; ſe negante id facturum, ne caſtrenſis honos in eo, qui paulo ante ſeruiſſet:uiolaretur:ipſe ex præda gallica aurum equiti largitus eſt. nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis,inquit,donum uiri diuitis:quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, uultum demiſit. Idem,ut audiuit Scipionem dicentem: Imperator te argenteis armillis donat:alacer gaudio abijt. Nulla eſt ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur. illa uero & à clariſ uiriſ interdũ ex humillimis

rebus petita est. De Quinto Fabio.

Nam quid sibi uoluit Caius Fabius nobilissimus ciuis? qui, cum in æde Salutis, quam C. I unius Bubulcus dedicauerat: parietes pinxisset: nomen his suum inscripsit. Id enim demũ ornamenti familiæ cõsulatibus, & sacerdotiis, et triumphis celeberrimæ decerat. cæterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum, silentio obliterari noluit, uidelicet Phidiæ secutus exemplũ: qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit: qua cõmulsa tota operis colligatio solueretur. Externa. De Themistocle.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur: Themistoclis ardorem esset æmulatus: quem ferũt stimulis uirtutum agitatum: & ob id noctes inquietas exigentem, quærẽtibus quid ita eo tempore in publico uersaretur: respondisse: quia me trophæa Miltiadis, de somno excitant. Marathon nimirũ animum eius, et Arthemisium, et Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cum interrogaretur, cuius uox auditu illi futura esset gratissima: dixit, eius, à quo artes meæ optime canerentur. dulcedini gloriæ penè adiecit gloriam.

De Alexandro rege.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex authoritate Democriti præceptoris, innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum: quod nec uno quidem adhuc sum potitus. angusta homini possessio gloriæ fuit: quæ deorum olim domicilio sufficit. De Aristotele Philosopho.

Regis, & iuuenis, flagrantissimæ cupiditati similẽ Ari-

ſtotelis in cæpeſſenda laude ſitim ſubnectam. Is *nanq;* Theodecti *diſcipulo oratoriæ artis libros, quos ederet: donauerat. moleſte'q; poſtea ferens titulum eorum ſic alij cæſiſſe: proprio uolumine quibuſdam rebus inſiſtens, planius ſibi de his in* Theodectis *libris dictum eſſe adiecit.* Niſi *me tantæ et tã late patentis ſcientiæ uerecundia teneret: dicerem dignum philoſophum, cuius ſtabiliendi mores, altioris animi philoſopho traderentur.* Cæterum *gloria ne ab ijs quidem, qui contemptum eius introducere conantur: neglitur. quoniam quidem ipſis uoluminibus nomina ſua diligenter adijciunt: ut qđ profeſſione eleuant: uſurpatione memoriæ conſequantur.* Sed *qualiſcunq; horũ diſſimulatio, propoſito illorum longe tolerabilior eſt: qui dum æternã memoriam aſſequerentur: etiam ſceleribus innoteſcere non dubitarunt.* De Pauſania.

Quorũ *è numero neſcio an in primis* Pauſanias *debeat referri. nam cum* Hermoclẽ *percunctatus eſſet: quonammodo ſubito clarus poſſet euadere: atq; is reſpondiſſet: ſi illuſtrem uirum aliquem occidiſſet. futurũ ut gloria eius ad ipſum redundaret: continuo* Philippum *interemit. et qdẽ qđ petierat aſſecutus eſt. tam. n. ſe paricidio, quàm* Philippus *uirtute notum poſteris reddidit.*

De *quodam, qui propter gloriam incendere uoluit templum* Dianæ.

Illa *uero gloriæ cupiditas ſacrilega. inuentus eſt. n. qui* Dianæ Epheſiæ *templum incendere uellet: ut opẽ pulcherrimo conſumpto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur. quem quidem mentis furorẽ eculeo impoſitus detexit. ac bene conſuluerant* Epheſij de-

creto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

QVAE CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT. Caput XVI

c Andidis autem animis uoluptatem præbuerũt in conspicuo posita, quæ cuiq; magnifica merito contigerũt quia æque præmiorum uirtus, atq; honorum contemplatio iudicanda est, ipsa Natura nobis alacritatẽ subministrante: cum honorem industrie appeti, & exolui grate uidemus. Verum & si mens hoc loco protinus ad angustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur: melius cohibebitur. quoniam cui ascensus in cælũ patet: quamuis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

De Superiore Africano.

S uperiori Africano consulatus citerior legitimo tempore datus est: quod fieri oportere, exercitus Senatum literis admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscripterum authoritas, an militum consiliũ adiecerit. toga enim Scipionem ducem aduersus Pœnos creauit: arma poposcerunt. cui quæ in uita præcipua assignata sunt: & longum est referre: quia multa: & nõ necessariũ, quia maiore ex parte iã relata sunt. Itaq;, quod hodie quoq; eximiũ eius memoria capit: adjiciã. Imaginẽ in cælla Iouis OPTI. MAX. positã habet: quæ quotiescunq; munus aliquod corneliæ gentis cele-

brandum est: inde petitur: uniq; illi instar atrij capitolium est. Tam hercle, quàm curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratum ordinem, qui utilissimum reip. senatorem, tantum nō semper secum habitare uoluit. omnibus numeris uirtutis diuitem, magisq; suo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago. De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris à Scipione quoq; Nasica oboritur. eius nanq; manibus, & penatibus non dum quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte accersitam deam excipi uoluit: quia eodem oraculo præceptum erat: ut hæc mysteria matris deûm, à sanctissimo uiro præstarentur. explicat totos fastos, constituit omnes currus triumphales, nihil tamen in eorum principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum. n. populus ex candidato ædilitatis, Consulem fecit: eundemq;, cum quæstorijs comitijs suffragator. Q. Fabij. M. fratris filij, in campum descendisset: Consulem iterum reduxit. Eidem senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniã dedit. Atq; hæc neq; ciui cupido, neq; senatori ambitioso, quẽ admodum non solum uitæ eius seuerissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De M. Valerio.

Marcum quoq; Valerium duabus rebus insignibus Dij pariter, atq; ciues speciosum reddiderũt. Illi cũ quodã Gallo comminus pugnanti coruum pugnatorẽ subij-

cientes,ij tertium & uigesimum annum ingresso,consulatum largiti. quorum alterum decus uetustæ originis optimi hominis gens Coruina amplexa cognomẽ usurpat: alterum summo subiungitur ornamento, tam celeritate, quàm principio consulatus gloriando.

De Q. Scæuola.

At ne Quinti quidem Scæuolæ, quem Lucius Crassus in consulatu collegam habuit: gloria parum illustris. qui Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuit: ut senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus, exẽplum, atq; formam officij Scæuolam decreto suo proponeret.

De Caio Mario.

Inhærent illi uoci posterioris Africani, septem C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi. ad rogum. n. usq; gaudio exultauit: qui, cum apud Numantiam sub eo ducæ stipendia equestria mereretur: & forte inter cœnam quidam Scipionem interrogasset: siquid illi accidisset, quem nam resp. æq; magnum habitura esset imperatorem: respiciens se supra ipsum cubantem, uel hunc dixit. quo augurio perfectissima uirtus, maximá orientem uirtutem uiderit'ne certius, an efficacius acciderit, perpendi uix potest. illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in urbe Mario futuras cœnas ominata est. Postquam Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit: nemo fuit, qui non illi tanquam Dijs immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla, & noua gesta sunt: hinc assensione fauoris, illinc frenitu inuidiæ, literarum monimentis obstrepitur. Eques Romanus,

procõſul in Hiſpaniá aduerſus Sertoriũ pari imperio cum pio Metello principe ciuitatis miſſus eſt. non dum illum honorem auſpicatus bis triũphauit. Initia magiſtratuum à ſummo imperio cepit. tertium conſulatum decreto ſenatus ſolus geſſit. De Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, et gentibus, plurimiſq; ciuitatibus & prædonibus unum duxit triumphum.

De Q. Catulo.

Quintum etiã Catulum Populus Romanus uoce ſua tantum non ad ſydera uſq; euexit. Nã cum ab eo pro roſtris interrogaretur: ſi in uno Põpeio magno omnia reponere perſeueraſſet: abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus: ſummo conſenſu acclamauit, in te. uim honorati iudicij admirabilem. ſiquidem magno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulum æquauit.

De M. Catone.

Poteſt & M. Catonis è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulſus ad ripam Tyberis, memorabilis uideri: cui naue egredienti Conſules, & cæteri magiſtratus, et uniuerſus S. P. Q. R. officij gratia præſtò fuit. non quod magnum pondus auri, & argenti, ſed quod M. Catonem claſſis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De Lucio Martio.

Sed neſcio an præcipuum ſit L. Martij inuſitati decoris exemplum. quẽ equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, uictoriáq; Haſdrubalis lacerati, ducem legerunt, quo tempore ſalus eorum in ultimas anguſtias deducta, nullum ambitionis locum relinquebat.

De Sulpitia.

Merito commemorationi uirorũ Sulpitia Seruij Paterculi filia. Q. Fuluij Flacci uxor adijcitur: quæ: cum senatus libris sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset: ut Veneris Verticordiæ simulachrũ consecraretur: quo facilius uirginum, mulierumq; mens à libidine; ad pudicitiá conuerteretur: et ex omnibus matronis centum, ex centũ aũt decẽ sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent: cunctis castitate prælata est.

Externa. De Pythagora.

Cæterum quia sine ulla diminutione Romanæ maiestatis externa quoq; insignia respici possunt: ad ea transgrediamur. Pythagoræ tãta uenerationi ab auditoribus tributa est: ut quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarẽt. quinetiam interpellati ad reddendam causam, hoc solum respondebant: αὐτὸς ἔφη. Magnus honos, sed schola tenus. Illa urbiũ suffragijs tributa est. De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt: ut senatum ipsorum, qui mille hominum numero constabat: consilijs suis uti pateretur: opulentissimaq; ciuitas tam frequenter uenerati post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quamq; illa urbs uiguit: et dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cultus ẽ.

De Gorgia Leontino.

Gorgiæ uero Leontino studijs literarum ætatis suæ cunctos præstanti, adeo ut primus in conuentu poscere, quade re quisq; audire uellet: ausus sit: uniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit: cum cæterorũ ad id tempus auratas collocasset.

De Amphiarao.

E adem gens ſummo conſenſu ad Amphiaraum decorã dum incubuit: locum, in quo humatus eſt, in formã, conditionemq; templi redigendo: atq; inde oracula cæpi inſtituendo. eius cineres idem honoris poſſident: quod pythicæ Cortinæ: quod Aheno Dodonæ, quod Hammonis fronti datur.

De Beronice.

B eronices quoq; non uulgaris honos: cui ſoli omnium fœminarum gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt: cum ad olympia filium Euclea certamen ingreſſum adduxiſſet: Olympionica patre genita, fratribus eandem palmam aſſecutis latera eius angentibus.

VALERII MAX. LIBER NONVS.

DE LVXVRIA. Caput. I

Landum etiam malum luxuria: quam accuſare aliquanto facilius eſt, quàm uitare, operi noſtro inſeratur. non quidem, ut ullum honorem recipiat, ſed ut ſeipſam recognoſcens ad pœnitentiam impelli poſſit. iungatur illi libido, quoniam ex eiſdem uitiorum principijs oritur: neq; aut à reprehenſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

b

De C. Sergio Orata.

C aius Sergius Orata penſilia balnea primus facere inſtituit: quæ impenſa leuibus initiis cœpta, ad ſuſpenſa

calidæ aquæ tantum non æquora penetrauit. Idem uẽ delicæt, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet: peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciũq; diuersos greges separatis molibus includendo, ut nulla tam sæua tempestas incideret: qua non oneratæ mensæ uarietate pisciculorum abundarent. Aedificijs etiam spatiosis, & excelsis, deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit: quo recentiore usu conchyliorum frueretur. ubi, dum se publicæ aquæ cupidius immergit: Considij publicani iudicium raptus est. in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agens, errare amicum suum Considium, dixit: quod putaret Oratam remotum à lacu capturum ostreis. nanq; ea, si inde petere non licuisset: in tegulis reperturum. Huic nimirum magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorũ suorum hæredem relinquere debuit. non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem: quem constat cantu commendabiles auiculas manibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere: aceto q; liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium tanquam amaram aliquam sarcinam, q̃ celerrime abijcere cupientem. quorum alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt. neq; enim ullum finitur uitiũ ibi: ubi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, censibusq; edendi, atq; bibendi uoluptas reperta est.

De Mulieribus Romanis.

Vrbi autem nostræ secundi belli punici finis, & Philip-

pus Rex Macedoniæ deuictus, licentioris uitæ fiduciã dedit. quo tempore matronæ Brutorum domum auſæ ſunt obſidere: qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant: quam fœminæ tolli cupiebant. quia his nec ueſte uarij coloris uti, nec auri plus ſemiuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille paſſibus niſi ſacrificij gratia uehi permittebat. Et qdem obtinuerunt, ut ius per continuos uiginti annos ſeruatum aboleretur. nec. n. prouiderunt ſeculi illius uiri, ad quẽ cultum tenderent inſoliti cœtus: ptinax ſtudium: aut quo ſe uſq; effuſura eſſet legum uictrix audacia. qđ ſi animi muliebris apparatus intueri potuiſſent: quibus quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſius adiectum eſt: in ipſo introitu ruenti luxuriæ obſtitiſſent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas & imbecillitas mentis, et grauiorũ operũ negata affectatio, omne ſtudiũ ad curioſiorẽ ſui cultum hortatur conferre. cum temporum ſuperiorũ & nominis, & animi excellentes uiros, in hoc priſcæ continẽtiæ ignotum diuerticulũ prolapſos uideã: idq; iurgio ipſorũ pateat.

lex Oppia

fœminæ

De Cn. Domitio, & L. Craſſo.

Cneus Domitius Lucio Craſſo collegæ ſuo altercatione orta obiecit: qđ columnas hymettias in porticu domus haberet: quem cum continuo Craſſus quanti ipſe domum ſuam æſtimaret: interrogaret: atq; ut reſpõdit ſexagies ſeſtertio: quo ergo eam, inquit, minoris fore aſtimas: ſi decem arbuſculas inde ſuccidero? ipſe triacies ſeſtertio, inquit, Domitius. Tunc Craſſus: uter igitur luxurioſior eſt: egóne, qui decem columnas C. millibus numũm emi? an tu qui decem arbuſcularum umbrã

triacies

tricies sestertium summa compensas? Sermonem obli tum Pyrrhi, immemorem Hannibalis, iaḿq; transma rinorum stipendiorum abundantia oscitantem: & quanto tamen insequentium seculorum ædificiis et ne moribus augustiorem ritum introduxerunt: Atq; in choatam à se lautitiam posteris relinquere: quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerũt.

De Metello Pio.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Me tellus Pius tunc, cum in Hispania aduentus suos ab ho spitibus aris, & thure excipi patiebatur? cum attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi lu dos sinebat? cum palmata ueste conuiuia celebrabat? demissáq; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite recipiebat? & ubi ista? non in Græcia, neq; in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi po terat: Sed in horrida, et bellicosa prouincia: cum præ sertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exerci tuum oculos lusitanis telis perstringeret. adeo patris il li sui numidica castra exciderant. patet igitur, q̃ celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adolescentia priscos mores uidit: senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit. Siquidẽ forum nostrũ & patris grauissimũ superciliũ, et filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaq; eodem tem pore, & in iisdem penatibus diuersa secula habita runt, frugalissimum alterum, Alterum nequissimũ.

De Publio Clodio.

Publij autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo ut euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur: noctes matronarum, & adolescentium nobiliũ magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici nescias primũ quem detestere: an qui istud corruptelæ genus excogitauit? an qui pudicitiam sequestrẽ periurij fieri passi sunt? an q religionem stupro ꝓmutarunt? De Gemello Tribunitio.

Aeq; flagitiosum illud conuiuium: quod Gemellus Tribunitius uiator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitũ deformis, Metello & Scipioni Consulibus, ac tribunis plebis, magno cum rubore ciuitatis comparauit. lupanari. n. domi suæ instituto, Mutiam, & Fuluiam tum à patre, tum à uiro utranq; inclytam: & nobilem puerum Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ corpora ludibrio temulentæ libidinis futura. epulas Consulibus & Tribunis non celebrãdas, sed uindicandas. De Catilina.

Verum præcipue Catilinæ libido scelesta. nam uesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum unum impedimentum uideret: quo minus nuptiis inter se iungerentur: filium suum, quem & solum, & ætate iam puberẽ habebat: ueneno sustulit: protinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit: ac nouæ maritæ orbitatẽ suã loco muneris erogauit. eodem deinde animo ciuẽ, quo patrẽ egerat: filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit. De Hannibale.

At campana luxuria, perquã utilis ciuitati nostræ fuit.

Inuictum enim armis Hannibalem illecebris suis cõplexa, uincendum Romano militi tribuit. Illa uiglantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti uino, unguentorũ fragrantia, ueneris usu lasciuiore ad somnũ, & delitias euocauit. ac tum demum fracta, & contusa punica feritas est. cum Seplasia ei, et Albana, castra esse cœperũt. Quid ergo his uitiis fœdius? Quid etiã dãnosius? quibus uirtus atteritur: uictoriæ languescunt: sopita gloria in infamiam conuertitur: aninũq; pariter, & corporis uires expugnãtur adeo ut nescias ab hostibus'ne, an ab illis capi perniciosius habendũ sit. De Volsiniensibus. Quæ etiã Volsiniensium urbem grauibus, & erubescẽdis cladibus ipliearunt. erat opulẽta: erat moribus, & legibus ornata: Hetruriæ caput habebatur. sed postquam luxuria prolapsa est: in profundum iniuriarũ, & turpitudinis decidit ut seruorũ se insolentissimæ dominationi subijceret. qui primum admodũ pauci senatorium ordinem intrare ausi, & mox uniuersam remp. occupauerũt. testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant. conuiuia, cœtusq; ingenuorum fieri uetabant. filias dominorum in matrimoniũ ducebant. postremo lege sanxerunt: ut stupra sua in uiduis pariter, atq; nuptis impunita essent, ac nequa uirgo ingenuo nuberet: cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset. De Xerxe.

luxuria

Age Xerxes opum regiarũ ostentatione eximia, eó usq; luxuria gaudens, ut edicto præmium ei proponeret: qui nouum uoluptatis genus reperisset: quanta, dum delitijs nimijs capitur: amplissimi imperii ruina euasit?

De Antiocho rege Syriæ.

Antiochus quoq; Syriæ rex nihilo contemptioris exempli: cuius cæcam, & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit: argenteáq; uasa ad usum culinæ comparauit: et tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. auaro potius hosti præda optabilis, quàm ulla ad uincendum strenuo mora. De Ptolemæo Rege Aegypti.

Iam Ptolemæus rex accessione uitiorum suorum uixit. Ideóq; Physcon appellatus est. cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere cœgit. postea deinde filia eius per uim stuprata ipsam dimisit: ut uacuum locum nuptijs puellæ faceret. De Populo Aegypti.

Consentaneus igitur regibus suis gentis ægyptiæ populus. qui ductu Archelai aduersus Aulum Gabinium mœnibus urbis egressus, cum castra uallo, atq; fossa cingere iuberet: uniuersus succlamauit: ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. quapropter delitijs tam enerues animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt. De Cyprijs.

Sed tamen effœminatior multitudo Cypriorum: qui reginas suas mulierum corporibus uelut gradibus constructis, quò mollius uestigia pedum ponerent, curru conscendere æquo animo sustinebant. uiris enim, si modo uiri erant, uita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas uitiorum lasciui uultus, & nouæ cupiditati ihærentium oculorum, ac delicato uultu affluentis, perq; uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

DE CRVDELITATE. Caput II.

RUdelitatis uero horridus habitus, truculenta ſpecies, uiolẽti ſpiritus, uox terribilis, omnia minis, & cruẽtis imperijs referta. cui ſilẽtium donare: incrementum eſt adijcere. etenim quem modum ſibi ipſa ſtatuet: ſi ne ſugillationis quidem frenis fuerit reuocata? ad ſummam, cum penes illam ſit timeri: penes nos ſit odiſſe.

De Lucio Sylla.

LUcius Sylla, quem neq; laudare, neq; uituperare quiſquam ſatis digne poteſt: quia dum quærit uictorias: Scipionem ſe Populo Ro. dum exercet: Hãnibalem repræſentauit. egregie nanq; authoritate nobilitatis defenſa, crudeliter totam urbem, atq; omnes Italiæ partes, ciuilis ſanguinis fluminibus inundauit: quatuor legiones contrariæ partis fidem ſuam ſecutas, in publica uilla, quæ in martio campo erat, neq; quam fallacis dextræ miſericordiam implorantes, obtruncari iuſſit. quarum lamentabiles queritatus trepidæ ciuitatis aures receperunt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis uehere coactus eſt.

QUinq; millia præneſtinorum ſpe ſalutis, per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cum abiectis armis humi corpora proſtrauiſſent: interficienda, protinus q; per agros diſpergenda curauit. Quatuor millia & ſeptingentos diræ proſcriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit. uidelicet ne memoria tam præclaræ rei diluueretur. Nec contentus in eos ſæuire, qui armis à ſe diſſenſerant, etiam quieti animi

ciues, propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorem conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoq; gladios distrinxit: quasi parũ cædibus uirorum satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est, abscissa miserorũ capita modo nõ uultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri uoluit: ut oculis illa, quia ore nefas erat: manderet: Quàm porrò crudeliter se in M. Mario prætore gessit? quem per ora uulgi ad sepulchrum Lucretiæ gentis pertractum, non prius uita priuauit: q̃ oculos infelicis erueret: & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi ueri similia narrare uideor. At ille etiam M. Pletorium, quod ad eius supplicium examinis cæciderat: continuo ibi mactauit. nouus punitor misericordiæ. apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? minime. Nam C. Marii, cuius & si postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat: eruitos cineres in Anienis alueum sparsit. en quibus actis felicitatis nomen asserendum putauit.

De Caio Mario.

Cuius tamen crudelitatem C. Marii iuidia leuat. nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos iram suã nefarie distrinxit: C. Cæsaris Consularis, & Cẽsorii nobilissimum corpus, ignobili sæuitia trucidãdo, & quidẽ apud seditiosissimi, & abiectissimi hois Varii bustum. id enim malorũ miseriæ tunc reipublicæ deerat: ut Varii Cæsar piaculo caderet. penè tanti uictoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, q̃ laudis in militia meruit. Idem caput M.

Antonii abſciſum ſuis manibus inter epulas per ſummam animi, ac uerborum inſolentiam aliquandiu tenuit: clariſſimiq; & auis, & oratoris ſanguine cõtaminari menſæ ſacra paſſus. Atq; etiã P. Annium, qui id attulerat: in ſinum ſuum recentis cædis ueſtigiis aſperſum recepit. De Damaſippo.

Damaſippus nihil laudis habuit: quod corrũperet. itaq; memoria eius licentiore accuſatione perſtringitur. cuius iuſſu principũ ciuitatis capita hoſtiarũ capitibus permiſta ſunt. Carbonisq; Aruinæ truncum corpus patibulo affixum geſtatum eſt. ideo aut flagitioſiſſimi hominis prætura multum: aut reipublicæ maieſtas nihil potuit. De Munatio Flacco Romano.

Munatius enim Flaccus Pompeiani nominis acrior, q̃ probabilior defenſor: cũ ab imperatore Cæſare in Hiſpania incluſus mœnibus Attinguenſium obſideretur: efferatam crudelitatem ſuam truculentiſſimo genere ueſaniæ exercuit. omnes. n. eius oppidi aues, quos ſtudioſiores Cæſaris ſenſerat: iugulatos, muris præcipitauit: fœminas quoq; citatis nominibus uirorũ, qui in cõtrariis caſtris erant: ut cædes coniugum ſuarum cernerent: & maternis gremiis ſuperpoſitos liberos trucidauit. Infantes alios in conſpectu parentum humo infigi, alios ſuperiactos pilis excipi iuſſit. quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iuſſu, luſitanis manibus adminiſtrata ſunt. cuius gentis præſidio Flaccus uallatus, diuinis operibus, uecordi pertinacia reſiſtebat.

Externa. De Carthaginienſibus.

Tranſgrediamur nunc ad illa: quibus: ut par dolor: ita nullus noſtræ ciuitatis rubor ineſt. Carthaginienſes

Attilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua undiq; præacuti stimuli eminebant: inclusum, uigilá tia pariter, & continuo tractu doloris necauerunt. tormenti genus indignum passo, authoribus digniſſimũ. Eadem crudelitate usi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substraue runt: ut earum carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent: tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

De Hannibale.

Horum dux Hannibal, cuius maiore ex parte uirtus sæuitia constabat: in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit: ut æque terrestriũ sælestium Carthaginiensium copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat: paria fratrum, & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat. neq; ante sanguine explebatur, quàm ad unum uictorem, omnes redegisset. iusto ergo illum odio, ueruntamen tardo supplicio Senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad uoluntariá mortem compulit. De Rege Mithridate.

Tam Hercle, quàm Mithridatem regem: qui una epistola octoginta millia cuium Romanorũ in Asia per urbes negotiandi gratia dispersa interemit: tantæq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit. quoniam cum maximo cruciatu ueneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit: quibus illos amicos

suos authore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio afficerat. De gentis Thraciæ regina.

N *unulisintis Diogridis filiæ Thraciæ regis, et si minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas narrandam, tamen rabies sæuitiæ facit. cui neq; uiuos homines medios secare: neq; parentes liberorum uesci corporibus nefas fuit.*

De Ptolemæo rege Aegypti & de Cleopatra.

I *terum Ptolemæus Physcon emergit, paulo ante libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum, idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referẽdus. Quid. n. hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore & uxore sustulerat: liberalis formæ, optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit: pedes eius pretiosos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos pro munere natalicio matri misit: perinde quasi ipse cladis, quam illi inferebat expers. ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miserabilẽ, cunctis se inuisum redderet. adeo cæco furore summa quæq; efferuescit crudelitas, cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cum animaduerteret, quanto sui odio patria teneretur: timori remedium scelere petiuit: quoq; tutius plebe trucidata regnaret: frequens iuuentute Gymnasium armis et igni circundedit: omnesq;, qui in eo erant: partim ferro, partim flamma necauit.* De Ocho Dicto Dario.

O *chus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, nequem ex coniuratione, quæ septem magos cum eo oppresserat: aut ueneno, aut ferro, aut ulla ui, aut inopia alimentorum*

necaret: crudeliorẽ mortis rationem excogitauit. quæ hos iunctos sibi, non perrupto uinculo religionis tollere t. septum enim altis parietibus locum cinere complexuit: suppositóq; tigno prominente, benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat: è quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

Aptior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas. qui Ocham sororem, atq; eandem socrum uiuam capite defodit: & patruum cum centũ & amplius filiis, ac nepotibus nuda area destitutum iaculis confixit: nulla iniuria lacessitus, sed qđ in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudẽ consistere uidebat.

De Atheniensibus.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniẽsiũ indigno gloriæ suæ decreto Aeginensiũ iuuentuti pollices abscidit. Vt classe potens populus, in certamen maritimarũ uirium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

De Inuentore Aenei Tauri.

Sæuus etiam ille Aenei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu: mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent: quam, quia calamitosis deesse uoluit: teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

De Hetruscis.

At ne Hetrusci qdem parum feroces in pœna excogitãda: qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduer

sis alligata, atq; constricta: ita ut singulæ membrorũ partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur. amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudũ intestinis, & uiscæribus egestis, homines inserere, ita ut capitibus tantũmodo emineant: quoq; diutius pœnæ sufficiant, cibo, & potione infelicem spiritũ prorogant: donec ĩtus putrefacti laniati sunt ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc, cum natura rerum, quod nos multis, & asperis aduersæ ualetudinis incommodis obnoxios esse uoluerit: habitumq; cœlestis roboris humanæ conditioni denegatũ moleste feramus: cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

DE IRA, ET ODIO. Caput. III

Ira quoq;, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant: procursu celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius: uterq; consternationis plenus affectus: ac nunquam sine tormento sui uiolentus. quia dolorem cum inferre uult: patitur amara solicitudine: ne non contingat ultio, anxius. sed proprietatis eorũ certissimæ sunt imagines: quas Dii ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto uehementiore conspici uoluerunt.

De Liuio Salinatore.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus urbe egrederetur: monente Fabio Maximo,

ne ante deſcenderet in aciem: quàm hoſtium uires, animum q; cognoſceret: primâ occaſionem pugnandi non omiſſurum ſe reſpondit: Interrogatus q; ab eodem qd ita tam feſtinanter manum conſerere uellet, ut quàm celerrime (inquit) aut gloriam ex hoſtibus victis: aut ex ciuibus proſtratis gaudium capiam. Ira tunc, atq; uirtus ſermonem eius inter ſe diuiſerunt. illa iniuſtæ dãnationis memor: hæc triumphi gloriæ intenta. Sed neſcio an eiuſdem fuerit hoc dicere, & ſic uincere.

De Figulo.

Ardentis ſpiritus uirum, & bellicis operibus aſſuetum, huc iracundiæ ſtimuli egerunt. C. autem Figulũ manſuetiſſimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationis q; immemorem reddiderunt. Conſulatus enim repulſæ dolore accenſus, eò quidem magis, quod illum bis patri ſuo datum meminerat: cũ ad eum poſtero comitiorum die multi conſulendi cauſa ueniſſent: omnes dimiſit, præfatus: omnes conſulere ſcitis: Conſulem facere neſcitis. dictum grauiter, et merito: ſed tamen aliquanto melius non dictum.

De Patricijs Romanis.

Nam quis Populo Ro. iraſci ſapienter poteſt. itaq; ne illi quidem probandi quamuis factum eorum nobilitatis ſplendore protectum ſit: qui, quod Cn. Flauius humillimæ quondam ſortis præturam adeptus erat: offenſi annulos aureos ſibimet ipſis, & phaleras equis ſuis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantũ nõ luctũ profecto teſtati. talis iræ motus aut ſingulorũ, aut paucorum aduerſus populum uniuerſum: multitudinis autem erga principes, ac duces eiuſmodi.

De Iuuenibus Romanis & Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam, & glorioſissimam ex latinis, et campanis uictoriam in urbem referenti, cum seniores omnes lætitia ouantes occurrerent: iuniorum nemo obuiam procæſſit: quod filium adoloſcentem fortiſſime aduerſus imperium ſuum præliatum ſecuri percuſſum occidiſſet. miſerti ſunt æquales nimis aſpere puniti: nec factum eorũ defendo, ſed iræ uim indico: quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere ualuit. Eademq; tantum potuit, ut uniuerſum Populi Ro. eqtatum à Fabio Conſule ad hoſtium cõpias perſequendas miſſum: cũ et tutò et facile eas licæret delere: legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilẽ retineret.

De Appio Claudio Conſule.

Illa uero etiã Appio duci, cuius pater, dum pro Senatus amplitudine nititur: cõmoda plebis acerrime impugnauerat: infenſum exercitum faciẽdo, uolũtaria fuga tergã hoſti, ne triumphũ imperatori quæreret: dare coegit. Quoties uictoriæ uictrix, cõgratulationem eius in Torquato ſpernẽdam: in Fabio pulcherrimam partem omittendam: In Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De Eodem, & Po. Ro.

Age q̃ uiolenter ſe in pectore uniuerſi Pop. Ro. geſſit eodẽ tẽpore, quo ſuffragiis eius dedicatio ædis Mercurii M. Pletorio primipili cẽturioni data eſt? præteritis Cõſulibus Appio, qđ obſtitiſſet, quo minus ære ſuo alieno ſuccurreretur: & Seruilio, qđ ſuſceptam cauſam ſuã languido patrocinio protexiſſet. Negas efficacẽ irã, cuius hortatu miles ſummo ĩperio prælatus eſt? quæ qdẽ nõ proculcauit tantũ ĩperia, ſed etiã geſſit impotenter.

De Metello.

NEq; Metellus cum utraq; Hispaniam Consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset: postquam cognouit Q. Pō. Consulem inimicum suum successorem sibi mitti: omnes, qui modo militiam uoluerunt finire, dimisit: commeatus petentibus, nec causis excussis, nec constituto tempore, dedit. horrea, custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit. Arcus, sagittasq; cretensium frangi, atq; in amnem abijci iussit: elephátis cibaria dari uetuit: quibus factis, ut cupiditati suæ indulsit: ita magnificæ gestarum rerum gloriam corrupit: meritumq; honorem triumphi hostium, quàm iræ fortior uictor amisit.

De L. Sylla.

Quid Sylla, dū huic uitio obtemperat: nonne multo alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum erogauit? Puteolis enim ardens indignatione, quod Granius princeps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionem Capitolij promissam, cunctatius daret: animi concitatione nimia, atq; immoderatæ uocis impetu conuulso pectore: spiritum cruore, ac minis mistum euomuit. Nec Senio iam prolapsus, utpote sexagesimum ingrediens annum: sed alita miseriis Populi Ro. impotentia furens. igitur in dubio est Syllá ne prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neq; ab ignotis exempla petere iuuat: & maximis uiris exprobrare uitia sua uerecundiæ est. cæterum cum propositi fides excellentissima quæq; complecti moneat: uoluntas operi cedat, dum præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

Externa. De Alexandro rege.

Alexandrum iracundia sua propemodum cœlo diripuit. Nam quid obstitit: quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus Leoni obiectus: et Clytus hasta traiectus, & Calisthenes mori iussus, quia tres maximas victorias, totidem amicorum iniustis cædibus victor edidit.

De Amilcare.

Quàm uehemens deinde aduersus Populum Ro. Amilcaris odium? Quatuor enim pueilis ætatis filios intuens eiusdem numeri catulos leoninos, in pernicẽ imperij nostri alere se prædicabat. digna nutrimenta, quæ in exitium patriæ suæ, ut euenit, conuerterẽtur.

De Hannibale.

È quibus Hannibal mature adeo patris uestigia subsecutus est: ut eo exercitum in Hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante octo annorum natus, altaria tenens iuraret, se cum primum per ætatem potuisset: acerrimum hostem Populo Ro. futurum: ut pertinacissimis precibus ístantis belli commilitiũ exprimeret.

Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderent: inflicto in terrã pede, fricatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit: cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. in puerili pectore tantum uis odij potuit. sed in muliebri quoq; æq; multum ualuit.

De Semiramide Regina Babylonis.

Nanq; Semiramis Assyriorum regina, cum ei circa cultũ capitis occupatæ nuntiatum esset Babylonem defecasse: altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: nec prius decôrem capillorũ

in ordinem, quàm tantam urbem in potestatem suam redegit. Quo circa statua eius Babylone posita est illo habitu, quoad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

DE AVARITIA. Cap. IIII.

Protrahatur etiam in medium Auaritia latentium indagatrix lucrorũ, manifestæ prædæ auidissima uorago: nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

De M. Crasso, & Q. Hortensio.

Cum admodum locupleti L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Græcia subiecisset: eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ uiros M. Crassum, & Q. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat: tabulis hæredes inseruisset: q̃q̃ euidens fraus erat: tamen uterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. quantam culpam q̃ leuiter retuli. lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus uindicare debebant: inhonesti lucri captura inuitati authoritatibus suis texerunt.

De Q. Cassio.

Verum aliquanto maiores uires in Q. Cassio exhibuit: qui in Hispania Silium, & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies sestertium ab illo: ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur, iugulũ quoq; suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

De L. Septimuleio.

Cæterũ auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia

possedit

possedit: qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset: caput eius abscindere, & per urbē pilo fixum ferre sustinuit: quia Opimius Consul auro id se repensurum edixerat. sunt qui tradunt, liquato plūbo eum cauati partem capitis, quo ponderosius esset, explesse. fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo: clientis tamen scelesta fames in has usq; iacentis iniurias esurire nō debuit.

De Ptolemæo Rege Cypriorum.

O dio merito Septimuleij Auaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum risu prosequenda. nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset: peopterq; eas perituru se uideret: & ideo omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset: ut classe perforata suo arbitrio periret, & ut hostes præda carerent: non sustinuit mergere aurum, & argentum: sed futurum suæ necis præmium domum reuexit. proculdubio hic nō possedit diuitias: sed à diuitiis possessus est. titulo rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA, ET IMPOTENTIA

Caput V. De M. Fuluio Flacco.

Tq; ut superbia, quoq; & ipotentia in conspicuo ponātur, Marcus Fuluius Flaccus Cō
a sul Marci Plana Hipsei collega: cum pernicaosissimas Reipublicæ leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorū, qui ciuitatem mutare uoluissent: ægre compulsus est: ut in curiam ueniret. deinde partim monenti, partim oranti senatui, ut incepto desisteret: responsum

non dedit. Tyrannici Consul spiritus haberetur: si aduersus unum senatorem hoc modo se gessisset: quo Fuluius in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est. De M. Druso Tribuno.

Quæ à M. quoq; Druso Tr. Pl. per summam contumeliã uexata est. parum enim habuit L. Philippum Consulem, quia se interpellare concionantem ausus fuerat: obtorta gula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum adeo uiolenter in carcerem præcipitẽ egisse: ut multus è naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cum senatus ad eum misisset: ut in curiam ueniret: quare non potius, inquit, ipse in Hostiliã propinquam Rostris ad me uenit? piget adijcere quod sequitur. Tribunus Senatus imperium despexit: Senatus Tribuni uerbis paruit. De Cn. Pompeio.

Cn. autem Pompeius quàm insolenter egit? qui balneo egressus ante pedes suos prostratum Hipseũ ambitus reum, & nobilem uirum, & sibi amicum iacentem reliquit: contumelioſa uoce proculcatum Nihil. n. eum aliud agere, quàm, ut conuiuium suum moraretur: respondit. & huius dicti conscius securo animo cœnare potuit. Ille uero etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat: in maxima quoq; reorum, & illustriũ ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statũ reip. temperando. De Marco Antonio.

Item facto pariter, ac dicto M. Antonij conuiuium. Nam cum ad eum triumuirum Cesetij Rufi senatoris caput allatum esset: aduersantibus id cæteris, propius ad moueri iussit: ac diu, diligenterq; consyderauit. cũctis

deinde expectantibus quid nam esset dicturus hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio.

Externa. De Alexandro rege.

Satis multa de nostris. aliena nunc adiicientur. Alexandri regis uirtus, & felicitas, tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouẽ Hammonem patrem asciuit. tædio morum, & cultus macedonici, uestem, & instituta persica assumpsit. Spreto mortali habitu, diuinum caput æmulatus est. nec fuit ei pudori, filium, Ciuem, hominem, dissimulare.

De Xerxe rege.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotentia habitat: suo iure q̃ insolenter usus est: quod græciæ indicturus bellum adhibitis Asiæ principibus, ne uiderer, inquit, meo tantummodo usus consilio, uos contraxi. Cæterum mementote parendum magis uobis, quàm suadendum. arroganter etiam si uictori repetere ei regiam contigisset. tam deformiter uicti, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

De Hannibale.

Hannibal autem cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorum in castra, nec responsum ulli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara uoce affirmantem, prospexisse se quo nam modo paucis diebus Romæ in capitolio cœnaret: aspernatus est. Adeo felicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

De Carthaginiensibus, & Campanis.

Insolentiæ uero inter Carthaginiensem, & Campanũ

Senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur: hic diuerso foro utebatur. quem morem Capuæ aliquandiu retentum C. quoq; Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA. Caput VI

Cultum iam, et insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur: cuius efficacissimæ uires sunt mentiri, ac fallere. fructus in aliquo admisso scelere consistit ú certus: cum crudelitatem nefarijs uinculis circundedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis: quàm illa laudis consequitur.

De Tatio Sabino.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat: cuius filiam uirginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam, Tatius, ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet: corrupit, mercedis nomine pactus, quæ in sinistris manibus gerebant. erant autem his armillæ, & annuli magno ex pondere auri. loco potitum agmẽ Sabinorum puellam præmium flagitantem armis obrutam necauit perinde, quasi promissum, q̃ ea, quæ leuis gestauerant: soluit. Absit reprehensio: q̃a impia proditio celeri pœna uindicata est.

De Seruio Galba.

Seruius quoq; Galba summæ perfidiæ. Trium. n. Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus nouem millia, in quibus flos iuuentutis cõsistebat: electa, et armis exuta, partim trucidauit:

partim uendidit. quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

De Cn. Domitio.

Cn. autem Domitium summi generis, et magni animi uirum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coegit. Iratus náq; Bituito regi Aruernorum, quod tum suá, tum etiá Allobrogum gentem: se etiá tum in prouincia morante ad Q. Fabij successoris sui dextrá confugere hortatus esset: p colloquij simulationem accersitum, hospitioq; exceptum uinxit: ac Romam naue deportandũ curauit. Cuius factũ Senatus neq; probare potuit: neq; rescindere uoluit: ne remissus in patriam Bituitus, bellũ renouaret. Igitur eũ Albá custodiæ causa relegauit.

De Q. Seruilio Cepione.

Viriati etiá cædes duplicem pfidiæ accusationem recepit in amicis, qđ eorũ manibus interemptus est. in Q. Seruilio Cepione Cósule, p is sceleris huius author, impunitate promissa, fuit. uictoriáq; nõ meruit: sed emit.

Externa. De Carthaginiensibus.

Verum ut ipsum fontem perfidiæ contemplemur: Carthaginienses Xantippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo punico bello usi fuerant: et quo iuuante Attilium Regulum ceperant: simulantes sese domum reuehere, in alto merserunt. Quid tanto facinore petentes? an, ne uictoriæ eorum socius superesset? extat nihilominus & qdem cum opprobrio, quem sine ulla gloriæ iactura, inuiolatũ reliquissent. De Hannibale.

Hánibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis uestimẽtis urbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos uapore, & fumo balnearum strangulando: & Acera-

norum ſenatum eadem ratione extra mœnia euocatum in profundo puteorum abiiciendo non'ne bellum aduerſus Populum Ro. & Italiam profeſſus, aduerſus ipſam fidem acrius geſſit? mendaciis, & fallacia quaſi præclaris artibus gaudẽs? Quo euenit, ut alioqui inſignem nominis ſui memoriam relicturus in dubio maior'ne, an peior uir haberi deberet: poneret.

DE VI, ET SEDITIONE, ET DE POPVLO RO. Caput. VII

Sed, ut uiolentiæ, & ſeditiõis tam togatæ, q̃ etiam armatæ facta referantur: L. Equitium, qui ſe Gracchi filium ſimulabat: tribunatum q̃; aduerſus leges cum L. Saturnino petebat: à Mario quintum conſulatum gerente in publicam ſtodiam ductum, populus clauſtris carceris conuulſis, raptum humeris ſuis, per ſummam animorum alacritatem portauit. Idem q̃; Q. Metellum Cenſorem, quod ab eo tanquam Gracchi filio cenſum recipere nolebat: lapidibus proſternere conatus eſt, affirmantem tantummodo tres filios T. Graccho fuiſſe, è quibus unum in Sardinia ſtipendia merentem, Alterum infantem Præneſte, tertium poſt patris mortem natum Romæ deceſſiſſe. nec oportere clariſſimæ familiæ ignotas ſordes inſeri: cum interim improuida cõcitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduerſus conſulatum, & cenſuram tetendit: principesq̃; ſuos omni petulantiæ genere uexauit. Veſana hæc tantummodo: illa etiam cruenta ſeditio-

populus enim Mumium competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus restante: ui prius in ædes priuatas compulit: extractum deinde interemit: ut cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

De Certis creditoribus, & L. Cassio.

Creditorum quoq; consternatio, aduersum Sempronij Asellionis prætoris urbani caput, intolerabili modo exarsit. quæ, quia causam debitorum susceperat: concitati a' L. Cassio Tr. Pl. pro æde Concordiæ sacrificiũ facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; tabernacula latitantẽ, prætextatum discerpserunt. detestanda fori conditio: sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

De Militibus L. Syllæ, & morte Gratidij.

Cum C. Mario lege Sulpitia prouincia Asia, ut aduersus Mithridatem bellum gereret: priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam Consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt: proculdubio indignati, quod a' summo imperio, ad eum, qui nullo in honore uersaretur: transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? pro Consule istud tam uiolẽter exercitus: illud aduersus Consulem.

De militibus Cn. Pompeij, & morte Q. Pompeij.

Q. enim Pompeium Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitũ Cn. Pom. quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat: contendere ausum: ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantumq; scelus curia

castris cedere se confessa, inultum habuit.

De *quodam exercitu, & morte* C. Carbonis.

Ille *quoq; exercitus nefarie uiolentus: qui* C. Carbonem *fratrem* Carbonis *ter Cõsulis propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarẽ præfractius, et rigidius astringere conatum, priuauit uita: satius'q; duxit maximo scelere coinquinari quàm prauos, ac tetros mores mutare.*

DE TEMERITATE. *Caput* VIII

Temeritatis *etiam ita subiti, ut uehementes sunt impulsus. quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi ualent.* De *superiore* Africano.

Quàm *enim temere se* Africanus *superior ex* Hispania *duabus quinqueremibus ad* Siphacem *traiecit in unius* Numidæ *infidis præcordijs suam pariter, et patriæ salutem depositurus. Itaq; exiguo momento, maximæ reip. casus fluctuatus est: utrum interfector, an captiuus* Scipio Siphacis *fieret.* De C. Cæsare.

Nam C. Cæsaris *anceps conatus, et si cœlestium cura protectus est: tamen uix sine horrore animi referri potest. siquidem impatiens legionum tardioris a' Brunduſio* Apolloniam *traiectus, per simulationem aduersæ ualetudinis conuiuio egressus, maiestate sua: seruili ueste occultata, nauiculá conscendit è flumine: ac maris adriatici sæua tempestate fauces petijt: protinus'q; in altum dirigi iusso nauigio, multum, ac diu contrarijs iactatus*

fluctibus, tandem necessitati cessit.

De militibus Albini ducis.

A *ge illa q̃ execrabilis militũ temeritas? fecit enim, ut Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorum omniũ consumatione, ciuis eximius, propter falsas, & inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur: quod q; accessionem indignationis non recepit, oranti, atq; obsecranti duci, à militibus causæ dicendæ potestas negata est.*

Externa. De Hannibale Carthaginiensi.

I *taq; minus miror apud trucem, & sæuum Hannibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori fuisse: qui à Petilia classe Africam repetens freto appulsus, dum tam paruo spatio Italiam, Siciliam q; inter se diuisas non credidit: ueluti insidiosum cursus rectorẽ interemit. postea diligentius inspecta ueritate, tunc absoluit: cum eius innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti, atq; æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua, tam memoriæ Pelori, quàm punicæ temeritatis, ultra, citra q; nauigantiũ oculis collocata indicium est.* De Athenuensibus.

I *am Athenienſium ciuitas ad ueſaniam uſq; temeraria: quæ decem imperatores ſuos & quidem à pulcherrima uictoria uenientes, capitali iudicio exceptos necauit. quod militum corpora, ſæuitia maris interpellante ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceſſitatem puniens, cum honorare uirtutem deberet.*

Emeritati proximus est error. quemadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit, quia non sua sponte, sed uanis cõcitatus imaginibus, culpæ se implicat: qui quám late in pectoribus hominum uagetur: si complecti coner: uitio, de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius ipsus referemus.

De Errore Populi Romani in Caium Eluium.

Caius Eluius Cinna Tr. Pl. ex funere C. Cæsaris domum suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem sæuire se existimabat, iratus ei, quod, cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefarie raptum, impiam pro rostris orationem habuisset: eoq; errore propulsus est, ut caput Eluij perinde, atq; Cornelij circa rogum Cæsaris, fixum iaculo ferret. officij sui, et alieni erroris piaculum miserabile.

De C. Cassio.

Nam C. Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Interillum enim pugnæ quatuor exercituũ apud Philippos uarium, ipsisq; ducibus ignotum euentum: iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur: quo nam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus uiæ petit: quia tenebrarũ obscuritas, hostes ne, an commilitones occurrerent: dignoscere nõ sinebat: tardius ad Cassium redijt. Quẽ is exceptum ab hostibus, omniaq; in eorũ potestatem recidisse existimans: finire uitã properauit. cũ et castra hostiũ inuãcẽ capta, et Bruti copiæ magna ex pte incolumes essent.

De Titinio Centurione.

T itinij uero non obliteranda silentio uirtus. qui oculis pauli sper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lachrymas, & si imprudens, inquit, imperator causa tibi mortis fui: tamen, ne idipsum impunitum sit: accipe me fati tui comitem. Superq; exanime corpus eius, iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusq; sanguine, duplex uictima iacuit pietatis hæc. erroris illa.

De Satellitibus Regis Veientum.

C æterum falsa opinatio nescio, an præcipuam iniuriam Laertis Tolumnij Veientum Regis penatibus itulerit: nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum colluſori dixisset, occide: & forte legati Romanorum interueniſſent: satellites eius errore uocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE VLTIONE. Caput. X

Ltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt. qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes. quos latius complecti non attinet.

De Tribu Pollia.

T ri. Pl. M. Fuluius ad populum de Thusculanis retulit: quod eorũ consilio ueliternos, priuernatesq; rebellaturos diceret: qui cum coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent: accidit: ut reliquis tribubus salutarem sententiam secuti sola Pollia iudicaret, oportere publice eos uerberatos securi p-

cuti: imbellem multitudinem ſub corona uenire. quam ob cauſam Popilia *tribus, in qua plurimũ poſtea* Thuſculani *in ciuitatem recepti potuerunt: neminem unq̃ candidatum* Pollię *tribus fecit magiſtratum: ne ad eam ullus honor ſuis ſuffragijs peruenuret: quæ illis uitam, ac libertatem quantum in ipſa fuit: ademerat. illã uero ultionẽ & ſenatus, & conſenſus oĩum approbauit.*

De Vltione Romanorum in Adrianum.

C*um* Adrianus *ciues* Romanos, *qui* Vticæ *conſiſtebant: ſordido imperio uexaſſet: icirco q; ab his uiuus eſſet exuſtus: nec quæſtio ulla in urbe hac de re habita, nec querela uerſata eſt.*

Externa. De Regina Tomyri, & Beronicæ.

C*laræ ultionis utraq;* Regina *et* Tomyris, *quæ caput* Cyri *abſciſſum in utrem humano ſanguine repletum demitti iuſſit: exprobrans illi inſatiabilem cruoris ſitim: ſimulq; pœnas occiſi ab eo filij ſui exigens. Et* Beronicæ, *quæ* Laodices *inſidijs interceptũ ſibi filiũ grauiter ferens, armata currũ conſcendit: perſecutaq; ſatellitem regium crudelis operis miniſtrum nomine* Ceneum, *quoniam haſta nequicquam petierat: ſaxi ictu proſtrauit: ac ſuper eius corpus, actis equis inter infeſta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur: perrexit.*

De Morte Iaſonis.

I*aſonem theſſalum* Perſarum *regi bellum inferre parãtem, an ſatis iuſta ultio abſumpſerit: ambiguæ æſtimationis eſt.* Taxillo *enim* Gymnaſiarcho *à q̃buſdam iuuenibus pulſatum ſe conqueſto, permiſit, ut aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas ſingulis*

imponeret. quo posteriore uindicta uso, qui uapulauerant, Iasonem interfecerunt: animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. cæterum paruo irritamẽto ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta ẽ: quoniam opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quãtum in effectu Alexandri reponebatur.

DICTA IMPROBA, AVT FACTA SCELERATA. Caput XI.

De Tullia.

Nunc quatenus uitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exẽplorũ imaginibus prosequamur: dicta improba, & facta scelerata referantur. unde autẽ potius q̃ à Tullia ordiar? quia tempore uetustissimum, conscientia nefarium, uocæ monstri simile exemplum est. Cum carpento ueheretur: & is, qui iumenta agebat: succussis frenis constitisset: repentinæ moræ causam requisiuit: et ut comperit corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacere: supra id duci uehiculum iussit: quo' celerius in complexum iterfectoris eius Tarquinij ueniret. Quatam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam uicũ cognomine sceleris commaculauit.

De Fimbria.

Non tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum: sed si per se æstimetur: utrunq; audacissimum. id egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur. quem postq̃ ex uulnere recreatum comperit: accusare apud populum instituit: interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset: cui pro sanctitate morũ, satis digna

laudatio reddi non posset: respondit: obiecturū se illi quod parcius corpore telum recepisset: licentiam furoris ægræ reipub. gemitu prosequendam.

De L. Catilina.

L. uero Catilina in senatu M. Ciceronе incendiū ab ipso excitatum dicente, sentio, inquit, & quidem illud si aqua non potero: ruina extinguam: quem quid aliud existimemus, quàm conscientiæ stimulis actum, simulachrum a' se inchoati paricidij peregisse?

De Magio Chilone.

Consternatum etiã Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit. uetus amicus, & pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri. urbem enim, à Mitylenis quo' se contulerat repetentẽ, in Athenienſium portu pugione confodit: protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ trucidanda tetendit. amicitiæ hostis. diuini beneficii interceptor. publicæ religionis, q ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes. De C. Turanio.

Hanc crudelitatem, cui nihil adiici posse uidetur: C. Turanius atrocitate paricidii superauit. Nanq; triumuirum partes secutus, proscripti patris sui Prætorii, & ornati uiri latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset: centurionibus edidit: qui eum persecuti sunt. Senex de filii magis uita, & incrementis, q̃ de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset: et an imperatoribus satisfaceret: interrogare eos cœpit. è quibus unus ab illo inquit, quem tantopere diligis demõstratus nostro ministerio, filii iudicio occideris: protinusq;

pectus eius gladio traiecit. collapsus itaq; est infelix authore cædis, quàm ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Hannalis.

Cuius facti acerbitatem L. Tullius Hannalis sortitus, cũ in campum ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosceret: ad cliẽtem suum confugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. siquidẽ per ipsa uestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis paricida, consilio prius: iterum spectaculo.

De Vxore Vitij Sallassi.

Ne Vitius quidem Sallassius proscriptus parum amari exitus. quem latentem uxor interficiendum, quid dicam, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto. n. leuius ẽ scelus: cui tantummodo manus abest? Illud autem facinus, quia externum, tranquiliore affectu narrabitur.

Externa. De Duobus fratribus filijs regis.

Scipione Africano patris, & patrui memoriã gladiatorio munere Carthagine noua celebrante: duo regij filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt: pollicitiq; sunt ibi se de regno præliaturos: quò spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cum Scipio monuisset: ut uerbis contendere, quàm ferro dimicare mallent: uter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret: minor corporis uiribus fretus in amentia perstitit: initoq; certamine pertinacior impietas fortunæ iudicio, morte multata est.

De Mithridate.

Mithridates autem multo scleratius: qui nõ cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de domi-

natiõe geſſit. in quo quis aut homines ullos adiutores inuenerit: aut deos inuocare auſus ſit, pro admiratione habetur. De Sariaſtre filio Tigranis regis.

Quanquam quid hoc quaſi inuſitatum illis gentibus miremur? cum Sariaſter aduerſus patrem ſuum Tigranem Harmeniæ regem, ita cum amicis conſenſerit: ut omnes dextris manibus ſanguinem mitterent: atq; eũ inuicem ſorberent. uix ferrent pro ſalute parentis tã cruenta conſpiratione fœdus facientem.

De Quodam, qui interficere uoluit Octauianum Auguſtum.

Sed quid ego iſta conſector, aut quid in his immoror? cum unius paricidij cogitatione cuncta ſcelera ſuperata cernã? omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, q̃ ualido affectu rapior. Quis. n. amicitiæ fide extincta, genus humanum cruentis in tenebris ſepelire conatũ, profundo execrationis debitæ, ſatis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet efferatæ Barbariæ immanitate truculentior habenas Romani imperij, quas princeps, parẽśq; noſter ſalutari dextera continet: capere potuiſti? Haud te compote furoris in ſuo ſtatu mundus mãſiſſet. Vrbẽ à Gallis captam, & trecentorum ĩclytæ gentis uirorum ſtrage fœdatam allienſem diẽ, & oppreſſos in Hiſpania Scipiones, et Traſimenum lacũ, et Cannas, belloruḿq; ciuilium domeſtico ſanguine manantes furores, amentibus propoſitis furoris tui repræſentare, & uincere uoluiſti? Sed uigilarunt oculi deorum. ſydera ſuũ uigorem obtinuerunt. aræ, puluinaria templa, præſenti numine nallata ſunt. Nihil q̃

pro

pro capite Augusti, ac patria excubare debuit: torporem sibi permisit. & in primis author, & tutela nostræ incolumitatis Iupiter, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur: diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax. ualent leges. syncerus priuati, ac publica officij tenor seruatur. Qui autem hæc uiolatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere: omni cum stirpe sua Populi Ro. uiribus obtritus, etiã apud inferos, si tamen illuc receptus est: quæ meretur supplicia: pependit.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS. Caput. XII

h Vmanæ autem uitæ conditionem præcipue primus, & ultimus dies continet: quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur: & quo fine claudatur. ideóq; eum demum felicem fuisse iudicamus: cui & accipere lucem prospere, & reddere placide contigit. Medij temporis cursus prout fortuna gubernaculum rexit: modo aspero, modo tranquillo motu peragitur: spe semper minor, dum cupide uotis extenditur: & ferè sine ratione consumitur. Nam & si eo bene uti uelis: etiam parum amplissimum efficies numerum annorum, multitudine operum superádo. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere: si magis exigas uitam, quàm approbes? sed ne longius euager: eorum mentionem faciam, qui non uulgari genere mortis absumpti sunt. De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulminæ ictus cũ tota domo cõflagra-

uit. singularem fati sortem, qua accidit, ut columen urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eadem conditione redactum, ut eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulchrum haberet.

De Duabus Mulieribus.

Vix ueriſimile est in eripiendo spiritu idem gaudiũ potuisse, quod fulmen: & tamen idem ualuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Trasimenum inciderat: altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, complexu eius expirauit: altera cum falso mortis filij nuntio mœsta domi sederet: ad primum conspectũ redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat: lætitia consumpsit.

De M. Iuuentio Talna Consule.

Sed minus miror, quod mulieres. Marcus Iuuentius Talna Consul collega Tiberij Cracchi Consulis, cũ in Corsica, quam nuper subegerat: sacrificaret: receptis literis decretas ei à senatu supplicationes, nuntiantibus intento illas animo legens: caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit. quẽ quid aliud quàm nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

De Q. Catulo.

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus cimbrica triumphi, cum Mario particeps à senatu datus: sed exitus uiolentioris. nanq; ab hoc eodẽ Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus: recenti calcæ illito, multóq; igni percalfacto cubiculo, se inclusum premit. cuius tã dira necessitas maximus marianæ gloriæ ru

bor extitit.

De Lucio Cornelio Merula.

Qua tempestate Reip. Lucius quoq; Cornelius Merula consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis victoribus esset, in Iouis sacrario uenis incisis contumeliosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotis q; sui sanguine uetustissimi fores maduerunt.

De Herennio Siculo.

Acer etiam, et animosus uitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Cracchus, & aruspicæ, & amico usus fuerat. nam cum eo nomine in carcerem duceretur: in poste illiso capite in ipso ignominiæ aditu concidit: ac spiritum deposuit: uno gradu à publico supplicio, manuq; carnificis citerior.

De Caio Licinio.

Consimili impetu mortis Caius Licinius Macer uir Prætorius Calui pater repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur: in Mænianum conscendit. siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id iudicii cogebat: prætextã ponentem uidisset: misit ad eum qui diceret, se nõ damnatum, sed reũ perijsse: nec sua bona hastæ posse subiici. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat: ore, & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit: qua cognita re Cicero de eo nihil pronũtiauit. Igitur illustris ingenii orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ damnationis iusitato paterni fati genere uindicatus est. fortis huius morsillorũ pridicula.

De Cornelio Gallo, et Tito ætherio.

Cornelius n. Gallus Prætorius, et Titus Aetherius eques Ro. iter usum puerilis Veneris absumpti sunt, q̃q̃ quorsum attinet eorũ cauillari fata: quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? fine náq; uitæ

noſtræ uarijs, & occultis cauſis expoſito, interdum im merentia ſupremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant: q̃ ipſam mortem accerſant.

Externa. De Coma fratre Diogenis.

S unt & externæ mortes dignæ annotatu: qualis in primis Comæ: quem ferunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuiſſe. Is enim ad Rutilium Conſulem Enna, quam prædones tenuerant: in poteſtatem noſtrã redacta: productus: cum de uiribus, et conatibus fugitiuorum interrogaretur: ſumpto tempore ad ſe colligendum, caput operuit: innixuśq; genibus, compreſſo ſpiritu, inter ipſas cuſtodũ manus, ińq; conſpectu ſummi imperij, exoptata ſecuritate acquieuit. Torqueant ſe miſeri: quibus extingui, q̃ ſupereſſe utilius eſt: trepido, & anxio conſilio, quanam ratione uita exeãt quærentes. ferrum acuant: uenena temperent: laqueos apprehendant: uaſtas altitudines circunſpiciant: tanquã magno apparatu, aut exquiſita molitione opus ſit: ut corporis, atq; animi infirmo uinculo cohærens ſocietas dirimatur. Nihil horum Coma ſed intra pectus incluſa anima finem ſui reperit. Enimuero minimo ſtudio retinendum bonum: cuius caduca poſſeſſio tam leui afflatu uiolentiæ concuſſa dilabi potuit.

De Eſchylo Poeta.

E ſchyli uero poetæ excæſſus quemadmodum non uolutarius, ſic propter nouitatem caſus referendus. In Sicilia mœnibus urbis in qua morabatur: egreſſus, apricо in loco reſedit: ſuper quem Aquila teſtudinẽ ferẽs, eluſa ſplendore capitis (erat enim capillis uacuũ) perinde, at q; lapidi eam illiſit: ut fractæ teſtudinis carne

occiditur ab aquila Eſchylus.

ueſcæretur: eoq; ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum eſt.

De Homero poeta.

Non uulgaris etiam Homeri mortis cauſa fertur: qui in inſula, quia quæſtionem à piſcatoribus poſitam ſoluere non potuiſſet: dolore abſumptus creditur.

De Euripide poeta.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus eſt. Ab Archelaï enim regis cœna in Macedonia domum hoſpitalem repetens, canum morſibus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita. ſicut illi exceſſus illuſtriũ poetarum & moribus, & operibus indigniſſimi.

De Sophocle.

Sophocles ultimæ iã ſenectutis, cum in certamen tragœdiam dimiſiſſet: ancipiti ſententiarũ euẽtu diu ſolicitus, aliquando tamen una ſententia uictor, cauſam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

Philemonẽ aũt uis riſus immoderati abſtulit: paratas ei ficos, atq; in conſpectu poſitas Aſello conſumente, puerũ ut illũ abigeret: inclamauit. q cum iã comeſtis omnibus ſuperueniſſet: quoniã, inqt, tam tardus fuiſti, da nunc merum Aſello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorũ proſecutus, ſenile guttur ſalebris ſpiritus prægrauauit.

De Pindaro.

At Pindarus, cum in Gymnaſio ſuper gremium pueri, quo unicæ delectabatur: capite poſito quieti ſe dediſſet: non prius deceſſiſſe cognitus eſt: quàm Gymnaſiarcha claudere eum iam locum uolente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poeticæ facundiæ, et tam placidum uitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq;, quem bis tantum humanæ uitæ modum supergressum, dum passæ uuæ succo, tenues & exiles uirium reliquias foueret: unius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumpsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus, pares fecit.

vuę passę grano moritur Anacreo

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset: fretus uiribus, accessit ad eam: insertisq; manibus diuellere conatus est: quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit: eumq; cum tot Gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio, & subito ĩcursu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. sed pondere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulchrum habuit. Possunt ii præbere documentum nimio robore membrorum, uigorem mentis hebescere. quasi abnuente natura utriusq; boni largitionem, ne supra mortalem sit felicitatem, eundem et ualentissimum esse, & sapientissimum.

Nimio robore membrorum, vigorem mentis hebescere.

DE CVPIDITATE VITAE. Cap. XIII

Erum quia excæſſus è uita & fortuitos, & uiriles, quoſdam etiam temerarios oratione attigimus: ſubiiciamus nunc æſtimationi enerues, & effœminatos, ut ipſa comparatione pateat: quanto non ſolum fortior: ſed etiã ſapientior mortis interdum, quàm uitæ ſit cupiditas.

De Marco Aquilio.

Marcus Aquilius, cum ſibi glorioſe mortem conſcíſcere poſſet: Mithridati maluit turpiter ſeruire: quem quis non immerito dixerit pontico ſupplicio, quàm Romano imperio digniorem. quoniam commiſit: ut priuatum opprobrium publicus rubor exiſteret.

De Cneo Carbone.

Cn. quoq; Carbo magnæ uercundiæ eſt latinis annalibus. tertio in conſulatu ſuo iuſſu Pompeii in Siciliam ad ſupplicium ductus, petiit à militibus demiſſe, & flebiliter, ut ſibi aluum leuare, priuſquam expiraret: licæret. quo miſerrimæ lucis uſu diutius frueretur: eo uſq; moram trahens, donec caput eius ſordido in loco ſedentis abſcinderetur: ipſa uerba tale flagitiũ narrãtis ſecum luctantur: nec ſilentio amica, quia occultari non merentur: neq; relatione familiaria, quia dictu fãſtidienda ſunt.

De Bruto.

Quid Brutus exiguum, & infelix momentum uitæ, quãto dedecore emit? q à Furio, quem ad eum occidendũ Antonius miſerat: comprehenſus, non ſolum ceruicem gladio ſubtraxit: ſed & conſtantius eã præbere admonitus, ipſis his uerbis iurauit. Ita uiuã? dabo cũcta-

tionem fati erumnosam. O iurandi stolidam fidem. sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis. sanæ rationis modum expugnando, quæ uitam diligere, mortem non timere præcipit.

De Xerxe Rege.

E *adem Xerxem regem pro totius Asiæ armata iuuẽtute, quod intra centum annos esset obitura, profundere lachrymas coegisti: qui mihi in specie aliena, re uera suam conditionem deploraſſe uidetur: opum magnitudine, quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?*

QVAM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QVIBVS SVSPECTI DOMESTICI FVERVNT. *Caput.* XIIII.

Eferam nũc eos, *quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est. Nec à miserrimo, sed ab eo, q inter paucos felicissimus fuisse creditur: incipiam.*

De Masinissa rege.

M *asinissa rex Numidarum, et* Po. Ro. *Amicissimus parũ fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum uallauit. quo tam late patens imperium? quo tantus liberorum numerus? quo deniq; tam arcta beneuolentia constricta* Romana *amicitia? si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morsu ualentius duxit?*

De Rege Alexandro.

H *oc Rege infelicior* Alexander: *cuius præcordia hinc*

amor, hinc metus torserunt. nam cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur: ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens barbarum compunctum notis threicijs, stricto gladio iubebat anteire. nec prius se idem lecto committebat: quàm à stipatoribus diligenter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum. nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem et causa, et finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota, interemit.

De Dionysio rege Syracusanorum.

Age Dionysius syracusanorum tyrannus huiusce tormẽti quàm longa fabula. qui duo de quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. summotis amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homines, et à familijs locupletum electos præualidos seruos, quibus latera sua committeret: substituit. tonsorũ quoq; metu, tondere filias suas edocuit. quarum ipsarum, postquam adultæ ætati appropinquabant: manibus ferrum non ausus committere, instituit, ut candentium iuglandium, aut nucum putaminibus, barbam sibi, & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodẽ tempore Aristomaches Syracusanæ, et locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius unquam nisi excussæ complexum petijt. Atq; etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat. cum forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

Idẽ Cicero lib. quinto Tuscula. questio.

DE SIMILITVDINE FORMAE. Caput. XV

De similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina prædi-
d *ti subtilius disputant: eorum q; alii in ea sunt opinione, ut existiment, illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt: quæ ferè gignentibus similia nascuntur. Alii negant certam hanc esse naturæ legem: sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui. atque ideo plerunque ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quæstio in ambiguo uersatur: pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.*

De Vibio & Publicio Libertino similibus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, et Publicius Libertinus ita similes fuerunt: ut permutato statu, et Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant: ora hominum in se obuertebant. Vnoquoq; speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetrauit.

De Menogene Coco simili patri Pompeii magni.

Nam pater quoque eius eo usque Menogenis Coci sui similis esse uisus est: ut uir, & armis præpotens, & ferox animo sordidum eius nomen repellere à se non ualuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximiæ uero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationẽ uulgi sermone impactus est. quod huiusce nominis ui ctimario similis erat. nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quo minus hac contumelia aspergeretur: opitulata est.

De Lentulo, & Metello similibus histrionibus.

Generosissimus Consulatus collegio Lentuli, & Metelli fuit: qui ambo in scenam propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam asseclarum cognomen Spintheris traxit: Alter nisi Nepotis à moribus accepisset: Pamphili retiarii, cui simillimus esse ferebatur: habuisset.

De M. Messala simili Menogeni, & Curione simili Burbuleio.

At M. Messala Consularis, & Censorius, Menogenis, Curióq; omnibus honoribus abũdans Burbulei ille, propter oris aspectum: hic propter parem corporis motum, uterq; senici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis: quoniam personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur.

De Rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho unus ex æqualibus, & ipse regiæ stirpis nomine Artenio, perquam similis fuisse traditur. quẽ Laodice uxor Antiochi, interfecto uiro, dissimulãdi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; uniuersum populum et sermone eius, & uultu consimili fefellit. crediderũtq;

homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi commendari.

De Hibrea Mylasio simili cuidã seruo Gymnicorũ.

Hybream autem Mylasium copiosæ, atq; concitatæ facundiæ oratorem, Gymnicorum seruo stramenta Gymnasij colligenti, tam similẽ ferunt: ut tanq̃ germanum fratrẽ totius Asiæ oculi assignarent. ita lineamentis oris, & omnium membrorum compares erant.

De quodam prætore Romano simili cuidam Siculo.

Ille uero, quem in Sicilia prætoris admodum similem fuisse constat: petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset: cum pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset: At meus (inquit) Romam frequenter accessit. Ioco nanq; lacessita matris suæ pudicitiam inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audacius quàm uirgis, & securibus subiecto conueniebat: ultus est.

DE IIS, QVI INFIMO LOCO NATI MENDACIO SE CLARISSIMIS FAMILIIS INSERERE CONATI SVNT. Cap. XVI.

Sed tolerabilis hæc, et uni tantummodo anceps temeritas. quod sequitur impudẽtiæ genus nec ferendum ullo modo: periculiq; tum priuatim, tum etiam publicæ late patentis. Nam ut Equitium Firmo picæno monstrum ueniẽs relatũ iá in huiusce libri superiore parte, præteream: cuius i amplectẽdo Tiberio Graccho patre, euidẽs

mendacium, turbulento uulgi errore, amplissima tribu natus potestate uallatum est. De Herophilo Equario.

Herophilus Equarius medicus C. Marium septies Consulem auum sibi uendicando ita se extulit: ut coloniæ se ueteranorum complures, & municipia splendida collegiáq; ferè omnia patronum adoptarent. Quin etiã cum C. Cæsar Cn. Põpeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset: proximo in tercolumnio penè pari studio frequentiæ salutatus est. quod nisi diuinæ Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obstitissent: simile uulnus resp. excæpisset, atq; in Equitio acceperat. Cæterũ decreto eius extra Italiá relegatus: postq̃ ille cœlo receptus est: in urbem redijt: & consilium interficiẽdi Senatus capere sustinuit: quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras põpti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit.

De quodam, qui se fecit filium Octauiæ sororis Augusti.

Nec diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit: cum quidam, clarissimæ, ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ, utero se genitum fingere auderet: propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat: périnde, atq; ipsius filium retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret: uidelicet, ut eodem tempore sanctissimi penates, & ueri sanguinis memoria spoliarentur: & fálsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudẽtiæ uelis, ad summum audaciæ gradum fertur: imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

De Quodam qui se dicebat filiũ Quinti Sertorij. Repertus est etiam qui se dicëret esse Q. Sertorij filiũ: quem, ut agnoscëret uxor eius nulla ui compelli potuit. Quid Trebellius Calœ, q̃ asseueranter se Clodiũ tulit? & quidem dum de bonis eius contendit: in centumuirale iudiciũ adeo fauorabilis descendit: ut uix iustis, & æquis sententiis, consternatio populi ullũ relinqueret locum: illa tamen quæstione neq; calumniæ petitoris, neq; uiolentiæ plebis iudicantium religio cessit. Multo fortius ille, q̃ Cornelio Sylla rep. potiente, in domum Cn. Assidionis erupit: filiumq; eius patriis penatibus expulit, uociferando non illum, sed se Assidione esse procreatum. Verum postquam á Syllana uiolentia Cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente Remp. in publica custodia spiritum posuit. Eodem præside reip. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quædã perinde, ac falsò credita esset incendio periisse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret: nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abijt. Idem barbarum quẽdam, ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset: quem à M. Antonio interemptum lucę clarius erat: quanquam penè totius orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer iminens, iusto impendere supplicio coegit.

FINIS.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z *aa bb cc omnes sunt quaterniones.*

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI, ET ANDREAE SOCERI MENSE OCTOBRI M.D.XIIII.

09658

LIBRARY

Aldine
514
V165e